

Ung i Västernorrland

En uppföljning av ungdomspolitiken

Författare: Rolf Dalin, Göran Bostedt

Rapport nr 2010:9

ISSN 1653-2414 ISBN 978-91-85613-44-1

Innehåll

Innehåll.....	3
Förord.....	7
Kommunpolitiker i länet reflekterar över Lupp	8
Timrå	8
Örnsköldsvik	8
Ånge	8
Härnösand	9
Sollefteå.....	10
Sammanfattning.....	11
1 Lupp i samverkan för en bättre ungdomspolitik	13
Ung idag.....	14
Hur tolka välfärd och inflytande.....	14
2 Lupp 2009 i Västernorrland och i riket	16
Om urval och svarsfrekvenser	17
Presentationen av resultat.....	18
Något om statistisk felmarginal i resultaten	18
3 Fritid	19
Hur mycket fritid har ungdomarna, räcker den till och finns det mycket att göra?	19
Ungdomars tillgång på fritid. Sammanställningar av kommunernas resultat	21
Utbud av aktiviteter, sammanställningar av kommunernas resultat	26
Platser för umgänge med kompisar, sammanställningar av kommunernas resultat	31
Hur ska vi tolka resultaten om ungdomarna och fritiden?	35
Hindrad att göra något man vill pga. sitt kön, sammanställningar av kommunernas resultat....	37
Föreningsaktivitet, sammanställningar av kommunernas resultat.....	40
Hur ska vi tolka resultaten om föreningsaktivitet och hinder pga. kön?	41
Diskussion.....	41
4 Samhälle, politik och inflytande	44
Inledning.....	44
Intresset för samhället och viljan att påverka.....	45

Samhällsintresse, politisk vilja och möjlighet att påverka. Sammanställningar av kommunernas resultat	47
Politiska handlingar och prioriteringar mellan politikområden	53
Ungdomarnas prioriteringar av kommunpolitiska satsningar. Sammanställningar av kommunernas resultat	53
Hur tolkar vi resultaten om politiska handlingar och prioriteringar?	62
Diskussion.....	63
5 Framtidsfrågor	68
Ungdomarnas tankar om utbildning och försörjning.....	68
Stanna i hemkommunen, flytta och återvända eller flytta för gott?	70
Hur tolkar vi resultaten för länet om utbildning och försörjning?.....	71
Ungdomarnas framtidsplaner på kort sikt och på längre sikt. Sammanställningar av kommunernas resultat	72
Framtidssyn	74
Ungdomarnas allmänna syn på egna framtidsutsikter. Sammanställningar av kommunernas resultat	76
Diskussion.....	77
6 Specifikt för Härnösand: Skolan.....	79
Inledning.....	79
Vilka som deltog	79
Några kvalitetsaspekter & skolk	79
Skolket	81
Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?	81
Demokratin i skolan.....	82
Mänskliga rättigheter	82
Lika villkor	83
Medbestämmande	85
Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?	86
Diskussion.....	86
7 Specifikt för Ånge: Skolan	88
Inledning.....	88
Vilka som deltog	88
Några kvalitetsaspekter och skolk.....	88
Skolket	89

	Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?	90
	Demokratin i skolan	90
	Mänskliga rättigheter	90
	Lika villkor.....	91
	Medbestämmande	93
	Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?.....	95
	Diskussion.....	95
8	Specifikt för Sollefteå: Skolan.....	97
	Inledning.....	97
	Vilka som deltog.....	97
	Några kvalitetsaspekter och skolk.....	97
	Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?	99
	Demokratin i skolan	99
	Mänskliga rättigheter	99
	Lika villkor.....	101
	Medbestämmande	102
	Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?.....	104
	Diskussion.....	104
9	Specifikt för Sundsvall: Trygghetsfrågor.....	106
	Inledning.....	106
	Övergrepp och rädsla att gå ut	106
	Följande har hänt senaste halvåret.....	106
	Jämförelse av övergrepp med Sundsvalls LUPP-resultat 2006	109
	Hur ska vi tolka dessa enkätresultat om övergrepp?.....	109
	På vilka ställen är inte ungdomar trygga?	110
	Mobbare och mobbade	113
	Hur ska vi tolka siffrorna om mobbning?	114
	Diskussion.....	115
10	Specifikt för Timrå: Trygghet	117
	Inledning.....	117
	Övergrepp och rädsla att gå ut	117
	Följande har hänt senaste halvåret.....	117
	Jämförelse av övergrepp med Timrås LUPP-resultat 2005	120

På vilka ställen är inte ungdomar trygga?	120
Mobbare och mobbade	123
Hur ska vi tolka siffrorna om mobbning?	124
Diskussion.....	126
11 Specifikt för Kramfors: Trygghet.....	127
Inledning.....	127
Övergrepp och rädsla att gå ut.....	127
Följande har hänt senaste halvåret.....	127
Jämförelse av övergrepp med alla deltagande kommuner samma år	130
Hur ska vi tolka dessa enkätresultat om övergrepp?	130
På vilka ställen är inte ungdomar trygga?	131
Mobbare och mobbade	134
Hur ser det ut i landet och över tid?	135
Diskussion.....	136
12 Specifikt för Örnsköldsvik: Fritiden.....	138
Vilka som deltog	138
Hur mycket fritid har ungdomarna och räcker den till?.....	138
Hur tolkar vi skillnader i svar mellan tjejer och killar?	139
Hur mycket finns det att göra av sådant de är intresserade av?	140
Var träffas ungdomarna på fritiden?.....	141
Hur ska vi tolka resultaten om ungdomarna och fritiden?	142
Hinder att göra det man är intresserad av pga. kön	142
Föreningsaktivitet hos ungdomarna	143
Hur ska vi tolka resultaten om föreningsaktivitet?	144
Något om resor och internationell erfarenhet.....	145
Diskussion.....	145
Referenser	147

Förord

"att mobbing ska sluta och kvinnor och män ska ha lika mycket lön och inte män mer. sjukvården ska bli bättre. man ska ha mer hjälp i skolan och inte lite hjälp och mer halv klass timmar. jag tycker också att vi inte behöver spara massa pengar och sparka folk det är ju onödigt och det är vår framtid och förstör ej den. och programmet efter 9:an jag vet att jag kommer misslyckas och vill ej det men det ska vara det där programmet som va att om man inte klarar 9:an så får man gå där och jag skulle hellre gå där en gå om 9:an tills jag blir 20 år"

Tjej i västernorrland åk 8, 2009/-10

Kommunpolitiker i länet reflekterar över Lupp

Timrå

Jag har tagit del av rapporten och den har gett mig nya kunskaper kring vilka platser och miljöer där ungdomar känner sig otrygga. Vi ska givetvis arbeta för att alla ungdomar ska känna sig trygga överallt i vår kommun.

Rapporten kommer nu att skickas till våra förvaltningar som arbetar med ungdomsfrågor, som ska kommentera innehållet i rapporten och även komma med förslag till åtgärder. Även vårt lokala BRÅ kommer att få ta del av rapporten och ges möjlighet till synpunkter.

Gunilla Pontén, vice ordförande i Timrå Kultur och tekniknämnd

Örnsköldsvik

Majoriteten av ungdomar som svarat tycker att det finns mycket att göra på fritiden. De träffas hemma, på sportarenor eller på caféer och fritidsgårdar. Varför uppger ingen att de träffar kompisar på kulturarenor eller i kulturaktiviteter? Har vi glömt att det behövs rum för möten med kulturen även för de unga?

För vissa upplevs tiden för fritidsaktiviteter för kort, speciellt för flickor. Kan det vara så att ungdomar har för många "måsten" och för lite möjlighet att besluta över dem? På frågan om det saknas aktiviteter kommer massor av förslag fram. Det gör att jag än en gång får bekräftelse på att vi politiker idag är för dåliga på att lyssna till ungdomarna.

Kultur- och fritidsnämnden beslöt på sammanträdet i september att starta ett 3-årigt projekt. Vi tillsätter en demokratisamordnare där ett uppdrag blir att utbilda ungdomar i konsten att hitta vägarna till makt och inflytande. Ungdomars makt över det som händer i deras dagliga liv måste få vara på riktigt och inte i ett dokument på hyllan i ämbetsrummet.

Utbildning och information av politiker och tjänstemän är nödvändigt. Vi behöver öppna både öron och dörrar och ta bort hindren för att kunna garantera demokratin.

Kaisa Hautala, ordförande i Kultur- och fritidsnämnden

Ånge

Ånge kommuns ungdomar har nu för första gången deltagit i Ungdomsstyrelsens enkät LUPP, lokal uppföljning ungdomspolitik. Det är vårt första mer systematiserade steg för att se vad ungdomar vill i kombination med hur våra ungdomar mår.

Ungdomspolitik diskuteras mycket i vårt land, rapporter av olika slag framställs men verkstaden uteblir. Vi har under många år haft bland den högsta ungdomsarbetslösheten i Europa men inte gjort något kraftfullt åt det. På något sätt verkar vi sitta nöjda med det vi kartlagt, medan vi borde vara missnöjda och bekymrade över uteblivna resultat.

Ånge valde skolan som ett fokusområde. Det är intressant läsning som behöver lite bakgrund för att kunna analyseras korrekt. Under Luppenkät året blev en av våra högstadieskolor uppmärksammade på grund av en djupt tragisk händelse. Det startade en våg av tidningskriverier och 100-tals tidningskommentarer, vilka fick effekter på hela samhället.

Elevernas syn på mobbning och kränkande behandling vid undersökningstillfället är sannolikt färgad av det. En nyanserande motvikt kan ses i SKL:s öppna jämförelser, där kommunens skolor ligger topp 5 i Sverige i frågan om värdegrundsarbete.

Med det ovan nämnda ser jag det särskilt viktigt att resultaten analyserats i samarbete med kommunförbundets forskare, som sammanställt en mycket bra rapport över ungdomars situation i länet och i kommunerna.

Ja då var LUPP rapporten här. Det är nu det är dags att göra verkstad av detta och lyssna till vad ungdomarna vill!

Erik Lövgren, ordförande i Humanistiska nämnden Ånge, 2003 till och med 2010

Härnösand

Den under hösten 2009 genomförda LUPP-undersökningen speglar ett ögonblick ur den dag då den gjordes. Vi på skolförvaltningen i Härnösand har att ta till oss bilden, reflektera över den och dessutom givetvis ta hänsyn till resultatet i vår utveckling o planering av framtida verksamhet. När resultatet i en undersökning av denna art inte är lysande måste vi givetvis visa ödmjukhet o fundera över hur vi ska förbättra oss. Lika viktigt är det att visa ödmjukhet över ett mycket gott resultat och inte slå sig för bröstet över en enda "ögonblicksbild".

Det resultat som nu föreligger ger delvis en annan bild än många undersökningar som gjorts på liknande tema de senaste åren. Vi vet att det på en skola var stor turbulens med "sittstrejk" mm just de dagar undersökningen gjordes. Just den skolan har idag efter ett gediget arbete av personalen och en större satsning på skolans miljö ett mycket gott klimat. Att stämningen var dålig då undersökningen gjordes kan inte förnekas men stämmer bilden idag eller var den likadan några månader innan undersökningen gjordes?

En sådan fråga går inte att exakt besvara men vi kan konstatera att vi i SKL:s rapport "Grundskolan 2010" (som beskriver läget 2009) hade de bästa resultaten i länet vad gäller socialt klimat etc. i skolan. En annan undersökning som gjorts i länet på liknande tema under 2009 (gällde åk 6 och åk 9) pekar också på att elever i Härnösand mår mycket bra. Under hösten 2010 har Härnösands kommun i både Lärarförbundets och Föräldraalliansens ranking framstått som den kommun i länet som dels gjort störst framsteg, dels blivit högst placerad i länet vad gäller kvalitet i grundskolan. I dessa "rankinglistor" tas ett flertal faktorer med och även om de inte enbart gäller socialt välbefinnande så ger resultatet en fingervisning om att skolorna i Härnösand är på rätt väg i många avseenden.

Som ovan nämnts är varken plus eller minus i undersökningar något som ska övertolkas. Över tid och med flera olika undersökningar/utvärderingar blir bilden givetvis tydligare. Det hindrar inte att vi av både smickrande och mindre smickrande undersökningsresultat har mycket att lära. Så kommer vi på skolförvaltningen även denna gång att ta till oss av denna undersökning.

Johan Frykland, förvaltningschef, Skolförvaltningen

Sollefteå

För oss politiker i Sollefteå är det viktigt att veta vad ungdomar i kommunen tycker och tänker om en mängd olika saker. Därför genomförde vi Lupp undersökningen. När vi nu har resultatet så kan vi få en uppfattning om vad som är bra och vad som kan förbättras. Men detta är inget vi kan göra ensamma.

Allt arbete härifrån och framåt måste ske tillsammans med ungdomarna så att det verkligen blir de förbättringar som ungdomarna önskar och inte de vuxnas tolkning av ungdomarnas svar. Hur detta arbete skall bedrivas är en avgörande fråga för om vi skall lyckas göra kommunen till en ännu attraktivare plats för våra ungdomar. En viktig komponent i detta arbete kommer vår Ungdomsdelegation att vara. Ungdomsdelegationen är det forum där politiker och ungdomar från hela kommunen möts med regelbundenhet.

Ett av de mest glädjande resultaten i rapporten är att överlag så trivs kommunens ungdomar bra i skolan. Mobbing upplevdes inte som något stort problem av de allra flesta men varje individ som känner sig utsatt är en för mycket. Så där har vuxenvärden med skolan i spetsen fortfarande en mycket stor uppgift att ta tag i.

Att elevinflytande i skolan är ett tydligt förbättringsområde är knappast förvånande. Trots alla fina ord i läroplanen så har inte skolan lyckats fullt ut. Vad detta beror på är ingen enkel sak att svara på, men elevinflytande är en mycket viktig framgångsfaktor om skolan skall kunna fortsätta attrahera och intressera ungdomar i framtiden.

Att om tre år göra en ny Luppenkät blir mycket intressant. Har vi tillsammans lyckats förbättra några av de områden som ungdomarna pekade ut? Har vi genomfört de åtgärder vi kom överens om och har de gett önskat resultat? Kunde vi vuxna lyssna med tillräckligt öppna sinnen för att förstå vad det var ungdomarna ville ha? Är det kanske helt nya saker som är viktiga för morgondagens unga? Ja det får framtiden utvisa!

Åsa Sjödén, ordförande i Barn- och skolnämnden, Sollefteå kommun

Sammanfattning

Under 2009/2010 genomfördes Ungdomsstyrelsens enkät till skolungdomar i kommunerna i Västernorrland. Tidigare har denna enkät använts vissa år av en del av länets kommuner, och det här är första gången som en samordnad datainsamling och -analys görs av ungdomarnas enkätsvar. Det är i de flesta fall ungdomar i åk 8 och gymnasiets åk 2 som besvarat frågorna, men i Timrå och Sollefteå var det åk 7-9 och gymnasiets åk 1-3 som utgjorde målgruppen. Kramfors kommun bidrog med sina data från året innan. Arbetet i länet har samordnats av Kommunförbundet Västernorrland som haft stöd från sin FoU-enhet.

Ungdomsstyrelsens enkät är ordagrant lika i alla deltagande kommuner och ändras inte över tiden, vilket gör resultaten jämförbara. I rapporten föreslås ett antal indikatorer som en kommun kan beräkna från enkätsvaren och följa över tid och jämföra med länet och med övriga deltagande kommuner i landet. Jämförbarheten tillsammans med den höga svarsfrekvensen och enkätens professionella utformning bidrar till hög kvalitet i den information som kan inhämtas från analyser. Data är också tillgängliga via Ungdomsstyrelsen webbtjänst, så att befattningshavare inom kommunernas verksamhetsområden även på egen hand kan precisera andra sammanställningar än de som redovisas i rapporten.

Områden för frågor i enkäten är skola, fritid, arbete, framtid, trygghet, hälsa samt samhälle, politik och inflytande. Några exempel på resultat är att många ungdomar vill vara med och påverka i den kommun där de bor, men många vet inte om de har möjlighet att föra fram sina åsikter. När ungdomarna får prioritera vilka områden kommunen ska satsa på kommer de allmänpolitiska områdena sjukvård, skola, arbete för unga, lika lön för lika arbete för män och kvinnor och insatser mot kriminalitet oftast högst. Dagsaktuella frågor som rör det sociala välfärdssamhället eller det egna lokalsamhället är politik men etiketteras inte "politik" av de unga. Potentialen till ett brett samhällsengagemang finns således där att hämta. Det är en mycket viktig och förhoppningsfull signal från de unga till vuxenvärlden! Vårt engagemang och vår vilja till ansvarstagande finns där, hjälp oss bara att hitta arenorna för att visa det.

Från skolans område ger enkätsvaren en bild av ungdomarnas åsikter om verksamhetens kvalitet i flera avseenden. Det kan gälla arbetet mot mobbning, stämningen i skolan och lika villkor eller avgränsade delar som skolmaten och skolbiblioteket. Kanske oväntat har vi sett att det mest är killar som anser att de blir missgynnade pga. ojämställdhet. Mycket få tjejer tycker det. Vi har också sett att det är många som vill vara med och bestämma mer i skolan. Det skiljer sig en del mellan vilka frågor det gäller att bestämma över, men i åk 7-9 är det ca hälften av ungdomarna som vill vara med och bestämma mer än de får. Runt 10 % tycker de får bestämma för mycket. Resten tycker de får bestämma i den utsträckning de önskar i skolan. I gymnasiet är det ytterligare lite fler av eleverna som har ambition att vara med och bestämma än på högstadiet.

När det gäller tryggheten i skolan, kommer då och då larm om allvarlig mobbning som skett i någon skolenhet. En del aspekter på detta kan vi se i resultat om var ungdomar känner sig otrygga. Då ser vi att betydligt fler svarar att de är otrygga på bussen /tåget, på ungdomsgården och i nöjeslokaler än på skolan. Ändå är det ju så att alla som svarat på enkäterna går i skola

dagligen, medan inte alla besöker ungdomsgården eller nöjeslokaler. Skolan framstår som en relativt trygg plats för ungdomarna.

I åk 7-9, i de mindre kommunerna, svarar fler att de vill gå i gymnasium i en annan kommun än i den egna kommunen. Men i Sundsvall och Örnsköldsvik är det tvärt om. På sikt kan en "gymnasiemigration" till de större kommunerna vara en riskfaktor för minskad befolkning i de mindre kommunerna. Bland gymnasieungdomarna i länet är det många som svarar att de i framtiden kommer att flytta från kommunen. De viktigaste orsakerna är utbildning och arbete. Fler tjejer än killar – ca 60 % mot 40 % – anger studier som skäl och fler killar än tjejer – ca 60 % mot 40 % – anger jobb. På frågan till dem som planerade flytta, om vad som skulle få dem att flytta tillbaka, är jobb samt släkt och vänner de viktigaste skälen som nämns. Jobblinjen företräds då av fler killar än tjejer – ca 60 % mot 40 % – och relationslinjen företräds av fler tjejer än killar – ca 60 % mot 40 %.

Analysen av svar inom fritidens område visar i de flesta kommunerna att ungefär 60 % till 80 % av ungdomarna tycker det finns mycket av intresse att göra på fritiden. Fler på högstadiet än i gymnasiet tycker det. Och i de flesta kommuner något fler killar än tjejer. Föreningsaktiviteten är ungefär lika stor för tjejer som för killar, men den är på nedåtgående, om än inte särskilt brant. Men det kan vara oroväckande med det minskande föreningsdeltagandet, med tanke på att detta enligt forskningen ses som ett socialt kapital. Ungdomars minskande fritidsverksamhet kan medföra, om teorierna kring socialt kapital stämmer, en försvagning av det demokratiska samhällets grunder och känslan av samhörighet och meningsfullhet (KASAM).

Glädjande kan vi också konstatera att de allra flesta av ungdomarna (mer än 95 %) har en optimistisk syn på framtiden för sin egen del. Nära hälften av ungdomarna på högstadiet svarar att de kan tänka sig starta eget företag i framtiden och drygt hälften på gymnasiet. Den positiva inställningen till att driva företag var lika vanlig bland tjejer som bland killar.

Den omfattande datainsamlingen gör det möjligt att belysa ett mycket stort antal frågeställningar, många fler än som kan redovisas i den föreliggande rapporten, och det finns möjlighet att från kommunernas sida formulera frågor till ytterligare analyser av ungdomarnas attityder, genom att utgå från enkätfrågorna och från de analyser som redovisas.

1 Lupp i samverkan för en bättre ungdomspolitik

Ungdomsstyrelsen har utvecklat enkätverktyget Lupp, lokal uppföljning av ungdomspolitiken, för att kommuner på ett enkelt sätt ska kunna ta reda på hur ungas situation ser ut lokalt och utveckla en effektiv ungdomspolitik som bygger på sektorsövergripande samarbete. Lupp har snart genomförts i hälften av Sveriges kommuner och drygt 100 000 unga över hela Sverige har deltagit.

Men att ta reda på hur ungas situation ser ut räcker inte om vi vill utveckla en effektiv ungdomspolitik. Vi måste också kunna förstå och förklara varför det ser ut som det gör. I Social rapport 2010 konstateras t.ex. att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för ungdomars framtida möjligheter. Därefter kan vi läsa att låga eller ofullständiga betyg från grundskolan är 5 – 6 gånger vanligare bland barn till ej facklärd arbetare än bland barn till högre tjänstemän. De grupper som har låga eller ofullständiga betyg har kraftigt förhöjda risker för framtida psykosociala problem exempelvis allvarlig kriminalitet, bidragsberoende eller missbruk eller självmordsbeteende. Att utveckla en effektiv ungdomspolitik förutsätter inte bara kunskaper om ungas situation utan även kunskaper om vad som kan bidra till förändring. Eftersom ett av ungdomspolitikens nyckelbegrepp är samverkan krävs det även kunskaper kring vilken typ av samverkan som ger de bästa resultaten.

Föreliggande rapport är ett resultat av att kommunerna i Västernorrland gett Kommunförbundet i uppdrag att vara en regional plattform för ungdomsfrågor. Att kommunförbundet skall vara ett stöd inte bara i kunskapsutvecklingen kring ungas situation utan även att främja en regional samverkan kring ungdomspolitikens förbättrings- och utvecklingsarbete.

Fou Västernorrland har fått i uppdrag att skriva rapporten som utgörs av ett urval frågor i kommunernas uppföljning av den lokala ungdomspolitiken. Detta mot bakgrund av enhetens uppdrag kring forskning och utveckling till stöd för kommunernas utvecklingsarbete.

På nationell nivå följs ungdomspolitiken upp av Ungdomsstyrelsen. En genomgång av den nationella ungdomspolitikens mål, medel och uppföljning väcker även frågor kring den regionala och lokala uppföljningen av ungdomspolitiken. Hur samspelar ungdomspolitikens olika nivåer i arbetet med en kunskapsbaserad och sektorsövergripande ungdomspolitik.

Syftet med ungdomspolitiken är att bidra till att offentliga insatser för att förbättra ungas levnadsvillkor baseras på goda kunskaper om olika målgrupper. Därför är en kommunal ungdomspolitik som utgår från ungas villkor avgörande för den nationella ungdomspolitiken och dess möjlighet att få genomslag.

Vi hoppas att denna rapport ska ge ökade kunskaper om ungas situation i Västernorrland, men framförallt att den bidrar till att initiera ett utvecklingsarbete som engagerar ungdomspolitikens olika nivåer och aktörer, allt från ungdomarna i Västernorrland, till praktik, forskning samt det civila samhällets aktörer. Rapporten ger inblick i ungas fritid, inflytande och syn på framtiden, samt kommunspezifika fördjupningar. Ett kompletterande instrument är Ung i dag, Ungdomsstyrelsen uppföljning av den nationella ungdomspolitiken.

Ung idag

På nationell nivå har uppföljningen av ungdomspolitiken sin utgångspunkt i den ordinarie mål- och resultatstyrningsstrukturen i staten. En viktig del i denna struktur är årliga redovisningar av indikatorer inom berörda politikområden. Ungdomspolitiken ska vara integrerad i de politikområden som rör ungas levnadsvillkor och realiseras genom att utgå från de befintliga målen inom dessa områden. Under 2005 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att tillsammans med berörda myndigheter identifiera indikatorer för att kunna följa ungas levnadsvillkor. Myndigheterna har sedan dess årligen redovisat utvecklingen av ungas levnadsvillkor inom ramen för den egna verksamheten i samband med sin årsredovisning. Sammanställning och redovisning skickas dels till det egna departementet, dels till Ungdomsstyrelsen. Ungdomsstyrelsen har sedan i uppdrag att göra en årlig övergripande sammanställning av myndigheternas redovisning av indikatorerna. Sammanställningen kallas Ung i dag och kan användas som ett instrument även i den lokala och regionala uppföljningen av ungdomspolitiken.

Genom propositionen *Makt att bestämma – rätt till välfärd* (prop. 2004/05:2) beslutade riksdagen 2004 om inriktningen för den nationella ungdomspolitiken. Inriktningen modifierades i *Budgetpropositionen för 2008* (prop. 2007/08:1). I propositionen förtydligade regeringen de två övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken¹:

Alla ungdomar ska ha

- verklig tillgång till välfärd
- verklig tillgång till inflytande.

Den nationella ungdomspolitiken huvudsakliga målgrupp är unga mellan 13- 25 år. Den nationella ungdomspolitiken ska realiseras genom att samordnas och analyseras inom områdena:

- Utbildning och lärande
- Hälsa och utsatthet
- Inflytande och representation
- Arbete och försörjning
- Kultur och fritid

Alla insatser som samhället gör för unga skall ta hänsyn till deras olika förutsättningar. En utgångspunkt i Ungdomspolitiken är att den kan bidra till att minska skillnader i ungas levnadsvillkor genom att belysa dessa, inte minst villkoren för dem som av olika anledningar har det svårare än andra.

Hur tolka välfärd och inflytande

Ungdomspolitiken har som mål att skapa förutsättning för ungas välfärd och inflytande. En uppföljning förutsätter en diskussion om hur målen ska tolkas. Ett sätt är att välja en tolkning där välfärd innebär tillgång till god utbildning, utvecklande arbete och fritid, en sund boendemiljö och möjlighet att försörja sig samt inflytande över sitt liv och sin närmiljö och representation i demokratiska strukturer.

¹ Ungdomsstyrelsen 2009:6 Ung i dag 2009

En del i förutsättningen att ha inflytande över sitt liv ligger i att ha tillgång till grundläggande välfärd och information. Då kan man välja att fatta egna beslut och detta innebär ökad makt över den egna vardagen. De övergripande målen om inflytande och välfärd är intimt sammankopplade och till och med en förutsättning för varandra.

Att Kommunförbundet Västernorrland nu är en aktör i Ungdomspolitiken känns både spännande och utmanande.

Åsa Claeson Nordin

Processledare kultur och ungdomsfrågor

Kommunförbundet Västernorrland

2 Lupp 2009 i Västernorrland och i riket

Lupp, "Lokal uppföljning av ungdomspolitiken", är en verksamhet som ger redskap och samordning för något som kan kallas en del av officiella statistiken för kommuner, och för regioner som samordnar sig via sina kommuner. Det är den statliga Ungdomsstyrelsen som svarar för gemensamma funktioner, som utveckling av mätinstrument (enkätformulär) för ett antal politikområden av relevans för kommunerna och ungdomspolitiken och som organiserar tillgängliggörandet av insamlade data.

Data som via Lupp samlas in av kommunerna tillgängliggörs av Ungdomsstyrelsen via en webbtjänst som på ett smidigt sätt ger möjlighet att analysera enkätsvar en fråga åt gången eller två frågor korstabellerade. Analyserna kan också göras för en speciell kategori enligt någon frågas svarsalternativ. Enkäterna behålls oförändrade över tid i stor utsträckning. En revidering av vissa frågor från tidigare enkäter gjordes dock t.ex. 2006 års datainsamling.

Föreliggande rapport visar resultat från datainsamlingen vintern 2009/-10 i länets kommuner. Avvikande är Kramfors, vars data samlats in ett år tidigare, men som här ändå analyserats tillsammans med övriga kommuners enkätsvar.

Enkätens målgrupper i länets kommuner var alla elever i åk 8 och i gymnasiets åk 2. Undantag är Timrå och Sollefteå som valt att ta med alla årskurserna åk 7-9 och gymnasiets åk 1-3. Enkäterna administrerades lite olika i kommunerna, varför svarsbortfall uppstod i olika grad. Det sker en viss omfördelning av ungdomar mellan kommuner genom att en del gymnasieungdomar inte går i gymnasiet i den kommun där de bor. En del flyttar faktiskt också från sin kommun för att kunna gå i ett visst program eller en viss skola. Eleverna har redovisats i de kommuner där de gick i skolan, inte där de bodde, ifall detta var en annan kommun.

Ungefär 11 % av ungdomarna i åk 8 och 8 % av dem i åk 2 hade en familjeanknytning utanför Norden (illustration 1). Vi ville synliggöra denna grupp därför att en sådan anknytning spelar roll i flera sammanhang. Vi har också sett att det finns skillnader i svarsfördelning i många frågor mellan denna kategori och övriga ungdomar, t.ex. att en större andel av dessa är benägna att studera utomlands, arbeta utomlands, flytta från kommunen och satsa på högre studier. Till kategorin hör de som svarat att de själva är födda utanför Norden eller att någon av deras föräldrar är det. Men de som svarat att de är födda utanför Norden men båda föräldrarna är födda inom Norden, har inte fått tillhöra denna kategori, eftersom vi antagit att dessa i de flesta fall har adopterats internationellt, och vi har då kategoriserat dem som övriga svenska/nordiska ungdomar.

Illustration 2.1

		Åk 8		Gy åk 2	
		Antal	Procent	Antal	Procent
Kön	Tjej	1503	50,7 %	1194	46,9 %
	Kille	1461	49,3 %	1354	53,1 %
Anknytning	Utomnordisk anknytning	319	10,9 %	205	8,1 %
	Ej utomnordisk anknytning	2604	89,1 %	2320	91,9 %
Vem de bor med	Hos båda föräldrarna	1882	63,8 %	1399	54,8 %
	Växelvis	647	21,9 %	382	15,0 %
	Bara med ena föräldern	381	12,9 %	389	15,2 %
	På annat sätt	41	1,4 %	381	14,9 %
Medborgarskap	Svenskt	2884	97,4 %	2475	97,2 %
	Annat	76	2,6 %	72	2,8 %

Kramfors har som nämnts samordnats med övriga kommuner genom att deras datainsamling som skedde vintern 2008/-09, analyserats tillsammans med övriga kommuners data. Vi har bedömt det som en större fördel med att ha länet komplett än nackdelen att det skiljer ett år mellan datainsamlingarna. Antal svar och svarsfrekvenser framgår av tabellen nedanför. Vi ser att Sollefteå och Sundsvall fick en sämre svarsfrekvens än övriga i gymnasiet. Svarsfrekvensen var betydligt högre i åk 8 än i åk 2. (Illustration 2.)

Illustration 2.2

Kommun	Åk 8		Gy åk 2	
	Antal svar	Procent	Antal svar	Procent
Örnsköldsvik	536	86 %	588	73 %
Sundsvall	830	82 %	691	55 %
Ånge	129	100 %	73	97 %
Timrå	550	86 %	349	77 %
Sollefteå	504	75 %	420	58 %
Härnösand	237	87 %	203	74 %
Kramfors, 2008	181	85 %	231	74 %

Om urval och svarsfrekvenser

Svarsfrekvensen är överlag hög i datainsamlingen som gjorts i kommunerna. Men visst svarsbortfall uppkom i gymnasiets åk 2 i Sundsvall och Sollefteå, 45 % respektive 42 % saknades där, och då kan en viss försämring av representativitet i svaren på vissa frågor bli resultatet. Detta beror som alltid på om de som inte svarat är annorlunda än målgruppen med tanke på vad frågan handlade om, och om datainsamlingen t.ex. har fungerat olika bra på olika utbildningar kan skevheter uppkomma pga. detta.

Utifrån hur konsekvent svaren följer mönster mellan olika kommuner och över riket kan man få en ledtråd till om kvalitén i data. När vi sett oväntade mönster och jämfört en kommun med en annan eller länet med riket etc., har vi i regel sett en upprepning av mönstret. Detta tyder på att data är konsistenta och att ungdomarna därför verkar ha förstått frågeställningarna likadant, vilket är en förutsättning för pålitliga data.

Presentationen av resultat

Vi har genomgående använt en presentationsmetod vid diagram och tabeller som använder ett enkelt tolkningsexempel som text under illustrationen. Den texten ska inte ge information om det generella som kan utläsas, utan bara peka på en detalj, så att läsaren kan använda detta exempel till att orientera sig i diagrammet eller tabellen, och på det sättet snabbt kunna identifiera vad axlar, skalor, färgkoder, procenttal och kategorier betyder, för att sedan kunna förstå informationen i sin helhet.

Vi redovisar som vanligt procentfördelningar av svar över svarsalternativ. Då kan man jämföra olika gruppers procentandelar för en viss svarskategori. Det sammanställningarna säger är t.ex. att det för ett svarsalternativ skiljer ett visst antal procentenheter i andelen som svarat så, mellan tjejer och killar. Ordet *procentenheter* kan kännas tungt att använda, men det har sin särskilda betydelse just här, när man ser till skillnaden mellan två procenttal. Då betyder *procentenheter* och *procent* helt olika saker.

Något om statistisk felmarginal i resultaten

Vilka slutsatser kan vi dra om kommunens svarsfördelning skiljer sig från länets? Mindre skillnader finns alltid, och kommer sig av olika tillfälligheter, som vilka som råkade tillhöra den årskursen det året och som svarade på enkäten. Om målgruppen för enkäten är stor, är procenttalen mer stabila. Därför kan det för Sundsvall räcka med avvikelser för killar eller för tjejer på 5 till 6 %-enheter från länet, för att man ska anse att det finns några systematiska orsaker. För Örnsköldsvik behövs ca 6 till 7 %-enheters avvikelse innan man behöver höja på ögonbrynen. Timrå och Sollefteå förstörde målgruppen genom att ge enkäten till hela åk 7-9 respektive gymnasiet åk 1-3, vilket gör att man hamnar i samma klass som Örnsköldsvik när det gäller felmarginaler. I stället störs jämförelsen för dem av just att det inte är samma population som beskrivs. Ånge har ganska små målgrupper, och ett procenttal för t.ex. tjejer i åk 8 kan avvika med ca 12 %-enheter innan avvikelserna från länet behöver bero på något systematiskt.

För alla kommuner gäller att när man inte tänker på killar och tjejer var för sig, utan intresserar sig för det totala procenttalet, är målgruppen större och då blir felmarginalen mindre. Man kan då multiplicera felmarginalerna ovan med 0,7. Som ett exempel kan vi då multiplicera Ånges 12 %-enheters marginal med 0,7 och få ca. 8%-enheters marginal, när det är det sammanslagna procenttalet för tjejer och killar som jämförs med länet.

3 Fritid

Ungdomars fritid står i relation till andra politikområden som gäller unga. Om vi ser till Luppenkätens områden finns samband med t.ex. *Arbete* (genom att en del väljer att använda en del av sin tid till att jobba extra på helger eller kvällar), med *Trygghet* (därför att några kan känna sig begränsade att göra vad de har lust med pga. otrygghet), med *Hälsa*, därför att många utövar idrott eller motion. Fritiden ger också ungdomarna möjligheter att träffas och umgås, antingen i samband med aktiviteter eller bara över en fika i ett café. Vi kommer i den fortsatta analysen av enkätsvaren att lära oss att just aktiviteten att umgås på ett café är vad en del av ungdomarna väljer, åtminstone bland tjejerna på gymnasiet och bland dem på gymnasiet som har utomnordisk anknytning.

I avsnittet om fritid ger ungdomarna svar på frågor om vad de gör, var de är, vad de saknar m.m. på sin fritid. Frågorna handlar också om deltagande i föreningsliv och om internationell erfarenhet.

Hur mycket fritid har ungdomarna, räcker den till och finns det mycket att göra?

Ungdomarna fick svara på en fråga om hur mycket fritid de har. Svartalternativen var "för lite", "lagom" och "för mycket" men skrivet med fler ord. Vi ser att mer än hälften av ungdomarna i gymnasiet och två tredjedelar i högstadiet svarar att de har lagom mycket fritid. Ungefär en av tio i båda åldersgrupperna svarade att de hade så mycket fritid att de inte visste vad de skulle göra av all tid. Resultatet för gymnasiet åk 2 visar också att tjejer och killar fördelar sig ganska olika över de tre kategorierna (illustration 3.1). Skillnaderna i procenttal är statistiskt säkerställda. Ska vi då tolka resultatet av analysen så att tjejer och killar är olika när det gäller detta med hur mycket fritid de har och hur den räcker till? Vårt svar på detta är ja och nej. Det beror på vilken skillnad vi pratar om. Vi tittar lite extra på skillnaden mellan tjejer och killar här för att ge ett par användbara begrepp.

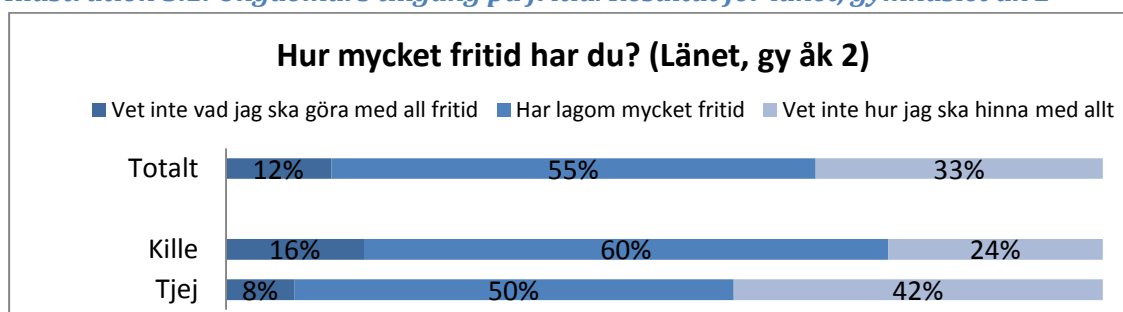
Eftersom 42 % av tjejerna och bara 24 % av killarna svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt, finns en tydlig skillnad i *andelen* som gav detta svar mellan tjejer och killar, och vi kan sätta mått på den skillnaden. Samtidigt visar vi här nedanför att 82 % av tjejerna och killarna faktiskt svarade likadant. Man kan säga att detta är ett mått på likheten mellan tjejer och tjejer när det gäller svaren på frågan. Pratar vi t.ex. om en individuell kille i undersökningen, är det inte så säkert att just han svarat att han har gott om fritid. Vi aktar oss alltså för formuleringar i tolkningarna som kunde förstås som att *alla* killar eller *alla* tjejer svarat på ett visst sätt. På så sätt slipper vi göra oss skyldiga till att skapa s.k. stereotyper eller felaktiga generaliseringar. Att vi ser en klar skillnad i *andelar* samtidigt som vi ser en stor likhet mellan tjejer och killar kan verka som en paradox, men det är egentligen inte konstigt utan förekommer i regel då statistik används för beskrivningen. Eftersom bilden av svaren blir mer komplett om man både tänker på likheten och skillnaden, ägnar vi ett stycke här nedanför i det finstilta avsnittet till att visa att 82 % av tjejerna och killarna svarat lika.

Med detta sagt konstaterar vi igen att andelen på gymnasiet som svarar att de inte visste hur de skulle hinna med allt, är betydligt högre bland tjejer än bland killar. Det är en klar skillnad och har

inte uppstått av tillfälligheter, utan av olika faktiska skäl. T.ex. att fler tjejer än killar är upptagna med sådant som begränsar deras fritid.

När det gäller de utomnordiska ungdomarna i åk 2, har de en svarsfördelning som i Västernorrland skiljer sig mer från killarnas än från tjejernas. T.ex. är det 37 % av dem, nästan lika mycket som tjejernas 42 %, som svarade att de "inte visste hur de skulle hinna med allt ...".

Illustration 3.1: Ungdomars tillgång på fritid. Resultat för länet, gymnasiet åk 2

Vi ser t.ex. att 42 % av tjejerna i åk 2 svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt. Av killarna var det 24 % som svarade detta. Vi ser också att hälften av tjejerna och mer än hälften av killarna svarade att de hade lagom mycket fritid och att ett fåtal tjejer och killar svarade att de hade gott om fritid.

Hur tolkar vi skillnader i svar mellan tjejer och killar?

I tolkningar och slutsatser är det lätt hänt att man i tolkningar, på grund av ordvalet, generaliserar så att redovisningarna innehåller påståenden som blir osanna eller i alla fall tvetydiga. Det beror i så fall inte på den statistiska metoden, utan på hur resultat kommuniceras. Egentligen är det inte konstigare än att när det skiljer *ett antal procentenheter* i svaren mellan två grupper så blir det fel eller tvetydigt att använda formuleringar som kan skapa föreställningen att det skiljer mellan *alla* i dessa grupper.

LUPP-enkäten liksom de flesta enkäter samlar in svar genom att frågorna har färdiga svarsalternativ, och vi kan se hur ungdomarna fördelar sig i antal och procent över alternativen. Något annat får vi inte veta. På enkätfrågan "Hur mycket fritid ..." gavs tre svarsalternativ. Vi ser direkt i diagrammet ovan att 42 % av tjejerna och 24 % av killarna svarade att de "inte visste hur de skulle hinna med allt ...". Det var alltså en stor skillnad, en skillnad i *andelar* mellan tjejer och killar. Samtidigt var det förstås också många killar som svarade att det "inte visste hur de skulle hinna ...", närmare bestämt 24 % av dem. Alltså var 24 % av tjejerna överens med 24 % av killarna om detta svar, medan dessutom 18 % av tjejerna svarade samma sak och utgjorde skillnaden i andelar ($41 - 24 = 18$). Ser vi på mittenalternativet var 50 % av tjejerna i undersökningen överens med killar och i det sista svarsalternativet var 8 % av tjejerna och killarna överens. Läger vi ihop detta får vi fram att 82 % ($24 + 50 + 8 = 82$) av tjejerna och killarna gav samma svar och 18 % hade skilda uppfattningar.

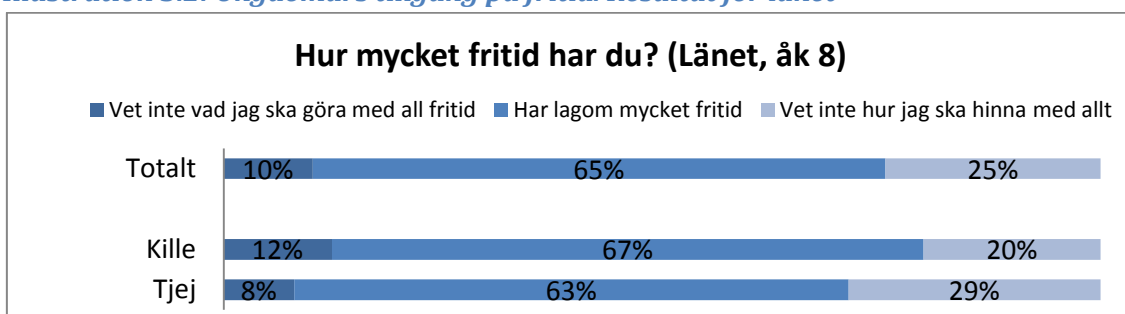
Det stora flertalet tjejer och killar, 82 %, svarar alltså lika på denna fråga, så tolkningar i ordalydelser som t.ex. "tjejer svarar att de har mindre fritid än pojkar" och liknande, är osanna för 82 % av tjejerna och killarna. I den här rapporten är vi därför restriktiva med generella uttalanden om hur tjejer eller killar är eller har svarat. Däremot uttalar vi oss

om t.ex. skillnaden mellan *andelen* tjejer och killar som svarat att de inte vet hur de ska hinna med allt. Vi följer på det sättet en liknande standard som SCB m.fl.

I åk 8 ser det lite annorlunda ut än på gymnasiet och andelen som inte visste "hur de skulle hinna med allt ..." är 25 % på högstadiet i länet, 20 % bland killar och 29 % bland tjejer (illustration 3.2). Så mycket som 63 % av tjejerna och 67 % av killarna tycker de har lagom mycket fritid.

Bland de med utomnordisk anknytning är andelen som svarar att de har gott om eller lagom mycket fritid, av samma storleksordning som hos de utan denna anknytning, och den majoritet som svarar att de har lagom mycket fritid är mellan 60 % och 70 % för alla dessa tre kategorier ungdomar.

Illustration 3.2: Ungdomars tillgång på fritid. Resultat för länet

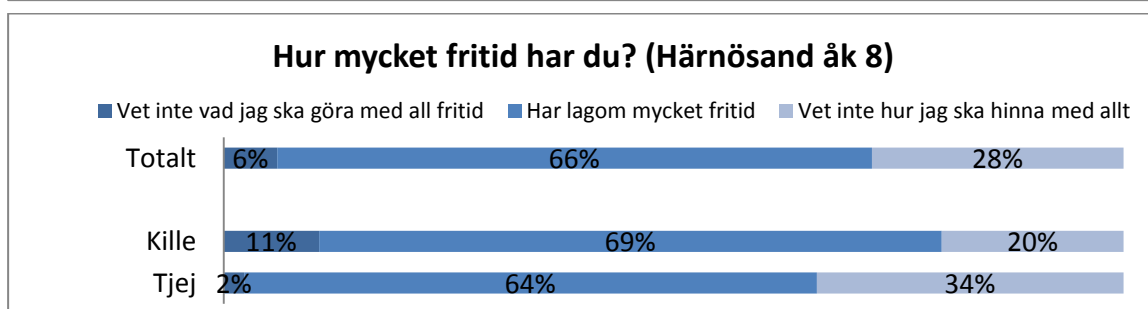
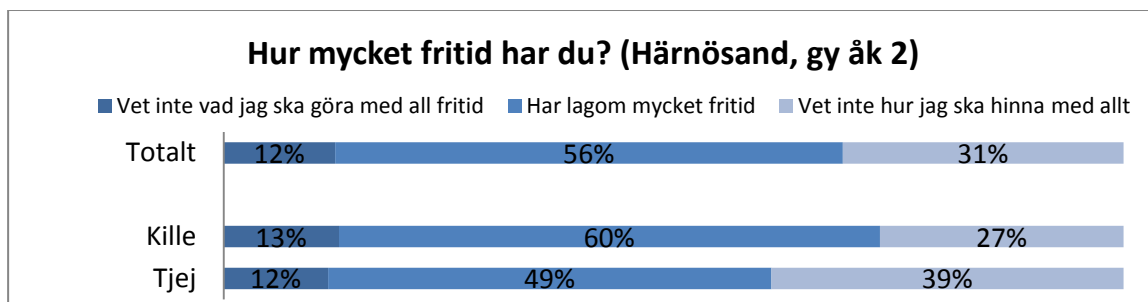
Här ser vi att det i åk 8 var 29 % av de tjejerna som svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt. Och att det var 20 % av de killarna som svarade detsamma. Nästan två tredjedelar av ungdomarna svarade att de hade lagom med fritid. Skillnaden i andel mellan könen har samma tendens som i gymnasieundersökningen.

Ungdomars tillgång på fritid. Sammanställningar av kommunernas resultat

Svarsfördelningen skiljer sig åt mellan de olika kommunerna, och länets resultat är bara summan av de olika kommunernas. Företrädare för en kommun vill förstås ha den aktuella sammanställningen av sin kommuns ungdomars svar att relatera till, så vi redovisar sammanställningar av svaren för alla kommuner i länet på frågan om hur mycket fritid ungdomarna har, och presenterar detta här nedanför. Om många elever på högstadiet eller i gymnasiet har genomfört enkäten spelar tillfälligheter i elevsammansättningen mindre roll för resultatet än om det var få. Felmarginale beror på antalet i enkätens målgrupp. Vi har rätt ut, för deltagande kommuner, ungefär hur stora felmarginalerna är vid olika jämförelser. Vi hänvisar till "Något om statistiska felmarginaler i resultaten" i slutet av kapitel 2.

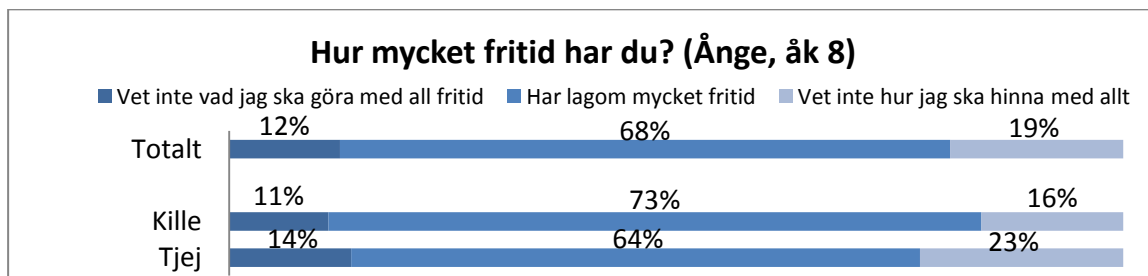
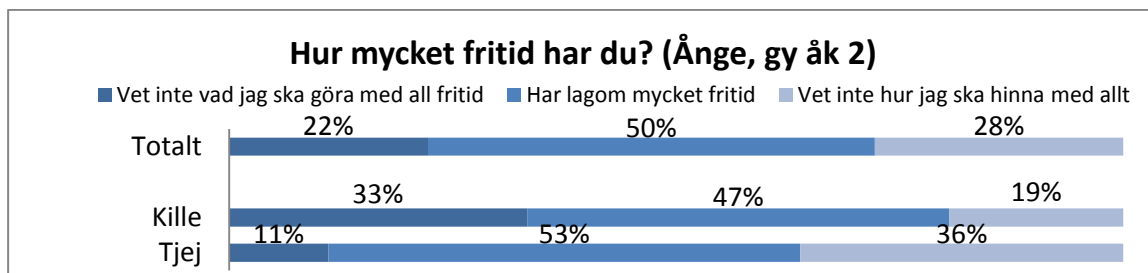
Härnösands resultat kommer först och sammanställningarna ska jämföras med illustrationerna 3.1 och 3.2 ovan för att matchas med hela länet. De kan förstås också jämföras med övriga kommuners resultat som presenteras på liknande sätt i en lång rad här nedanför.

Illustration 3.2a: Ungdomarnas tillgång på fritid. Resultat för Härnösand
Motsvarar ill. 3.1 och 3.2, länet

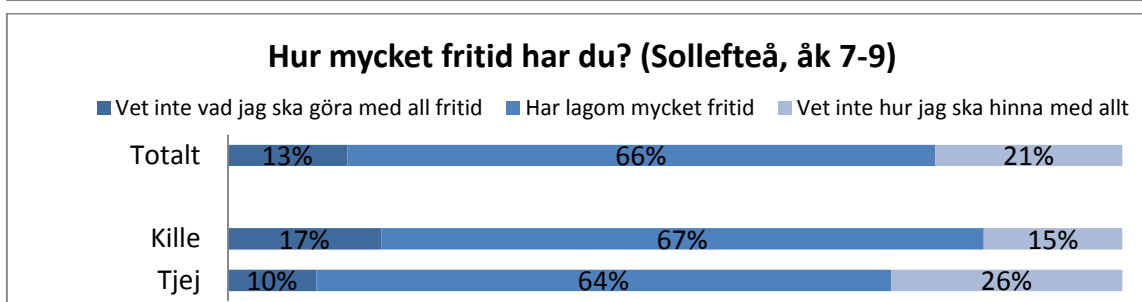
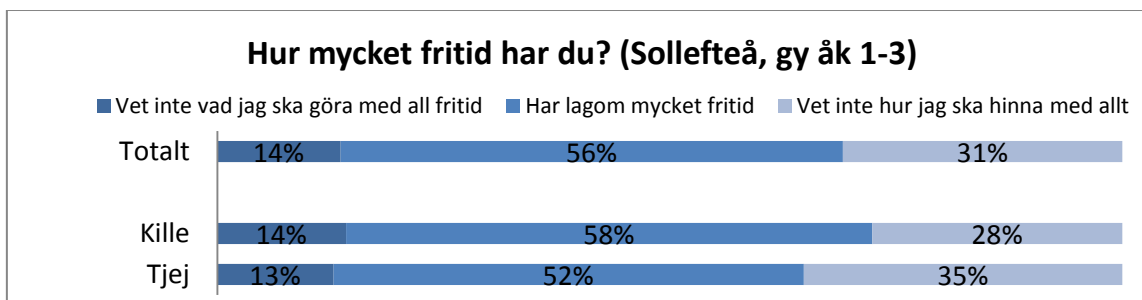
För Härnösand är tendensen ungefär som i länet som helhet när det gäller svarsfördelningen. Majoriteten svarar att de har lagom mycket fritid och det är fler tjejer än killar som svarar att de inte vet hur de ska hinna med allt. Det är också fler tjejer och fler killar som svarar detta på gymnasiet än i åk 8.

Illustration 3.2b: Ungdomarnas tillgång på fritid. Resultat för Ånge
Motsvarar ill. 3.1 och 3.2, länet

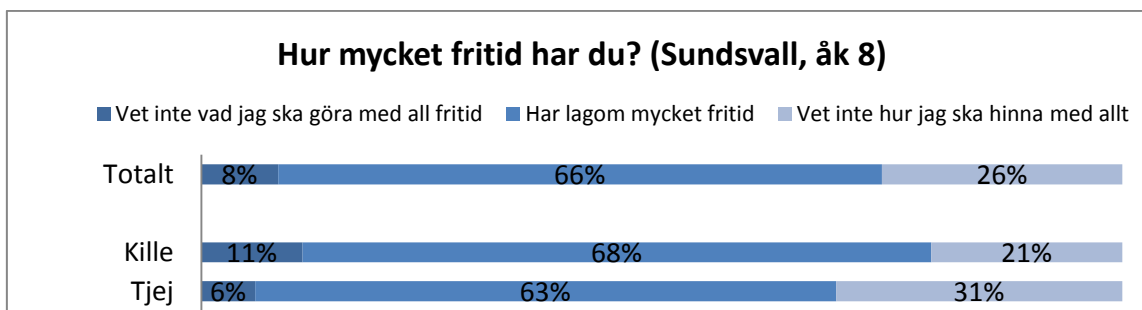
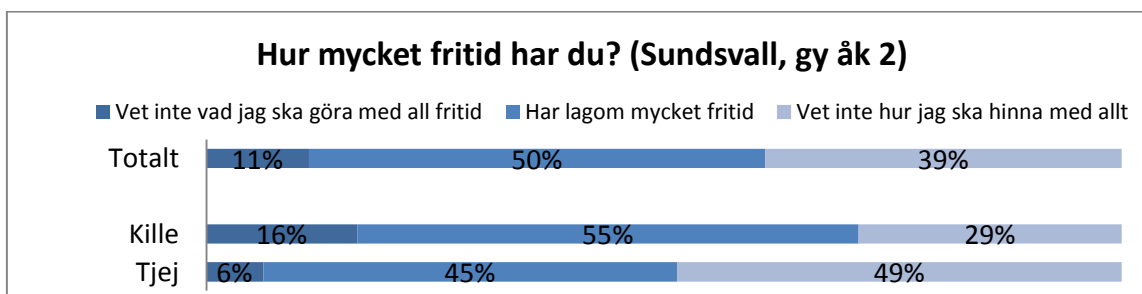
Vi ser att svarsfördelningen för killar och tjejer inte skiljer sig så mycket åt i åk 8, men ganska mycket i gymnasiets åk 2, vilket är samma tendens som i hela länet. Påfallande många av killarna i gymnasiet svarar att de har "så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra med den".

Illustration 3.2c: Ungdomarnas tillgång på fritid. Resultat för Sollefteå
Motsvarar ill. 3.1 - 3.2, länet

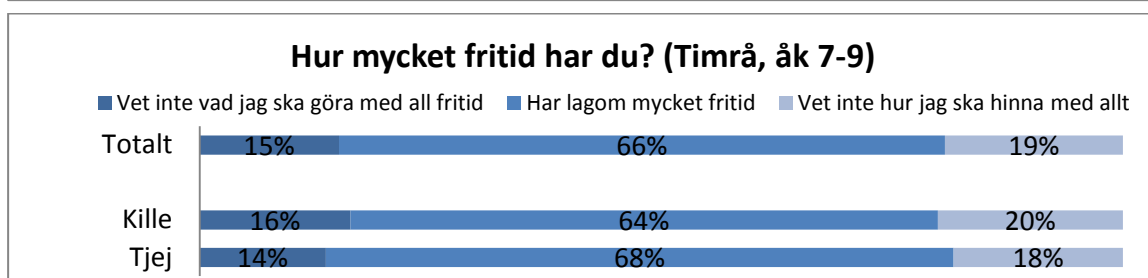
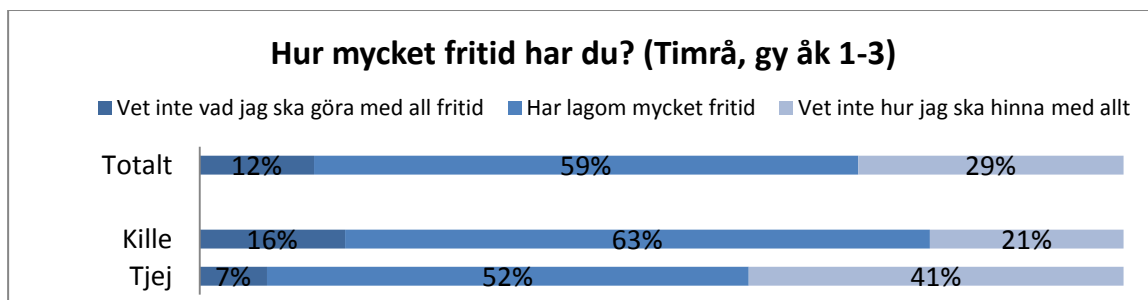
I Sollefteås svar ser vi också att mindre andel av killarna än av tjejerna svarar att de har svårt hinna med allt. Men skillnaderna i andel här är mindre än i länet, särskilt på gymnasiet. Annars är det just i gymnasiesvaren som den skillnaden mellan könen är störst.

Illustration 3.2d: Ungdomarnas tillgång på fritid. Resultat för Sundsvall
Motsvarar ill. 3.1 - 3.2, länet

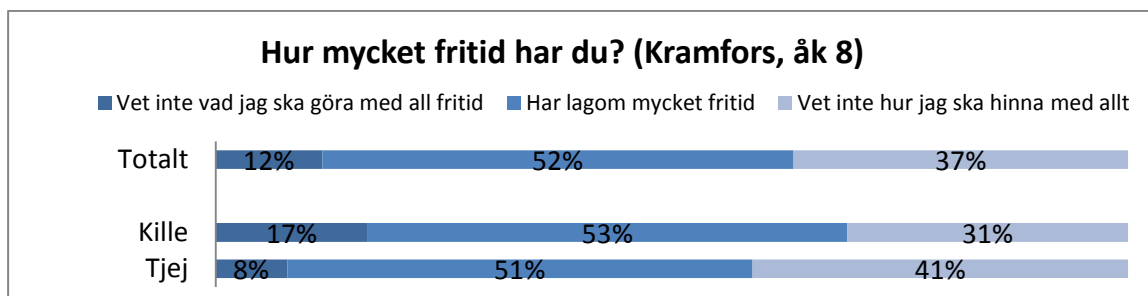
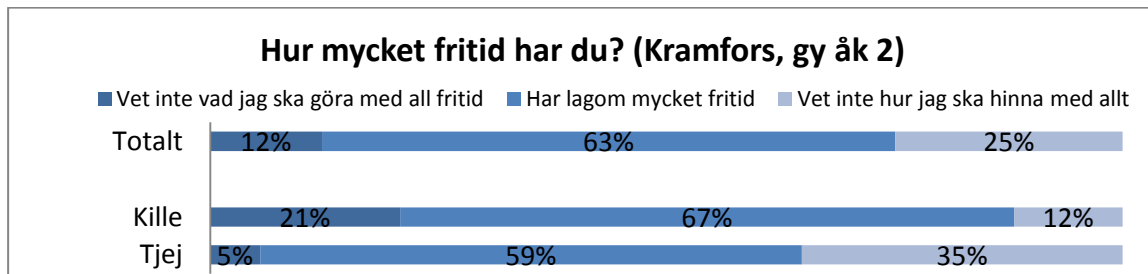
I Sundsvall är det betydligt fler tjejer än killar som svarar att de har svårt att hinna med allt. Tendensen är något tydligare än i länet som helhet. Det är praktiskt taget hälften av tjejerna i gymnasieklassen som svarat detta.

Illustration 3.2e: Ungdomarnas tillgång på fritid. Resultat för Timrå
Motsvarar ill. 3.1 - 3.2, länet

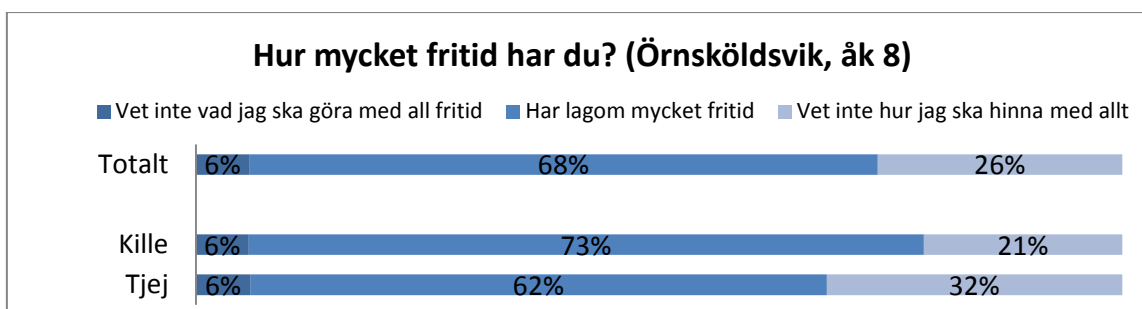
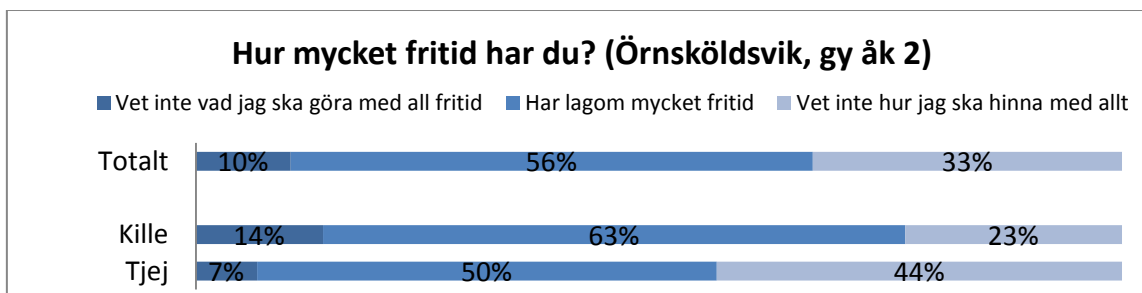
Timrå är ett mönsterexempel på att skillnaderna i svar mellan tjejer och killar är mycket liten i åk 7-9, medan den är betydligt större i gymnasieklasserna. Två tredjedelar av ungdomarna i åk 7-9 svarar att de har lagom mycket fritid.

Illustration 3.2f: Ungdomarnas tillgång på fritid. Resultat för Kramfors
Motsvarar ill. 3.1 - 3.2, länet

Svaren från Kramfors 2008 visar liknande skillnader i andelar mellan könen i gymnasiet som länets sammanställning. Men när det gäller åk 8 skiljer det här mer i andel mellan tjejer och killar än vi sett i länet. Killarna i gymnasiet har en svarsfördelning som påminner lite om Ånges gymnasiekillars (illustration 3.2b), med en ovanligt stor andel som svarade att de hade gott om fritid. Men den är fördenskull inte likadan som fördelningen i Ånges svar.

Illustration 3.2g: Ungdomarnas tillgång på fritid. Resultat för Örnsköldsvik
 Motsvarar ill. 3.1 - 3.2, länet

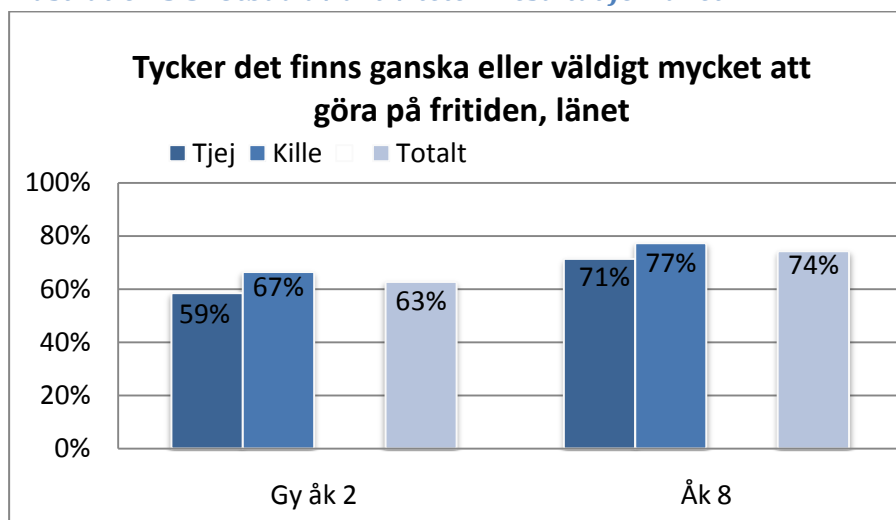

Örnsköldsviks resultat visar att skillnaden i svarsfördelningen mellan könen är liten i högstadiet men betydande i gymnasieåldern. Detta liknar länet och flera andra kommuner. Endast få hade så gott om fritid att de inte visste vad de skulle göra med den. För Örnsköldsviks åk 8 var det särskilt få som svarade detta jämfört med alla andra kommuner i länet.

Hur mycket finns det att göra av sådant de är intresserade av?

En majoritet av ungdomarna i länet tycker det finns ganska eller väldigt mycket intressant att göra på fritiden. Det gäller både ungdomarna i gymnasiet och i åk 8 och det gäller killar och tjejer, samt ungdomarna med utomnordisk anknytning. En noggrann jämförelse visar dock att det skiljer en del mellan åk 2 och åk 8, på så sätt att fler av de yngre tycker att det finns intressanta saker att göra på fritiden. Det skiljer ungefär 10 till 17 procentenheter mellan åk 2 och åk 8 i andelen som svarar att det finns ganska eller väldigt mycket intressant för dem att göra på fritiden. Killar svarar i högre grad än tjejer att det finns mycket att göra, både de äldre och de yngre. I åk 2 är det 67 % av killarna och 59 % av tjejerna som svarar detta. (Illustration 3.3).

Illustration 3.3: Utbud av aktiviteter. Resultat för länet

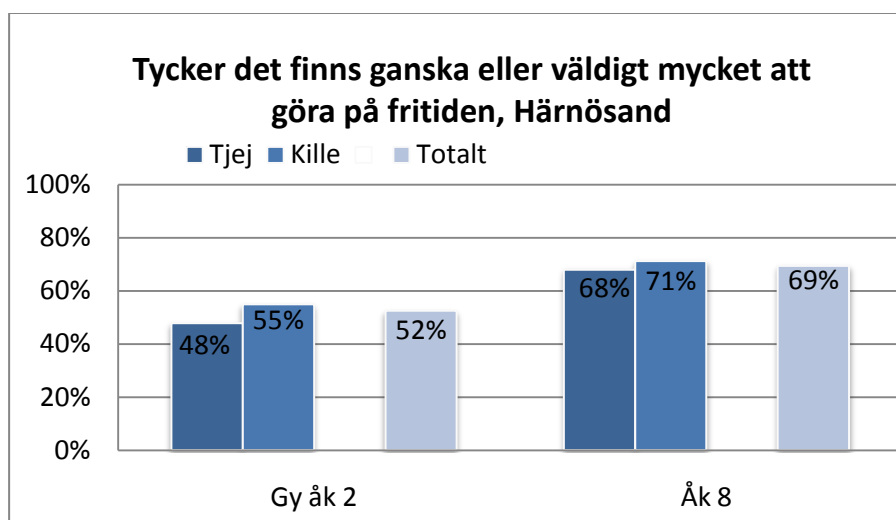

Vi ser t.ex. att nästan två tredjedelar (63 %) av ungdomarna i åk 2 och nästan tre fjärdedelar (74 %) av dem i åk 8 tycker det finns ganska mycket eller väldigt mycket att göra på fritiden, av det de är intresserade av. I åk 8 är andelen 11 %-enheter större än i gymnasiet. Fler killar än tjejer svarar detta, och den skillnaden är lite mindre än skillnaden mellan gymnasiet och högstadiet.

Utbud av aktiviteter, sammanställningar av kommunernas resultat

Nedan visas hur variationen mellan kommuner ser ut när det gäller svaret på frågan om hur mycket intressant det finns att göra på fritiden och hur fördelningen av svaren skiljer mellan killar och tjejer.

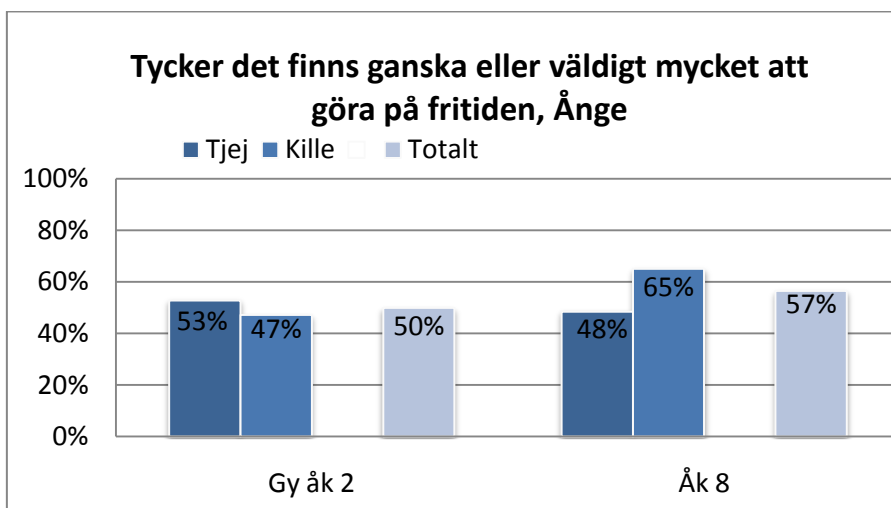
Illustration 3.3a: Utbud av aktiviteter. Resultat för Härnösand
Motsvarar 3.3, länet

Både i åk 2 i gymnasiet och i åk 8 svarar ungdomarna i mindre utsträckning än i länet att de har ganska mycket eller väldigt mycket intressant att göra på

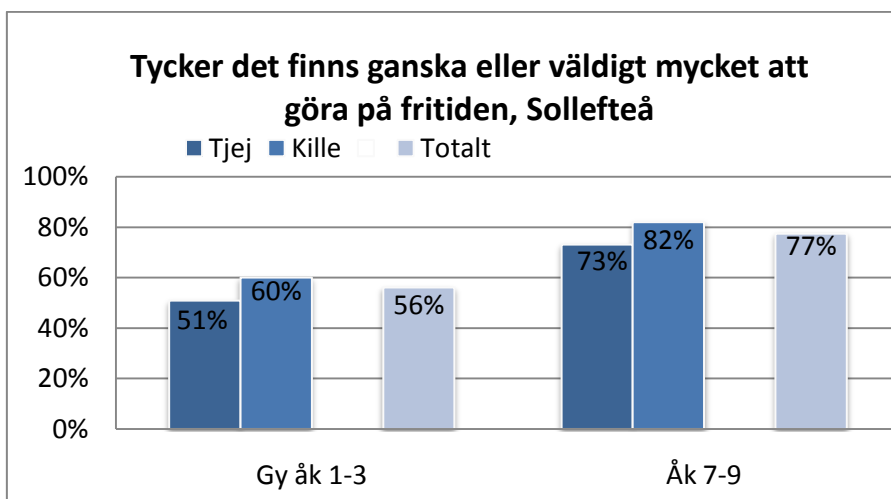
fritiden. Något fler killar än tjejer svara detta i Härnösand, tendensen är som i länet men lite svagare.

Illustration 3.3b: Utbud av aktiviteter. Resultat för Ånge
Motsvarar 3.3, länet

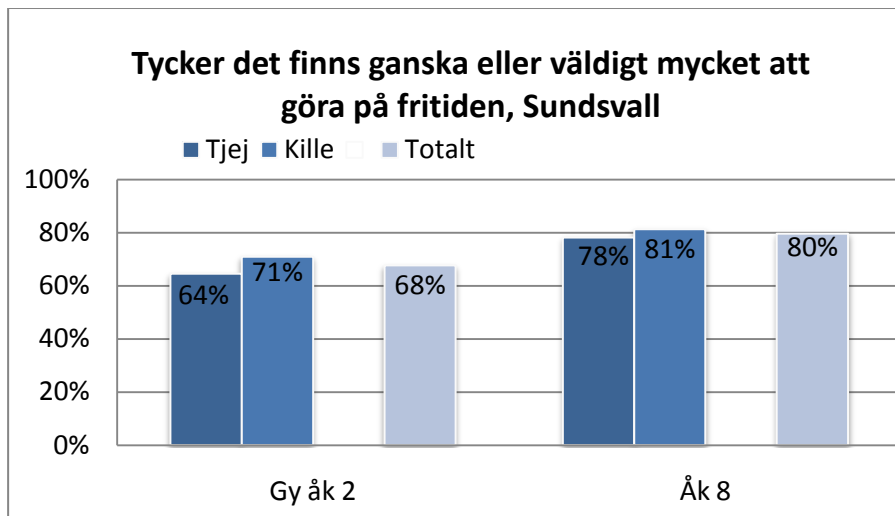
Andelen ungdomar som tycker det finns mycket av intresse att göra på fritiden är lägre i Ånge än i länet, både i gymnasiet år 2 och i år 8. Något fler tjejer än killar på gymnasiet men betydligt färre i år 8 tycker att det finns mycket att göra.

Illustration 3.3c: Utbud av aktiviteter. Resultat för Sollefteå
Motsvarar 3.3, länet

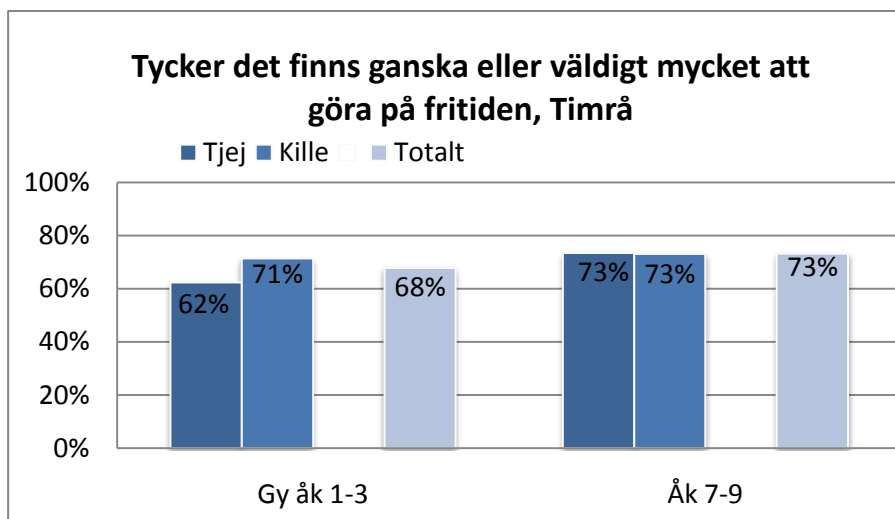
I Sollefteå svarar särskilt många av ungdomarna på högskolan att det finns mycket av intresse att göra på fritiden. Betydligt fler killar än tjejer svarar det. För både killar och tjejer är andelen högre än i länet. Men i gymnasiet är procenttalen i stället lägre än i länet, med bibehållen skillnad i andel mellan könen, dvs. att fler killar än tjejer svarade att det fanns mycket att göra.

Illustration 3.3d: Utbud av aktiviteter. Resultat för Sundsvall
Motsvarar 3.3, länet

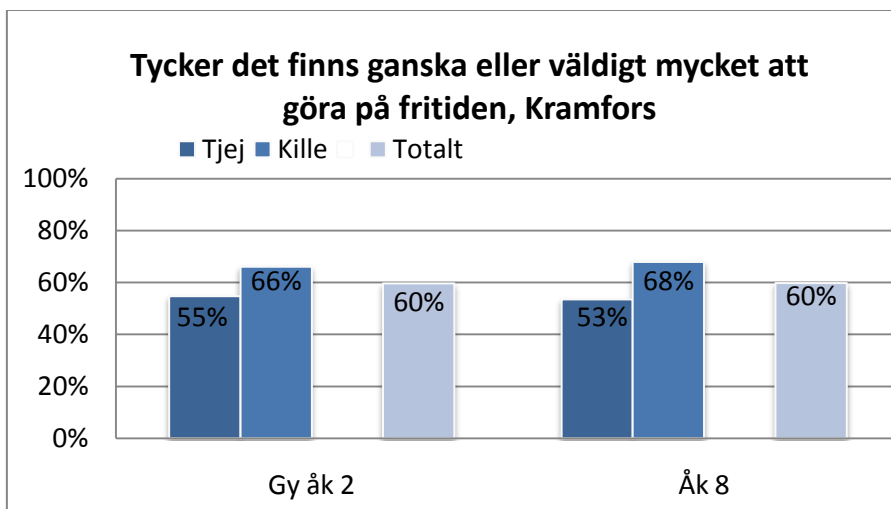
I Sundsvall är andelen i åk 8 som tycker det finns mycket av intresse att göra på fritiden högre än i länet. Vi ser också att skillnaden i andel mellan killar och tjejer är liten, mindre än i länet. Andelen killar och tjejer som svarat så i gymnasiet är också högre än i länet, med samma skillnad i andel mellan könen som vi såg i länsanalysen.

Illustration 3.3e: Utbud av aktiviteter. Resultat för Timrå
Motsvarar 3.3, länet

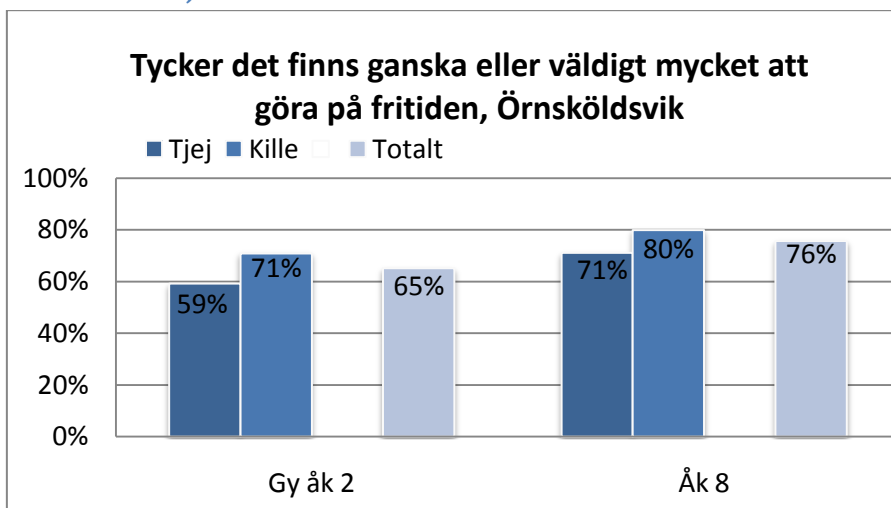
I Timrå är andelen som tycker det finns mycket av intresse att göra i åk 7-9 ungefär lika hög som i länet, men i Timrå är det samma andel killar som tjejer som svarat så. I gymnasiet är andelen högre än i länet, och med samma andelsskillnad mellan könen som vi såg i länsanalysen.

Illustration 3.3f: Utbud av aktiviteter. Resultat för Kramfors
Motsvarar 3.3, länet

För Kramfors gymnasieklass ser resultatet nästan exakt likadant ut som i länet, så när som på att andelen som svarar att det finns mycket intressant att göra är en aning lägre för Kramfors. I de flesta av kommunerna och i länet var andelen med det svaret klart högre i åk 8 än i gymnasiet, men det gäller inte för Kramfors. Därigenom är den uppmätta andelen här betydligt lägre än i länet. Skillnaden i andel mellan killar och tjejer är högre än i länet, vilket gör att andelen tjejer i åk 8 som tycker det finns mycket av intresse att göra på fritiden knappt når över 50 %.

Illustration 3.3g: Utbud av aktiviteter. Resultat för Örnsköldsvik
Motsvarar 3.3, länet

Örnsköldsvik ligger på lite högre nivåer än länet när det gäller hur många procent av killar och tjejer som tycker att det finns mycket av intresse att göra på fritiden. Skillnaden i andelar mellan åk 8 och åk 2 är likadan som i länet, men skillnaden i andel mellan könen är lite större här i Örnsköldsvik än i länet. Här är det också fler killar än tjejer som svarat att de tycker det finns mycket av intresse.

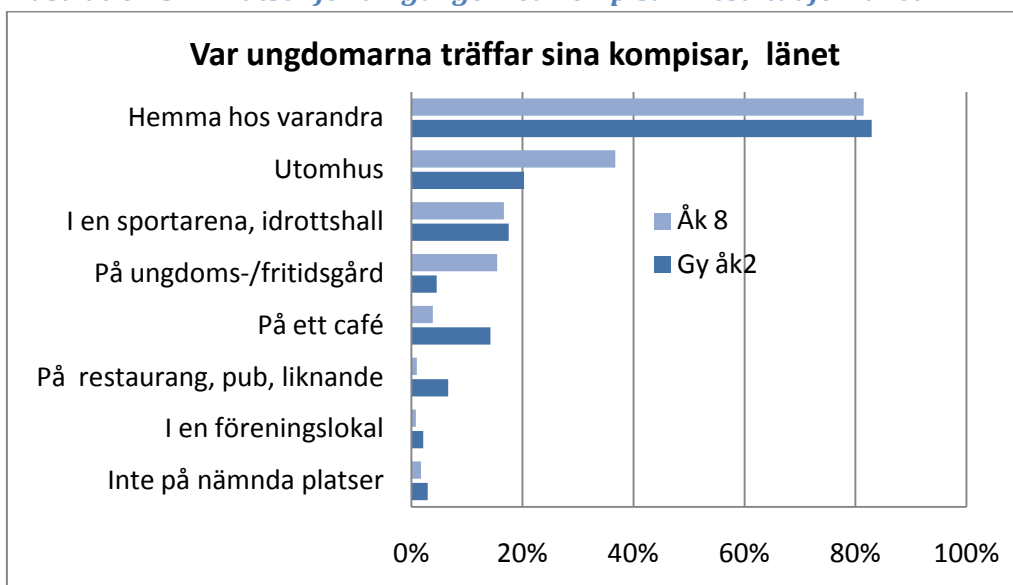
Var träffas ungdomarna på fritiden?

Var och en av ungdomarna har förstås fler än en plats där de brukar vara och träffa kompisar, men i denna fråga om var de OFTAST brukar vara, har det bara varit tillåtet att markera två av förslagen. Det betyder att det inte blivit mycket "inflation" i svar, utan de svar som har höga frekvenser är verkligen vanliga platser att umgås med kompisar för många av ungdomarna. De flesta killar och tjejer i åk 8 och gymnasiet går hem till varandra för att träffas. Andra vanliga platser att umgås är på sportarenor/-hallar, caféer, ungdomsgårdar eller helt enkelt utomhus. Om vi ska jämföra hur olika grupper svarat, ser vi största skillnaden mellan de i gymnasiet och de i åk 8 (illustration 3.4 och 3.5). Många fler av de yngre träffas på ungdomsgårdar eller liknande, medan färre av de yngre träffas på caféer. I åk 8 säger påfallande många att de träffas "utomhus". Det är ca en tredjedel av tjejerna, nästan 40 % av killarna som gör det.

Fler tjejer än killar träffas på caféer och hemma hos varandra, något färre tjejer än killar träffas "utomhus". Av dem med utomnordisk anknytning är det 44 % som svarat "utomhus". Av de med utomnordiskt ursprung är det färre som träffas hemma hos varandra och fler som träffas utomhus än de övriga i åk 8. Ser vi till gymnasiet, är det många som brukar sitta på caféer med kompisar. Detta gäller också för tjejer som inte har någon utomnordisk anknytning. Det är 25 % av alla tjejerna och bara 5 % av alla killarna som nämner caféer som ett av de två ställen de oftast brukar vara på när de träffar kompisar. I genomsnitt är det alltså 15 % av ungdomarna som svarat "på ett café" vilket framgår av illustration 3.4, som inte visar uppdelningen efter kön.

I diagrammet har inte tjejer och killar redovisats var för sig, utan uppdelningen är gjord efter ålderskategori. Det vi kan komma ihåg är att fler tjejer än killar brukar sitta på café och fler brukar träffas hemma, fler killar än tjejer brukar träffas utomhus och fler på idrottsanläggningar. Skillnaderna är inte så stora, det skiljer 5 eller 10 %-enheter utom när det gäller cafékulturen bland tjejer som nämnts ovan.

Illustration 3.4: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för länet

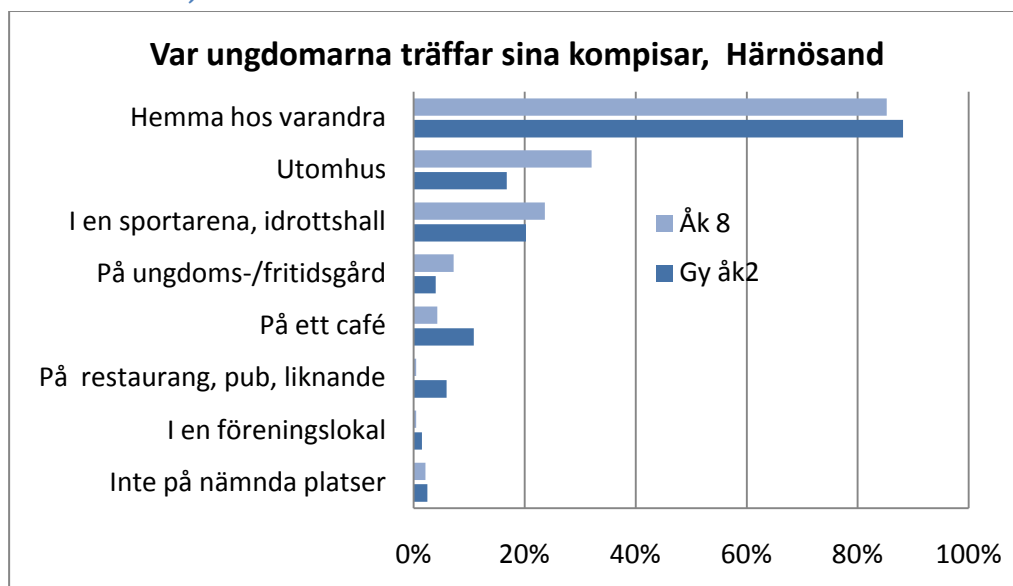

Vi ser bland annat att bara 5 % av killar i åk 2 svarade att caféer är ett av de ställen de oftast brukar vara på när de träffar sina kompisar. Detta är betydligt vanligare bland tjejer och även bland ungdomar med utomnordisk anknytning. De fick högst välja 2 av förslagen.

Platser för umgänge med kompisar, sammanställningar av kommunernas resultat

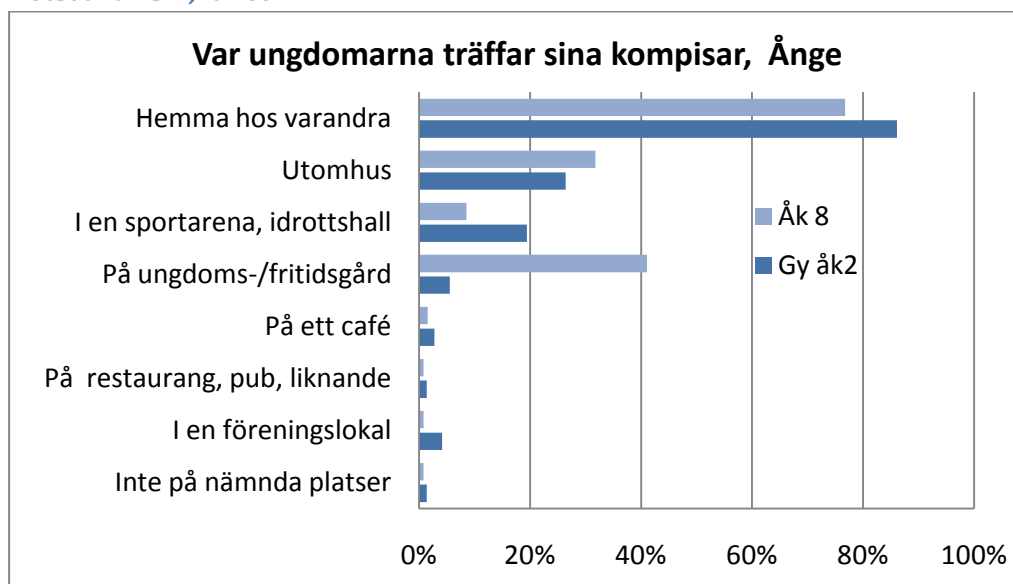
Resultaten för de olika kommunerna redovisas utan uppdelning efter kön eller speciell redovisning av ungdomar med utomnordiskt ursprung. Den variation i svarsfördelningarna som beror på dessa variabler och som kan vara bra att hålla i minnet, är att fler tjejer än killar svarade att de oftast träffar kompisar hemma hos varandra, fler killar än tjejer svarar att de träffar kompisar på idrottsarenor eller helt enkelt utomhus, och betydligt fler tjejer än killar på gymnasiet svarade att de brukar träffas på något café eller liknande.

Illustration 3.4a: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Härnösand
Motsvarar 3.4, länet

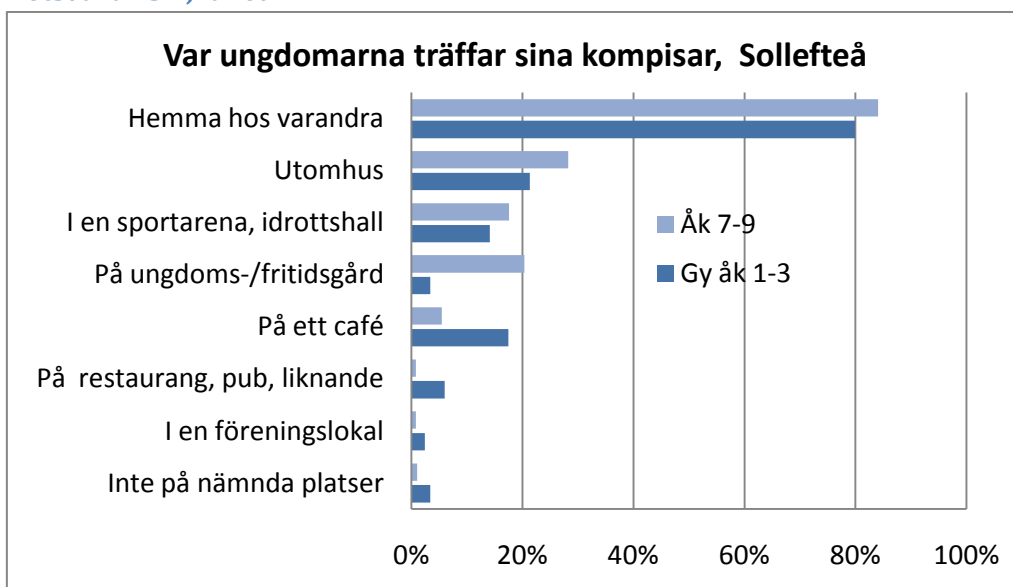
Vi ser t.ex. att över 80 % av ungdomarna i Härnösand använde ett av de två möjliga svarsalternativen till svaret "hemma hos varandra". Det gällde både högstadiet och gymnasiet. Vi ser också att fler i högstadiet svarade "utomhus" och fler i gymnasiet svarade att de oftast träffade kompisar på ett café eller på restaurang, pub eller liknande.

Illustration 3.4b: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Ånge
Motsvarar 3.4, länet

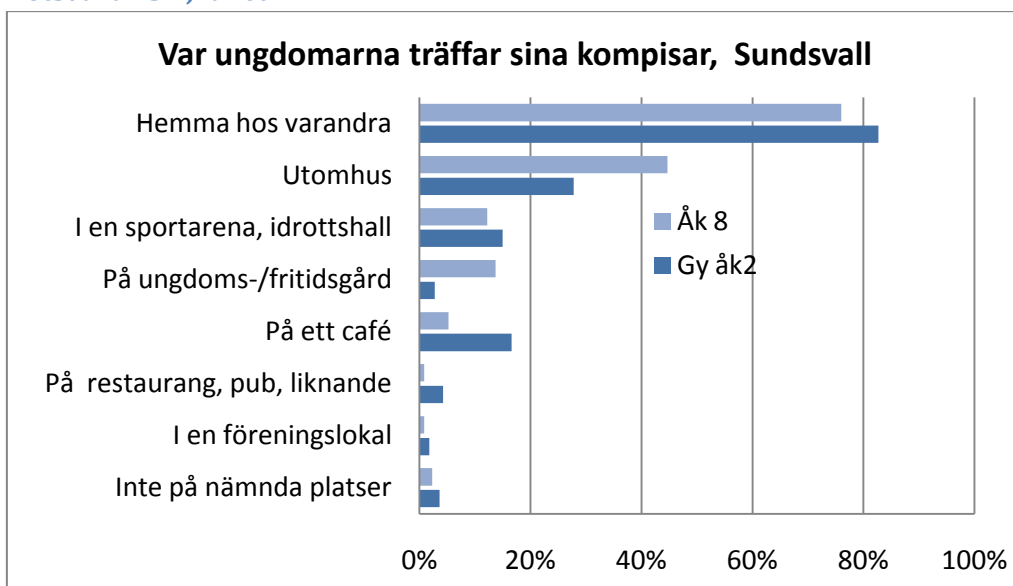
I Ånge ser vi t.ex. att omkring 80 % av ungdomarna använde ett av de två möjliga svarsalternativen till alternativet "hemma hos varandra". Det gällde både högstadiet och gymnasiet. Vi ser också att ungdomsgården är ett viktigt alternativ för många i åk 8.

Illustration 3.4c: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Sollefteå
Motsvarar 3.4, länet

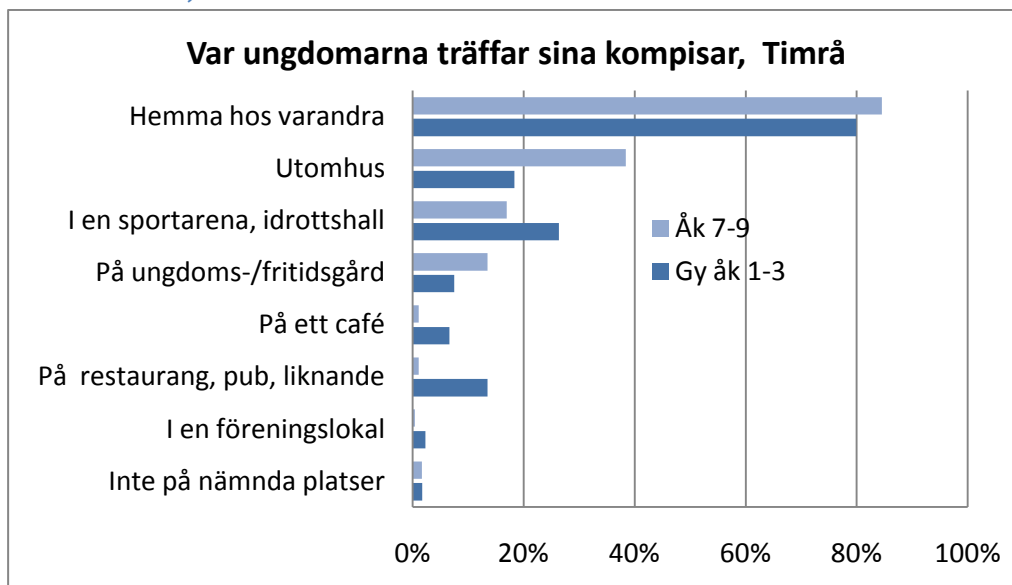
Vi ser t.ex. att 80 % av ungdomarna i Sollefteå använde ett av de två möjliga svarsalternativen till att svara "hemma hos varandra". Det gällde både högstadiet och gymnasiet. Något färre på gymnasiet än högstadiet svarar "utomhus" och fler svarar på café, restaurang eller liknande

Illustration 3.4d: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Sundsvall
Motsvarar 3.4, länet

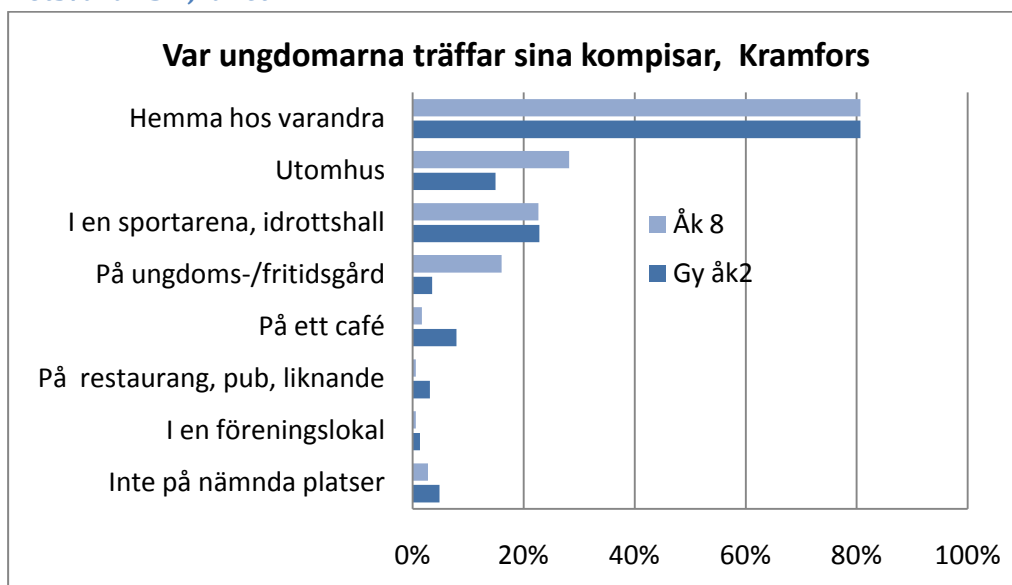
Vi ser t.ex. att cirka 80 % av ungdomarna i Sundsvall använde ett av de två möjliga svarsalternativen till att svara "hemma hos varandra". Fler i högstadiet än i gymnasiet svarade "utomhus" eller ungdoms-/fritidsgård" och fler i gymnasiet svarade "café" eller liknande. Det var även fler i gymnasiet än på högstadiet som svarade "hemma hos varandra".

Illustration 3.4e: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Timrå
Motsvarar 3.4, länet

Vi ser t.ex. att cirka 80 % av ungdomarna i Timrå använde ett av de två möjliga svarsalternativen till att svara "hemma hos varandra". Fler högstadiungdomar svarade "utomhus" eller på ungdoms-/fritidsgård, fler gymnasister svarade att de oftast träffade kompisar i en sportarena/idrottshall eller på ett café eller restaurang.

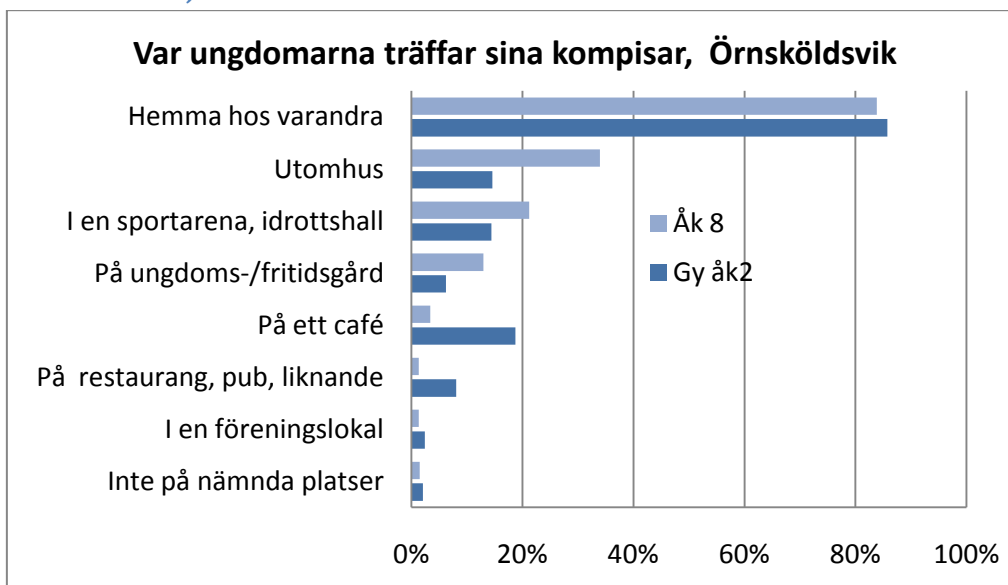
Illustration 3.4f: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Kramfors
Motsvarar 3.4, länet

Vi ser t.ex. att 80 % av ungdomarna i Kramfors använde ett av de två möjliga svarsalternativen till att svara "hemma hos varandra". Annars var det fler på gymnasiet som svarade att de

träffade kompisar på café eller liknande än på högstadiet och fler på högstadiet som svarade "utomhus" eller "på ungdoms-/fritidsgård.

Illustration 3.4a: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Örnsköldsvik
Motsvarar 3.4, länet

Vi ser t.ex. att över 80 % av ungdomarna i Örnsköldsvik använde ett av de två möjliga svarsalternativen till att svara "hemma hos varandra". I övrigt svarade fler av de äldre att de träffades på café, restaurang eller liknande och fler av de yngre att de träffades utomhus, på sportarena eller på ungdomsgård.

Hur ska vi tolka resultaten om ungdomarna och fritiden?

Av länets ungdomar är det i stora drag en av tio som svarar att de har så gott om fritid att *de inte vet vad de ska göra med den*. Tre eller fyra av tio *vet inte hur de ska hinna med allt*. Fem eller sex av tio svarar att de har *lagom mycket fritid*. Här kan man stanna upp och fråga sig vilken grupp som består av flest resursstarka och vice versa. Det är inte otänkbart att en sådan fråga kunde bli belyst av djupare analyser av de enkätsvaren i Lupp, men det leder för långt för att göras för denna rapport.

Vi har sett att det är 10 till 20 %-enheter fler bland tjejer än bland killar som tycker att de har lite fritid och svårt att få den att räcka till. Och de utgör i länet ca 30-40 % av tjejerna och 20-25 % av killarna. Svarsfördelningen i kommunerna varierar en hel del. Denna grupp ungdomar, om vi även inkluderar killarna som svarat samma sak, kan ju svara på detta sätt av lite olika skäl. Tänker vi på varför det är så pass många fler tjejer än killar som svarat detta kan vi tänka i två steg. I ett första steg skulle orsakerna kunna vara sådant som att fler tjejer än killar hjälper till hemma, fler tjejer än killar jobbar extra på helger eller kvällar, fler tjejer än killar lägger ner många timmar i veckan på skolarbete eller liknande, och att de räknade bort detta från sin fritid. Inget av detta är helt analyserat i svaren och nämns bara som möjliga följdfrågor man kan ställa.

I ett andra steg kan man leta efter orsaker bland föreställningar om kön och könsroller och hur stora genomslag dessa har bland tjejer och killar när det gäller vad de lägger sin tid på.

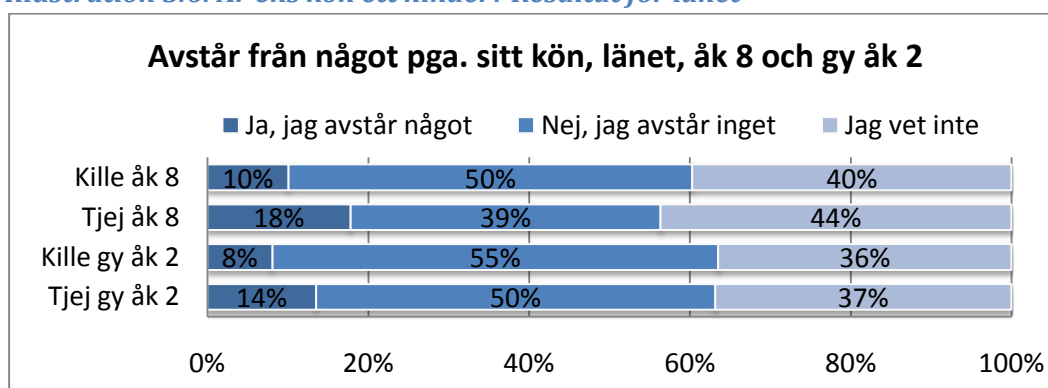
Vi kan också titta på resultaten för frågan om det fanns mycket intressant att göra på fritiden. I hela länet var det lite mindre än två tredjedelar i gymnasieklasserna som svarade att det fanns ganska mycket eller väldigt mycket att göra av sådant som var intressant. I åk 8 var det ungefär tre fjärdedelar som svarade så. Sammanfattningsvis var det i många av kommunerna fler i åk 7-9 än i gymnasiet och fler killar än tjejer som tyckte det fanns mycket av intresse att göra. Lägg dock märke till om undantag finns i den enskilda kommunen. Variationen mellan kommuner var ganska betydande, och jämförelsevis låga andelar av nöjda ungdomar i åk 8 visade sig i Ånge och Kramfors, särskilt bland tjejer. I gymnasiet låg Härnösand, Ånge och Sollefteå lågt i detta hänseende. Vi får nog överlåta till verksamma inom kultur och fritid att bedöma om den, till synes höga, andelen positiva svar är tillfredsställande. Aktiviteterna tillhandahålls förstås både kommunalt, ideellt och kommersiellt.

I gymnasiets åk 2 svarar en hel del av tjejerna och likaledes av ungdomarna med utomnordisk anknytning, att de träffar kompisar på kaféer, färre än i åk 8 träffas på ungdomsgårdar eller utomhus. Jämförelsen mellan kommunerna visar att en stor andel i åk 8 i Ånge svarar att de träffas på ungdomsgården, väldigt få på ett café. Inte heller ungdomarna som går i gymnasiet i Ånge svarar att ett café är stället där de oftast träffas. Annars var det i kommunerna ungefär lika mycket fler på gymnasiet än högstadiet som träffade kompisar på kaféet, som det var färre som träffades på ungdomsgård/liknande.

Hinder att göra det man är intresserad av pga. kön

Mellan 8 % och 18 % av ungdomarna i länet svarade att de avstår från något pga. att de var tjej respektive kille. I åk 8 var det 18 % av tjejerna som svarade det. En stor del av ungdomarna, ungefär 40 %, svarade "vet inte" på frågan. Detta är ju en stor andel, och försvagar möjligheten att tolka resultatet. Ett kriterium för en enkätfråga är att de som ska svara vet svaret på frågan², och det är inte uppfyllt i detta fall. Troligen var frågeställningen ny för flera av ungdomarna.

Illustration 3.6: Är ens kön ett hinder? Resultat för länet

Vi ser att det i länet var 8 % till 18 % som svarade att de avstod från att göra något på fritiden pga. av att de var tjej respektive kille, något färre på gymnasiet än på högstadiet

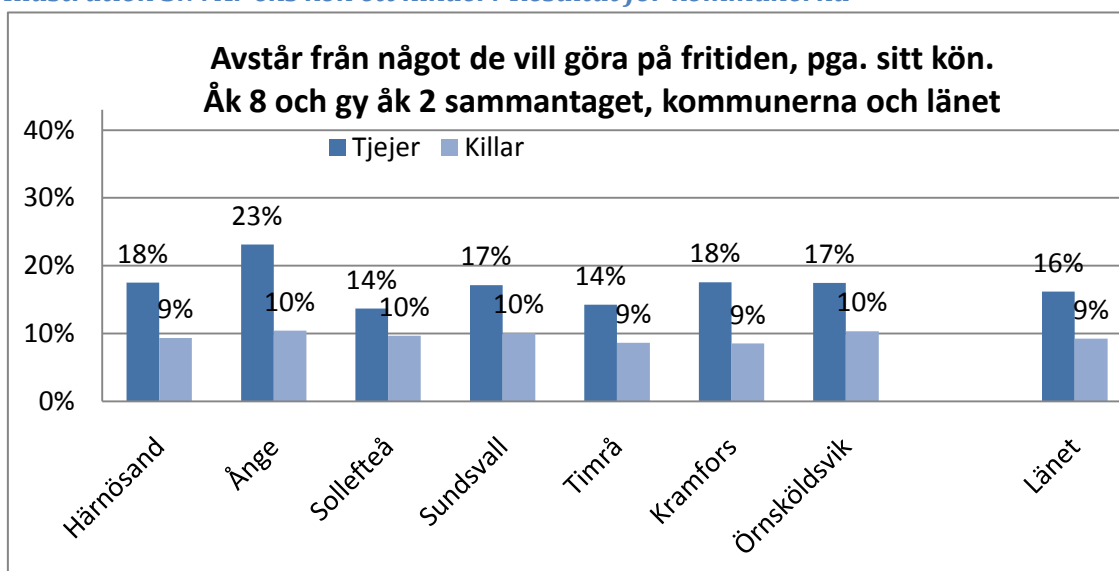
² Se t.ex. Floyd J. Fowler Jr., 1995, Improving survey questions, Sage Publications.

och fler bland tjejer än bland killar. Vi ser också att omkring 40 % av ungdomarna svarade att de inte visste.

Hindrad att göra något man vill pga. sitt kön, sammanställningar av kommunernas resultat

Här kommer en sammanställning av andelen som svarade att de avstår från att göra något de skulle vilja pga. sitt kön. Resultaten är sammanslagna över årskurserna men redovisas separat för tjejer och killar. Även om många svarade "vet inte" på frågan ser vi att det i runda tal var 10 % - 20 % av ungdomarna som svarade att de avstod från något pga. sitt kön. En större andel av tjejerna än av killarna svarade detta. En stor del av ungdomarna svarade att de inte avstod från något av denna anledning, och en nästan lika stor del svarade "vet inte" (illustration 3.7).

Illustration 3.7: Är ens kön ett hinder? Resultat för kommunerna

Vi ser t.ex. i Härnösands svar från åk 8 och åk 2 tillsammans, att det var 9% av killarna och 18 % av tjejerna som svarade att de avstod från något pga. att de var just kille eller tjej. Ungefär 40 % av tjejerna och killarna svarade att de inte visste, vilket försvårar tolkningen av resultatet, som annars visar att fler tjejer än killar svarar att de hindras av att de är tjej respektive kille.

Föreningsaktivitet hos ungdomarna

Ungdomarna fick svara på frågan om de var aktiv medlem eller hade något förtroendeuppdrag i en förening. Svaren gav en lista över vilka typer av föreningar som de var aktiva i (illustration 3.7). Idrottsföreningar är den vanligaste föreningstypen bland både killar och tjejer. Två andra typer av föreningar som är populära är kulturföreningar och hobbyföreningar. Av andra undersökningar vet vi att traditionella föreningsaktiviteten har varit dalande under ett antal år³. När vi använder Lupp kan vi se hur trenden varit under några år, i andelen som svarat på exakt samma fråga att de är aktiva i de olika typerna av föreningar. Illustration 3.8 och 3.9 visar trenden i de kommuner som

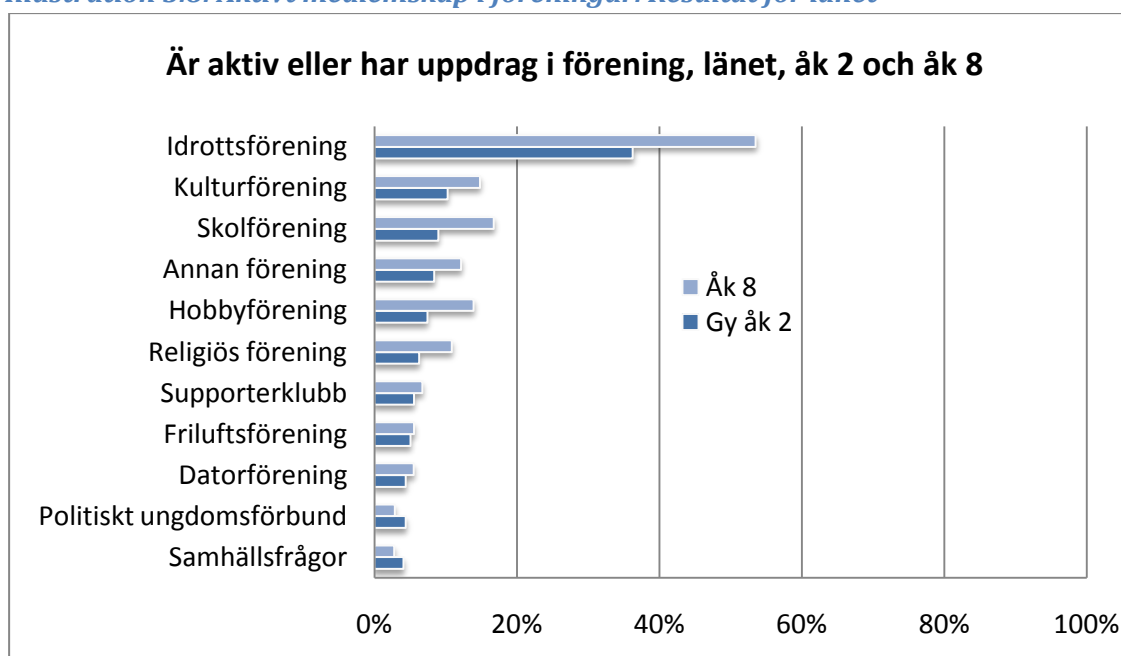
³ Ung idag 2010, Ungdomsstyrelsen, sidan 222

vid varje tidpunkt deltagit i Lupp. Svaren visar en svagt vikande trend i andelen föreningsaktiva i de tre föreningsstyperna som valts. Kommunerna har förstås egen information om utvecklingen av aktivitetsstöd till föreningar, och kan jämföra med trenden i enkätsvaren. Om det finns avvikelser däremellan, kan detta möjligen bero på att ungdomarna när de besvarade enkäten inte hade samma formella definition som fritidsförvaltningen på vad en förening eller klubb egentligen är.

Föreningsverksamhet har av tradition varit en viktig del av det svenska samhället. Både barn och vuxna är föreningsaktiva, men det finns skillnader med avseende på klass och bakgrund.

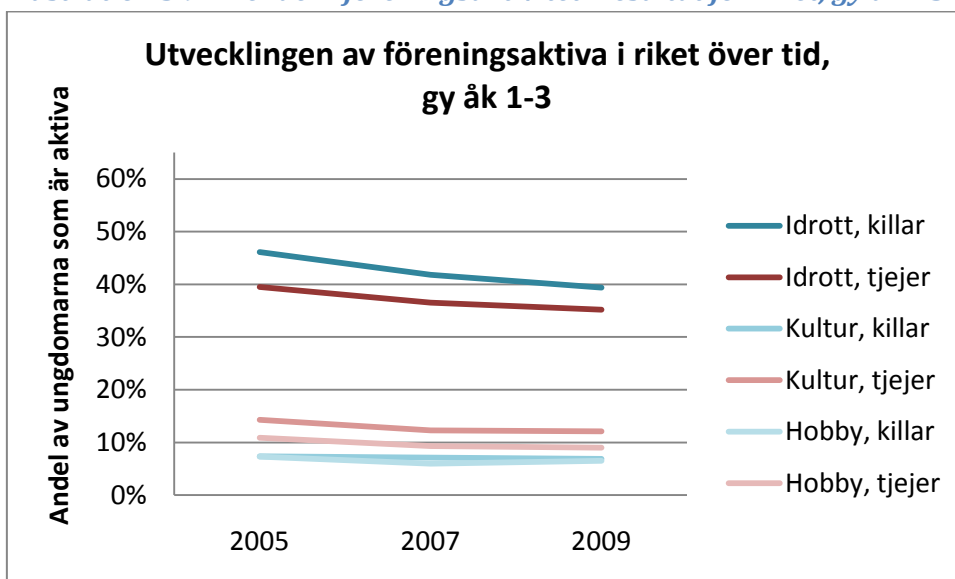
Föreningsverksamhet har länge setts som en skola i demokrati. Det har fått statsvetare (Putnam,1993) att mena att demokratin bygger på det sammanhållande kitt (socialt kapital) som föreningsaktivitet innebär. En nedgång i ungdomars föreningsaktivitet länkar därmed till LUPP-materialets frågor om demokrati och inflytande. Frågeställningen är mycket viktig. Vi återkommer till denna fråga i kapitlets avslutande diskussion.

Illustration 3.8: Aktivt medlemskap i föreningar. Resultat för länet

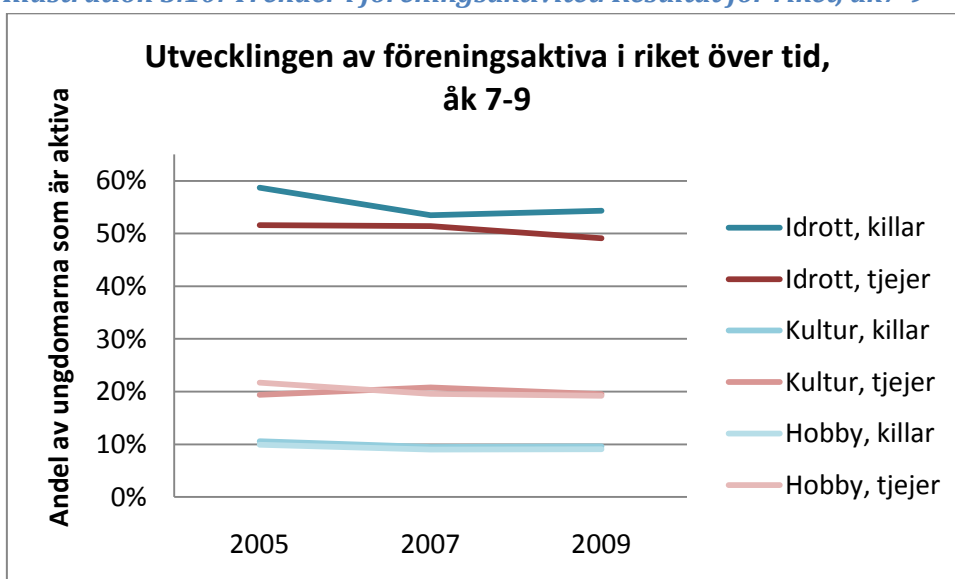
Här kan vi t.ex. se att ca 17 % av eleverna i åk 8 svarat att de var medlem i en skolförening.

Illustration 3.9: Trender i föreningsaktivitet. Resultat för riket, gy åk1-3

Vi ser att trenden i andel som svarar att de är föreningsaktiva i gymnasieklasserna har varit negativ i olika typer av föreningar. Detta gäller alla kommuner som vid varje tillfälle deltog i Lupp.

Illustration 3.10: Trender i föreningsaktivitet. Resultat för riket, åk7-9

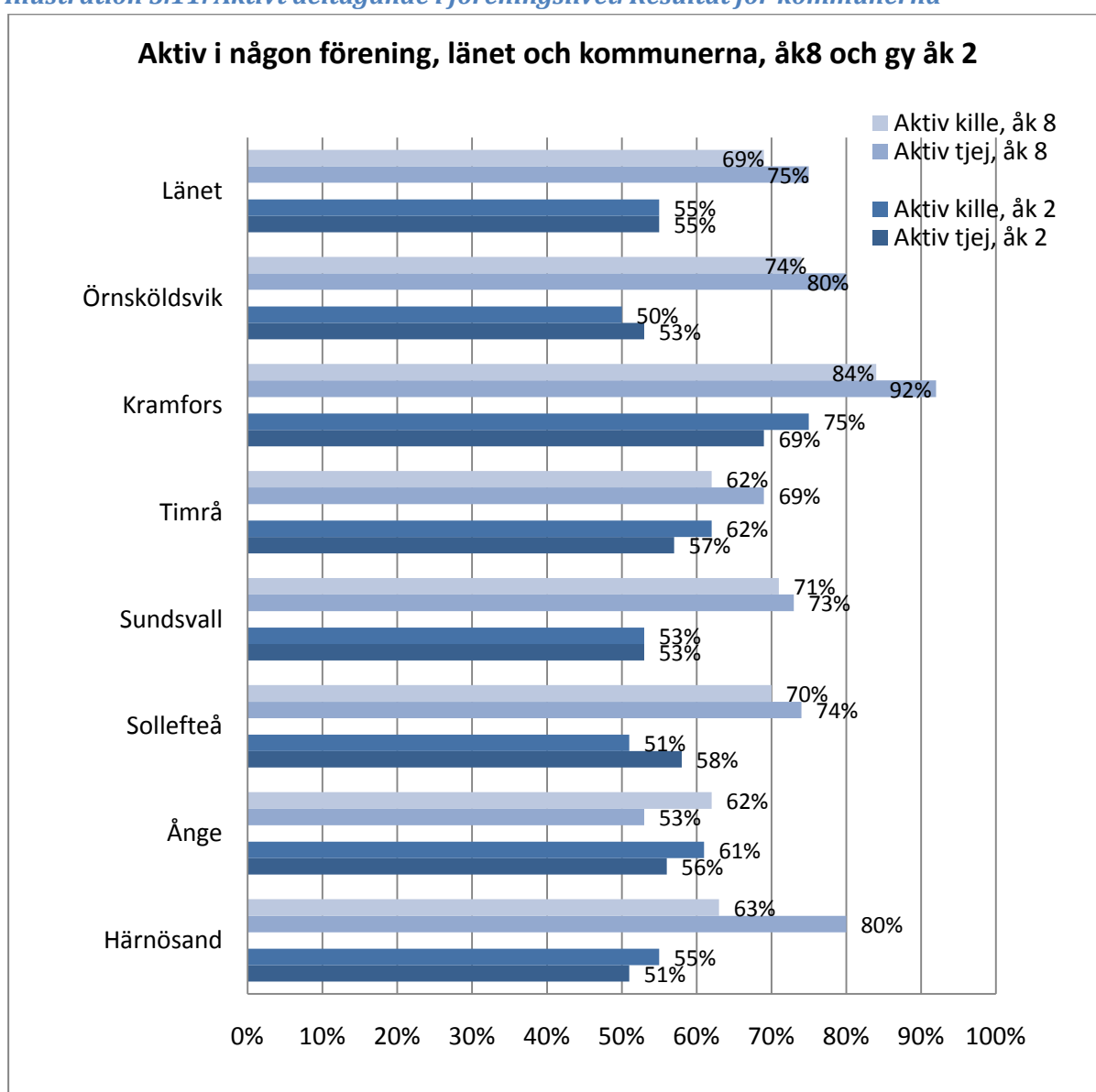

Vi ser att trenden i andel som svarar att de är föreningsaktiva i högstadielklasserna inte varit lika tydlig som i gymnasieklasserna i det förra diagrammet, men en svagt avtagande tendens kan skönjas. Detta gäller alla kommuner som vid varje tillfälle deltog i Lupp.

Föreningsaktivitet, sammanställningar av kommunernas resultat

För länets kommuner har vi gjort en sammanställning av andelen ungdomar som svarat att de är aktiva i åtminstone någon förening. Länets andel finns också med som jämförelse. Redovisningen är uppdelad efter kön och årskurs. Gymnasieklasserna har genomgående en lägre andel föreningsaktiva än högstadiet, och kön spelar inte stor roll i åk 2. I en del kommuner har gymnasietjejer lite högre andel aktiva än motsvarande killar, i andra kommuner är det tvärtom utan att det skiljer mycket. Det är Kramfors kommun som sticker ut och har en betydligt högre andel än de andra. I åk 8 ser vi att tjejerna har högre andel föreningsaktiva än killarna i nästan alla kommuner. Vi lägger också märke till den ganska stora variation som finns mellan kommunerna. Vi berör skillnaderna mellan kommuner vidare i sammanfattande kommentarer.

Illustration 3.11: Aktivt deltagande i föreningslivet. Resultat för kommunerna

Vi ser t.ex. att det i länet som helhet var 55 % av både tjejer och killar som var föreningsaktiva i gymnasiundersökningen. Endast Kramfors avvek betydligt från detta. I åk 8 (eller 7-9) var det ganska stor variation mellan kommunerna, till exempel hade Timrå och Ånge ganska låga andelar föreningsaktiva.

Hur ska vi tolka resultaten om föreningsaktivitet och hinder pga. kön?

Vi kan göra en sammanfattning av analyserna och konstatera att 55 % av gymnasisterna i materialet var aktiva i åtminstone någon förening vid tidpunkten för enkäten, och drygt 70 % av de yngre. Detta visade inte några stora skillnader mellan tjejer och killar. Ungdomar med utomnordisk familjeanknytning hade inte heller en andel svar att de var aktiva i en förening som avvek från övriga ungdomar.

Analys av svaren på frågan om hinder i fritidsutövning pga. kön visade inte heller några anmärkningsvärda skillnader mellan de med utomnordisk anknytning och de övriga. När det gäller kön såg vi dock att det skiljde på det sättet att fler tjejer än killar svarade att de avstått från något på fritiden pga. att de var tjej respektive kille. Även om det var många som svarade att de inte visste, kan man reflektera över vad hindret kunde bero på i de enskilda fallen. Det kanske finns hinder pga. föreställningar om normalitet. Eller mer konkreta hinder som att det inte finns aktiviteter på orten för ena eller andra könet i en viss idrottsgren.

Något om resor och internationell erfarenhet

Resor kan ge viktiga erfarenheter och vidgade horisonter för både vuxna och ungdomar. Här tycker vi det kan vara intressant att veta om ungdomarna med utomnordisk anknytning har mer internationella erfarenheter än de som saknar den anknytningen. Enkätfrågorna gällde om de varit på resor, om de varit utomlands utan sina föräldrar och vad de har gjort utomlands.

Nästan hälften av gymnasiungdomarna i länet hade varit utomlands minst en vecka under de senaste 12 månaderna. Andelen var 49 % av dem med utomnordisk anknytning och ca 35 % av övriga. Utlandsresor senaste året i åk 8 var lika vanligt men skillnaden var mindre mellan utomnordiska och övriga, ungefär 10 %-enheter.

Ca 25 % av dem med utomnordisk anknytning i gymnasiet och 19 % av dessa på högstadiet hade varit utomlands utan sina föräldrar mer än tre gånger. Detta var ungefär hälften så vanligt bland de övriga.

Semester var en av orsakerna till utlandsresor för en stor majoritet, men att besöka släkt och vänner var också vanligt och mycket vanligare hos de med utomnordisk anknytning. Cirka 10 % av ungdomarna hade varit på språkstudier utomlands. Förutom detta hade cirka 25 % av ungdomarna gjort annat på resor utomlands som inte specificerades här.

Denna summariska analys har vi inte gjort för de individuella kommunerna.

Diskussion

Flera av frågorna om ungdomarnas fritidsförhållanden gränsar till varandra. Man märker det särskilt tydligt när man funderar över vilka mekanismer som ligger bakom det ena och det andra.

Om man tänker på skillnader i svaren från tjejer och killar t.ex. och tittar på upplevd tillgång på intressant fritidsutbud, så kan det ha att göra med hur mycket fritid man upplever att man har, och med om man avstår från att göra något pga. av att man är tjej eller kille. Detta motsvaras av frågor som ställs i Lupp och som analyseras mer i detalj. En fråga i ett annat område av enkäten som också direkt relaterar till fritid, är den som handlar om extraarbete på helger och kvällar, vilket förstås bidrar till att avgränsa hur mycket fritid man har.

Det är alltså möjligt att formulera mer komplexa frågor utgående från Lupp-materialet. Man kan s.a.s. pröva mer komplexa hypoteser, men det vore i så fall både intressantare och mer korrekt att initiativen till frågor får komma från representanter för kommunerna, och inte från den som analyserar enkätsvaren.

Det vi såg i början av kapitlet om gymnasieungdomarnas svar på hur mycket fritid de har, var att 44 % av tjejerna och 25 % av killarna svarade att de "inte visste hur de skulle hinna med allt de ville". Skillnaden var mindre i åk 7-9. Men i gymnasiet är skillnaden stor, och beror inte på tillfälligheter eller slump i just denna enkät, utan på verkliga skillnader bland ungdomarna. Det kan vara så att fler killar än tjejer smiter från att hjälpa till hemma, att färre killar än tjejer använder lång tid till skolarbete eller att fler tjejer än killar har extraarbete på kvällar eller helger. En del av detta kan analyseras i luppenkätternas svar, och kan ses som möjliga "komplexa hypoteser" som nämndes i förra stycket.

Vi konstaterar att många fler ungdomar svarade att de hade svårt att hinna med allt de ville på sin fritid, fler tjejer än killar, samtidigt som ungefär en av tio av ungdomarna svarade att de hade så mycket fritid att de inte visste vad de skulle göra av den. Det kan vara värt att reflektera över vilken av dessa situationer som ungdomarna strävar efter, vilken som ger status och vilken som tyder på resursstyrka, både i vuxenvärlden och bland ungdomarna.

Föreningsaktiviteten hade ganska betydande skillnader mellan kommunerna i resultatet för åk 8. Det är mycket möjligt att den variationen tyder på att lokala förhållanden spelar roll för föreningsaktiviteten. Det skulle i sin tur betyda att lokala initiativ från kommunerna bidrar till utfallet. Och man kan då bli nyfiken på sådana saker som vad Kramfors höga andel föreningsaktiva beror på.

När det gäller internationella erfarenheter var det en markant skillnad i andel som hade rest utomlands, i andel som rest på egen hand utomlands, i andel som hade besökt släkt och vänner utomlands osv. mellan ungdomarna med utomnordisk anknytning och de övriga. Skillnaderna var förstås så att de med utomnordisk anknytning hade gjort detta mer. Vi förstår av detta att det finns en grupp bland ungdomarna med familjeanknytning utomlands, som har erfarenheter som kan vara värdefulla för deras framtid och som inte är gängse bland de som saknar denna anknytning.

Föreningsdeltagande som socialt kapital

Begreppet socialt kapital kan förstås på litet olika sätt. Med det avses den känsla av gemenskap som finns mellan individer i ett samhälle genom de nätverk av kontakter, och graden av förtroenden i dessa kontakter, som etableras eller existerar, som liknar en definition som Bo

Rothstein formulerat⁴. Den definitionen liknar det Sociologen Alejandro Portes menar, t.ex. att "Socialt kapital refererar till individers förmåga att ta knappa resurser i anspråk på grund av att de är medlemmar i nätverk eller större sociala strukturer". Höga nivåer av socialt kapital i ett samhälle har i akademisk litteratur kopplats till bland annat bättre ekonomisk tillväxt, mindre ojämlikhet, mindre brottslighet och bättre fungerande myndigheter. Statsvetaren Robert Putnam⁵ har visat att ett lands demokrati fungerar bra om det sociala kapitalet i samhället är starkt, och mindre bra om det är svagt eller inte finns. Han exemplifierar sitt resonemang från situationen i norra Italien och USA. Det intressanta är att vi i Sverige traditionellt har en demokratisyn baserat på just det kollektiva deltagandets princip. I valet av styrelse **för** (elitorienterad demokratisyn), **av** (participatorisk demokratisyn) eller **genom** (deliberativ demokratisyn) folket har det aktiva deltagandet (participatorisk demokrati) värderats som en betydelsefull komponent i svensk demokrati. Detta gestaltas bland annat genom de unga och vuxnas deltagande i föreningslivet.

Tittar man på LUPP-materialets resultat finns anledning till oro. Föreningsdeltagande minskar bland de unga, vilket med tid kan få negativa effekter för samhällsengagemang och demokratisk fostran. Idrottsrörelsen attraherar många unga, medan föreningar med andra verksamhetsinriktningar tycks ha svårare att engagera Västernorrlands ungdomar. Bredden i föreningsaktiviteter kan vara betydelsefull för att inte ungdomsgrupper marginaliseras och tappar i politiska resurser. Idrottsrörelsens betydelse för såväl fysisk fostran, meningsfull fritid som skapande av ett samhälleligt socialt kapital kan och bör, menar vi, inte underskattas. En satsning på ungdomars fritidsverksamhet medför samtidigt, om teorierna kring socialt kapital stämmer, en satsning på det demokratiska samhällets grunder och en känsla av meningsfullhet och samhörighet (KASAM). Det breda stödet till föreningslivet blir rimligen således en viktig insats i kommunernas ungdomspolitik.

⁴ Rothstein, Bo (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.

⁵ Putnam R, Leonardi R, Nanetti R (1994) *Making democracy work*, University Presses of California, Columbia and Princeton

4 Samhälle, politik och inflytande

Detta avsnitt om politik och samhälle kan ses som särskilt centralt i ungdomspolitiken som har som två utgångspunkter, ungdomars inflytande och välfärd⁶.

Inledning

Det är inte helt enkelt att reda ut vad begreppet ungdom innebär. När blir ett barn en ungdom och när är en ungdom att betrakta som vuxen? I lagens mening är de unga vuxen vid arton års ålder. Den får då möjlighet att delta vid allmänna val och ta ansvar för sig själv i allmän mening, men är det samma sak som att de unga gått över i ett vuxenliv med vuxenlivets prioriteringar i syn på inflytande och välfärd, former för engagemang, tillträde till beslut mm?

”Oavsett om man betraktar ungdomen som en social grupp eller en (fysiologisk eller psykologisk) övergångsfas finns det en gemensam dimension: ungdomen innebär en delad erfarenhet, en livsfas som i forskningen ofta betraktas som en formativ period på det vis att varje ny generation konfronteras med sin egen tid utan att vara präglad av dess traditioner, såsom de äldre är. Varje ny generation kommer därmed att formas på ett särskilt sätt av just sin ungdomstids historiska betingelser.” (Ekman och Todosijević 2003, s 45⁷.)

Att vara ungdom kan ses som en odefinierad period av livet mellan barndom och vuxenliv, som inte nödvändigtvis kan tydliggöras genom ålder. Ungdomar är inte heller någon homogen grupp på grund av att de är unga. Inom gruppen unga finns t ex etniska, könsmässiga och ekonomiska skillnader, skillnader med avseende på bostadsort och livssituation mm. Något som visar sig även i detta material.

Ungdomars inflytande och makt i samhället rör delaktighet och deltagande, demokrati och politisk påverkan samt värderingar och attityder. Ungdomstiden innebär en socialisation in i samhället, det handlar om att ta del och ta plats i det gemensamma. Ungdomstiden kan dock också samtidigt ses som en period av utanförskap, mitt emellan barndomen och vuxenlivet. Vad medför det i perspektiv på samhället och sin egen framtid? LUPP-materialet ger oss en insikt i detta, inte tolkad av vuxenvärlden utan sprungen ur ungdomarnas egna svar från Västernorrlands olika kommuner.

Delaktighet i samhällsliv brukar ges innebörden deltagande och aktivitet. Detta avsnitt ska redovisa ungdomarnas attityder till delaktighet i termer av inflytande i samhälle och politik. De flesta ungdomar vi talar om här har inte har uppnått rösträtt, men behöver ändå ha inflytande över samhällsfrågor och de områden som rör deras villkor. Vilka är då dessa samhällsfrågor och villkor? Enligt den gällande nationella formuleringen av ungdomspolitik fastställs två fokus, tillgång till inflytande och tillgång till välfärd. Vilka välfärdsområden tycker då ungdomarna är viktigast? Vill ungdomarna vara med och påverka och i så fall vad? Och vad tycker de är viktigt att

⁶ Ungdomsstyrelsen 2009:6 Ung I dag 2009

⁷ Ekman J och Todosijević (2003), *Unga demokrater – En översikt av den aktuella forskningen om ungdomar, politik och skolans demokrativärden*, Forskning i fokus, nr. 11 Myndigheten för skolutveckling Stockholm

kommunen satsar på? Tycker de det är viktigt att ungdomar är med och bestämmer? Vilka politiska handlingar kan ungdomar tänka sig att delta i och själva utföra för att utöva inflytande? I kapitlets avslutande diskussion kommenteras perspektiv på deltagande och aktivitet utgående från ett arenaperspektiv.

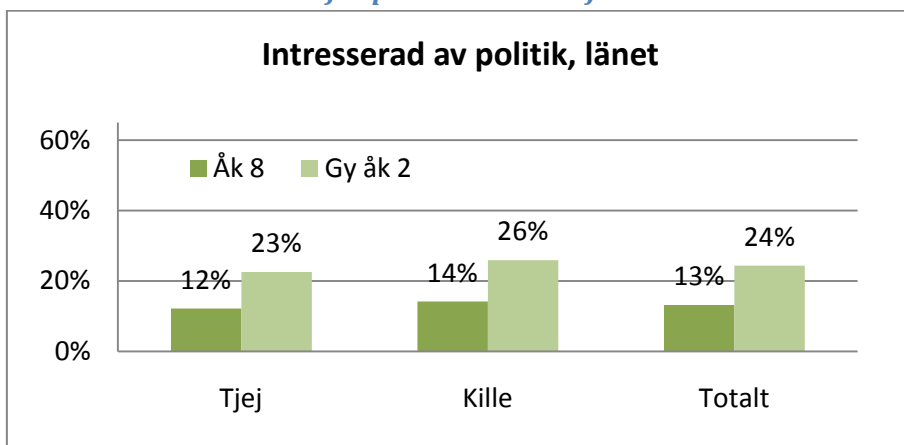
Intresset för samhället och viljan att påverka

I Lupp-materialet kan vi lätt se hur ungdomarnas svar om intresse för politik och samhälle fördelar sig, liksom svar om viljan att vara med och påverka. Vi gjorde en statistisk analys av sambandet mellan å ena sidan *intresse för politik och samhällsfrågor* och *vikten av att unga och beslutsfattare träffas*, och å andra sidan *viljan att vara med och påverka*. Denna jämförelse visade att bland dem som hade stort intresse för politik och/eller samhällsfrågor, och tyckte det var viktigt att ungdomar och beslutsfattare träffades, var andelen som ville påverka betydligt större än bland de som inte var intresserade eller som inte tyckte det var viktigt med mötena mellan unga och beslutsfattare. Förenklat kan det uttryckas så här: både åsikten att *möten var viktiga* och *intresset för politik och samhälle*, hade statistiskt ett positivt samband med att *vilja påverka*.

Intresse för politik och samhällsfrågor

Frågorna om intresse för politik och samhällsfrågor fick besvaras på en fyrgradig skala med kategorierna "mycket", "ganska", "inte särskilt" och "inte alls intresserad". I diagrammen nedan har "ganska intresserad" slagits ihop med "mycket intresserad" och andelen i procent visas för åldrarna var för sig och ungdomarna uppdelade som framgår, i tre kategorier (illustration 4.1). Resultatet visar att både intresset för politik och för samhälle delas av en större andel bland de med utomnordisk anknytning än övriga. Intresset verkar också öka med åldern, vilket man kan se när man jämför mellan åk 8 och gymnasiet.

Illustration 4.1: Intresse för politik. Resultat för länet

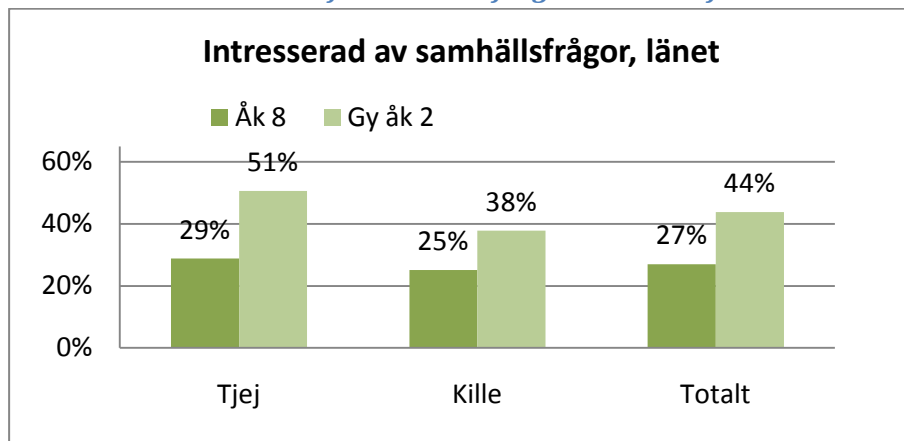

Vi ser t.ex. att 23 % av tjejerna i gymnasiet år 2 i länet svarade att de var mycket eller ganska intresserade av politik. Av killarna var det obetydligt fler. Det var ungefär dubbelt så vanligt på gymnasiet som på högstadiet att man var intresserad av politik.

Ungdomarna verkar göra en tydlig skillnad mellan samhällsfrågor och politik. Särskilt bland tjejer är denna skillnad påtaglig, och av dem är det på gymnasiet hela 50 % som svarar att de är ganska eller mycket intresserade av samhällsfrågor, medan bara 21 % svarade motsvarande på

politikfrågan (illustration 4.2). Resultatet är dock inte förvånande. Det tycks finnas en för många ungdomar belastande vuxenvärldsperspektiv i ordet politik. Semantiken har således betydelse. Samtidigt är dock det politiska intresset, speglat genom intresset för samhällsfrågorna, stort.

Illustration 4.2: Intresse för samhällsfrågor. Resultat för länet

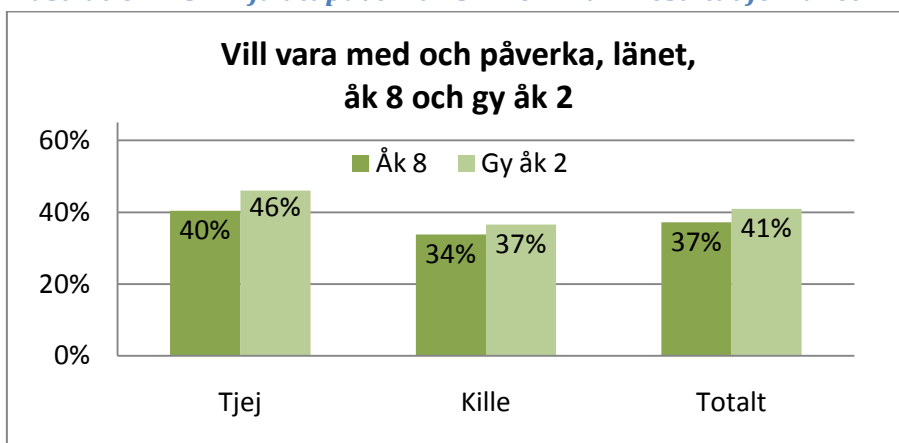

När det gäller samhällsfrågor ser vi bl.a. att 44 % av ungdomarna i gymnasiet år 2 i länet, svarade att de var ganska eller mycket intresserade. Av tjejerna på gymnasiet var betydligt fler intresserade än av killarna, och det var betydligt färre av högstadiungdomarna som svarade detta.

Vilja och möjlighet att vara med och påverka

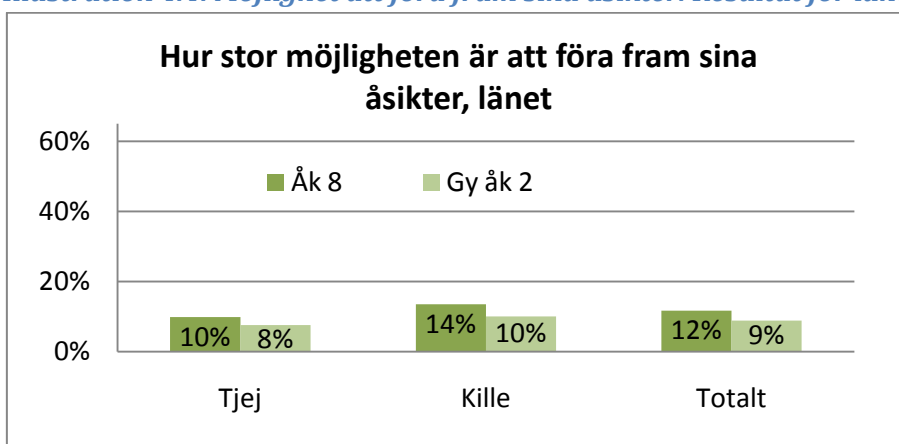
Här gällde frågan om ungdomarna ville vara med och påverka i den kommun där de bodde, och det var bara två svarsalternativ, *ja* eller *nej*. Andelen som svarade att de ville vara med och påverka, var mellan en tredjedel och hälften. Detta gällde för år 8 och år 2, tjejer, killar och för dem med utomnordisk anknytning. Killar låg sex till nio procentenheter lägre än tjejer i andel i båda årskurserna (illustration 4.3). När det gällde möjligheten att föra fram sina åsikter svarade 35 % (år 2) till 40 % (år 8) att de inte visste om de hade sådana möjligheter. Andelen som svarade att de hade ganska stora eller mycket stora möjligheter var 8 till 14 % i alla kategorier utom de med utomnordisk anknytning i år 8, där så mycket som 21 % hade denna positiva attityd (illustration 4.4).

Illustration 4.3: Vilja att påverka i sin kommun. Resultat för länet

Vi ser t.ex. att 40 % av tjejerna och 34 % av killarna i åk 8 svarade att de ville vara med och påverka i sin kommun. I gymnasiet var det något fler som svarade detta. Skillnaden var liten med tanke på att skillnaden mellan de äldre och yngre var betydligt större när det gällde intresse för politik och samhälle.

Illustration 4.4: Möjlighet att föra fram sina åsikter. Resultat för länet

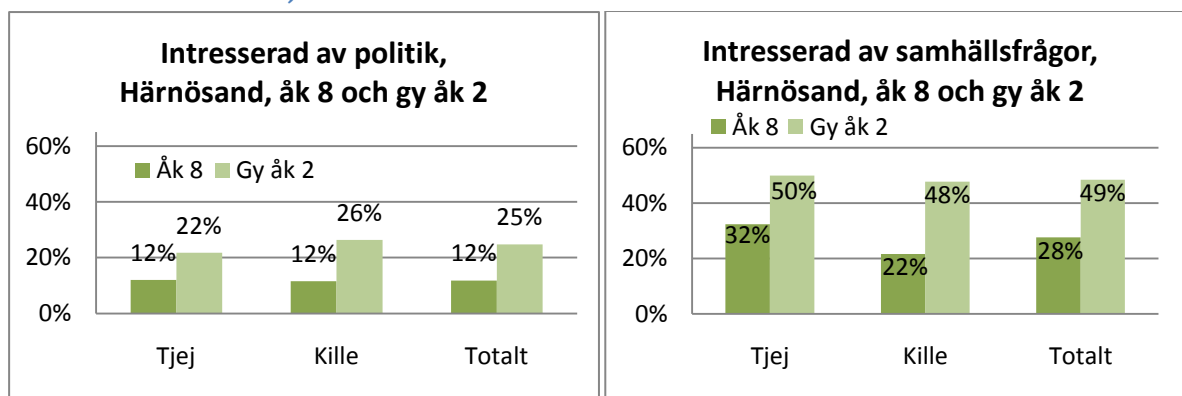

Vi ser t.ex. att bara 10 % av tjejerna i åk 2 i länet svarade att de tyckte de hade stora möjligheter att föra fram sina åsikter till sin kommun. Det skiljde inte mycket i andel mellan killar och tjejer eller mellan åk 8 och gy åk 2. (Ca 40 % i åk 8 och 35 % i åk 2 svarade att de inte visste.)

Samhällsintresse, politisk vilja och möjlighet att påverka. Sammanställningar av kommunernas resultat

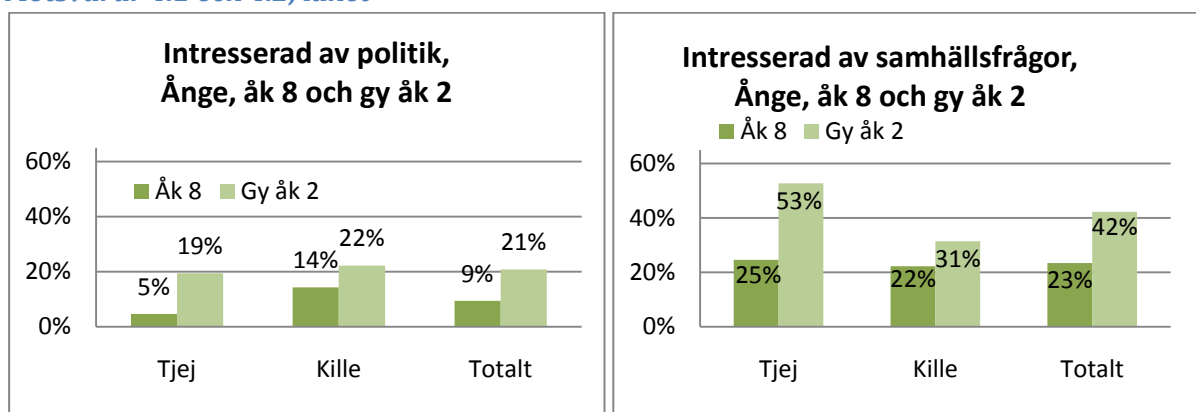
Ungdomarnas svar på frågorna om politiskt och samhällsintresse, redovisas i diagram nedan med uppdelning efter kön och årskurs. Påverkansmöjlighet och -vilja redovisas mer sammanfattande i tabellform.

Illustration 4.5.a: Intresse för politik resp. samhällsfrågor. Resultat för Härnösand
Motsvarar 4.1 och 4.2, länet

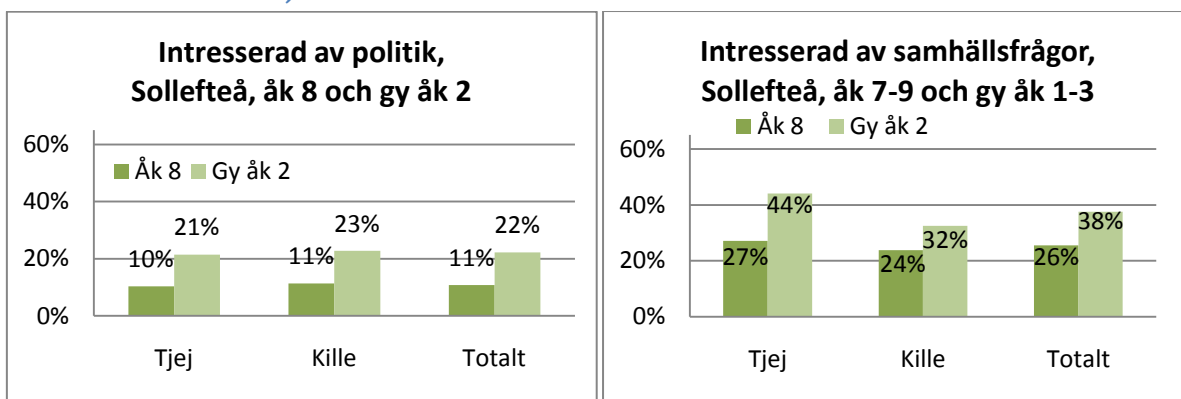
Vi ser att intresset för samhälls- och politikfrågor är delat av ungefär lika stor andel tjejer som killar i Härnösands skolor. Möjligen med det undantaget att färre killar än tjejer i åk 8 svarar att de är ganska eller mycket intresserade, 22 % av killarna mot 32 % av tjejerna. Intresset är mycket högre för samhällsfrågor än för politik och mycket högre på gymnasiet än på högstadiet.

Illustration 4.5.b: Intresse för politik resp. samhällsfrågor. Resultat för Ånge
Motsvarar 4.1 och 4.2, länet

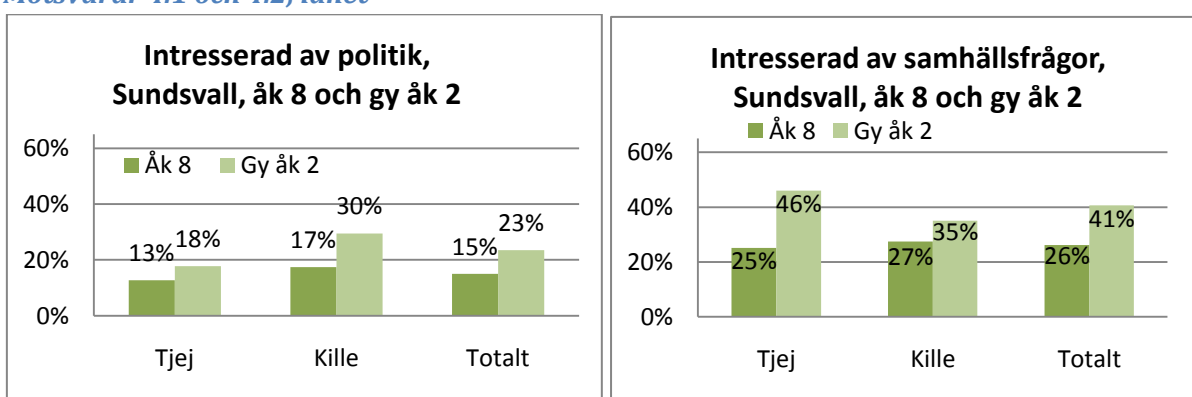
I enkätsvaren från ångeskolorna ser vi att fler killar än tjejer svarat att de är intresserade av politik, särskilt i åk 8 där 14 % av killarna och bara 5 % av tjejerna svarat det. När det gäller intresse för samhällsfrågor är det i stället fler tjejer än killar som svarat att de är intresserade, särskilt i gymnasiet, där 53 % av tjejerna och bara 31 % av killarna svarade det. Intresset är mycket högre för samhällsfrågor än för politik och mycket högre på gymnasiet än på högstadiet.

Illustration 4.5.c: Intresse för politik resp. samhällsfrågor. Resultat för Sollefteå
Motsvarar 4.1 och 4.2, länet

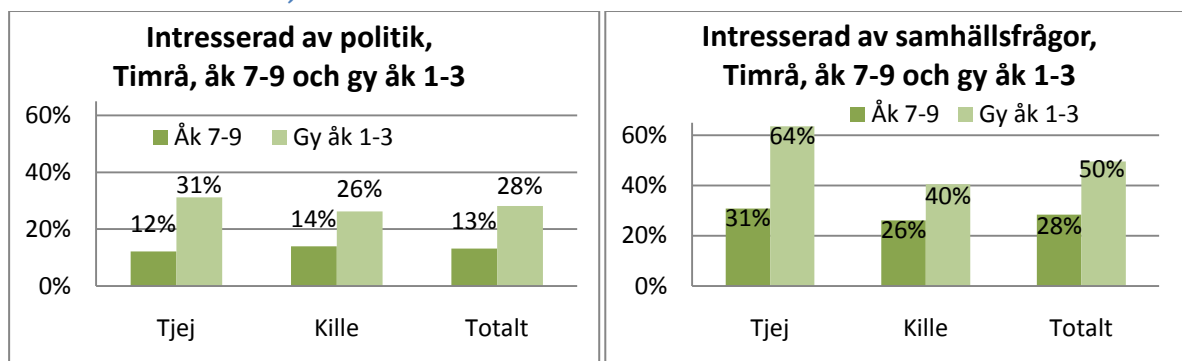
I Sollefteå visar svaren att andelen intresserade av politik och av samhällsfrågor är nästan lika mellan tjejer och killar. Det enda undantaget är att andelen intresserade för samhällsfrågor bland tjejer på gymnasiet är högre än bland killar, 44 % mot 32 %. Liksom i andra kommuner var intresset mycket högre för *samhällsfrågor* än för *politik* och mycket högre på gymnasiet än på högstadiet.

Illustration 4.5.d: Intresse för politik resp. samhällsfrågor. Resultat för Sundsvall
Motsvarar 4.1 och 4.2, länet

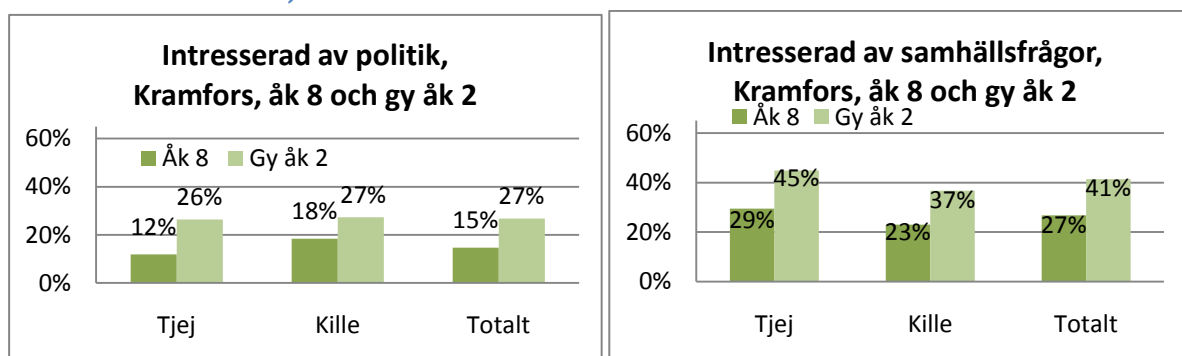
Bilden till höger visar att andelen intresserade av samhällsfrågor bland tjejer på gymnasiet var 46 % mot killarnas 35 %. En motsvarande skillnad men i andra riktningen gäller politik, dvs. så att fler killar än tjejer är intresserade. Särskilt i gymnasieåldern är det på det sättet. Liksom i de flesta andra kommuner var intresset mycket högre för *samhällsfrågor* än för *politik* och mycket högre på gymnasiet än på högstadiet.

Illustration 4.5.e: Intresse för politik resp. samhällsfrågor. Resultat för Timrå
Motsvarar 4.1 och 4.2, länet

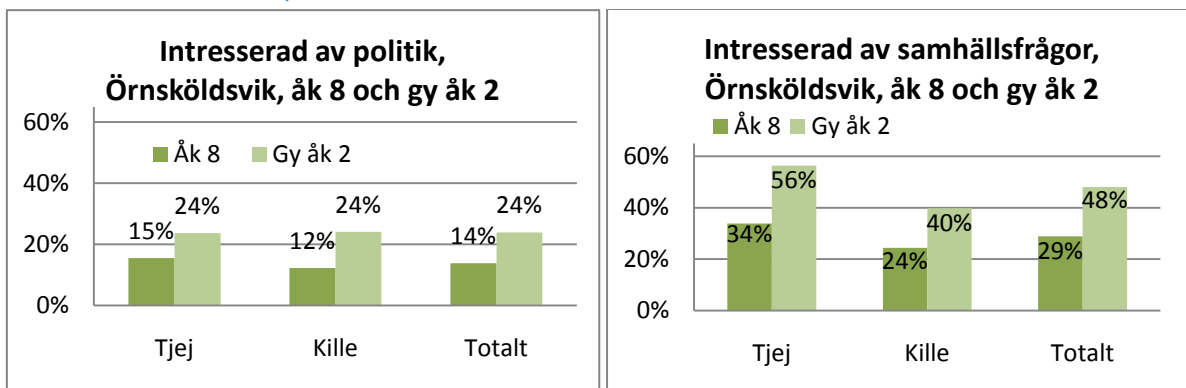
Vi ser i Timrå att betydligt fler i åk 1-3 än i åk 7-9 svarar att de är intresserade av politik eller samhällsfrågor. En större del av tjejerna än av killarna svarar detta, speciellt på gymnasiet.

Illustration 4.5.f: Intresse för politik resp. samhällsfrågor. Resultat för Kramfors
Motsvarar 4.1 och 4.2, länet

I Kramfors har 15 % i åk 8 och 27 % i gymnasiet svarat att de är mycket eller ganska intresserade av politik. Betydligt fler svarade samma om samhällsfrågor. Inga stora skillnader syns mellan tjejer och killar.

**Illustration 4.5.g: Intresse för politik resp. samhällsfrågor. Resultat för Örnsköldsvik
Motsvarar 4.1 och 4.2, länet**

I Örnsköldsvik liksom i övriga kommuner var det färre av ungdomarna som var intresserade av politik än samhällsfrågor. Det visar att många av dem lägger olika innebörd i dessa. Betydligt fler i gymnasiet var intresserade än på högstadiet, särskilt bland tjejerna.

Hur ska vi tolka detta om intresse, vilja och möjlighet?

Det är tydligt att ungdomarna i länet lägger olika betydelser i orden politik och samhällsfrågor och att de visar större intresse för det senare. Andelen positiva till att vilja delta och till möjlighet att framföra åsikter är särskilt stor bland de som har utomnordisk anknytning. Jämförelse med riket ses i tabellen nedan (illustration 4.6).

När det gäller möjlighet att föra fram sina åsikter, finns det två dominerande svar som inte uttryckligen visas i diagrammet (illustration 4.4), nämligen att en stor del inte vet om de har möjlighet, och en annan stor del tycker att de har liten eller ingen möjlighet. Ett litet ljus i denna ganska mörka bild är att en mindre andel är pessimistiska bland ungdomar med utomnordisk anknytning. Bland dem är det 21 % i högstadiegruppen och 13 % i gymnasiet som tycker de har ganska stora eller mycket stora möjligheter att föra fram sina åsikter. Andel svar "vet ej" redovisas i tabellen i stället (illustration 4.6).

Jämförelser med resten av landets kommuner som deltog i Lupp 2009 ger nästan exakt samma resultat som Västernorrland, när det gäller frågan om möjlighet att vara med och påverka; ungefär lika stor andel "vet inte"-svar, lite mindre andelar pessimistiska svar i åk 8 än i gymnasiet och även mindre andel pessimister bland dem med utländsk härkomst. En del av dessa resultat framgår av tabellen nedan. (Illustration 4.6.)

Det är uppenbart från det redovisade materialet att Västernorrlands ungdomar har ett högre engagemang i samhällsfrågor än vad de erbjuds/uppfattar själva att de har möjlighet att manifesteras. Detta medför ett behov i kommunerna, menar vi, att fokusera vilka arenor som finns eller kan skapas i för att möjliggöra detta möte. Mer om detta i kapitlets avslutande diskussion.

Illustration 4.6: Intresse, vilja och möjlighet att påverka. Resultat för länet

Intresse, vilja och möjlighet, länet	Åk 2, 2009	Åk 8, 2009	Riket, åk 1-3, 09	Riket, åk 7-9, 09
Intresse för politik ("ganska eller mycket intresserad")	24 %	13 %	24 %	14 %
Intresse för samhällsfrågor ("ganska eller mycket intr.")	44 %	27 %	44 %	29 %
Vill vara med och påverka i kommunen ("ja")	41 %	37 %	41 %	39 %
Möjlighet att föra fram sina åsikter				
("ganska eller mkt stora")	9 %	12 %	11 %	13 %
("vet inte")	35 %	40 %	34 %	39 %

Här ser vi t.ex. att det bara var 9 % av eleverna i länets åk 2 som tyckte att de hade ganska stora eller mycket stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer. Det är något mindre (2 procentenheter) än det sammanlagda resultatet (11 %) från åk 1-3 i alla kommuner som deltog i Lupp 2009. Omkring 40 % svarade att de inte visste om de hade stor eller liten möjlighet.

Illustration 4.7: Intresse, vilja och möjlighet att påverka. Resultat för kommunerna

Intresse, vilja och möjlighet	Härnösand gy åk 2; åk 8	Ånge gy åk 2; åk 8	Sollefteå gy åk 1-3; åk 7-9	Sundsvall gy åk 2; åk 8
Intresse för politik	25 %; 12 %	21 %; 9 %	22 %; 11 %	23 %; 15 %
Intresse för samhällsfrågor	49 %; 28 %	42 %; 32 %	38 %; 26 %	41 %; 26 %
Vill vara med och påverka	45 %; 43 %	51 %; 42 %	38 %; 34 %	43 %; 38 %
Möjlighet föra fram sina åsikter				
("ganska eller mkt stora")	10 %; 7 %	11 %; 9 %	14 %; 13 %	8 %; 10 %
("vet inte")	36 %; 44 %	26 %; 46 %	33 %; 43 %	39 %; 39 %

Vi ser t.ex. att så mycket som 51 % av ungdomarna i Ånges gymnasieenkät svarade att de ville vara med och påverka sin kommun. De fyra kommunerna i denna redovisning har ganska likartade svarsfördelningar, utom möjligen Härnösand där så många som 49 % bland gymnasieungdomarna svarat att de hade ganska stort eller mycket stort samhällsintresse, vilket var en hög andel jämförelsevis.

Illustration 4.7, fortsättning

Intresse, vilja och möjlighet	Timrå gy åk 1-3; åk 7-9	Kramfors gy åk 2; åk 8	Örnsköldsvik gy åk 2; åk 8
Intresse för politik	28 %; 13 %	27 %; 15 %	24 %; 14 %
Intresse för samhällsfrågor	50 %; 28 %	41 %; 27 %	48 %; 29 %
Vill vara med och påverka	42 %; 39 %	18 %; 29 %	47 %; 36 %
Möjlighet föra fram sina åsikter			
("ganska eller mkt stora")	12 %; 12 %	10 %; 13 %	9 %; 14 %
("vet inte")	35 %; 36 %	39 %; 41 %	30 %; 40 %

Här ser vi att precis hälften av ungdomarna i Timrås gymnasieklasser åk 1-3 svarade att de hade ganska stort eller mycket stort samhällsintresse. Det är en ganska hög andel jämfört med övriga kommuner i länet. Svaren i Kramfors på frågan om vilja att vara med och påverka visar i gymnasieklassen att jämförelsevis mycket få av ungdomarna svarat att de vill detta. Svarsfördelningen där avviker så mycket från resten av länet att det måste bero på något lokalt förhållande. Det kan vara något som funnits tillfälligt vid datainsamlingen eller något som finns fortfarande. Kramfors representanter kanske försöker identifiera vad detta beror på.

Det är uppenbart från det ovan redovisade materialet att Västernorrlands ungdomar har ett högre engagemang i samhällsfrågor än vad de erbjuds/uppfattar själva att de har möjlighet att

manifestera. Detta medför ett behov i kommunerna, menar vi, att fokusera vilka arenor som finns eller kan skapas i för att möjliggöra detta möte. Mer om detta i kapitlets avslutande diskussion.

Politiska handlingar och prioriteringar mellan politikområden

Politiska handlingar kan vara mer eller mindre radikala, och en del ungdomar svarar att de även kan tänka sig att utföra olagliga handlingar som är politiska. Men när det gäller politikområden kommer vi att se att ungdomars prioriteringar i ganska hög grad stämmer med traditionella generella välfärdsfrågor.

Prioriterade områden

Här var frågan ställd så att ungdomarna fick föreställa sig själv som makthavare i sin kommun, och i denna position välja fyra av ett stort antal uppräknade politikområden som prioriterade. Att de bara fick välja fyra områden tvingade fram prioriteringarna⁸.

De högst prioriterade politikområdena bland ungdomarna i högstadieundersökningarna i de flesta kommuner är *Sjukvård, Skola, Lika lön för lika arbete för män och kvinnor* samt *Kriminalitet*. Något undantag från detta fanns i Kramfors, Ånge och Sollefteå, som vi kommer att se. I gymnasiets åk 2 var *Sjukvård, Skola, Arbete för unga* bland de fyra högst rankade i alla kommuner. *Kriminalitet* var också nämnt bland "topp fyra" i tre av länets kommuner. Oftast var det 30 % - 40 % av ungdomarna som valt dessa högst prioriterade områden. Detta illustreras i redovisningarna för respektive kommun.

Vi har sett att det skiljde ca 20 procentenheter i hela länet mellan könen när det gäller valet av *Lika lön för lika arbete för män och kvinnor*. Fler tjejer än killar hade valt det. Även i andra avseenden har vi sett skillnader mellan andelen killar och andelen tjejer som markerat ett visst område; i åk 8 är det ofta ungefär dubbelt så hög andel killar som tjejer som prioriterar vägar och cykelbanor, medan det motsatta gäller när det gäller djurens rättigheter. I åk 2 såg vi i stället att ungas psykiska hälsa prioriteras av ca 20 % av tjejerna och mindre än hälften så stor andel av killarna, medan precis det motsatta gäller för idrottsanläggningar.

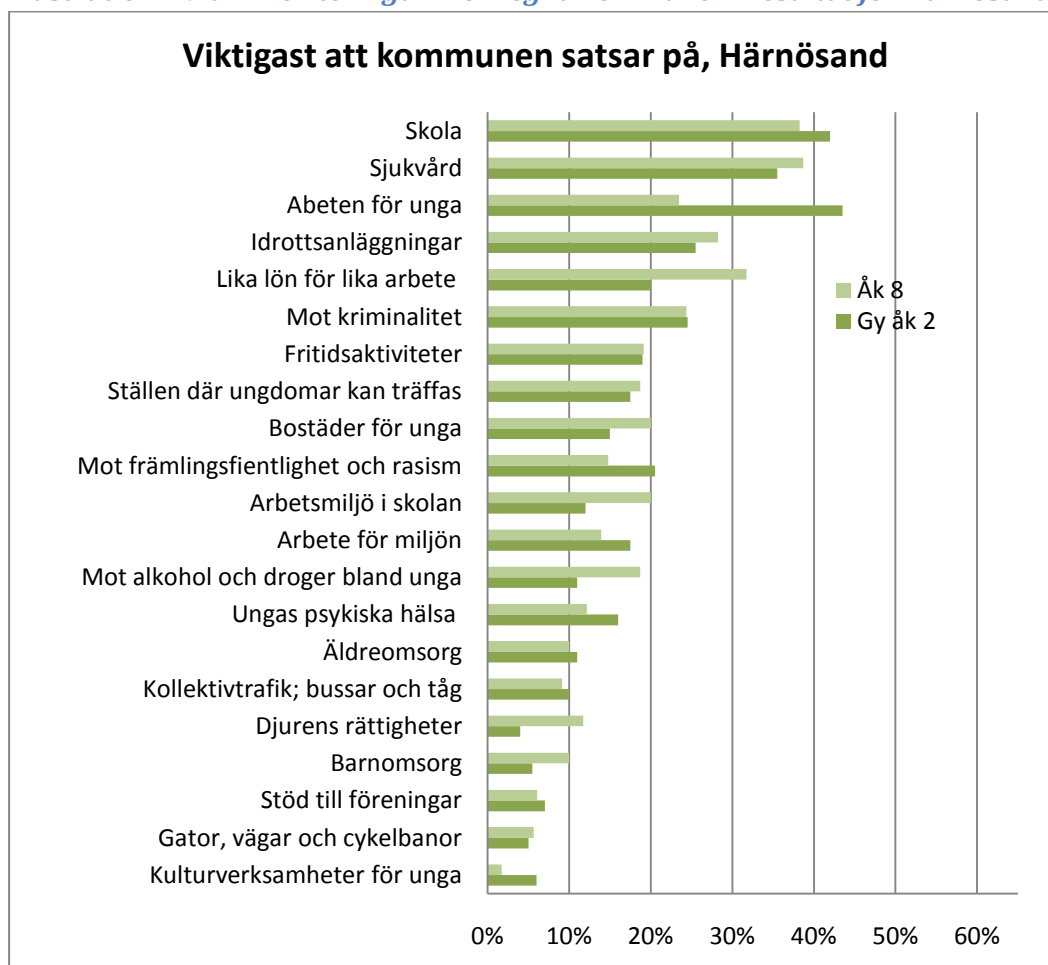
När det gäller områden med en profil mot unga, är det typiskt generella politikområden som nämns, och vi hittar *Bostäder för unga* och *Arbeten för unga* högt på listan för ungdomarna både i åk 8 och åk 2.

Ungdomarnas prioriteringar av kommunpolitiska satsningar. Sammanställningar av kommunernas resultat

Vi redovisar i detalj bara sammanställningar för de enskilda kommunerna, och inte för länet, eftersom olika förhållanden i kommunerna kan ligga bakom att fördelningen av svar blir olika, och detta är mest relevant att få kunskap om på kommunnivån.

⁸ Eftersom svaren gavs via ett webbenkätformulär, förhindrades de automatiskt att markera ett femte alternativ.

Illustration 4.9.a: Prioriteringar inom egna kommunen. Resultat för Härnösand

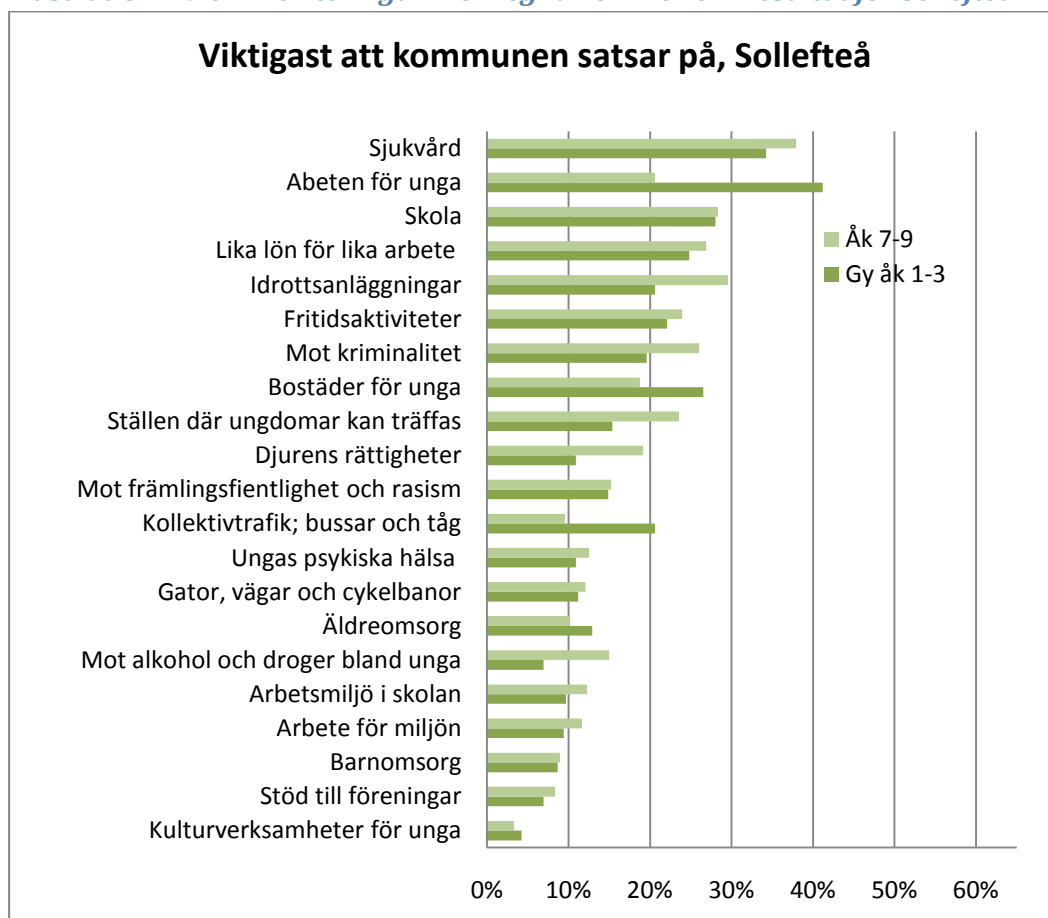
Vi ser bl.a. att sjukvård och skola var de områden flest ungdomar i åk 8 tyckte det var viktigast att kommunen satsade på. Andelen var strax under 40 % bland både killar och tjejer. I Härnösand var det en högre andel bland ungdomarna i båda årskurserna än i övriga kommuner som prioriterade idrottsanläggningar.

Illustration 4.9.b: Prioriteringar inom egna kommunen. Resultat för Ånge

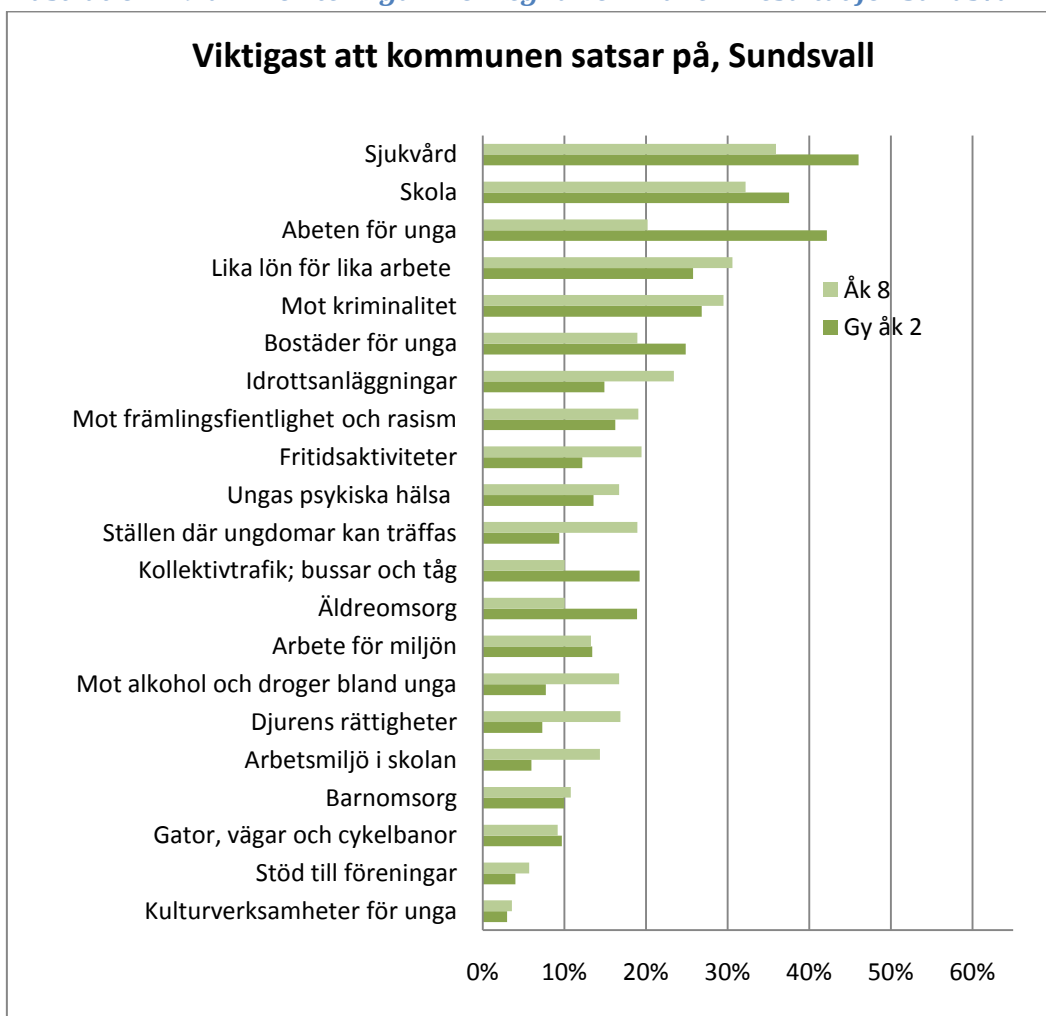
Vi ser t.ex. att frågan om arbeten för unga är angelägen för många i gymnasieåldern i Ånge, och mer än hälften i gymnasiet har valt att sätta en av de fyra markeringarna på den frågan. Frågor med högre dignitet i åk 8 var *lika lön för lika arbete*, *kriminalitet* och *djurens rättigheter*, medan områdena *arbeten för unga* och *kollektivtrafik* samt även i viss mån *äldreomsorg* hade högre betydelse i gymnasieklassen.

Illustration 4.9.c: Prioriteringar inom egna kommunen. Resultat för Sollefteå

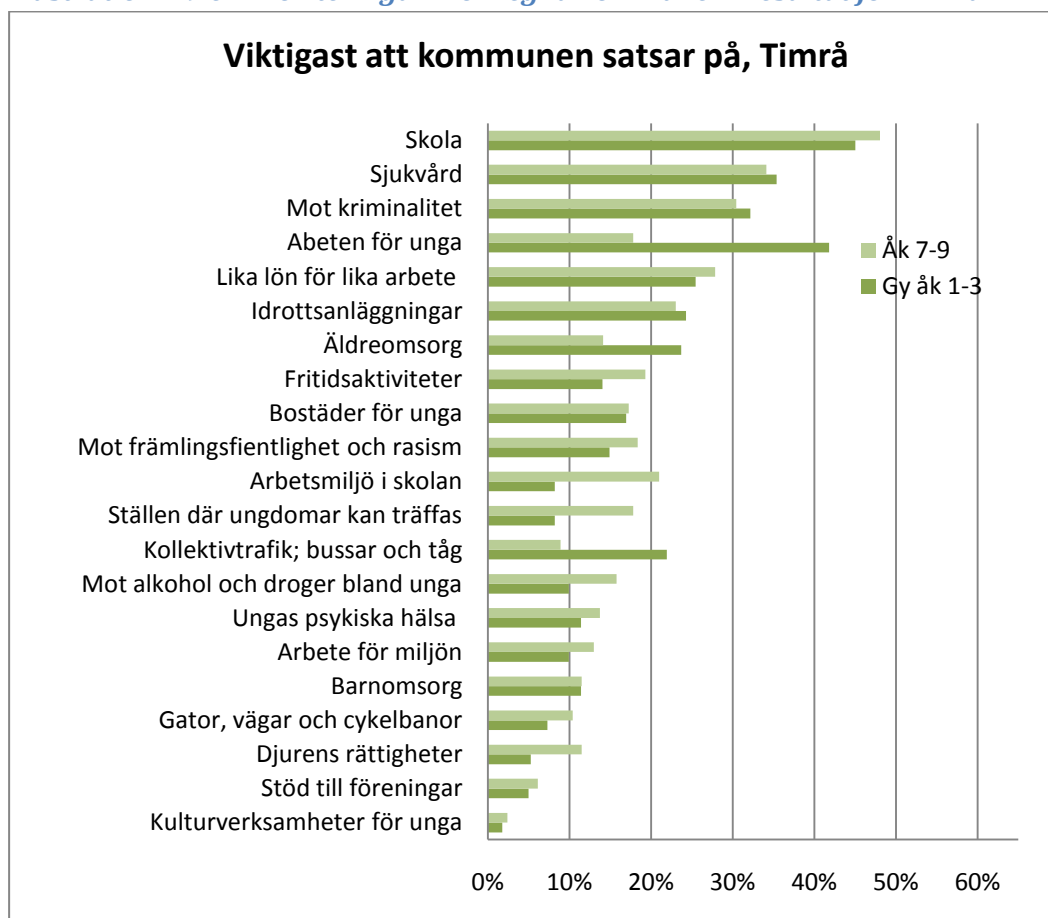
Att satsa på idrottsanläggningar var mer än i de flesta kommuner en av de viktiga områdena för kommunen, enligt ungdomarna i Sollefteå. Annars svarade många *sjukvård*, *skola* eller *lika lön för kvinnor och män* liksom andra kommuner. Ett av de viktigaste områdena var arbeten för unga, som var ett av valen för ca 20 % på högstadiet och 40 % på gymnasiet.

Illustration 4.9.d: Prioriteringar inom egna kommunen. Resultat för Sundsvall

Sundsvalls resultat på frågan om vad som är viktigast att kommunen satsar på följer mönstret för de flesta kommuner, med fokus på sjukvård, skola, lika lön för kvinnor och män och arbete för unga. Arbeten väljs av ca. 20 % i åk 8 och drygt 40 % i gymnasiets åk 2. I en del kommuner hade ungdomarna prioriterat idrottsanläggningar ganska högt, men detta var inte fallet i Sundsvall.

Illustration 4.9.e: Prioriteringar inom egna kommunen. Resultat för Timrå

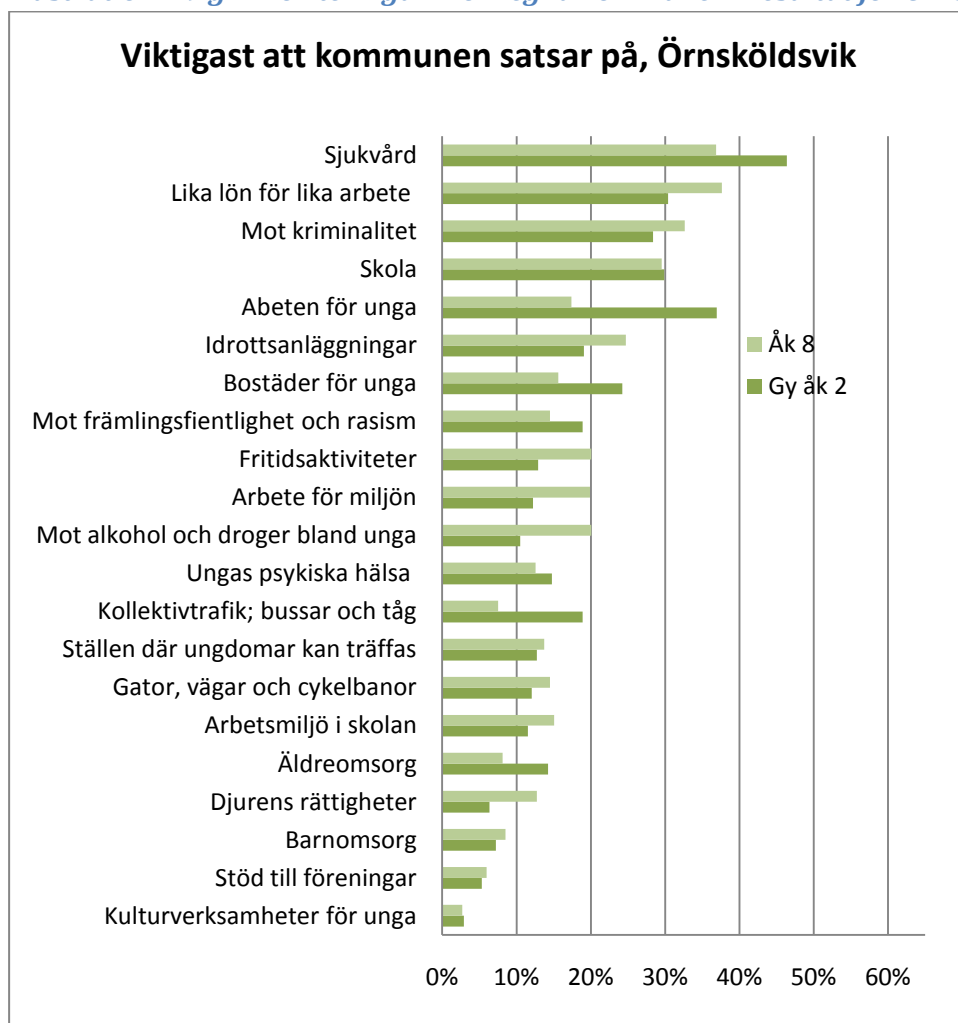
Timrås resultat på frågan om vad som är viktigast att kommunen satsar på, avviker inte så mycket från de flesta kommuner. *Sjukvård, skola, lika lön för kvinnor och män och arbete för unga* ligger typiskt högt bland prioriteringarna. Det som kommer något högre än i flera andra kommuner är satsningar på att bekämpa kriminalitet.

Illustration 4.9.f: Prioriteringar inom egna kommunen. Resultat för Kramfors

I Kramfors prioriterade ungdomarna arbete mot kriminalitet som det viktigaste av föreslagna områden. Detta fick inte lika stor del av rösterna i någon av de övriga kommunerna i länet. Annars var det som i de flesta kommunerna *sjukvård*, *skola*, *lika lön för kvinnor och män* och *arbete för unga* som var de högst prioriterade områdena.

Illustration 4.9.g: Prioriteringar inom egna kommunen. Resultat för Örnsköldsvik

Resultaten i Örnsköldsvik på frågan om vad som är viktigast att kommunen satsar på, avviker inte så mycket från de flesta kommuner. *Sjukvård, skola, lika lön för kvinnor och män* och *arbete för unga* ligger typiskt högt bland prioriteringarna. Det som kommer något högre än i några andra kommuner är satsningar på att bekämpa kriminalitet.

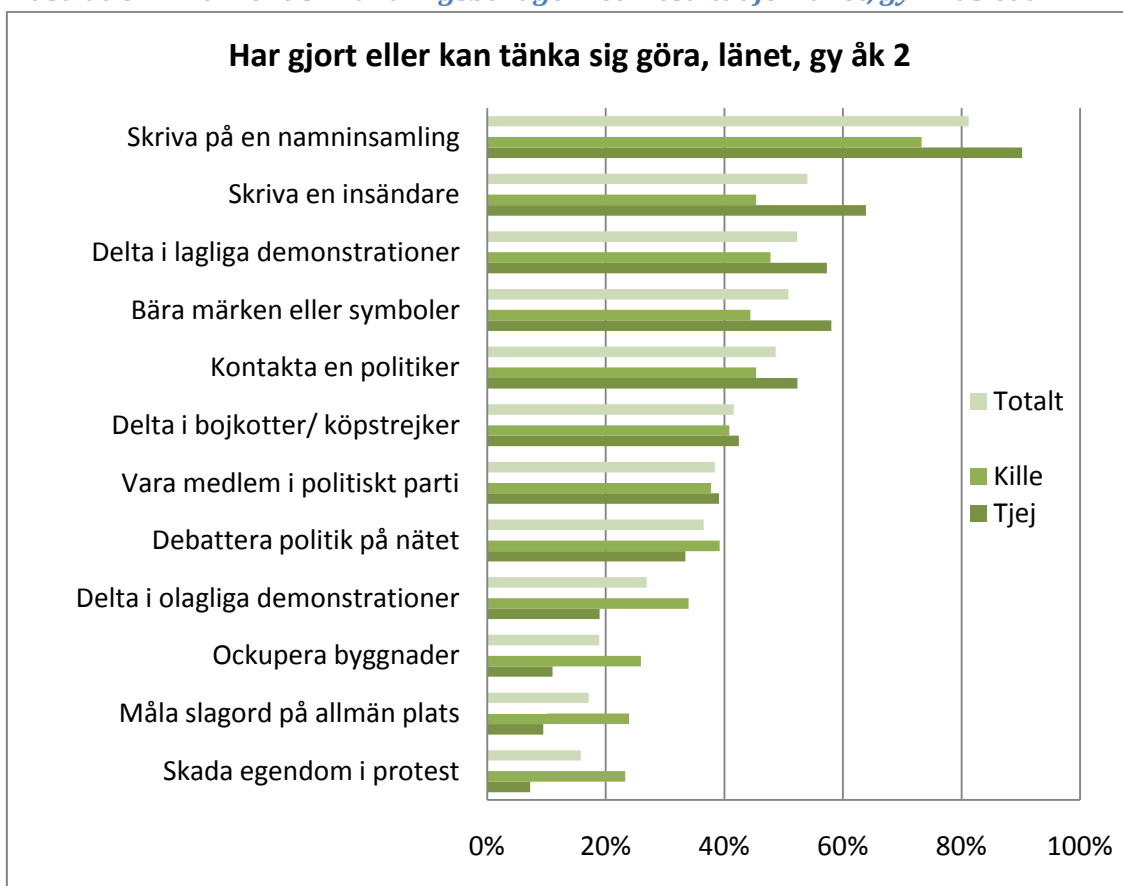
Politiska handlingar

Frågorna var här ställda så att ungdomarna för var och en av de politiska handlingar som nämndes, kunde svara att de hade utfört en sådan handling eller kunde tänka sig att göra det, alternativt aldrig skulle göra det. På en skala från ganska harmlösa handlingar till verkligt radikala, hittar vi *Delta i namninsamling* och *Bära märken/symboler* på ena sidan, *Kontakta en politiker* och *Vara medlem i politiskt parti* i en politiska handlingarnas mittfåra, samt till sist *Måla politiska slagord på allmän plats* och *Ockupera byggnader* på den radikala änden av skalan.

Vi har sorterat handlingarna efter hur många procent av ungdomarna som markerat att de utfört eller kan tänka sig utföra handlingen. Vi ser att betydligt fler tjejer än killar har gjort eller kan tänka sig göra handlingen, när det gäller *Skriva insändare* och *Delta i namninsamling*, liksom de två andra vanligaste handlingarna. För de fyra mest radikala handlingarna är skillnaden åt andra hållet, fler killar än tjejer kan tänka sig att begå dessa handlingar. Andelarna är bara omkring 20 %

för killarna och hälften för tjejerna i de fallen. (Illustration 4.8 och 4.9.) Ungdomar med utomnordisk anknytning som i flera andra områden av Lupp haft en fördelning som mer liknar tjejernas än killarnas, avviker här kraftigt från tjejernas siffror och är de som med störst andel som kan tänka sig de radikala handlingarna.

Illustration 4.10: Politisk handlingsbenägenhet. Resultat för länet, gymnasiet åk 2

Över 80 % av länets ungdomar i gymnasieklaser har skrivit på eller kan tänka sig skriva på en namninsamling. Det är en politisk handling med lite motstånd. De mest radikala föreslagna handlingarna har nästan 20 % av ungdomarna svarat att de kan tänka sig göra, som att *måla politiska slagord på allmän plats, ockupera byggnader* eller *skada allmän eller enskild egendom i protest*. Fler tjejer än killar kan tänka sig att begå de minst radikala handlingarna och fler killar än tjejer kan tänka sig begå de mest radikala.

Illustration 4.10: Politisk handlingsbenägenhet. Resultat för länet, åk 8

I mittenpartiet av sammanställningen finns en sorts konkreta politiska vardagshandlingar, som att kontakta en politiker eller vara medlem i ett politiskt parti. För dessa handlingar skiljer det mycket lite mellan könen i hur stor andel av ungdomarna som är beredda att begå handlingarna. Annars är det en överrepresentation av tjejer i den övre, minst radikala delen av skalan här i högstadielklasserna liksom vi såg i gymnasiet. Och likaså överrepresentation av killar i den undre delen med de mer radikala handlingarna.

Hur tolkar vi resultaten om politiska handlingar och prioriteringar?

Både ungdomar i åk 8 och i gymnasiet åk 2 placerade vanliga tunga politikområden högst, och man kan inte se att dessa har en slagsida åt speciella särintressen med ungdomarna själva som målgrupp. Visserligen hittar vi också arbeten åt unga som ett av de mer prioriterade områdena, särskilt hos gymnasieungdomarna, men detta har varit ett centralt allmänt område i politiken i många år.

Det skiljer ändå en del mellan de yngres och de äldres svar, på det sättet att gymnasieungdomarna i högre utsträckning tar parti för typiska "vuxenfrågor" som *Kollektivtrafik*, *Äldreomsorg* etc. En fråga som kraftigt splittrar könen är *Lika lön för lika arbete för män och kvinnor*, som har valts som prioriterat av dubbelt så stor andel tjejer som killar. Motsvarande högre andel killar finner vi istället för *Kriminalitet*, *Idrottsanläggningar* och *Fritidsaktiviteter*.

De olika kommunerna följde i stort det som nämnts här, men ett par specifika avvikelser i det allmänna svarsmonstret kan urskiljas. I Kramfors åk 8 svarade inte så många skola och sjukvård utan i stället droger och ställen för unga att träffas. I Härnösand kom alternativet idrottsanläggningar högt både bland gymnasieungdomarna och i åk 8. I Sollefteå skulle många ungdomar i gymnasiet prioritera bostäder för unga och i åk 7-9 skulle många prioritera idrottsanläggningar.

Det kan vara två olika faktorer som spelar in mer eller mindre i respondenternas val. Dels det som diskuteras mest för tillfället i skolan och i medierna, dels det som betyder mest pga. deras personliga erfarenheter. Det går knappast att veta vilket som betyder mest av dessa två.

Ungdomarnas beredskap till politiska handlingar visar att två skalor följer varandra ganska väl. Med viss modifikation kan man säga att ju fler av ungdomarna som svarade att en handling åtminstone var tänkbar, desto mindre laddad var den på den radikala skalan. (Illustration 4.10.) Visserligen skulle kanske inte vi alla vara helt överens om ordningsföljden på handlingarna i radikalitetsgrad, men vi kan se en trend som ungdomarna kan sägas definiera genom att ange att handlingen är otänkbar eller möjlig för dem att delta i.

Illustration 4.10 Poliisk handlingsbenägenhet. Resultat för länet och riket

Politisk handling	Åk 2, 2009	Åk 8, 2009	Riket, åk 1-3, 09	Riket, åk 7-9, 09
Skriva på namnsamling	81 %	72 %	79,2 %	70,3 %
Bära märke/symbol som uttrycker åsikt	51 %	49 %	50,8 %	47,4 %
Ta kontakt med politiker	49 %	38 %	47,9 %	37,3 %
Vara medlem i politiskt parti	38 %	25 %	37,9 %	26,5 %
Ockupera byggnad	19 %	18 %	17,7 %	17,5 %
Skada andras/allmän egendom i protest	16 %	16 %	15,3 %	15,4 %

Här kan vi avläsa av svaren från länets kommuner 2009, att 38 % i åk 2 och 25 % i åk 8 har varit eller kan tänka sig vara medlem i ett politiskt parti.

Genom ytterligare dataanalys av korrelationer mellan intressevariablerna å ena sidan och benägenheten till politisk handling å den andra, har vi undersökt om det skiljer i politik och samhällsintresse mellan dem som ansluter sig till mer radikala handlingsmöjligheter och dem som tar ställning mot dessa. Det visade sig att det fanns ett starkare positivt samband mellan deltagande i mer acceptabla aktiviteter och intressevariablerna än mellan deltagande i radikala aktiviteter och samma variabler. Men intressant att lägga märke till är att sambandet ändå är positivt, dvs. bland dem som bejakade radikala handlingar fanns det sådana som hade höga värden på intressevariablerna, även om de inte var lika förekommande som bland de som bejakade de mindre radikala handlingarna. På så sätt uppkom det positiva samband, även om det var svagt.

Diskussion

När det gäller de två utgångspunkter för den nationella ungdomspolitiken som nämntes i inledningen, ungdomarnas rätt till välfärd och till inflytande, kan vi nu diskutera hur ungdomarnas attityder till olika frågor relaterar till dessa två delar.

När det gäller inflytandet kan vi konstatera att ungdomarnas svar visar på åtminstone tre tydliga problem. Dels var det ungefär 40 % som svarade att de ville vara med och påverka i sin kommun och 60 % som svarade att de inte ville det. De som vill påverka kan lättare knytas till en ungdomspolitisk process för inflytande, och då kanske man behöver tänka representativt, eftersom de skulle bli de som uttalade sig för alla ungdomarna. Två andra problem som har att göra med ungdomarnas inflytande, baseras på att det är de många som svarar att de inte vet om de har några möjligheter att föra fram sina åsikter, och de som svarar med något annat av svarsalternativen än "vet inte", tror i allmänhet inte att de har stora möjligheter. Slutsatser av detta kunde vara att den lokala ungdomspolitiken har att utforma en process eller struktur för ungdomars inflytande som går att göra tydlig och som kan visa på möjligheten till att föra fram åsikter och vara delaktig i en ungdomspolitisk inflytandeprocess, samt att uppmuntra till sådan delaktighet.

Ungdomars prioriteringar om vad som är viktigaste frågorna i deras livssituation är såväl uppfordrande för vuxensamhället som lovande för framtiden. Vi har i detta material visat att det finns ett intresse hos många kring de vardagsnära problembilderna återverkande på deras framtidsmöjligheter till ett rikt liv. På samma sätt som att många ungdomar är medvetna om de vardagsnära problembilderna önskar de också få påverka sin framtid på olika sätt, men att de inte känner att de i lika stor utsträckning har möjlighet till det. Om intresset för vardagsfrågor och viljan att påverka finns där, återstår frågan om arenorna för möten mellan ungdomar - och mellan ungdomar och beslutsfattare - också finns? Det gäller både i det lilla (i skolorna, i bostadsområdena, i föreningslivet) som i det lokalt stora (politiska nämnder, styrelserum, beslutsinstanser). Det känns rimligt att koppla arenafokus till ungdomsfrågor, men är inte det enda möjliga. Många praktiker och ungdomsforskare har pekat på att de samhälleliga etablerade formerna för kontakt mellan ungdomar och vuxenvärld (föreningar, partier, frågestunder mm) är föråldrade. De är inte längre tillräckligt attraktiva för att fånga de ungas intressen och behov (se vidare t ex Ekman o Todosijević, 2003)⁹. Det finns därmed och därför ett behov av att skapa nya arenor för möten och deltagande. Vilka är då de alternativa perspektiven? Principiellt kan tre olika ansatser vara möjliga. Det första är det organisatoriska/ institutionella perspektivet. Genom formaliserade arenor (nya eller gamla, offentliga eller icke-offentliga) skapas grunden för möten mellan unga eller mellan unga och vuxenvärld. Ungdomsstyrelsen har ibland signalerat detta perspektiv, och det känns även igen från en del pågående ungdomsprojekt i Sverige idag. Men tänk om organisationen är en del av problemet då? Att effektivisera organisationens beslutsfattande blir då att förvärra problemet!

Den andra möjliga ansatsen utgörs av primärt fokus på engagemang. Det viktiga är inte arenorna för möten utan att utifrån ett processperspektiv höja engagemangsnivån. Dvs att få befintliga arenor att fylla sin funktion, att informera om påverkansmöjligheter och att skapa ett engagemang från alla berörda för ungdomsfrågorna. Styrkan med detta perspektiv är att den utgår från en organisatorisk bas, vilken ger grund för uthållighet i engagemang. Ungdomar, och

⁹ Ekman J och Todosijević (2003), *Unga demokrater – En översikt av den aktuella forskningen om ungdomar, politik och skolans demokrativärden*, Forskning i fokus, nr. 11 Myndigheten för skolutveckling Stockholm

ungdomars engagemang, kan liknas vid volatila fenomen. Dvs. att engagemanget är kortsiktigt (att vara ungdom är att under en viktig kortare period i livet vara i övergångsfasen från barn till vuxen), lätttröligt (det varierar i fokus och verksamhetsområden under ungdomsåren), präglas av stort engagemang samt brister ofta i uthållighet. Nackdelen med detta perspektiv är att det bygger på ett statiskt förhållningssätt till vad som engagerar, hur engagemang visar sig och varför engagemanget skall finnas. Det sista, varför engagemang, är det viktigaste av de tre punkterna.

Det tredje möjliga perspektivet fokuserar, i förhållande till det första alternativet ovan, system snarare än struktur, men delar perspektiv två fokus på process snarare än tillstånd. Det tredje perspektivet fokuserar aktivism och egenorganiseringens betydelse. Här blir aktiviteter kring innehållsliga teman, ofta av värdegrundskaraktär, grunden för ungdomars engagemang, möten och krav. Styrkan med perspektivet är att det utgår från ungdomsgruppers egna värderingar av viktiga områden för engagemang och deltagande (visad i LUPP-materialets svar). Vuxenvärldens möjliga eftersläpande självförståelse eller omvärldsanalyser tillåts inte utgöra samma hinder som vid de två andra alternativen. Med engagemang kring för ungdomar väsentliga frågor, på ungdomars eget sätt att organisera/visa detta, blir socialiseringsprocesserna starka och (kanske) mer uthålliga. Problemet med detta perspektiv är att man kan hamna i ett dödläge. Om arenorna, som är grunden för att engagemanget skall växa, faller saknas en avgörande förutsättning för att aktivismen skall leda till uthålligt resultat. Vidare kan detta perspektiv, fel utnyttjat, tas för intäkt från vuxenvärlden (inklusive kommunen) att inte göra något – att krypa undan sitt ansvar. Ansvaret läggs helt på ungdomarna. Dessutom visar ungdomsvärlden, precis som vuxenvärlden, upp stora skillnader. Ungdomar är INTE en homogen grupp, mer än i att de har en viss ålder gemensam. Inom ungdomsgruppen finns en stor spridning i intressen, frågor som engagerar, aktivitet/inaktivitet mm. Så hur ungdomsgrupperna i kommunerna skall nås på bredden blir en viktig fråga.

I alla tre perspektiven ovan är tre ord, menar vi, väsentliga för resultatet av ungdomsarbetet i kommunerna; förtroende, deltagande och kontinuitet. Förtroende från vuxenvärlden till ungdomarna är en förutsättning. Deltagande avser såväl att ungdomar vill och kan engagera sig för sina framtidsfrågor och att vuxenvärlden (den kommunala ungdomspolitikerna) finns där som trygghet, stöd och uppmuntran. Kontinuitet innebär att ungdomsfrågor aldrig kan ses som tidsbestämda projekt. De är alltid, med nödvändighet, aktuella och viktiga frågor för kommunerna. Ungdomsarbete i kommunernas måste ges erkännande och tid, innefatta alla berörda makthavare och annan personal och byggas upp underifrån utgående från ungdomarnas prioriteringar och intressen. Vi menar att LUPP-materialet i denna mening blir ett viktigt underlagsmaterial för att nå de olika ambitioner som innefattas i den kommunala ungdomspolitikerna i Västernorrlands kommuner.

Det är inte oproblematiskt att diskutera delaktighet och inflytande i samhället när det gäller ungdomar i och med att både barndomen och till viss del ungdomsperioden innebär ett utanförskap. Detta i och med att ungdomar inte har samma möjlighet som vuxna att delta i samhällsarbetet genom deltagande i allmänna val, arbeta politiskt i kommun, landsting och riksdag eller att kunna ta viktiga beslut om det egna livet. Förutsättningarna för att vara delaktig i samhällslivet är på förhand annorlunda för ungdomar än för vuxna. Att vara ung innebär således

ett utanförskap från delar av samhällets påverkansformer på grund av just ålder. Något som både medför att ungdomar inte ges möjlighet att påverka samtidigt som det politiska systemet (demokratin) riskerar att gå miste om ungdomars perspektiv.

Flera undersökningar har pekat på att ungas intresse för att engagera sig politiskt minskar. Att unga väljer andra former för samhällsengagemang än partipolitiskt arbete behöver dock inte utgöra ett problem om, givet om, de hittar andra sätt att kanalisera sitt engagemang. Detta brukar ibland, vad avser möjliga handlingsstrategier, sammanfattas i begreppen "exit", "voice" eller "loyalty". Översatt på demokrati och deltagande kan "exit" syfta på att unga låter bli att gå med i ett politiskt parti, lämnar ett parti eller avstår från att rösta i allmänna val. Att demonstrera eller gå med i utomparlamentariska rörelser kan vara ett exempel på "voice". (SOU 1997:71, s. 50-51)¹⁰.

Med frågan om demokrati följer också vem som är delaktig i demokratiska processen samt vem som har makt och inflytande och därmed också möjlighet att förändra inom ramen för demokratin. Vem som har makt är dock ingen enkel frågeställning. Formell maktposition och reell makt är t ex inte alltid samma sak. Frågan om ungas makt är särskilt problematisk i och med att de ofta inte ens har formell möjlighet att påverka. I de fall unga ges möjligheter till formell påverkan beskär detta ibland av att vuxna skapar regelverk/ramar för ungdomars medverkan. Ett ramverk inte alltid i överensstämmelse med det engagemang/önskemål som finns. Robert Dahl (1989)¹¹ diskuterar i denna anda demokratins innehåll som substans och process i relation till beslutsfattande. Processen utgörs av de formella strukturer som finns för beslutsfattande, exempelvis ett politiskt system. Substansen är innehållet, det vill säga vilka frågor som debatteras som underlag för beslut. Exemplifierat från ungdomsområdet ges således ibland formella möjligheter till påverkan men att innehållet, substansen, inte alltid överensstämmer med de frågor som unga önskar fokusera. Detta kan exemplifieras genom den svenska maktutredningens diskussion om maktens tre ansikten (se vidare SOU 1990:44¹²). Petersson et al döper den formella makten i samhället till maktens första ansikte. Maktens andra ansikte rör förutsättningar för makt, makten över dagordningen. Det handlar om vem som definierar vad som är ungdomars problem och vilka frågor som ska diskuteras, men också om att icke-beslut kan hindra att vissa frågor förs upp till offentligt samtal. Hur värderingar och normer skapas i samhället utgör maktens tredje ansikte.

Ungdomars värderingar och tankar skapas genom samverkan av en mängd olika faktorer. Det handlar om relationer med omgivningen, familj och vänner, men också skola och media (SOU 1997:71, s. 46, (referens som ovan). För att kunna utöva makt i samhället krävs att en rad förutsättningar är uppfyllda. Först och främst är det viktigt att kunna formulera de krav och önskemål som finns, därefter är det viktigt att maktstrukturerna tillåter exempelvis unga att utöva makt. Om de unga inte ges möjlighet att få uttrycka sin vilja finns risk för apati eller alienation i förhållande till demokratin. (SOU 1997:71, s. 46-47, referens som ovan.) Många praktiker och

¹⁰ Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Slutbetänkande av Ungdomspolitiska kommittén, SOU 1997:71

¹¹ Dahl R A (1989), *Democracy and its critics*, New Haven, Yale University Press

¹² Petersson, O. m.fl.: *Demokrati och makt i Sverige*. SOU 90:44

ungdomsforskare har pekat på att de samhälleliga etablerade formerna för kontakt mellan ungdomar och vuxenvärld är föråldrade. De är inte längre tillräckligt attraktiva för att fånga de ungas intressen och behov (se vidare t ex Ekman o Todosijevic, 2003)¹³. Vidare, vad händer om befintliga traditionella arenor är en del av problemet? Att effektivisera och förstärka dessa arenors roll blir då att förvärra problemet. Men, å andra sidan, vad säger att det måste vara ett antingen eller? Här blir de handlingsstrategier som väljs i det kommunala ungdomsarbetet betydelsefulla.

Trots att intresset för politik verkar vara ganska lågt är det många ungdomar som är engagerade i olika samhällsfrågor och som därmed diskuterar politik. Dagsaktuella frågor som rör det sociala välfärdssamhället eller det egna lokalsamhället är politik men etiketteras inte av de unga som sådana. Potentialen till ett brett samhällsengagemang finns således där att hämta. En mycket viktig och förhoppningsfull signal från de unga till vuxenvärlden! Vårt engagemang och vår vilja till ansvarstagande finns där, hjälp oss bara att hitta arenorna för att visa det. Det är också noterbart att unga överlag i Sverige har varit mycket nöjda med hur den svenska demokratin fungerar. Det har varit en större andel bland de unga som anser att demokratin fungerar väl jämfört med inställningen hos befolkningen i stort. De nordiska länderna ligger också långt framme när det gäller hur nöjda de unga är med demokratin. De minst nöjda ungdomarna finns i Europas södra delar, Grekland och Italien. (SOU 1998:101¹⁴.)

¹³ Ekman J och Todosijević (2003), *Unga demokrater – En översikt av den aktuella forskningen om ungdomar, politik och skolans demokrativärden*, Forskning i fokus, nr. 11 Myndigheten för skolutveckling Stockholm

¹⁴ Oscarsson, H m.fl. Det unga medborgarskapet. SOU 1998:101.

5 Framtidsfrågor

Hur ungdomarna ser sin framtid nu, kan påverka hur de agerar i framtiden i olika sammanhang. Tror de att de kommer att fortsätta med högre studier, flytta från kommunen, återvända till uppväxtkommunen efter en högre utbildning, vara egen företagare, osv.?

En framtidsfråga gäller den demografiska utvecklingen, dvs. åldersstrukturen på befolkningen. Vi har redan en ökande andel som är äldre än 65 år, och det bidrar till försörjningsbördan för de som är sysselsatta. Man har räknat med olika antaganden om ökat barnafödande per kvinna, ökad invandring av arbetskraft och ökat deltagande i arbetskraften av de som är arbetsföra. En jämförelse mellan effekten av dessa tre faktorer visar, kanske överraskande, att ökat barnafödande och ökad arbetskraftsinvandring bara påverkar försörjningsbördan marginellt, medan en sysselsättningsökning till den nivå som var fallet 1990, skulle kompensera för praktiskt taget hela den väntade ökningen av den bördan¹⁵. När det gäller Västernorrland beror en del av problemen på hur ungdomar flyttar inom landet, från och till hemkommunen, och Lupp-enkäten belyser ungdomarnas attityder i det fallet.

Är ungdomarna hoppfulla eller nedslagna för sin egen skull inför framtiden? När det gäller den frågan kan vi avslöja att nästan alla är hoppfulla, vilket gör att vi inte behöver ha hjärtat i halsgropen inför analysen av enkätsvaren om deras framtidstankar. Svaren på de övriga frågorna om ungdomarnas framtidsplaner kan faktiskt spela en viss roll för hela länets framtid.

Att klara sin försörjning är en viktig innebörd av att bli vuxen. Den är nära förknippad med att kunna känna sig självständig. Att vara anställd i privat eller offentlig verksamhet är kanske det första alternativet man tänker på för sin försörjning, och många som tillhört ungdomsgruppen under tiden efter Sveriges finansiella kris i början av 1990-talet har haft svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Ungdomsarbetslösheten steg då kraftigt och har sedan dess varit hög på varierande nivåer. Alternativet att vara egen företagare för sin försörjning, betonas allt mer nuförtiden, bland annat i skolorna, och i den här enkätundersökningen undersöks attityden till att starta eget företag.

Ungdomarnas tankar om utbildning och försörjning

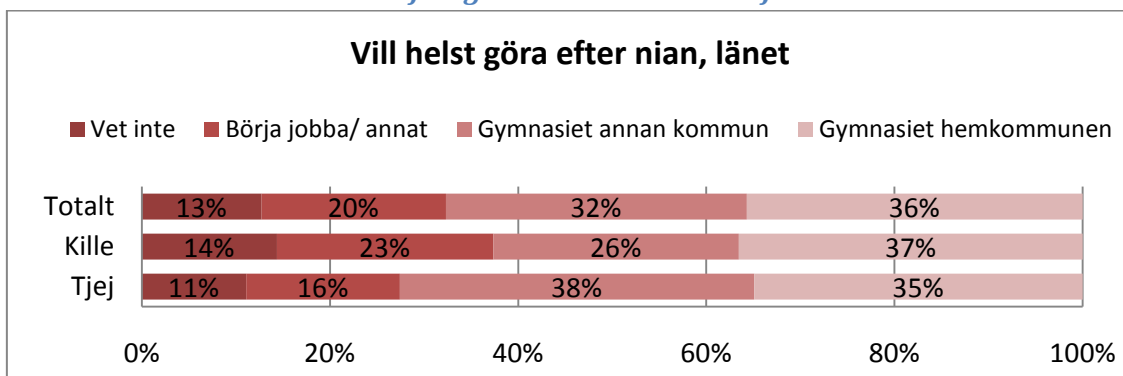
Vi gör först en översikt över enkätsvar på länsnivå, därför att de visar på en del allmänna mönster. Därefter redovisar vi för alla kommunerna en del jämförbara mått som har betydelse för framtidsproblematiken i inledningen.

Första sammanställningen av svar i detta avsnitt blir om vad länets ungdomar i åk 8 helst *skulle vilja* göra direkt efter grundskolan och vad eleverna i gymnasiets åk 2 *tror* att de kommer att göra direkt efter gymnasiet. Ca 15 % i åk 8 drömmer om att jobba efter nian och cirka 65 % vill helst av allt fortsätta i gymnasiet. Intressant är att det i länet är ungefär lika många som skulle vilja gå i ett gymnasium utanför den egna kommunen som hemmavid, 38 % av tjejerna och 26 % av killarna

¹⁵ SCB 2005: Sveriges demografi och arbetsmarknad, SOU 2005:50.

svarar det (illustration 5.1). Andelen ungdomar som vill gå gymnasiet i en annan kommun än hemkommunen skiljer sig åt mellan kommunerna, så det återkommer vi till.

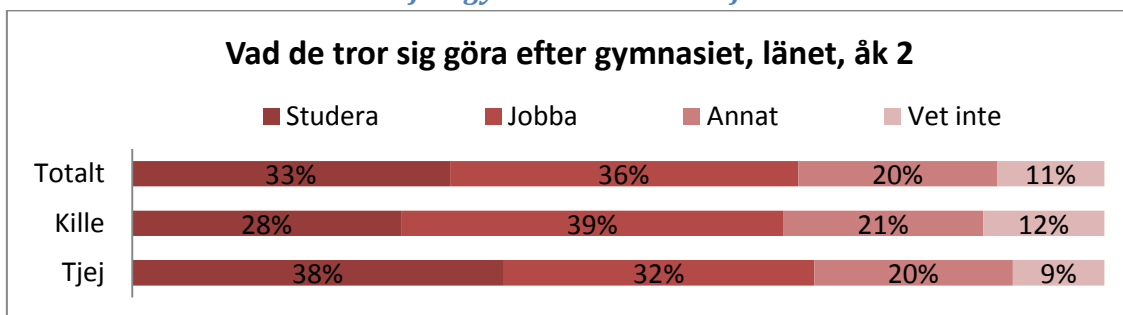
Illustration 5.1: Planer direkt efter grundskolan. Resultat för länet

Drygt 10 % till 16 % av ungdomarna i åttan svarade att de inte visste vad skulle göra efter nian om de hade alla möjligheter. Omkring en tredjedel ville gå i gymnasiet i en annan kommun.

Gymnasieungdomarnas svar på vad de *tror* de kommer att göra direkt efter gymnasiet visar skillnader i andelar mellan killar och tjejer. Proportionen som tror de kommer att studera är 38 % bland tjejer och 28 % bland killar (illustration 5.2). Bland ungdomar med utomnordisk anknytning är den så hög som 50 %.

Illustration 5.2: Planer direkt efter gymnasiet. Resultat för länet

Vi ser t.ex. att 39 % av killarna i åk 2 tänker att de kommer att jobba efter gymnasiet. Ungefär lika många killar som tjejer svarar att de inte vet eller att de planerar något annat, som kan vara resor m.m.

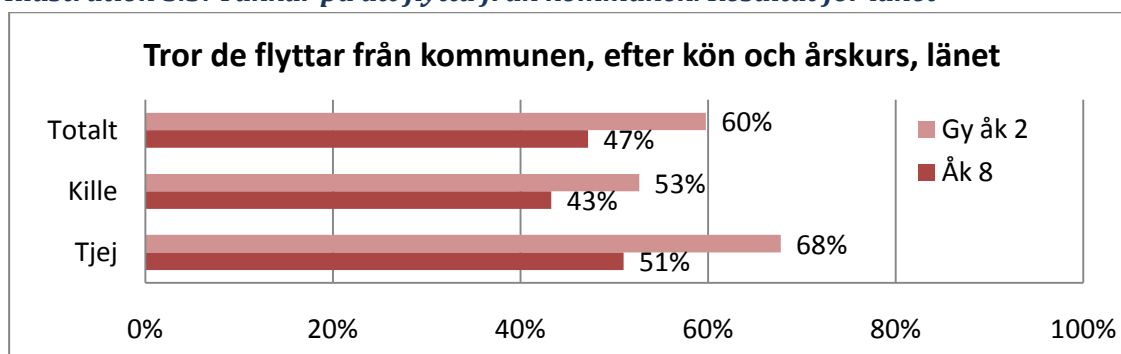
En fråga med en viss relation till frågan om vad ungdomarna tror de kommer att göra direkt efter skolan är den om vilken högsta utbildning de planerar. De flesta tänker sig antingen att stanna vid gymnasienivån eller högskolestudier. Det är ungefär 60 % av tjejerna och 40 % av killarna i åk 2 som svarar att högskolestudier är vad de planerar. Detta motsvarar ganska väl hur könssammansättningen i högre utbildning varit under senaste decenniet. Hösten 2010 var det t.ex. 30 % fler kvinnor än män som antogs till högre studier i landet¹⁶.

¹⁶ Källa SCB.

Stanna i hemkommunen, flytta och återvända eller flytta för gott?

På frågan om de tror att de kommer att flytta från hemkommunen är det många som svarar att de inte vet. Omkring 40 % svarar det och det är nog ett korrekt svar för många i 15-årsåldern. I gymnasieklassen är andelen som svarar att de inte vet 25 – 35 %. Med tanke på de ganska stora andelar som inte visste om de skulle stanna i kommunen eller flytta, var det påfallande många som svarade att de trodde att de skulle flytta, vilket framgår av illustration 5.3. I åk 8 tänker ungefär hälften att de kommer att flytta från kommunen, medan de som svarar att de tror de kommer att stanna är i storleksordningen 10 %. I åk 2 trodde drygt hälften av killarna att de skulle flytta, medan två tredjedelar av tjejerna svarade att de skulle komma att flytta (illustration 5.3)aq.

Illustration 5.3: Tankar på att flytta från kommunen. Resultat för länet

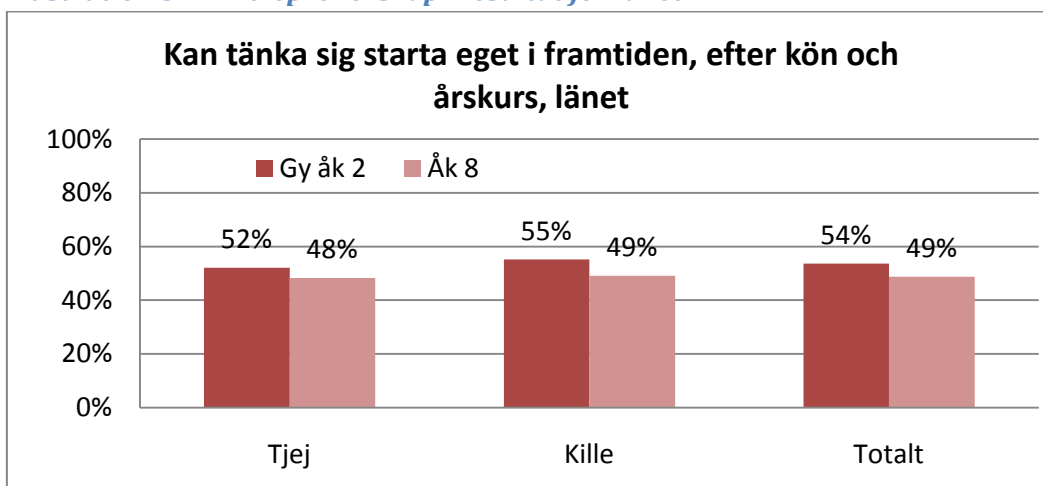

Vi ser bl.a. att 51 % av tjejerna i åk 8 svarade att de trodde att de skulle flytta från kommunen där de bor. Fler bland tjejerna än bland killarna svarade det och betydligt fler på gymnasiet svarade det än på högstadiet.

Det finns förstås en koppling mellan planerna att studera efter gymnasiet och planerna på att flytta från kommunen. Bland de som svarat att de tänkte flytta från kommunen, var det dubbelt så stor andel som planerade att studera vidare efter gymnasiet. Lupp ger möjlighet till mer fördjupning i den typen av analyser, men vi kan inte redovisa alla detaljer i den här rapporten.

Fortsatt titt på ungdomarna, den här gången på deras tankar på att starta eget företag, visar att det är ungefär lika vanligt att tänka sig att bli egen företagare bland killar som bland tjejer. Detta är också lika vanligt bland ungdomar med utomnordisk anknytning och det är lika vanligt bland dem som inte tänkt flytta som bland dem som tror att de kommer att flytta. Detta kan ju vara lugnande att få veta bland dem som sysslar med tillväxt- och utvecklingsfrågor i regionen. Andelen som svarar att de kan tänka sig starta eget företag är i närheten av 50 % för alla dessa kategorier. (Illustration 5.7.)

Illustration 5.4: Entreprenörskap. Resultat för länet

Här ser vi att det ungefär är hälften av ungdomarna som svarar att de kan tänka sig starta eget. Lika vanligt bland killar och tjejer och lite mindre vanligt på högstadiet än på gymnasiet.

Hur tolkar vi resultaten för länet om utbildning och försörjning?

En del i åk 8 – det var 15 % – skulle helst vilja jobba efter grundskolan. Det låter orealistiskt och ungdomarna vet nog det också, men bakom kan ligga både positiva och negativa drivkrafter. En önskan om arbete efter nian kan bero på skoltrötthet, men kan också vara en längtan efter att ha tillgång till en egen ekonomi med tillhörande självständighet i en värld fylld med kommersiellt utbud.

I åk 8 i länet var de som ville gå i gymnasiet i en annan kommun än hemkommunen nästan lika många som de som ville gå i hemkommunen. Det skulle nog vara förhastat att tro att så många faktiskt kommer att söka i en annan kommun än där de bor, men utbudet av friskolor på gymnasienivå i vissa kommuner kan komma att bidra till minskande elevunderlag i andra. Och marginella flyttströmmar av hela familjer skulle kunna bli en effekt.

En mycket hög andel av dem i åk 2 som har utomnordisk anknytning tror att de kommer att studera direkt efter gymnasiet. Det kan visa på hög ambition, och att det finns mer av en norm att studera bland dessa ungdomar än bland de andra. Vi ser också att betydligt fler tjejer än killar planerar att i framtiden utbilda sig vid universitet och högskolor. Det följer en långvarig trend i Sverige och internationellt.

Att utbilda sig vid högskolor har en koppling till att flytta från hemkommunen. Och att flytta har också koppling till kön och även till etnicitet. Av dem i åk 2 som har utomnordisk anknytning tror lika många att de kommer att börja studera utomlands efter gymnasiet som studera i Sverige. Slutsatser av detta som har betydelse för regionen och dess kommuner kan vara att åtgärder för att stimulera återflyttning av dem som flyttat men inte flyttat tillbaka kan vara behövliga om de kan göras effektiva. Några goda skäl till att åtgärder behövs för att öka befolkningens andel i

åldrarna 20 – 40 år framgår t.ex. av SCB:s rapport "Länens arbetsmarknad 2010"¹⁷, s. 114, som visar Västernorrlands brist i befolkningspyramiden jämfört med riket, för dessa fertila och produktiva åldrar.

Anledningarna som ungdomarna gav för att flytta från kommunen och för att flytta tillbaka, var i viss mån en annan sida av samma mynt som deras planer efter skolan. En mycket större del av killarna i åk 2 än tjejerna svarade att jobb var en anledning till att flytta från hemkommunen, medan en större del av tjejerna svarade studier. När det gäller anledningar till att flytta tillbaka, svarade också en mycket större andel av killarna än tjejerna arbete. Av tjejerna svarade en mycket större andel närhet till släkt och vänner än jobb (55 % mot 25 %). Det finns ett par olika sätt att tolka också detta, och vad man finner kan bero på vilket perspektiv man har.

Vi vet (SOU 2005:50, s 179-180¹⁸) att en hög sysselsättningsgrad är det effektivaste sättet att hantera framtidsutmaningarna med ökad försörjningskvot när större årskullar blir pensionärer och mindre årskullar finns i arbetskraften. Det betyder att den högre andel med inriktning mot arbete som killarna visar kan vara föredömlig. Men lika uppenbart är det att den högre andel som riktar in sig mot högre studier som tjejerna visar är föredömlig, eftersom det framtida arbetslivet behöver högutbildad personal. Som procentsiffrorna visar är det både många tjejer och killar bland dem som inriktar sig mot studier och likaså bland dem som har riktningen inställd på jobb. Men ibland är marginella skillnader viktiga och kan bidra till att skapa oönskade normer kopplade till kön.

Bland ungdomarna i åk 2 kan vi ändå se att det inte längre är en rådande norm att det är män som ska vara företagare. Av både tjejer, killar och ungdomar med utomnordisk anknytning har en hög andel beredskap att vara egen företagare i framtiden, och att detta inte heller är kopplat till planer att flytta från kommunen är möjligen en lisa att höra för dem som oroar sig för Västernorrlands jämförelsevis låga andel egna företagare.

Ungdomarnas framtidsplaner på kort sikt och på längre sikt. Sammanställning av kommunernas resultat

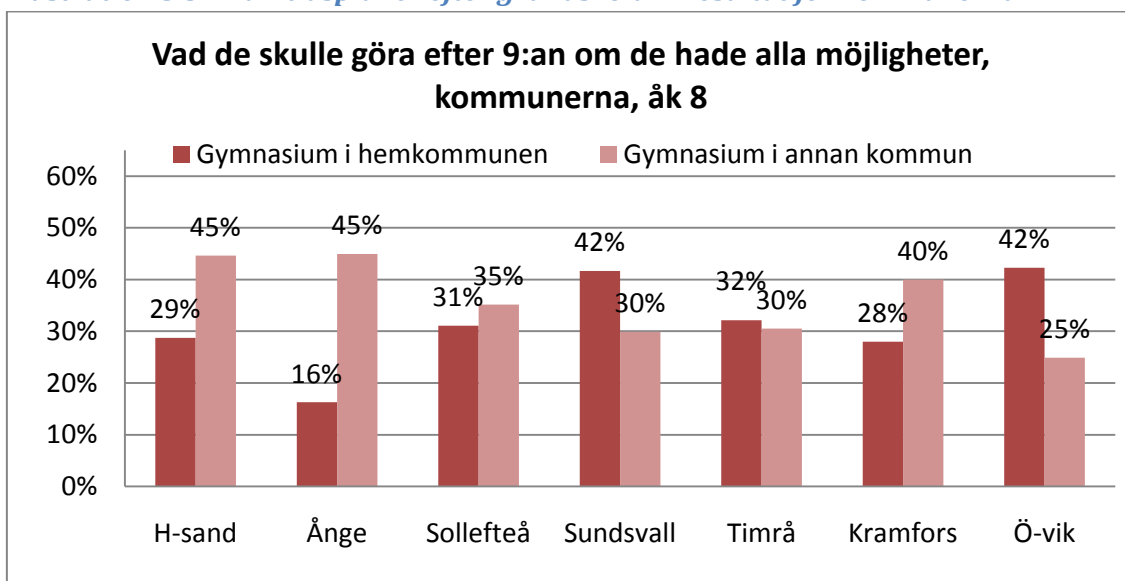
Vi redovisar i detalj bara de viktigaste dragen i svarsfördelningarna för ungdomarnas planer direkt efter grundskolan och direkt efter gymnasiet. Från grundskoleenkäten tar vi svaren på om de ville gå i gymnasium i egna kommunen eller en annan kommun. En del av skillnaderna mellan kommunerna beror antagligen på vilket utbud av gymnasieskolor och -utbildningar det finns i varje kommun. Från gymnasieenkäten tar vi svaren på om de trodde de skulle jobba eller studera.

Vi ser att i de största kommunerna, Örnsköldsvik och Sundsvall, är det betydligt fler av grundskoleungdomarna som vill gå i gymnasium i den egna kommunen än i de övriga kommunerna. I Timrå och Sollefteå är det ungefär lika många som vill gå i gymnasiet i hemkommunen som vill söka sig till en annan kommun. I övriga kommuner är det ett stort överskott på ungdomar som svarar att de vill söka sig till en annan kommun. (Illustration 5.5.)

¹⁷ SCB, Information om utbildning och arbetsmarknad 2010:1

¹⁸ Sveriges demografi och arbetsmarknad, SOU 2005:50

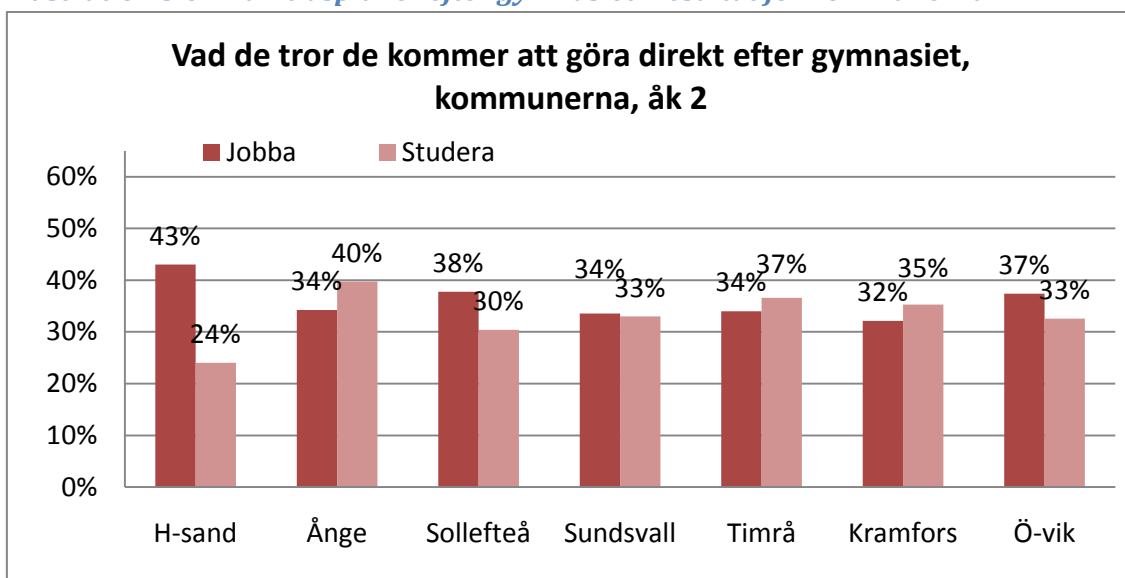
Illustration 5.5: Framtidsplaner efter grundskolan. Resultat för kommunerna

Vi ser t.ex. att det i både Örnsköldsvik och Sundsvall var 42 % i åk 8 som svarade att de ville gå i gymnasieskola i egna kommunen. I Härnösand, Ånge och Kramfors är det jämförelsevis få av ungdomarna som svarat att de vill gå gymnasium i egna kommunen.

Härnösand har en mycket tydlig övervikt på andelen i åk 2 som svarar att de tror de kommer att jobba direkt efter gymnasiet, jämfört med de som tror de kommer att studera. Övriga kommuner skiljer sig inte lika mycket åt i detta hänseende. Direkta orsaker till den speciella svarsfördelningen i Härnösand kan vara att killar utgjorde nästan två tredjedelar (66 %) av de som besvarade gymnasieenkäten, och att det var vanligare bland killarna än bland tjejerna att de svarade att jobb är det troliga alternativet.

Illustration 5.6: Framtidsplaner efter gymnasiet. Resultat för kommunerna

Här ser vi att det var 43 % av ungdomarna i Härnösands åk 2 som svarade att de trodde de skulle jobba direkt efter gymnasiet, medan 24 % svarade att de skulle studera. Detta var en

ovanligt låg andel som planerade att studera. I övriga kommuner var den andelen 30 % eller högre. Anledningen kan vara att en betydande del av årskullens tjejer från Härnösand går i gymnasiet i en annan kommun. Troligen återfinns många av dem i studieförberedande gymnasieprogram.

Flytt från kommunen och entreprenörskap

I länsanalysen ovan har ungdomarnas svar om sina lite mer långsiktiga planer redovisats. Vi såg att fler tjejer än killar och en större andel av ungdomarna på gymnasiet än i högstadiet svarade att de trodde att de skulle flytta från kommunen. När vi tittade på svaren om att tänka sig att starta eget företag i framtiden, såg vi att lika hög procent av killar som av tjejer var positiva till det, och nästan lika hög procent i högstadiet som i gymnasiet.

Det nämnda gällde alltså länet som helhet, men var det olika mellan kommunerna i detta avseende? Det vi kan se för gymnasieklasserna är att Kramfors har den högsta andelen ungdomar som svarar att de kommer att flytta, med Ånge som tvåa, medan det på högstadiet är Härnösand som ligger högst, med Kramfors och Ånge som delade tvåor.

När det gäller om ungdomarna kan tänka sig starta eget företag i framtiden, ser vi att Timrås gymnasieungdomar avviker åt det positiva hållet, följda av Örnsköldsvik. När det gäller högstadiet ligger Ånge lite lågt jämfört med övriga, som i sin tur inte skiljer sig så mycket från varandra.

Illustration 5.7: Tankar om flytt och om entreprenörskap. Resultat för kommunerna

Tankar om framtiden	Härnösand	Ånge	Sollefteå	Sundsvall	Timrå	Kramfors	Örnsköldsvik
Kommer flytta från kommunen							
Gymnasiet	66 %	71 %	64 %	54 %	63 %	75 %	53 %
Åk 8 eller 7-9	60 %	55 %	52 %	48 %	48 %	55 %	35 %
Kan tänka sig starta eget							
Gymnasiet	51 %	51 %	51 %	54 %	60 %	43 %	56 %
Åk 8 eller 7-9	47 %	41 %	49 %	52 %	50 %	51 %	46 %

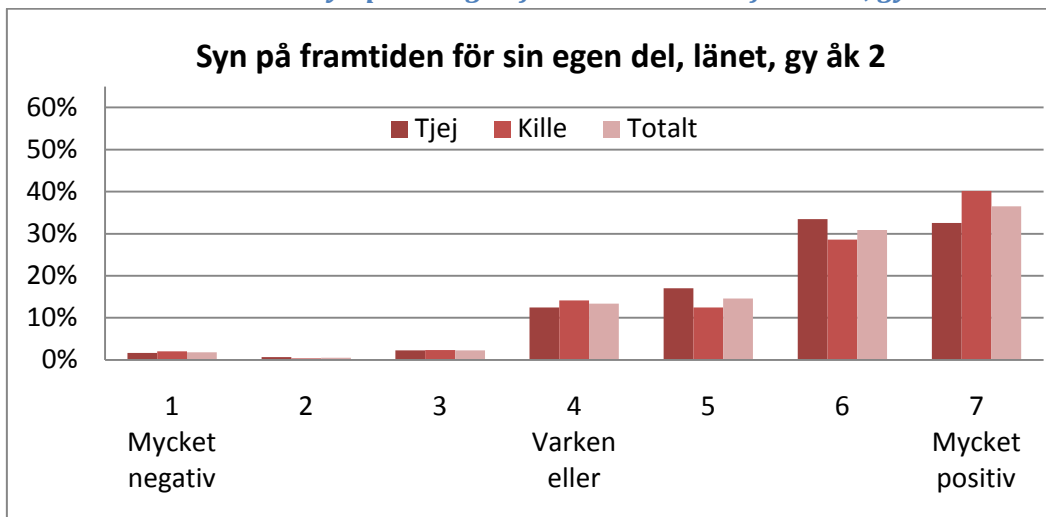
Här ser vi t.ex. att 64 % av gymnasieungdomarna och 52 % på högstadiet i Sollefteå svarade att de trodde de skulle flytta från hemkommunen. Nästan precis hälften, 51 % respektive 49 % av Sollefteås ungdomar i åk 1-3 och 7-9, svarade att de kunde tänka sig att starta eget företag i framtiden. I ett par fall kan vi se skillnader mellan kommunerna som är värda att lägga märke till och fundera över om skälen bakom siffrorna.

Framtidssyn

Ungdomarna fick svara på frågan om hur de såg allmänt på sin egen framtid. Där ser vi glädjande på resultatet för hela länet att så lite som 4 % till 5 % av ungdomarna, samma andel bland killar och tjejer, satte lägre skattning än "varken eller" dvs. än den neutrala positionen på skalan. Cirka 11 % på högstadiet och 13 % på gymnasiet svarade "varken eller", som var neutralt alternativ, medan 82 % i åk 2 och 84 % i åk 8 svarade ett högre värde än det neutrala. Den skillnad i andelar

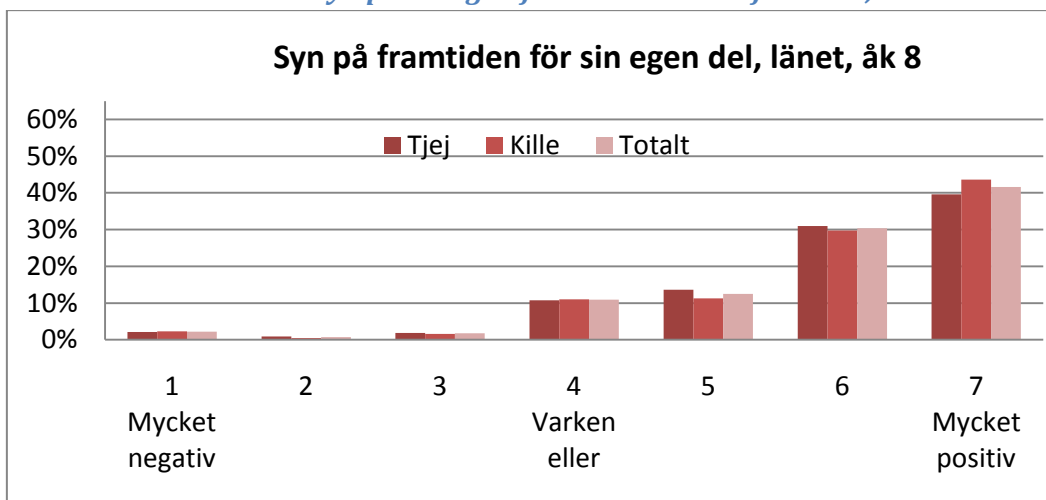
mellan killar och tjejer som man kan se är att det är något fler tjejer som svarat siffran 5 eller 6 på den sjugradiga skalan, och i stället fler killar som svarat siffran 7. (Illustration 5.8 och 5.9.) Möjligen kan vi tolka skattningarna 5, 6 och 7 som olika grad av optimism inför framtiden.

Illustration 5.8: Allmän syn på sin egen framtid. Resultat för länet, gymnasiet åk 2

Vi ser t.ex. att det var 12 – 14 % av killarna och tjejerna på gymnasierna i länet som valde det neutrala alternativet som betydde att de varken såg positivt eller negativt på framtiden för sin egen del. Andelen killar som valde 7, det högsta alternativet, var 8 procentenheter högre än andelen tjejer. Fler tjejer valde istället alternativ 5 eller 6.

Illustration 5.9: Allmän syn på sin egen framtid. Resultat för länet, åk 8

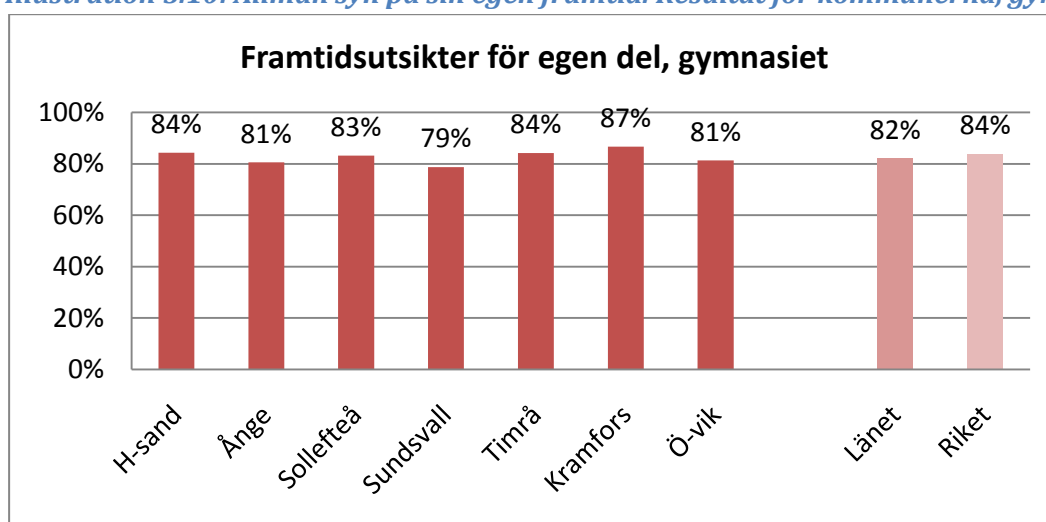

Vi ser t.ex. att det var 11 %, samma andel bland killar som tjejer, som valde det neutrala alternativet, vilket betydde att de varken såg optimistiskt eller pessimistiskt på framtiden för sin egen del. De tre högsta skalstegen skulle vi kunna kalla för en *optimistisk* framtidssyn.

Ungdomarnas allmänna syn på egna framtidsutsikter. Sammanställningar av kommunernas resultat

Den ganska glädjande positiva dominansen i svaren om ungdomarnas egna framtidsutsikter var nästan likadan i kommunerna. Vi redovisar här en sammanställning av hur många procent i varje kommun som valde ett svar som var högre än den neutrala varken-eller-positionen, dvs. en optimistisk syn på framtiden. Den kommun som då för gymnasieungdomarna ligger högst i den indikatorn är Kramfors, där det var 87 % av ungdomarna som svarade optimistiskt. Bland gymnasisterna i Sundsvalls skolor som svarade på enkäten, var det 79 % som svarade optimistiskt, alltså över det neutrala läget. (Illustration 5.10.) Jämförelser med riket visar att Västernorrland ligger strax under riksgenomsnittet med detta sätt att mäta.

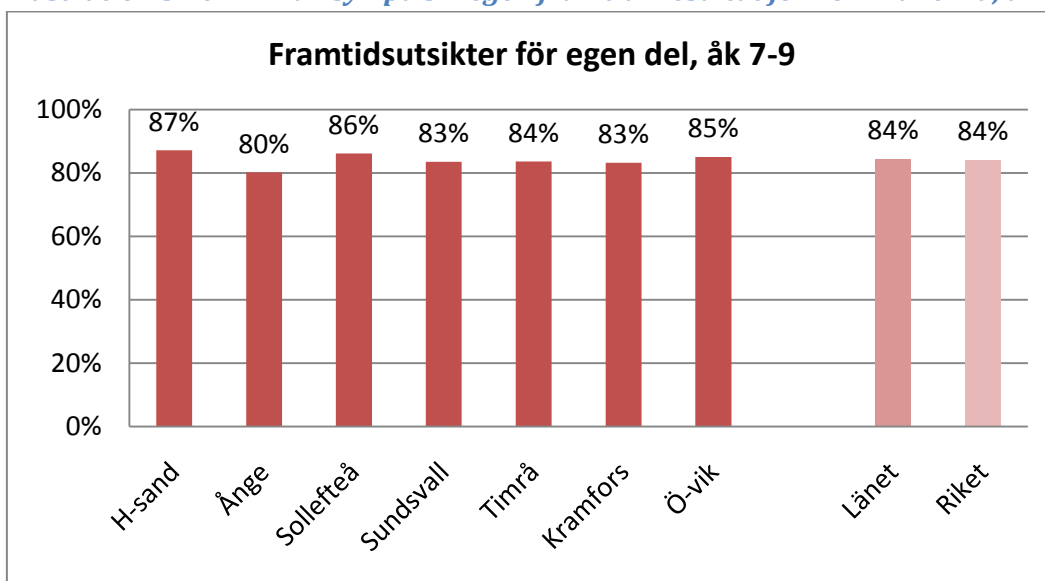
Illustration 5.10: Allmän syn på sin egen framtid. Resultat för kommunerna, gy. åk 2

Vi ser här att andelen ungdomar i åk 2 i Härnösand och åk 1-3 i Timrå hade samma andel ungdomar med optimistisk syn på sin framtid, nämligen 84 %. Variationen är inte så stor mellan kommunerna.

Högstadiungdomarnas skattning av sina framtidsutsikter ligger på ungefär samma höga nivå som gymnasieungdomarnas. Variationen mellan kommunerna är också ganska liten och beskrivs i diagrammet nedan. Här är det Timrå åk 7-9 som ligger på samma nivå som riket när det gäller andelen ungdomar med en optimistisk syn på sina egna framtidsutsikter (illustration 5.10). De kommuner som deltagit i Lupp tidigare kan här göra en återblick för att se om det varit någon trend uppåt eller nedåt sedan tidigare enkätomgångar.

Illustration 5.10: Allmän syn på sin egen framtid. Resultat för kommunerna, åk 8

Den kommun som i högstadiet har den största andelen ungdomar med så positiv framtidssyn att de skattar detta med 5, 6 eller 7 på den sjugradiga skalan, är Timrå. Timrås andel optimister är 87 % vilket kan jämföras med riket och länet där motsvarande andel var 84.

Diskussion

Vi vet att delar av arbetslivet i Sverige är starkt könsuppdelat. Normer kopplade till kön har också gjort att rekryteringen till vissa gymnasielinjer varit kvinnligt respektive manligt dominerade. Vi ser vidare i analysen av svar i Lupp att det skiljer från 10 till så mycket som ett 20-tal procentenheter mellan andelen tjejer och killar som tänker sig att gå högre utbildning efter gymnasiet, som tänker sig börja jobba efter gymnasiet, som planerar att lämna sin hemkommun och som anger jobb respektive närhet till anhöriga som skäl till att i framtiden återvända till hemkommunen. Dessa aspekter på ungdomars framtidsplaner är i högsta grad relevanta för kommunens planering och framtidsstrategier. Vi kan konstatera att kön är en nödvändig analysgrund att ta i beaktande. Västernorrland strävar efter befolkningstillväxt, och förändringstrender i ungdomarnas flyttmönster kan göra att en marginell befolkningsökning i kommunen vänds till sin motsats och vice versa.

En typ av strategi för tillväxt kan vara att försöka behålla ungdomarna på hemmaplan efter gymnasieutbildning, en annan kan vara att försöka öka sannolikheten att de som lämnat flyttar tillbaka. Vilka är då ungdomarnas framtidsstrategier och på vilket sätt kan de komma att se annorlunda ut än tidigare? Vi försöker inte besvara frågan här, även om redovisningen av ungdomarnas svar i dettas kapitel ger en del fingervisningar. Men vi tror att deras strategier inte ser ut som kommunens, eftersom det handlar om två olika perspektiv. Och eftersom dessa två perspektiv på framtiden finns samtidigt måste planerare se till att kommunens strategier inte står i konflikt med ungdomarnas.

Framtiden har säkert oförutsedda händelser och krav i sitt sköte, och det kan mycket väl vara så att förändringar sker ännu snabbare och inom det antal decennier som ett arbetsliv sträcker sig, hinner många arbetsuppgifter helt förändras. Individens strategi för detta kan vara flexibilitet, som i sin tur kan uppnås genom bred utbildning och breda erfarenheter samt vidareutbildning stegvis under arbetslivet. Arbetsgivares strategier måste också bygga på flexibilitet liksom kommunens. Om vi nu tänker på kommunens strategier i relation till ungdomarna, kan det vara så att de måste understödja ungdomarnas, även om deras strategier går ut på att vid en viss tidpunkt lämna kommunen. Om de sedan flyttar tillbaka kan de tillföra desto mer, eftersom de då har utbildat sig via ett bredare utbud än som kan stå till buds lokalt, och har en bredare erfarenhetsbas än de skulle haft om de stannat.

Kommunen eller företag och offentliga institutioner kan behöva använda/skapa stödsystem för ett ökat behov av vidareutbildning. Systemen kan både vara av typen möjliggörande och motivationsskapande. Det första kan betyda tid och andra resurser, det senare kan vara befordringsgångar som förutsätter att yrkesutövare utvidgar sitt ansvarsområde parallellt med kunnande och yrkeserfarenhet, kanske inte bara genom att verka som chef inom en befintlig verksamhet, utan även som verksam inom närliggande områden. Exempel på detta kan vara valideringssystem som ger möjlighet att visa förvärvade kompetenser och behöver inte vara begränsat till högre utbildning.

Många har tolkat flexibilitet hos en person inom arbetskraften som att kunna flytta till en annan ort där arbete finns. Men om man i stället tolkar det som förmågan att kunna bo kvar på orten även under förändrade yrkes- och kompetenskrav, så kan man se andra typer av lösningar på omställnings- och omstruktureringsproblem.

Av resultatet om framtidssyn kan man se att det var ungefär 5 % som såg mer eller mindre pessimistiskt på sin framtid. Vi får inte glömma dessa. Men de allra flesta tyngs inte av negativa tankar om sin framtid, vilket samtidigt glädjande nog kan konstateras.

6 Specifikt för Härnösand: Skolan

Inledning

En lokal uppföljning av skolan i Härnösand kan handla om prestationer i termer av kärnverksamheter som färdigheter och kunskaper som eleverna tillägnat sig. Den kan också innehålla uppföljning av inre faktorer i skolan som har att göra med arbetsklimat och annat som *bidrar till* processer som gynnar bra utfall om färdigheter och kunskaper mm.

Lupp-enkäten ställer frågor om skolans inre processer och arbetsklimat i olika bemärkelser. En del av svaren kan användas som jämförande mått för jämförelser med andra kommuner eller egna kommunen vid ett tidigare tillfälle. Dessa har vi samlat i en tabell som bland annat innehåller jämförelsetal från Härnösands Lupp 2006.

Vilka som deltog

De som gick i skolor i Härnösands kommun fick svara på enkäten, vilket var ca 133 tjejer och 104 killar i åk 8 samt 69 tjejer och 133 killar i gymnasiet åk 2. Många ungdomar från Härnösand går i gymnasiet i en annan kommun. T.ex. ser vi att bland de som svarat på LUPP-enkäten i Väster-norrlands kommuner finns 29 tjejer och 19 killar som bor i Härnösand men går i gymnasiet i någon av dessa andra kommuner. Lupp ger nu inte full information om detta som vi kan kalla för *gymnasiemigrationen*, om vi får ta oss friheten att hitta på ett nytt ord, men man kan konstatera att den migrationen i Härnösands fall har varit relativt kraftig.

Bland de i Härnösands skolor som svarade på enkäten var det 20 ungdomar med utomnordisk anknytning i åk 8 och 22 i åk 2. När vi redovisar svarsfördelningar har vi ofta tre kategorier, där en är de med utomnordisk anknytning (genom att de själva eller att de angett att någon av deras föräldrar är född utanför Norden). De andra två är tjejer och killar när den första kategorin räknats bort. De kallar vi för svenska/nordiska (eller sv/no) killar resp. tjejer. Eftersom de senare är i majoritet, blir resultatet nästan detsamma som om vi hade separerat alla efter kön. Så man kan tänka på den som killarna resp. tjejerna helt enkelt. Anledningen är att göra en uppsättning kategorier i stället för två.

Några kvalitetsaspekter & skolk

När en kommun vill följa upp sin verksamhet är det bra att jämföra sig med andra kommuner och med sig själv över tiden. En del av resultaten i Lupp kan ses som kvalitetsmått på skolans verksamhet, som kan komplettera andra mått. Härnösand deltog 2006 i Lupp, så i vissa fall har vi kunnat jämföra resultaten för 2009 med motsvarande för 2006. En del resultat jämförs med hela länets resultat för 2009.

Eleverna i Härnösands skolor som svarade på enkäten fick ta ställning till några påståenden om skolan, och svara hur bra de tyckte påståendena stämde. Som indikator har vi för varje påstående valt andelen ungdomar i respektive årskurs som svarade att påståendet stämde ganska bra eller mycket bra. På det sättet har vi redovisat fem enkla indikatorer för gymnasiet åk 2 och lika många för åk 8. Jämförelser med länet visar för åk 2 att kommunen ligger klart under länets resultat på alla utom en indikator. Men jämfört med Lupp 2006, åk 1-3 är det en förbättring i

indikatorerna om mobbning, kränkning och ämnesval, medan det är en försämring när det gäller uppfattning om stämningen på skolan och respekt mellan elever och lärare.

När det gäller åk 8 är resultatet mer entydigt, och Härnösands värde på de fem indikatorerna ligger under länets jämförelsevärden i fyra av måtten, lika i ett av dem. Jämfört med 2006 är det försämringar i alla fem indikatorer. (Illustration 6.1).

Illustration 6.1: Kvalitetsindikatorer för skolan. Andel som instämmer med påståendena

	Åk 8	Länet åk 8	Åk 8 2006	Gy åk 2	Länet åk 2	Gy åk 2 2006
Bra stämning i skolan	53 %	66 %	65 %	79 %	85 %	86 %
Elever och lärare respekterar varandra	46 %	54 %	56 %	66 %	73 %	74 %
Tillräckligt antal ämnesval	51 %	52 %	53 %	56 %	54 %	50 %
Skolan agerar vid mobbning	46 %	48 %	55 %	38 %	44 %	33 %
Skolan agerar om lärare kränker elev	43 %	43 %	48 %	40 %	48 %	36 %

Vi ser t.ex. att 46 % i åk 8 svarade att "det stämmer ganska bra" eller "det stämmer mycket bra" att elever och lärare respekterar varandra. Detta var åtta procentenheter lägre än genomsnittet för länet. Vi ser att svaren i åk 8 genomgående ligger lågt i förhållande till 2006, medan det för gymnasiet har varit negativ utveckling för två av indikatorerna och positiv för tre.

Som ytterligare fem kvalitetsindikatorer för åk 8 och lika många för gymnasiet kan de fem frågorna vara som handlade om kvalitén på skolbiblioteket, skolmaten etc. Indikatorerna har här definierats som andel elever som svarat att de tycker ganska bra eller mycket bra om dessa fem aspekter på skolan. Detta redovisas också med länsjämförelser och jämförelser med 2006 (illustration 6.2). Åk 8 ligger här genomgående mycket lägre än länet utom när det gäller "möjlighet till extra hjälp" där skillnaden mot länsgenomsnittet bara är tre procentenheter. Försämringen från 2006 är också markant i åk 8, utom när det gäller möjlighet till extra hjälp, där indikatorn är oförändrad från 2006.

Gymnasiet ligger för fyra av dessa indikatorer under länsgenomsnittet, men man ligger över länets resultat med tre procentenheter när det gäller "möjligheter till extra hjälp". Vid jämförelser med Härnösands Lupp 2006 har ungdomarnas uppfattning om skolmiljön, skolmaten och skolbiblioteket sjunkit märkbart i gymnasiet. Möjlighet till extra hjälp som klarat sig utan försämring i åk 8, har fått bättre betyg av ungdomarna i gymnasiet jämfört med 2006.

Illustration 6.2: Kvalitetsindikatorer. Andel som tycker följande är bra i skolan

	Åk 8	Länet åk 8	Åk 7-9 2006	Gy åk 2	Länet åk 2	Gy åk 1-3 2006
Skolbiblioteket	29 %	55 %	56 %	63 %	67 %	68 %
Skolmaten	26 %	30 %	37 %	29 %	35 %	41 %
Ditt schema	33 %	55 %	48 %	58 %	59 %	58 %
Möjlighet till extra hjälp	63 %	66 %	63 %	60 %	57 %	54 %
Skolmiljön	37 %	53 %	55 %	64 %	68 %	70 %

När det gäller skolmiljön t.ex., ser vi att det bara var 37 % av eleverna i åk 8 som tyckte den var ganska bra eller mycket bra. Motsvarande andel 2006 var 55 %. Det var genomgående en försämring i åk 8 för elevernas "betyg" på skolan sedan 2006 utom när det gällde möjlighet till extra

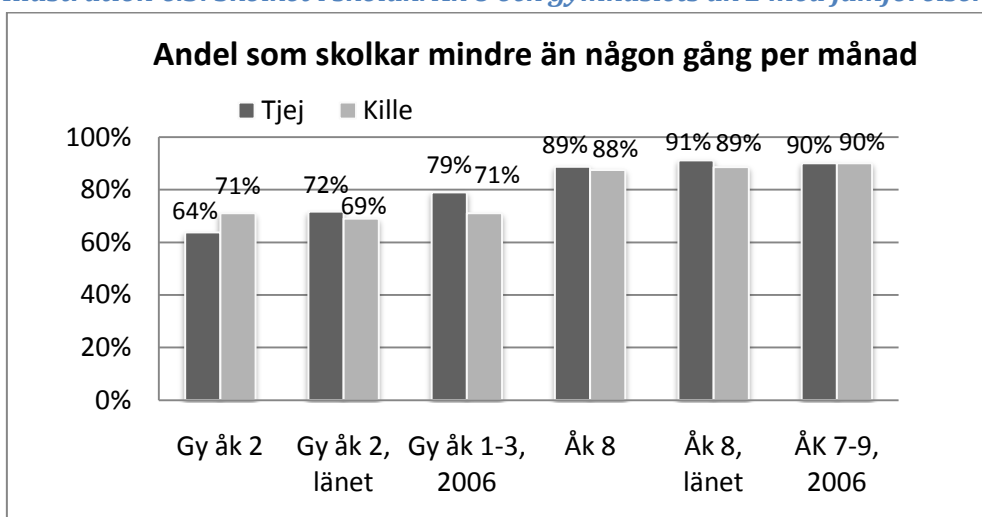
hjälp. På gymnasiet var det ett splittrat resultat av jämförelsen med 2006, tre indikatorer visade försämring och en visade förbättring.

Skolket

Ungdomarna har svarat hur mycket de skolkar, från "aldrig" till "flera gånger i veckan" med ytterligare tre alternativ mellan dessa två. Skolan har förstås egna möjligheter att mäta skolk, och det kan vara värt att lägga märke till om ungdomarna underskattar eller överskattar hur mycket de själva skolkar. Här redovisar vi andelen som svarat att de aldrig skolkar eller att de skolkar "någon gång per termin". Gymnasiet ligger här sämre till än länet när det gäller tjejernas skolk, medan åk 8 ligger ungefär lika med länet (illustration 6.3).

Jämförelser med svaren i Lupp 2006 för åk 7-9 och för gymnasiets åk 1-3. Vi ser då att indikatorn för skolk i åk 8 är oförändrad medan den i gymnasiets åk 2 är kraftigt försämrad för tjejer men oförändrad för killar. Det är 15 %-enheter färre tjejer som är "skolkfria" 2009 jämfört med 2006. Med *skolkfria* menas då att de svarat att de inte skolkar oftare än "någon gång per termin".

Illustration 6.3: Skolket i skolan. Åk 8 och gymnasiets åk 2 med jämförelser

Av tjejerna och killarna i åk 8 i Härnösands skolor var det 89 % respektive 88 % som skolkade mer sällan än någon gång per månad. (De hade svarat "aldrig" eller "någon gång per termin"). Det var obetydligt sämre siffror än åk 8 i länet som helhet och än 2006. I gymnasiet har en försämring av närvaron skett bland tjejer sedan 2006 och siffrorna för tjejer är också sämre än i länet.

Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?

Man skulle kunna tro att skolk är en reaktion på upplevd brist på kvalitet, men en analys av länsdata visar inte på några samband mellan skolk och attityden till de kvalitetsindikatorer som föreslagits här. Det verkar inte som att det finns enkla orsaker att finna i detta datamaterial som förklarar skolk.

När det gäller kvalitetsindikatorerna bör det stämma till eftertanke att Härnösands skolor får dålig respons från eleverna i flera, dock inte alla, mått. När det gäller länsjämförelserna kan man tänka på att elever i gymnasiet är rörliga i den bemärkelsen att de kan välja att gå sin utbildning i en annan kommun. När det gäller jämförelser över tiden finns det kanske möjlighet att ringa in vissa faktorer som kan ha bidragit. Det är förstås av betydelse att också lägga märke till de mått som visar på att nivån behållits eller förbättrats.

Den typ av indikatorer som vi använder, bygger på elevernas subjektiva uppfattningar, liksom alla svar i Lupp. Skolverksamheten genererar naturligtvis annan information som också kan systematiseras till uppföljningsbara indikatorer. Så det kan vara bra att tänka att LUPP bara ger en komplettering till annan information som redan är tillgänglig eller kan tillgängliggöras.

Ytterligare tydliggörande av resultat av förändringar kan visas genom att differenserna mellan t.ex. åk 8, 2009 och åk 7-9, 2006. Vi ser att det skett ett kraftigt "tapp" sedan 2006 när det gäller fyra av de fem indikatorerna som presenterades i illustration 6.1. För den andra uppsättningen indikatorer har det bara varit ett "tapp" när det gäller "stämningen på skolan" och "elever och lärare respekterar varandra". Utvecklingen kan sammanfattas genom att förändringen mätt i procentenheter redovisas:

skolbiblioteket: -27 %-enheter
schemat: -15 %-enheter
skolmiljön: -18 %-enheter

skolmaten: -11 %-enheter
tillgång till extra hjälp: ± 0 %-enheter

stämningen på skolan: -12 %-enheter
tillräckligt antal ämnesval: -1 %-enhet
om lärare kränker elev reagerar skolan: ± 0 %-enheter

ömsesidig respekt: -8 %-enheter
vid mobbning reagerar skolan: -2 %-enheter

Den utvecklingen som kan ses i en del av indikatorerna stämmer förstås till eftertanke.

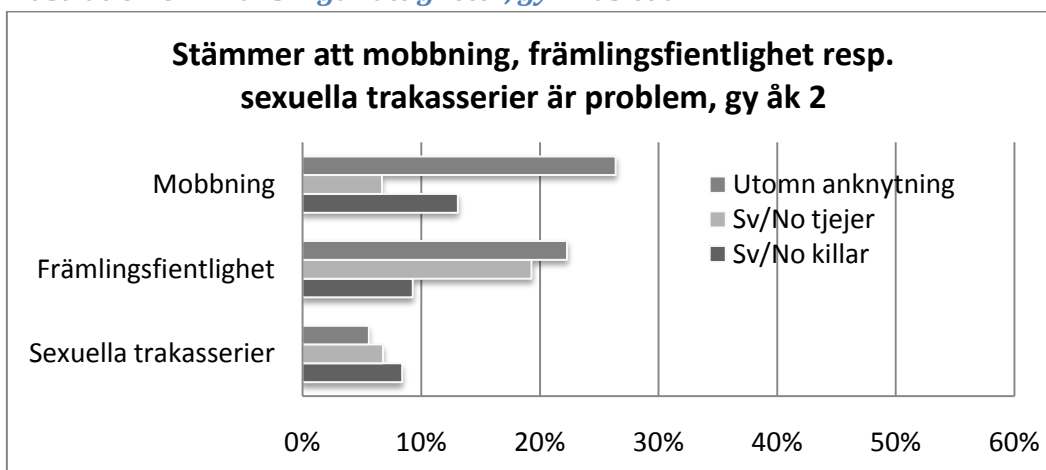
Demokratin i skolan

LUPP tar upp några olika aspekter på demokrati i skolan. Det gäller mänskliga rättigheter, med frågor om mobbning, sexuella trakasserier och främlingsfientlighet, lika villkor samt inflytande över studierna och studiesituationen.

Mänskliga rättigheter

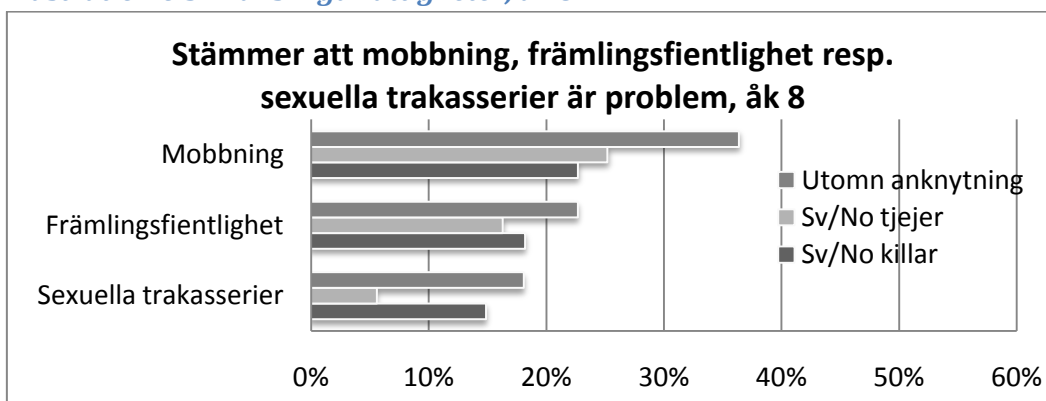
Några frågor i enkäten var om ungdomarna tyckte att mobbning, främlingsfientlighet eller sexuella trakasserier var problem i skolan. Det visade sig i svaren att eleverna i någon utsträckning hade olika uppfattning om detta mellan åk 8 och gymnasiet åk 2. När det gällde om mobbning ansågs detta av en större andel av ungdomarna i åk 8 vara ett problem jämfört med i åk 2. Alla tre problemområdena ansågs vara problematiska av en större andel bland de med utomnordisk bakgrund än de svenska/nordiska ungdomarna. Enda undantaget var sexuella trakasserier som inte uppfattades som problematiskt av många i denna kategori i åk 2. I åk 8 tyckte mer än 20 % av sv/no killarna och tjejerna att mobbning var ett problem och 37 % av de med utomnordisk anknytning. Olikheterna i uppfattning mellan åk 8 och gymnasiet var inte så stora när det gällde att betrakta främlingsfientlighet och sexuella trakasserier som problem (illustration 6.4 och 6.5).

Illustration 6.4: Mänskliga rättigheter, gymnasiet åk 2

Om vi tittar på resultatet om mobbning, ser vi att 7 % av svenska/nordiska tjejer i åk 2 svarat att detta var ett problem i skolan. Det var 13 % av killarna som tyckte detsamma. Nästan 20 % av tjejerna tyckte att främlingsfientlighet var ett problem, men få av dem tyckte detsamma om sexuella trakasserier eller mobbning.

Illustration 6.5: Mänskliga rättigheter, åk 8

I åk 8 har så mycket som 23 % av de svenska/nordiska killarna, 25 % av tjejerna och 37 % av de med utomnordisk anknytning svarat att mobbning är ett problem. Även de andra kränkningarna betraktades som problem utom i ett fall. Det var få tjejer som tyckte att sexuella trakasserier var ett problem.

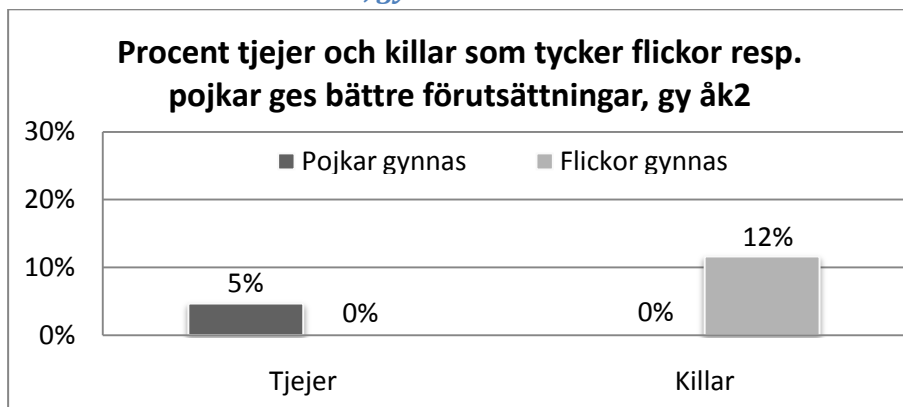
Lika villkor

LUPP-enkäten ändrades efter ett par års användning i frågan om tjejers och killars lika villkor i skolan, så att det nu och sedan några år, går att få mer komplett information ur svaren. Eleverna får ta ställning till påståendena "pojkar får bättre förutsättningar än flickor" och "flickor får bättre förutsättningar än pojkar". Ur en korstabellering av svaren på dessa två frågor kan man se vilka som t.ex. svarat både att det stämmer att flickor får *sämre* förutsättningar än pojkar och att det stämmer att pojkar får *bättre* förutsättningar än flickor. Och vice versa. Om man dessutom delar upp denna analys efter kön, får man veta om det är en kille eller en tjej som står bakom varje svar.

När vi kollat detta för länet och på nationell nivå står det klart att det är mycket få tjejer och killar som tycker att pojkar får bättre förutsättningar än flickor. Däremot är det inte så få killar som tycker att flickor får bättre förutsättningar. I länet var det t.ex. 12 % av killarna som upplevde den typen av orättvisa, medan det var 2 % av tjejerna som tyckte flickor gynnas och 3 % som tyckte pojkar gynnas.

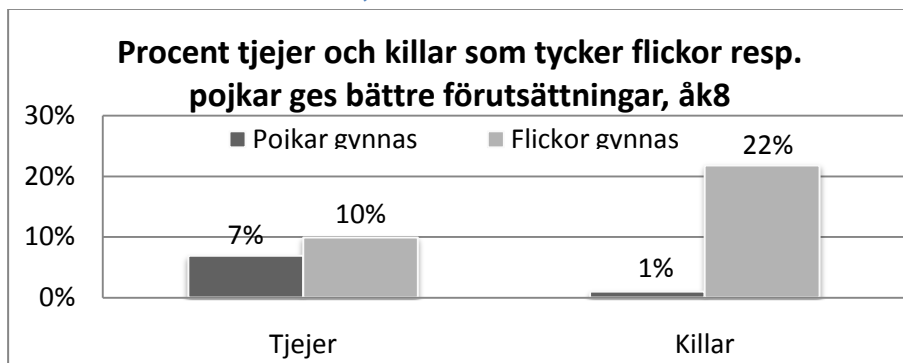
Enkätsvaren i Härnösand följer i stort sett samma mönster som för länet och riket, för svaren på de två frågorna om lika villkor, även om man får räkna med en viss felmarginal pga. tillfälligheter när det är relativt få respondenter. Bland de som enligt svaren i Härnösands enkät är kritiska till att det skulle vara lika villkor mellan flickor och pojkar, är både på gymnasiet och i åk 8, den dominerande kategorin killar som anser att flickor ges bättre förutsättningar. I åk 2 var det 12 % av alla killar som ansåg att flickor gynnas till skillnad från pojkar, och i åk 8 var det hela 22 % av alla killar som hade den uppfattningen. Vi har redovisat dessa resultat i diagram nedan (illustration 6.6 och 6.7).

Illustration 6.6: Lika villkor, gymnasiet åk 2

Vi ser att 5 % av tjejerna i gymnasiets åk 2 i kommunen tyckte att killar får bättre förutsättningar än tjejer och att 12 % av killarna tyckte att pojkar får bättre förutsättningar än flickor.

Illustration 6.7: Lika villkor, åk 8

Här ser vi t.ex. att i åk 8 tyckte 10 % av tjejerna och 22 % av killarna att flickor ges bättre förutsättningar än pojkar. Som kontrast var det 7 % av tjejerna och 1 % av killarna som tyckte att pojkar gavs bättre förutsättningar.

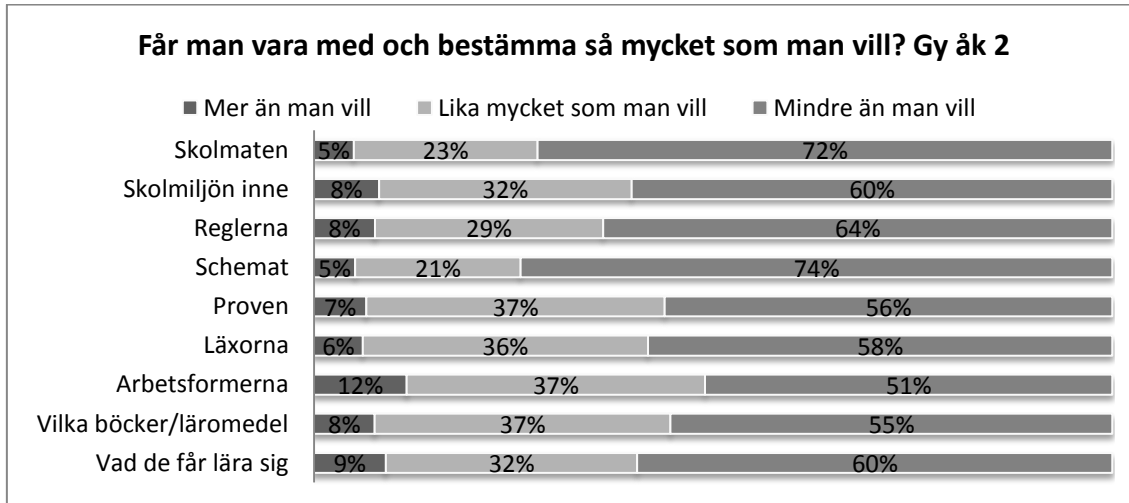
Medbestämmande

Ungdomarna fick frågan hur mycket de ville vara med och bestämma om arbetsformer, läxor, skolmat etc. Svarsuppsättningen var en skala med fyra steg: "Väldigt mycket", "Ganska mycket", "Ganska lite" och "Väldigt lite/ingenting". De fick också frågan om de fick vara med och bestämma om samma områden, med samma svarsuppsättning. När man korstabellerar dessa svar om t.ex. läxorna, visar det sig att det finns en del som vill vara med ganska mycket och som dessutom svarar att de får vara med ganska mycket, medan andra kanske vill vara med ganska litet och i sin tur får vara med ganska litet. Alla dessa tillhör då kategorin "får bestämma lika mycket som man vill".

Det visar sig att 58 % av eleverna i åk2 (illustration 6.8) och 63 % i åk 8 (illustration 6.9) tillhör gruppen som får vara med och bestämma *mindre* om läxorna än de skulle vilja. Den gruppen är den största av de tre, när det gäller läxor både i gymnasiet och i åk 2. I alla områden i gymnasiet åk 2 och i åk 8 är det samma förhållande. När vi tittar på resultatet i åk 8 är obalansen ungefär lika stor, och sammanfattningsvis var det från 50 % till över 70 % av ungdomarna som svarade att de ville vara med och påverka *mer* än de fick göra.

Med denna korstabellering kunde vi också få fram att det finns en minoritet som tycker att de får vara med och bestämma för mycket. Men den mest påtagliga bilden, och allra tydligast i gymnasiet, är att väldigt många av eleverna vill vara med och påverka mer än de får i mycket av det som rör deras skoldag.

Illustration 6.8: Medbestämmande i skolan, gymnasiet åk 2

Här kan man se om det stämde mellan hur mycket man fick bestämma och hur mycket man ville i gymnasiet åk 2. Vi ser t.ex. när det gäller arbetsformerna att 37 % tyckte att de fick bestämma lika mycket som de ville. Hit räknas de som ville bestämma lite och fick bestämma lite, likaväl som de som ville bestämma ganska mycket och svarade att de fick bestämma ganska mycket, osv.

Illustration 6.9: Medbestämmande i skolan, åk 8

När det t.ex. gäller vad eleverna får lära sig, var det 58 % av eleverna i åk 8 som ville vara med och bestämma mer än de fick. I alla områden var det klart över hälften som svarade att de ville bestämma mer än de tilläts.

Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?

Vi såg att det var högre andel i åk 8 än i gymnasiet som tyckte att t.ex. mobbning var ett problem. När det gäller främlingsfientlighet och sexuella trakasserier var inte skillnaden i uppfattning så stor. Det kan vara klokt att ställa sig frågor som t.ex. om mobbning är utbredd i grundskolan och om det finns en risk för att mobbning kommer att öka i gymnasiet. Att så pass många i åk 8, över 20 % bland sv/no killar och tjejer och 37 % bland de med utomnordisk bakgrund, svarade att mobbning är ett problem kan också ha ett visst samband med mobilisering om mobbning som gjort många elever medvetna om problemet. Det kan alltså också vara bra att se tillbaka till hur mobbningsfrågan hanterats under de senaste åren.

När det gäller medbestämmandet, ser vi genom analystekniken att det finnas alla tre former av avvikelser mellan hur mycket man vill och hur mycket man får vara med och bestämma. Den stora bilden är att många vill vara med mer och bestämma än de får. Detta gäller särskilt mycket på gymnasiet, men också i åk 8. Men vi har också visat att det finns en kategori killar och tjejer som tycker de får bestämma för mycket.

Om man i t.ex. i länet undersöker skillnader mellan tjejer och killar när det gäller att vilja vara med och bestämma, ser man att tjejer och killar är representerade i alla tre grupperna, men att det är större andel bland tjejerna än bland killarna som vill vara med mer och bestämma än de får.

Diskussion

Den analys som vi redovisat här har visat en del nedslående resultat för indikatorer som jämförts med 2006 års Lupp-enkät. Detta gäller framförallt i åk 8, medan man i gymnasiet snarare kunde tolka indikatorernas värden som både ris och ros. I vissa fall, t.ex. när det gäller skolket, var en bra

situation oförändrad från 2006. Som nämnts är detta av eleverna självrapporterade förhållanden om skolk. Det kan mycket väl vara så att det vid skolor eller centralt finns andra bra data om skolkets omfattning.

Det kan vara klokt för personer ansvariga inom skolan att gå ett steg längre och analysera vad som kan ligga bakom förändringarna i indikatorernas värden, genom att reflektera över vilka betydande förändringar/åtgärder som vidtagits. Uppföljning av betyg och behörighet etc. som är direkt knutna till Lupp-resultaten kan göras efter skolåret 2010/-11 eftersom det då i hög grad är samma elever som svarar för resultaten, som läsåret 2009/10 svarat på enkäten.

Några resultat som kan vara alarmerande var att mobbning, främlingsfientlighet och sexuella trakasserier rapporterades som ett problem vid skolan av så många i åk 8. Bland de med utomnordisk anknytning var det i alla tre fallen så mycket som över 35 % som svarade detta.

Resultat som inte var intuitiva var att det även fanns en kategori tjejer och killar som tyckte de fick vara med och bestämma *mer* än de egentligen ville i skolan. Det var visserligen ingen stor grupp, men det innebar en nyansering att kunna jämföra de tre kategorierna med varandra; *de som ville bestämma mer, de som tyckte det var lagom och de som ville bestämma mindre.*

Att så pass många killar hade uppfattningen att skolan var ojämförbar till killarnas nackdel, var kanske inte heller intuitivt väntat. Liksom resultatet att det var så få tjejer som var kritiska på det motsvarande sättet. Enligt en könsfaktorteoritisk förklaring är tjejer underordnade och i en jämförbar skola skulle tjejerna inte uppfatta situationen som jämförbar. De skulle uppfatta sig själva som gynnade. Enligt den teorin skulle killar inte heller uppfatta att skolan var jämförbar, utan de skulle uppfatta sig missgynnade. Enligt det synsättet skulle man inte dra slutsatsen att skolan gav tjejerna bättre möjligheter än pojkar, även om en stor majoritet av tjejer och killar svarade just det.

Nu är ju hela enkätens innehåll baserat på ungdomarnas nedskrivna upplevelser och dataanalysens sammanställningar, och därför redovisar vi även i detta avseende vad ungdomarna uttrycker i svaren. Med andra ord, vi försöker ta ungdomarnas upplevelser på allvar.

Vi vet t.ex. att tjejers medelbetyg är högre än killarnas i nästan alla ämnen (sedan decennier) och att jämställdhetsåtgärder i skolan brukar adressera tjejers situation snarare än killars, t.ex. syfta till att stärka de *tjejer* som har dålig självkänsla, men utelämnat killar med samma problem. Om enkätsvaren tas på allvar, kan det kanske finnas anledning till att reflektera över om en del killars situation, särskilt de resurssvagas, problematiseras i den utsträckning den borde i en jämförbar skola, och om det kan vara sådana brister som visar sig i analysen av deras svar.

7 Specifikt för Ånge: Skolan

Inledning

En lokal uppföljning av skolan i Ånge kan handla om prestationer i termer av kärnverksamheter, färdigheter och kunskaper som eleverna tillägnat sig. Den kan också innehålla uppföljning av inre faktorer i skolan som har att göra med arbetsklimat och annat som *bidrar till* processer som gynnar bra utfall om färdigheter och kunskaper mm.

Lupp-enkäten ställer frågor om skolans inre processer och arbetsklimat i olika bemärkelser. En del av svaren kan användas som mått för jämförelser med andra kommuner, i den här rapporten jämförs Ånge med länet som helhet. Detta är första gången Ånge deltar i Lupp, så inga jämförelser över tid kan göras nu.

Vilka som deltog

De som gick i skolor i Ånge kommun fick svara på enkäten, vilket var ca 60 tjejer och 60 killar i åk 8 och 36 tjejer och 36 killar i gymnasiets åk 2. En anledning till att det är färre i åk 2 är att många går i gymnasium i annan kommun. T.ex. anger 10 ungdomar i åk 2 i Sundsvalls enkät att de bor i Ånge. Åtta respektive sex av ungdomarna i åk 8 och åk 2 kategoriseras med utomnordisk anknytning. När det är så få i en kategori kan det vara olämpligt att särredovisa dem i statistisk analys, varför vi endast kommenterat i texten något om dessa.

Några kvalitetsaspekter och skolk

När en kommun vill följa upp sin verksamhet är det bra att jämföra sig med andra kommuner och med sig själv över tiden. En del av resultaten i Lupp kan ses som kvalitetsmått på skolans verksamhet, som kan komplettera andra mått. Det här var det första gången som Ånge deltog i Lupp, så det går inte nu att jämföra måtten över tiden, men i stället kan man jämföra dem med andra kommuner eller som vi redovisar här, med hela länet.

Eleverna i Ånges skolor som svarade på enkäten fick ta ställning till några påståenden om skolan, och svara hur bra de tyckte påståendena stämde. Som indikator har vi för varje påstående valt andelen ungdomar i respektive årskurs som svarade att påståendet stämde ganska bra eller mycket bra. På det sättet har vi redovisat fem enkla indikatorer för gymnasiets åk 2 och lika många för åk 8. Jämförelser med länet visar för åk 2 att kommunen ligger över eller mycket över länet på alla fem indikatorerna. Värt att lägga märke till kan vara de relativt låga värdena för "Skolan agerar vid mobbning" och "Tillräckligt antal ämnesval" för åk 8. (Illustration 7.1).

Illustration 7.1: Kvalitetsindikatorer för skolan. Andel som instämmer med påståendena

	Åk 8	Länet åk 8	Gy åk 2	Länet åk 2
Bra stämning	68 %	69 %	86 %	85 %
Elever och lärare respekterar varandra	66 %	62 %	78 %	73 %
Tillräckligt antal ämnesval	52 %	59 %	67 %	54 %
Skolan agerar vid mobbning	39 %	54 %	47 %	44 %
Skolan agerar om lärare kränker elev	51 %	52 %	54 %	48 %

Vi ser t.ex. att 66 % i åk 8 svarade att "det stämmer ganska bra" eller "det stämmer mycket bra" att elever och lärare respekterar varandra. Detta var fyra procentenheter högre än genomsnittet för länet.

Som ytterligare fem kvalitetsindikatorer för åk 8 och lika många för gymnasiet kan de fem frågorna vara som handlar om kvalitén på skolbiblioteket, skolmaten etc. Indikatorerna har här definierats som andel elever som svarat att de tycker ganska bra eller mycket bra om dessa fem aspekter av skolan. Detta redovisas också med länsjämförelser (illustration 7.2). Åk 8 ligger här genomgående högt över länets siffror, medan gymnasiet har ett problem med elevernas attityd till skolmaten.

Illustration 7.2: Kvalitetsindikatorer. Andel som tycker följande är bra i skolan

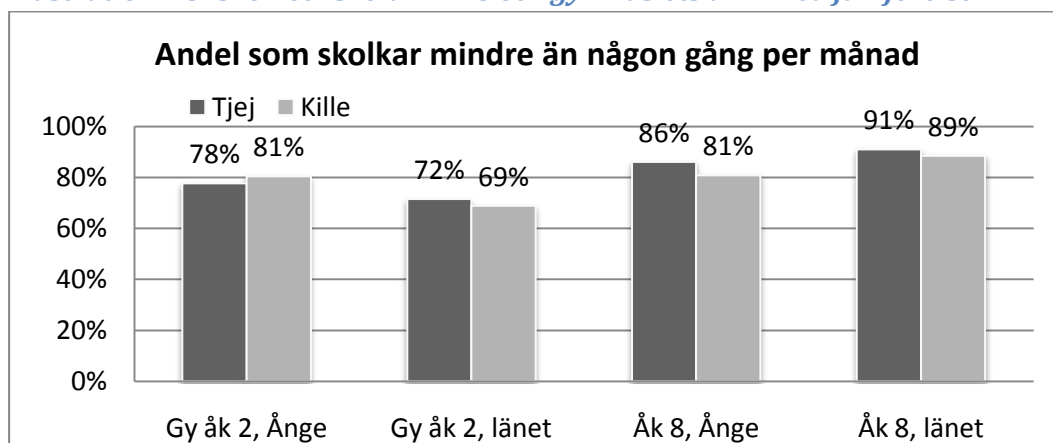
	Åk 8	Länet åk 8	Gy åk 2	Länet åk 2
Skolbiblioteket	66 %	55 %	67 %	67 %
Skolmaten	31 %	30 %	17 %	35 %
Ditt schema	72 %	55 %	59 %	59 %
Möjlighet till extra hjälp	66 %	66 %	67 %	57 %
Skolmiljön	57 %	53 %	70 %	68 %

Här kan vi se att 66 % i åk 8 antingen tyckte att skolbiblioteket var ganska bra eller mycket bra, vilket var 11 %-enheter högre än svaren i hela länet. Eleverna i åk 8 gav skolan ett överbetyg i förhållande till länet när det gäller tre av måtten, två var lika med länet. I gymnasiet fick skolan ett överbetyg: *möjlighet till extra hjälp*, och ett underbetyg: *skolmaten*. Övriga mått låg lika med länet.

Skolket

Ungdomarna har svarat hur mycket de skolkar, från "aldrig" till "flera gånger i veckan" med ytterligare tre alternativ mellan dessa två. Skolan har förstås egna möjligheter att mäta skolket, och det kan vara värt att lägga märke till om ungdomarna underskattar eller överskattar hur mycket de själva skolkar. Här redovisar vi andelen som svarat att de aldrig skolkar eller att de skolkar "någon gång per termin". Gymnasiet ligger här bra till i förhållande till länsgenomsnittet i LUPP-svaren, medan åk 8 ligger lite sämre till än länets siffror (illustration 7.3).

Illustration 7.3: Skolket i skolan. Åk 8 och gymnasiets åk 2 med jämförelser

Av tjejerna och killarna i åk 8 i Ånge skolor var det 86 % respektive 81 % som skolkade mer sällan än någon gång per månad. (De hade svarat "aldrig" eller "några gånger per termin"). Det var sämre siffror än i länet som helhet. I gymnasiets åk 2 var det 78 % av tjejerna i Ånge som svarade att de skolkade mer sällan än 1 gång per månad, mot 72 % i länet. För killarna i gymnasiet var det 81 % som svarade att de skolkade så sällan, mot 69 % i länet. Det är fina siffror för Ånge.

Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?

Man skulle kunna tro att skolk är en reaktion på upplevd brist på kvalitet, men en analys av länsdata visar inte på några samband mellan skolk och attityden till de kvalitetsindikatorer som föreslagits här. Det verkar inte som att det finns enkla orsaker att finna i detta datamaterial som förklarar skolk.

När det gäller kvalitetsindikatorerna bör det vara tankeväckande att se ett resultat som att bara 17 % av gymnasiets åk 2 tyckte att skolmaten var åtminstone "ganska bra". Den typ av indikatorer som redovisas, bygger på elevernas subjektiva uppfattningar. Skolverksamheten genererar naturligtvis annan information som också kan systematiseras till uppföljningsbara indikatorer. Så det kan vara bra att tänka att LUPP bara ger en komplettering till annan information som redan är tillgänglig eller kan tillgängliggöras.

Demokratin i skolan

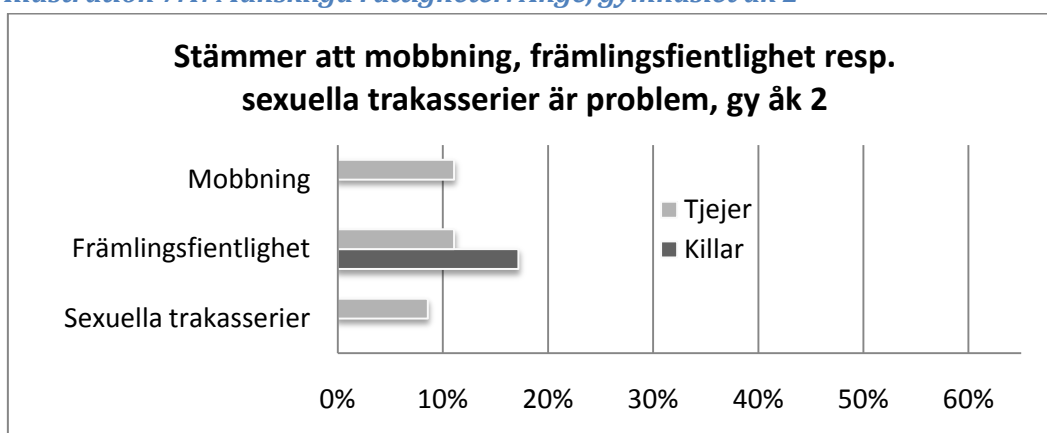
LUPP tar upp några olika aspekter på demokrati i skolan. Det gäller mänskliga rättigheter, med frågor om *mobbning*, *sexuella trakasserier* och *främlingsfientlighet*, *lika villkor* samt *inflytande över studierna och studiesituationen*.

Mänskliga rättigheter

Några frågor i enkäten var om ungdomarna tyckte att mobbning, främlingsfientlighet eller sexuella trakasserier var problem i skolan. Det visade sig i svaren att eleverna hade klart olika uppfattning om detta mellan åk 8 och gymnasiets åk 2. När det gällde om mobbning var ett problem, svarade inga killar och bara 11 % av tjejerna i gymnasieårskursen att det var det. I åk 8 tyckte över 30 % av killarna och över 40 % av tjejerna att mobbning var ett problem. Olikheterna i uppfattning mellan åk 8 och gymnasiet var inte alls lika stora när det gällde främlingsfientlighet

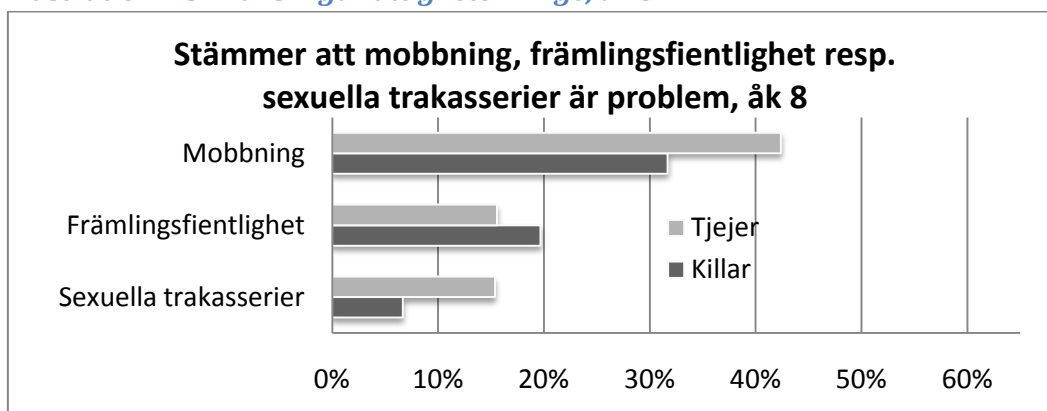
och sexuella trakasserier, men det var ändå lite högre andelar än på gymnasiet som upplevde att det fanns sådana problem (illustration 7.4 och 7.5).

Illustration 7.4: Mänskliga rättigheter. Ånge, gymnasiet åk 2

Om vi tittar på resultatet om mobbning, ser vi att inga killar i åk 2 svarat att detta var ett problem i skolan. Däremot svarade 11 % av tjejerna att det var det.

Illustration 7.5: Mänskliga rättigheter. Ånge, åk 8

I åk 8 har så mycket som 32 % av killarna och 43 % av tjejerna svarat att mobbning är ett problem. Det är också flera på högstadiet i Ånge som nämner att främlingsfientlighet och sexuella trakasserier är problem.

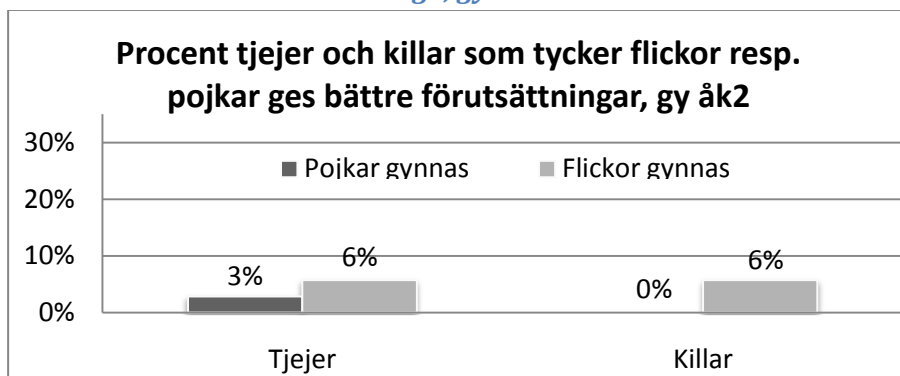
Lika villkor

LUPP-enkäten ändrades efter ett par års användning i frågan om tjejers och killars lika villkor i skolan, så att det nu och sedan några år, går att få mer komplett information ur svaren. Eleverna får ta ställning till påståendena ”pojkar får bättre förutsättningar än flickor” och ”flickor får bättre förutsättningar än pojkar”. Ur en korstabellering av svaren på dessa två frågor kan man se vilka som t.ex. svarat både att det stämmer att flickor får *sämre* förutsättningar än pojkar och att det stämmer att pojkar får *bättre* förutsättningar än flickor (och vice versa). Om man dessutom delar upp denna analys efter kön, får man veta om det är en kille eller en tjej som står bakom varje svar.

När vi kollat detta för länet och på nationell nivå står det klart att det är mycket få tjejer och killar som tycker att pojkar får bättre förutsättningar än flickor. Däremot är det inte så få killar som tycker att flickor får bättre förutsättningar. I länet var det t.ex. 12 % av killarna som upplevde den typen av orättvisa, medan det var 2 % av tjejerna som tyckte flickor gynnas och 3 % som tyckte pojkar gynnas.

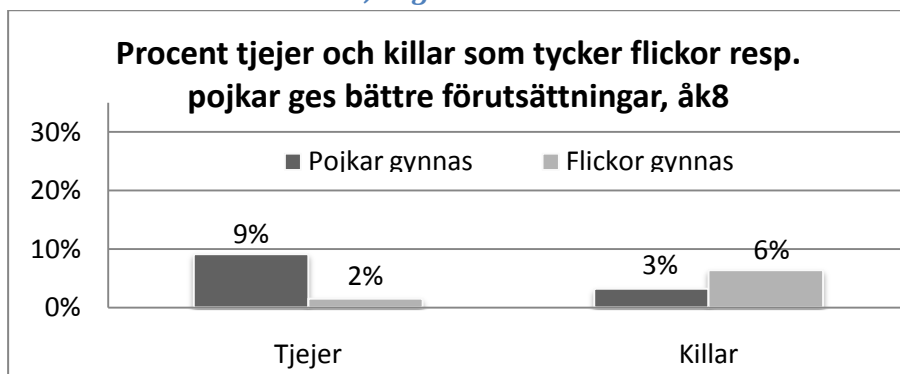
Enkätsvaren i Ånge avviker från mönstret för länet och riket, för svaren på de två frågorna om lika villkor. Det är t.ex. olika tendens i åk 8 och i gymnasiet. I gymnasiet anser 6 % av tjejerna och 6 % av killarna att flickor får bättre möjligheter, medan de flesta tjejer som inte tycker det är lika villkor i åk 8 tycker att det är pojkarna som får bättre möjligheter. Vi har redovisat dessa resultat i diagram nedan (illustration 7.6 och 7.7) och länets resultat för gymnasiets åk 2 som jämförelse (illustration 7.8).

Illustration 7.6: Lika villkor. Ånge, gymnasiet åk 2

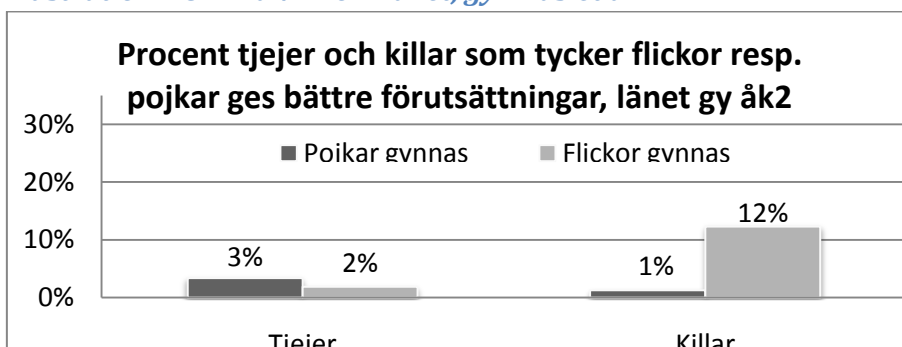
Vi ser att inte någon stor andel av killar och tjejer i gymnasiets åk 2 i kommunen tycker att killar eller tjejer får bättre förutsättningar i skolan. Det var t.ex. 6 % av tjejerna och 6 % av killarna som tyckte att tjejer får bättre förutsättningar än killar och killar inte. Det motsvarar bara ett fåtal.

Illustration 7.7: Lika villkor, Ånge åk 8

Vi ser t.ex. att i åk 8 i Ånge tyckte 9 % av tjejerna att killar får bättre förutsättningar men inte tjejer, medan det var 2 % av tjejerna som tyckte tjejerna fick bättre förutsättningar och inte killar. Här är det också få elever som uttrycker något om att det skulle råda olika villkor.

Illustration 7.8: Lika villkor. Länet, gymnasiet åk 2

I länet tyckte 2 % av tjejerna och 12 % av killarna att flickor gynnas och pojkar missgynnas i skolan. Anmärkningsvärt är här den höga stapeln på 12 %.

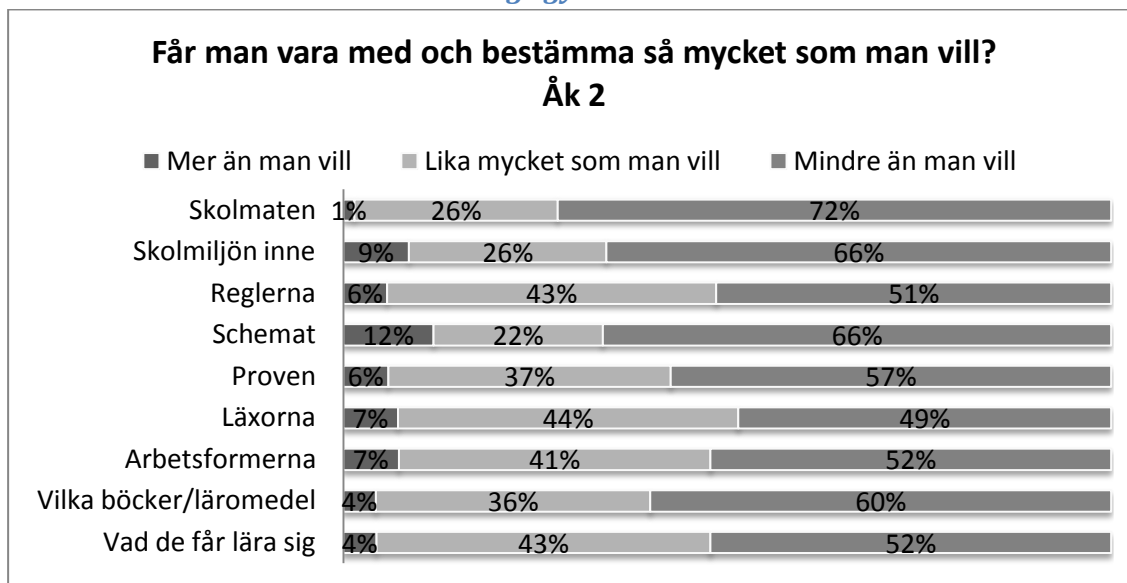
Medbestämmande

Ungdomarna fick frågan hur mycket de *vill* vara med och bestämma om arbetsformer, läxor, skolmat etc. Svarsuppsättningen var en skala med fyra steg: "Väldigt mycket", "Ganska mycket", "Ganska lite" och "Väldigt lite/ingenting". De fick också frågan om de *fick* vara med och bestämma om samma områden, med samma svarsuppsättning. När man korstabellerar dessa svar om t.ex. läxorna, visar det sig att det finns en del som vill vara med ganska mycket och som dessutom svarar att de får vara med ganska mycket, medan andra kanske vill vara med ganska litet och i sin tur får vara med ganska litet. Alla dessa tillhör då kategorin "*får bestämma lika mycket som man vill*".

Det visar sig att 49 % av eleverna i åk2 (illustration 7.9) och 45 % i åk 8 (illustration 7.10) tillhör gruppen som får vara med och bestämma mindre om läxorna än de skulle vilja. Den gruppen är den största av de tre, när det gäller läxorna i gymnasiet. Detta gäller på samma sätt i alla områden i gymnasiets åk 2. När vi tittar på resultatet i åk 8 är obalansen mellan vad de vill och vad de får inte lika stor. Och när det gäller skolmiljön inne, läxorna, proven och arbetsformerna, var det fler som hamnade i gruppen som fick vara med och bestämma "*lika mycket som de ville*".

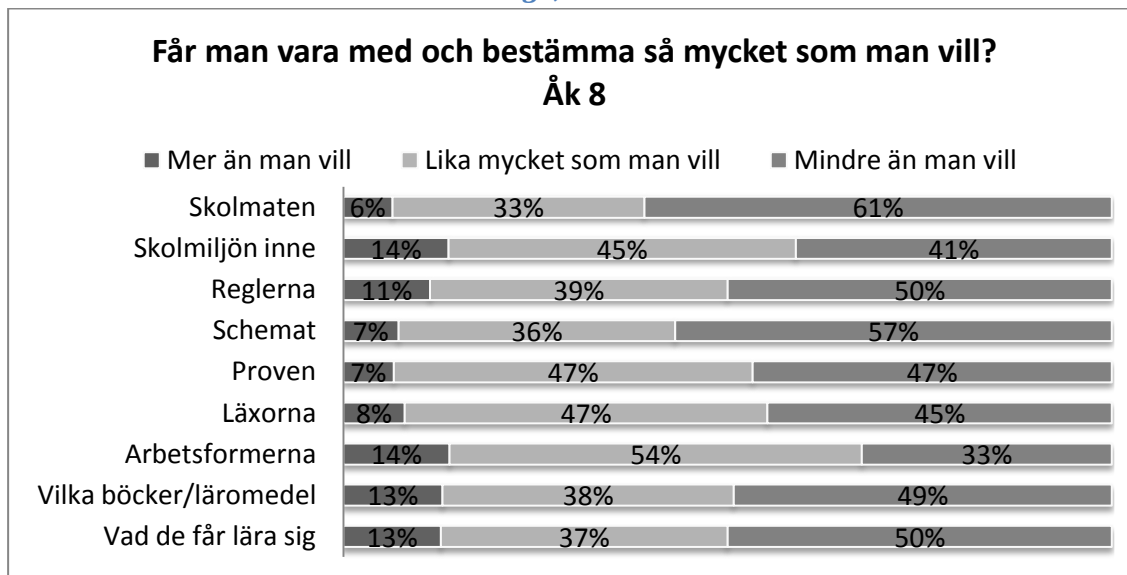
Med denna korstabellering kunde vi också få fram att det finns en minoritet som tycker att de får vara med och bestämma för mycket. Det gäller mindre än 10 % av eleverna i gymnasiet och mindre än 15 % i åk 8. Men den mest påtagliga bilden, och allra tydligast i gymnasiet, är att väldigt många av eleverna vill vara med och påverka mer än de får i mycket av det som rör deras skolvardag.

Illustration 7.9: Medbestämmande. Ånge gymnasiet åk 2

Här kan man se om det stämde mellan hur mycket man *fick* bestämma och hur mycket man *ville* i gymnasiet åk 2. Vi ser t.ex. när det gäller arbetsformerna att 41 % tyckte att de fick bestämma lika mycket som de ville. Hit räknas de som ville bestämma lite och fick bestämma lite, likaväl som de som ville bestämma ganska mycket och svarade att de också fick bestämma ganska mycket, osv. I de flesta fall är det mer än hälften som svarar att de skulle vilja bestämma mer.

Illustration 7.10: Medbestämmande. Ånge, åk 8

När det t.ex. gäller vad eleverna får lära sig, var det hälften av eleverna i åk 8 som ville vara med och bestämma mer än de fick, om den saken. Från en tredjedel till 60 % av ungdomarna i åk 8 svarade att de ville bestämma mer än de fick om de olika sakerna.

Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?

Vi såg att det var mycket högre andel i åk 8 än i gymnasiet som tyckte att t.ex. mobbning var ett problem. När det gäller främlingsfientlighet och sexuella trakasserier var inte skillnaden i uppfattning så stor. Det kan vara klokt att ställa sig frågor som t.ex. om mobbning är utbrett i grundskolan och om det finns en risk för att mobbning kommer att öka i gymnasiet. Att så många i åk 8 svarade att mobbning är ett problem kan också ha ett visst samband med mobilisering om mobbning som gjort många elever medvetna om problemet. Det kan alltså också vara bra att se tillbaka till hur mobbningsfrågan hanterats under de senaste åren.

När det gäller resultaten om upplevd brist på lika villkor, ska man komma ihåg att den redovisningen visar fördelningen för dem som *klart* tyckt att det inte var lika villkor mellan könen. Det betyder att det inte är så många ungdomar med i den redovisningen, varför tillfälligheter kan spela roll för procenttalet bland de som redovisats för Ånge.

När det gäller medbestämmandet, ser vi genom analystekniken att det finns tre former av avvikelser mellan hur mycket man *vill* och hur mycket man *får* vara med och bestämma. Man vill bestämma mer än man får, lika mycket som man får dvs. lagom, och mindre än man får. Den stora bilden är att många vill vara med mer och bestämma än de får. Detta gäller särskilt mycket i gymnasiet, men också i åk 8.

När vi i länet undersökt skillnader mellan tjejer och killar när det gäller att vilja vara med och bestämma, ser man att tjejer och killar är representerade i alla tre grupperna, men att det är större andel bland tjejerna än bland killarna som vill vara med mer och bestämma än de får.

Diskussion

Den analys som vi redovisat här visar att Ånges ungdomar har gett skolan bra betyg i de flesta fall. En del indikatorer står sig mycket väl i jämförelse med länet som helhet. I gymnasiets åk 2 var det bara den låga uppskattningen av skolmaten som avvek från det annars positiva resultatet. Av årskurs åttas svar kan man lägga märke till resultatet att få höll med om att skolan agerar vid mobbning. Mobbningen rapporterades också som ett problem av påfallande många i åk 8, och dessa resultat tillsammans skulle kunna vara alarmerande.

Skolket rapporterades av ungdomarna i åttan lite högre än i länet. Som nämnts är detta av eleverna självrapporterade förhållanden om skolk. Det kan mycket väl vara så att det vid skolan eller centralt finns andra bra data om skolkets omfattning.

Uppföljning av betyg och behörighet etc. som är direkt knutna till Lupp-resultaten kan göras efter skolåret 2010/-11 eftersom det då i hög grad är samma elever som svarar för resultaten, som läsåret 2009/-10 svarat på enkäten.

Resultat som inte var intuitiva var att det även fanns en kategori ungdomar som tyckte de fick vara med och bestämma *mer* än de egentligen ville i skolan. Det var visserligen ingen stor grupp, men det innebär en nyansering att kunna jämföra de tre kategorierna med varandra; *de som ville bestämma mer, de som tyckte det var lagom och de som ville bestämma mindre.*

När det gäller jämställdheten i skolan visade svaren från gymnasieklassen och högstadieklassen inte samma mönster. Och de flesta hade inga invändningar mot att pojkar och flickor gavs lika förutsättningar. Om en minoritet uttrycker en åsikt, blir dess procenttal ganska osäkert i en så pass liten undersökning som denna inom Ånge skolor, eftersom elevantalet är litet. Så vi ska inte dra några växlar på detta resultat för Ånges del.

8 Specifikt för Sollefteå: Skolan

Inledning

En lokal uppföljning av skolan i Sollefteå kan handla om prestationer i termer av kärnverksamheter, färdigheter och kunskaper som eleverna tillägnat sig. Den kan också innehålla uppföljning av inre faktorer i skolan som har att göra med arbetsklimat och annat som *bidrar till* processer som gynnar bra utfall om färdigheter och kunskaper mm.

Lupp-enkäten ställer frågor om skolans inre processer och arbetsklimat i olika bemärkelser. En del av svaren kan användas som mått för jämförelser med andra kommuner. I den här rapporten jämförs Sollefteå med länet som helhet. Detta är första gången Sollefteå deltar i Lupp, så inga jämförelser över tid kan göras nu.

Vilka som deltog

De som gick i skolor i Sollefteå kommun fick svara på enkäten, vilket var ca 260 tjejer och 240 killar i åk 7-9 och 180 tjejer och 240 killar i gymnasiets åk 1-3. Några ungdomar från Sollefteå går i gymnasiet i en annan kommun. T.ex. har vi sett att bland de som svarat på LUPP-enkäten i Västernorrlands kommuner finns 10 tjejer och 5 killar som bor i Sollefteå men går i gymnasiet i någon av dessa andra kommuner. Andra kan gå i gymnasiet utanför Västernorrland, så Lupp ger inte full information om detta, som vi kan kalla för *gymnasiemigrationen* om vi får ta oss friheten att hitta på ett nytt ord. Bland de som svarade fanns 53 ungdomar med utomnordisk anknytning i åk 7-9 och 37 i åk 1-3.

Några kvalitetsaspekter och skolk

När en kommun vill följa upp sin verksamhet är det bra att jämföra sig med andra kommuner och med sig själv över tiden. En del av resultaten i Lupp kan ses som kvalitetsmått på skolans verksamhet, som kan komplettera andra mått. Nu var det första gången som Sollefteå deltog i Lupp, så det går inte nu att jämföra måtten över tiden, men i stället kan man jämföra dem med andra kommuner eller som vi redovisar här, med hela länet.

Eleverna i Sollefteås skolor som svarade på enkäten fick ta ställning till några påståenden om skolan, och svara hur bra de tyckte påståendena stämde. Som indikator har vi för varje påstående valt andelen ungdomar i respektive årskurs som svarade att påståendet stämde ganska bra eller mycket bra. På det sättet har vi redovisat fem enkla indikatorer för gymnasiets åk 1-3 och lika många för åk 7-9. Jämförelser med länet visar för åk 1-3 att kommunen ligger över eller mycket över länet på alla fem indikatorerna när det gäller åk 7-9. För gymnasiets åk 1-3 är resultatet mer blandat. Värt att lägga märke till kan vara det relativt låga värdet för "Tillräckligt antal ämnesval". (Illustration 8.1).

Illustration 8.1: Kvalitetsindikatorer. Andel som instämmer med påståendena

	Åk 7-9	Länet åk 8	Gy åk 1-3	Länet åk 2
Bra stämning	77 %	69 %	85 %	85 %
Elever och lärare respekterar varandra	72 %	62 %	69 %	73 %
Tillräckligt antal ämnesval	60 %	59 %	49 %	54 %
Skolan agerar vid mobbning	59 %	54 %	43 %	44 %
Skolan agerar om lärare kränker elev	57 %	52 %	56 %	48 %

Vi ser t.ex. att 72 % i åk 7-9 svarade att "det stämmer ganska bra" eller "det stämmer mycket bra" att elever och lärare respekterar varandra. Detta var tio procentenheter högre än genomsnittet för länet. I övrigt står sig Sollefteå bra i jämförelse med länet när det gäller åk 7-9. Indikatorerna visar mer blandat resultat vid samma jämförelser för åk 1-3.

Som ytterligare fem kvalitetsindikatorer för åk 7-9 och lika många för gymnasiet kan de fem frågorna vara som handlar om kvalitén på skolbiblioteket, skolmaten etc. Indikatorerna har här definierats som andel elever som svarat att de tycker ganska bra eller mycket bra om dessa fem aspekter av skolan. Detta redovisas också med länsjämförelser (illustration 8.2). Åk 7-9 ligger här genomgående över länets siffror, när det gäller skolbiblioteket 12 %-enheter över. Gymnasiet ligger också i regel över länssnittet, långt över när det gäller skolmaten.

Illustration 8.2: Kvalitetsindikatorer. Andel som tycker att följande är bra i skolan

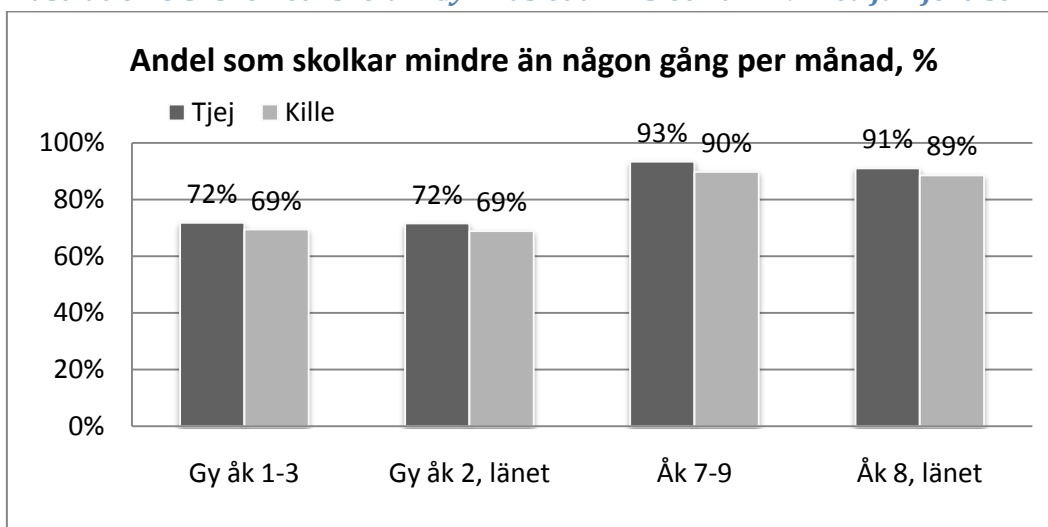
	Åk 7-9	Länet åk 8	Gy åk 1-3	Länet åk 2
Skolbiblioteket	67 %	55 %	72 %	67 %
Skolmaten	36 %	30 %	49 %	35 %
Ditt schema	58 %	55 %	60 %	59 %
Möjlighet till extra hjälp	69 %	66 %	62 %	57 %
Skolmiljön	58 %	53 %	66 %	68 %

Här kan vi se att 67 % i åk 7-9 antingen tyckte att skolbiblioteket var ganska bra eller mycket bra, vilket var 12 %-enheter mer än motsvarande för hela länet. Dessa betyg på Sollefteås skolor låg klart högre än länets i alla fem mått för högstadiet och för fyra av fem i gymnasiet.

Skolket

Ungdomarna har svarat hur mycket de skolkar, från "aldrig" till "flera gånger i veckan" med ytterligare tre alternativ mellan dessa två. Skolan har förstås egna möjligheter att mäta skolk, och det kan vara värt att lägga märke till om ungdomarna underskattar eller överskattar hur mycket de själva skolkar. Här redovisar vi andelen som svarat att de aldrig skolkar eller att de skolkar "någon gång per termin". Gymnasiet ligger här precis lika med länsgenomsnittet i LUPP-svaren, medan åk 7-9 ligger lite bättre till än länets siffror (illustration 8.3).

Illustration 8.3: Skolket i skolan. Gymnasiet åk 1-3 och åk 7-9 med jämförelser

Av tjejerna och killarna i åk 7-9 i Sollefteås skolor var det 93 % respektive 90 % som skolade mer sällan än någon gång per månad. (De hade svarat "aldrig" eller "några gånger per termin"). Det var något bättre siffror än i länet som helhet. Svaren om skolk i åk 1-3 var precis samma som i hela länet.

Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?

Man skulle kunna tro att skolk är en reaktion på upplevd brist på kvalitet, men en analys av länsdata visar inte på några samband mellan skolk och attityden till de kvalitetsindikatorer som föreslagits här. Det verkar inte som att det finns enkla orsaker att finna i detta datamaterial som förklarar skolk. När det gäller kvalitetsindikatorerna bör det vara glädjande att Sollefteås skolor får en så bra respons från eleverna, särskilt med tanke på att elever i gymnasiet är rörliga i den bemärkelsen att de kan välja att gå sin utbildning i en annan kommun.

Den typ av indikatorer som vi redovisar, bygger på elevernas subjektiva uppfattningar. Skolverksamheten genererar naturligtvis annan information som också kan systematiseras till uppföljningsbara indikatorer. Så det kan vara bra att tänka att LUPP bara ger en komplettering till annan information som redan är tillgänglig eller kan tillgängliggöras.

Demokratin i skolan

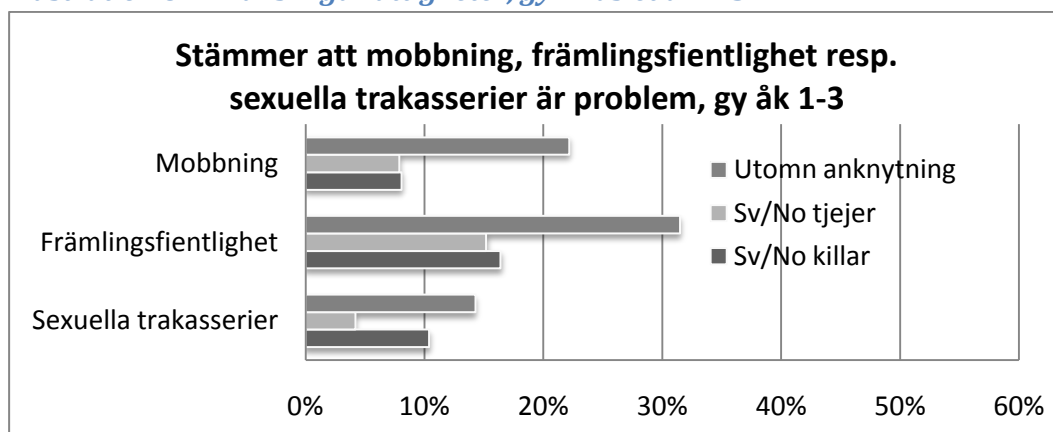
LUPP tar upp några olika aspekter på demokrati i skolan. Det gäller mänskliga rättigheter, med frågor om mobbning, sexuella trakasserier och främlingsfientlighet, lika villkor samt inflytande över studierna och studiesituationen.

Mänskliga rättigheter

Några frågor i enkäten var om ungdomarna tyckte att mobbning, främlingsfientlighet eller sexuella trakasserier var problem i skolan. Det visade sig i svaren att eleverna i åk 7-9 och gymnasiet åk 1-3 i viss utsträckning hade olika uppfattning om detta mellan. När det gällde mobbning ansågs detta av en större andel av ungdomarna i åk 7-9 vara ett problem än i åk 1-3. Alla tre problemområdena ansågs vara problematiska av en större andel bland de med utomnordisk bakgrund än de svenska/nordiska ungdomarna. I åk 7-9 tyckte drygt 20 % av de

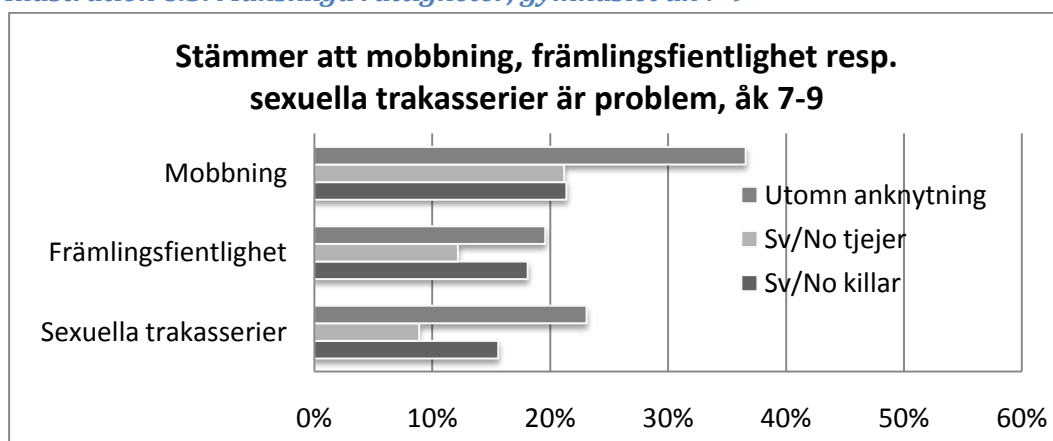
sv/no killarna och tjejerna att mobbning var ett problem. Olikheterna i uppfattning mellan åk 7-9 och gymnasiet var inte så stora när det gällde främlingsfientlighet och sexuella trakasserier, men i åk 1-3 var det en större andel som upplevde främlingsfientlighet som ett problem (illustration 8.4 och 8.5).

Illustration 8.4: Mänskliga rättigheter, gymnasiet åk 1-3

Om vi tittar på resultatet om mobbning, ser vi att bara ca 7-8 % av svenska/nordiska tjejer och killar i åk 1-3 svarat att detta var ett problem i skolan. Som jämförelse svarade 23 % av ungdomarna med utomnordisk anknnytning att det var det. En tredjedel av dem med utomnordiskt ursprung svarade att främlingsfientlighet var ett problem. Sexuella trakasserier var ett problem enligt bara 4 % av tjejerna och enligt 10 % av killarna, men av en något större andel av de med utomnordisk anknnytning.

Illustration 8.5: Mänskliga rättigheter, gymnasiet åk 7-9

I åk 7-9 har så mycket som 22 % av de svenska/nordiska tjejerna och killarna och 37 % av de med utomnordisk anknnytning svarat att mobbning är ett problem. Främlingsfientlighet och sexuella trakasserier anges också som problem av 15-20 % av ungdomarna, men i mindre grad av tjejer än av killar.

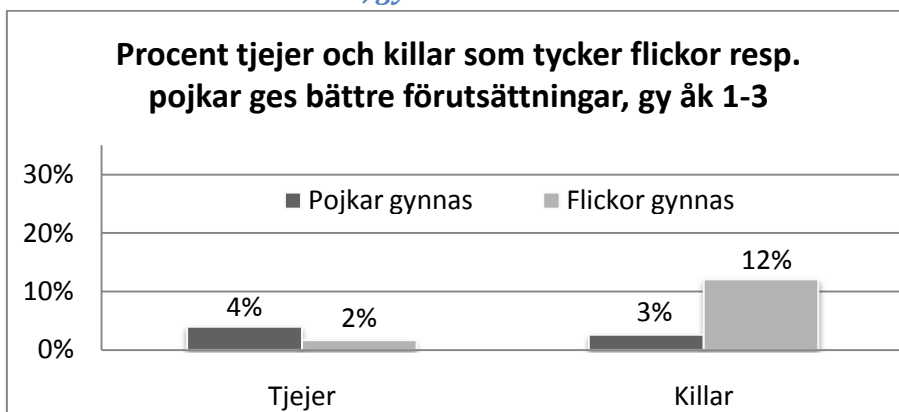
Lika villkor

LUPP-enkäten ändrades efter ett par års användning i frågan om tjejers och killars lika villkor i skolan, så att det nu och sedan några år, går att få mer komplett information ur svaren. Eleverna får ta ställning till påståendena ”pojkar får bättre förutsättningar än flickor” och ”flickor får bättre förutsättningar än pojkar”. Ur en korstabellering av svaren på dessa två frågor kan man se vilka som t.ex. svarat både att det stämmer att flickor får *sämre* förutsättningar än pojkar och att det stämmer att pojkar får *bättre* förutsättningar än flickor. Samt vice versa. Om man dessutom delar upp denna analys efter kön, får man veta om det är en kille eller en tjej som står bakom varje svar.

När vi undersökt detta för länet och på nationell nivå står det klart att det är mycket få tjejer och killar som tycker att pojkar får bättre förutsättningar än flickor. Däremot är det inte så få killar som tycker att flickor får bättre förutsättningar. I länet var det t.ex. 12 % av killarna som upplevde den typen av orättvisa, medan det var 2 % av tjejerna som tyckte flickor gynnas och 3 % som tyckte pojkar gynnas.

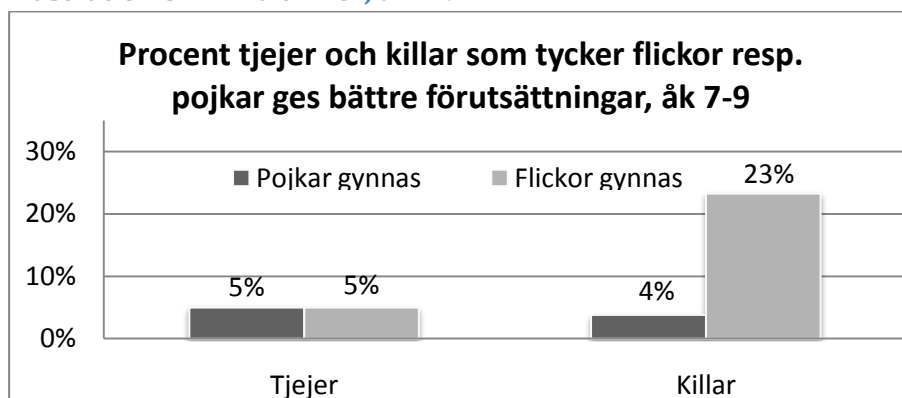
Enkätsvaren i Sollefteå följer samma mönster som för länet och riket, för svaren på de två frågorna om lika villkor. Bland de som enligt svaren i Sollefteås enkät är kritiska till att det skulle vara lika villkor mellan flickor och pojkar, är både på gymnasiet och i åk 7-9, den dominerande kategorin killar som anser att flickor ges bättre förutsättningar. I åk 1-3 var det 12 % av alla killar som ansåg att flickor gynnas till skillnad från pojkar och i åk 7-9 var det hela 23 % av alla killar som hade den uppfattningen. Vi har redovisat dessa resultat i diagram nedan (illustration 8.6 och 8.7).

Illustration 8.6: Lika villkor, gymnasiet åk 1-3

Vi ser att inte någon stor andel av tjejer i gymnasiets åk 1-3 i kommunen tycker att killar eller tjejer får bättre förutsättningar än de andra i skolan. Men det var 12 % av killarna som tyckte att flickor får bättre förutsättningar än pojkar.

Illustration 8.7: Lika villkor, åk 7-9

Vi ser t.ex. att i åk 7-9 tyckte 5 % av tjejerna att pojkar får bättre förutsättningar än flickor och lika många tyckte tvärtom, medan det var 23 % av killarna som tyckte flickor fick bättre förutsättningar.

Medbestämmande

Ungdomarna fick frågan hur mycket de *ville* vara med och bestämma om arbetsformer, läxor, skolmat etc. Svarsuppsättningen var en skala med fyra steg: "Väldigt mycket", "Ganska mycket", "Ganska lite" och "Väldigt lite/ingenting". De fick också frågan om de *fick* vara med och bestämma om samma områden, med samma svarsuppsättning. När man korstabellerar dessa svar om t.ex. läxorna, visar det sig att det finns en del som *vill* vara med *ganska mycket* och som dessutom svarar att de *får* vara med *ganska mycket*, medan andra kanske vill vara med *ganska litet* och i sin tur får vara med *ganska litet*. Alla dessa tillhör då kategorin "får bestämma lika mycket som man vill".

Det visar sig att 58 % av eleverna i åk1-3 (illustration 8.8) och 51 % i åk 7-9 (illustration 8.9) tillhör gruppen som får vara med och bestämma mindre om läxorna än de skulle vilja. Den gruppen är den största av de tre, när det gäller läxor både i gymnasiet och i åk 1-3. I alla områden i gymnasiet åk 1-3 och i alla utom ett i åk 7-9 är det samma förhållande. När vi tittar på resultatet i åk 7-9 är obalansen inte lika stor, och när det gäller arbetsformerna var det något fler i gruppen som fick vara med och bestämma "lika mycket som de ville".

Med denna korstabellering kunde vi också få fram att det finns en minoritet som tycker att de får vara med och bestämma *för mycket*. Men den mest påtagliga bilden, och allra tydligast i gymnasiet, är att väldigt många av eleverna vill vara med och påverka mer än de får, i mycket av det som rör deras skoldag.

Illustration 8.8: Medbestämmande i skolan, gymnasiet åk 1-3

Här kan man se om det stämde mellan hur mycket man fick bestämma och hur mycket man ville, i gymnasiets åk 1-3. Vi ser t.ex. när det gäller arbetsformerna att 43 % tyckte att de fick bestämma lika mycket som de ville. Hit räknas de som ville bestämma lite och fick bestämma lite, likaväl som de som ville bestämma ganska mycket och svarade att de fick bestämma ganska mycket, osv. Omkring hälften eller fler svarade att de fick bestämma mindre än de ville i alla områden. Omkring 10 % tyckte att de fick vara med och bestämma för mycket.

Illustration 8.9: Medbestämmande i skolan, åk 7-9

När det t.ex. gäller vad eleverna får lära sig, var det 48 % av eleverna i åk 7-9 som ville vara med och bestämma mer än de fick. I åk 7-9 var det 59 % av ungdomarna som ville vara med och bestämma mer än de fick om skolmaten och schemat. Ca 5-10 % svarade att de fick vara med för mycket och bestämma.

Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?

Vi såg att det var högre andel i åk 7-9 än i gymnasiet som tyckte att t.ex. mobbning var ett problem. När det gäller främlingsfientlighet och sexuella trakasserier var inte skillnaden i uppfattning så stor. Det kan vara klokt att ställa sig frågor som t.ex. om mobbning är utbrett i grundskolan och om det finns en risk för att mobbning kommer att öka i gymnasiet. Att så pass många i åk 7-9 svarade att mobbning är ett problem kan också ha ett samband med mobilisering mot mobbning som gjort många elever medvetna om problemet. Det kan alltså också vara bra att se tillbaka till hur mobbningsfrågan hanterats under de senaste åren.

När det gäller resultaten om upplevd brist på lika villkor, ska man komma ihåg att den redovisningen visade fördelningen för dem som klart tyckt att det inte var lika villkor mellan könen. Det betyder att det inte är så många ungdomar med i den redovisningen, men likheten i mönster med större underlag inom Lupp gör att det bör tas som en bekräftad tendens att det finns en hel del killar som anser att skolan inte ger lika villkor; flickor ges bättre förutsättningar än pojkar.

När det gäller medbestämmandet, ser vi genom analystekniken att det faktiskt finns två former av avvikelser mellan hur mycket man *vill* och hur mycket man *får* vara med och bestämma om. Den stora bilden är att många vill vara med mer och bestämma än de får. Detta gäller särskilt mycket på gymnasiet, men också i åk 7-9. Om man dessutom undersöker skillnader mellan tjejer och killar när det gäller att vilja vara med och bestämma, ser man att tjejer och killar är representerade i alla tre grupperna, men att det är större andel bland tjejerna än bland killarna som vill vara med mer och bestämma än de får.

Diskussion

Den analys som vi redovisat här visar att Sollefteås ungdomar har gett skolan bra betyg. En del indikatorer står sig mycket väl i jämförelse med länet som helhet, särskilt för åk 7-9. I gymnasiets åk 2 har indikatorerna omväxlande högre och lägre värden jämfört med länet i helhet. Av svaren från årskurs 7-9 lägger vi märke till att indikatorerna ligger bättre till än länets i tio fall av tio. Detta inkluderar uppfattningen att skolan reagerar vid mobbning.

Skolkets rapporterades av ungdomarna i årskurs 7-9 lägre än i länet. Som nämnts är detta av eleverna självrapporterade förhållanden om skolk. Det kan mycket väl vara så att det vid skolan eller centralt finns andra bra data om skollets omfattning.

Uppföljning av betyg och behörighet etc. som är direkt knutna till Lupp-resultaten skulle kunna göras efter skolåret 2010/-11 eftersom det då i hög grad är samma elever som svarar för resultaten, som läsåret 2009/-10 svarat på enkäten.

Resultat som inte var intuitiva var att det även fanns en kategori ungdomar som tyckte de fick vara med och bestämma *mer* än de egentligen ville i skolan. Det var visserligen ingen stor grupp, men det innebär en nyansering att kunna jämföra de tre kategorierna med varandra; *de som ville bestämma mer*, *de som tyckte det var lagom* och *de som ville bestämma mindre*.

Att så pass många killar hade uppfattningen att skolan var ojämförbar till killarnas nackdel, var kanske inte heller intuitivt väntat. Liksom resultatet att det var så få tjejer som var kritiska på det

motsvarande sättet. Enligt en könsfaktsteoretisk förklaring är tjejer underordnade och i en jämställd skola skulle tjejerna inte uppfatta situationen som jämställd. De skulle uppfatta sig själva som gynnade. Enligt den teorin skulle killar inte heller uppfatta att skolan var jämställd, utan de skulle uppfatta sig missgynnade. Med det synsättet skulle man inte dra slutsatsen att skolan gav tjejerna bättre möjligheter än pojkar, även om en stor majoritet av tjejer och killar svarade just det.

Nu är ju hela enkätens innehåll baserat på ungdomarnas nedskrivna upplevelser och dataanalysens sammanställningar, och därför redovisar vi även i detta avseende vad ungdomarna uttrycker i svaren. Med andra ord, vi försöker ta ungdomarnas upplevelser på allvar.

Vi vet t.ex. att tjejers medelbetyg är högre än killarnas i nästan alla ämnen (sedan decennier) och att jämställdhetsåtgärder i skolan i en del kommuner brukar adressera tjejers situation snarare än killars, t.ex. syfta till att stärka de *tjejer* som har dålig självkänsla, men utelämnat killar med samma problem. Om enkätsvaren tas på allvar i denna fråga, kan det kanske finnas anledning till att reflektera över om en del killars situation problematiseras i den utsträckning den borde i en jämställd skola, och om det kan vara sådana brister som visar sig i analysen av deras svar.

9 Specifikt för Sundsvall: Trygghetsfrågor

När man tänker på trygghet i samband med skolungdomar, kommer de många rapporterna och larmen om mobbning vid skolor upp i medvetandet. I enskilda fall har ungdomar eller barn fått årtal av sitt unga liv skadat av utdragna trakasserier, när mobbarna inte har stoppats av skolan och skolan därför har fått bära ansvaret för misslyckandet.

Inledning

I föreliggande enkätomgång från länets kommuner finns en kommentar från en elev som talar om sin högstadietid. Kommentaren är så stark att den inte kan citeras ordagrant i sin helhet, eftersom den avslöjar detaljer som gör att vederbörande skulle kunna identifieras. Här är en del av kommentaren återgiven:

” ... när jag gick där var det en kille som var väldigt taskig mot mig och det höll på i nästan två år innan ... gjorde någonting åt det. Tre år av mitt liv är förstört pga. att jag gick där.”

Föreställningar och frågor man kan ha inför att få tillgång till elevernas svar på Lupp-enkäten om detta problemområde är t.ex. vilka övergrepp som sker, om skolan är det värsta stället för otrygghet för eleverna, om platsen är avgörande, om det spelar stor roll vilka man är tillsammans med, vilket sammanhanget är, när det gäller varför och hur det är organiserat etc.

Många av resultaten här redovisas över tre kategorier, svenska/nordiska tjejer, svenska/nordiska killar och ungdomar med utomnordisk anknytning. I Sundsvall var det 131 svar av 830 som kom från den utomnordiska kategorin i åk 8. I gymnasiet åk 2 var det 73 av 690. När svaren är uppdelade i många alternativ, och man dessutom redovisar flera kategorier var för sig, kan det bli få personer redovisade i ett svarsalternativ i en kategori, och tillfälligheter spelar då stor roll för resultatet. För att undvika övertolkning av skillnader som beror på sådana tillfälligheter har inte en könsuppdelning gjorts av ungdomarna med utomnordisk anknytning.

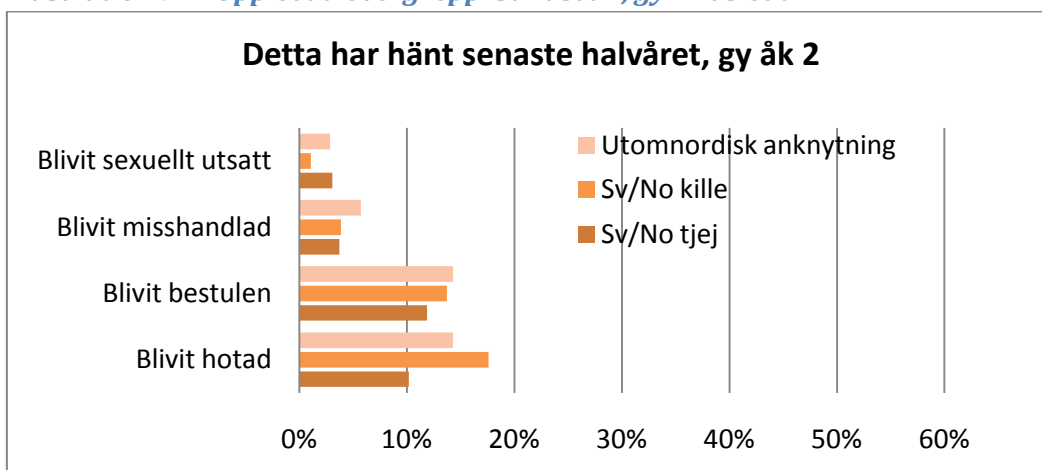
Övergrepp och rädsla att gå ut

Rädsla att gå ut kan ses som ett resultat av egna erfarenheter av övergrepp eller av känslan att vara otrygg. Vi rapporterar en inventering av faktiska händelser för sig och rädsla att gå ut för sig.

Följande har hänt senaste halvåret

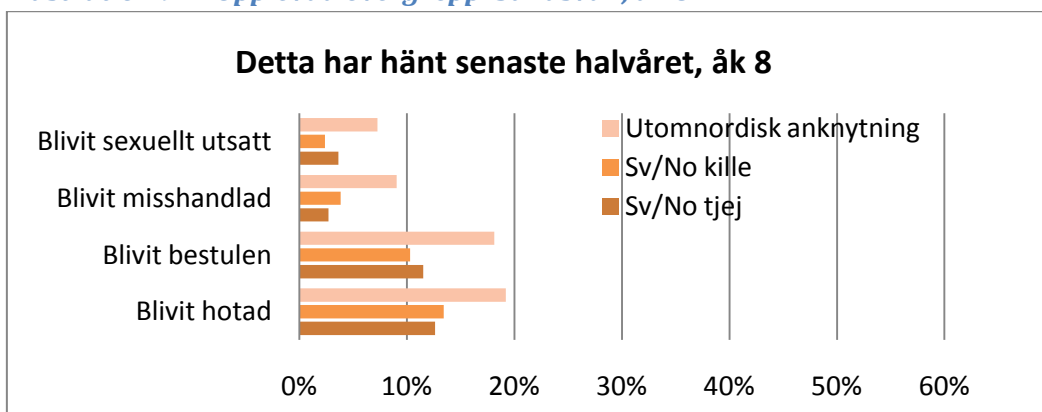
Ungdomarna har svarat på om de blivit utsatta för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under halvåret innan enkät tillfället. Vi ser att stöld och hot har största antalen rapporteringar, ca 10 till 17 % av killar och tjejer i gymnasiet och i åk 8 rapporterar detta (illustration 9.1 och 9.2). Vi kan lägga märke till att andelen ungdomar i åk 8 som utsatts för detta är flera procentenheter högre för alla fyra typer av övergrepp (illustration 9.2).

Illustration 9.1: Upplevda övergrepp. Sundsvall, gymnasiet åk 2

Här ser vi t.ex. att 10 % av tjejerna i gymnasiet åk 2 som inte har utomnordisk anknytning, rapporterat att de utsatts för hot åtminstone någon gång under halvåret innan enkäten (som gjordes i slutet av 2009). Stöld och hot är de vanligaste övergreppen och vi ser att killar samt de med utomnordisk anknytning är något överrepresenterade jämfört med tjejer.

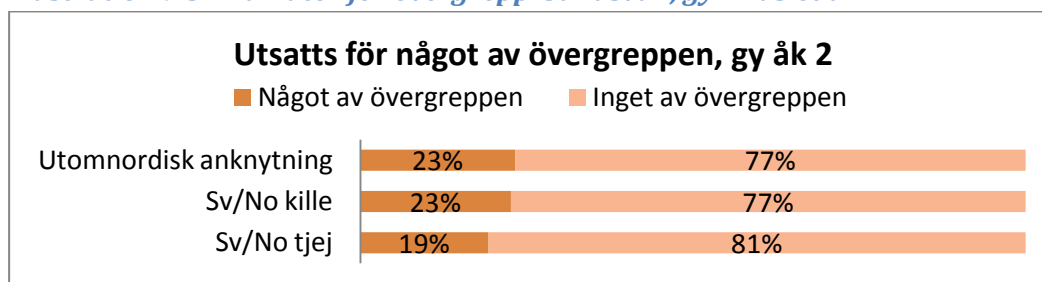
Illustration 9.2: Upplevda övergrepp. Sundsvall, åk 8

T.ex. blev 18 % av ungdomarna med utomnordisk anknytning i åk 8 bestulna åtminstone någon gång under ett halvår. De vanligaste övergreppen bland ungdomar i åk 8 är stöld och hot. Vi ser också att för alla fyra typerna av övergrepp, rapporteras de av en större andel av ungdomarna med utomnordisk anknytning.

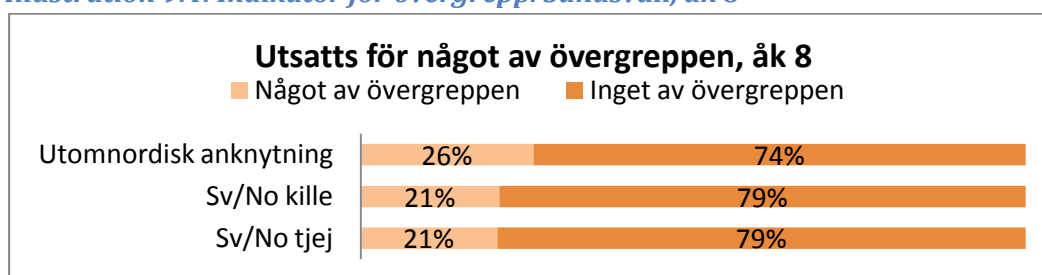
Vidare kan vi se att det är 19 till 26 % av ungdomarna med och utan utomnordisk anknytning i åk 8 och i gymnasiet som utsatts för åtminstone något av de fyra nämnda typerna av övergrepp. Skillnaderna mellan könen, etniska kategorierna eller åldersgrupperna var ganska små i Sundsvalls kommun, hösten 2009. (Illustration 9.3 och 9.4.)

Illustration 9.3: Indikator för övergrepp. Sundsvall, gymnasiet åk 2

Diagrammet visar bl.a. att i gymnasiets åk 2 var det 81 % av de svenska eller nordiska tjejerna som inte utsatts för någon av de fyra typerna av övergrepp under halvåret som föregått enkäten. Tjejer har en något lägre andel utsatta. Denna indikator kan följas upp i framtiden.

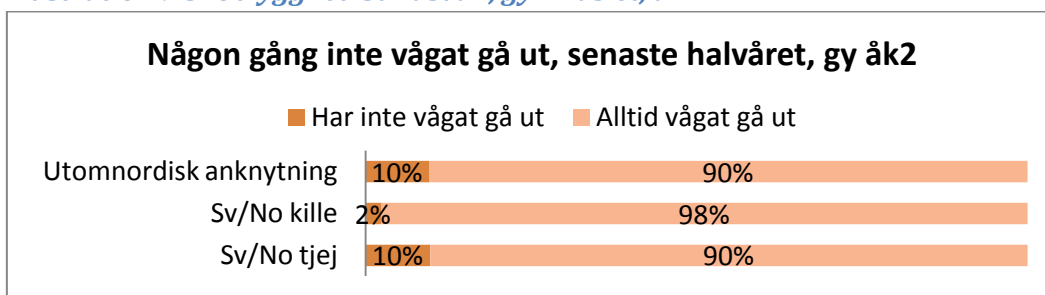
Illustration 9.4: Indikator för övergrepp. Sundsvall, åk 8

Vi ser att i åk 8 var det 79 % av svenska/nordiska tjejer och killar som sluppit utsättas för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under halvåret innan enkäten. En större andel utsatta rapporteras från ungdomarna med utomnordiskt ursprung.

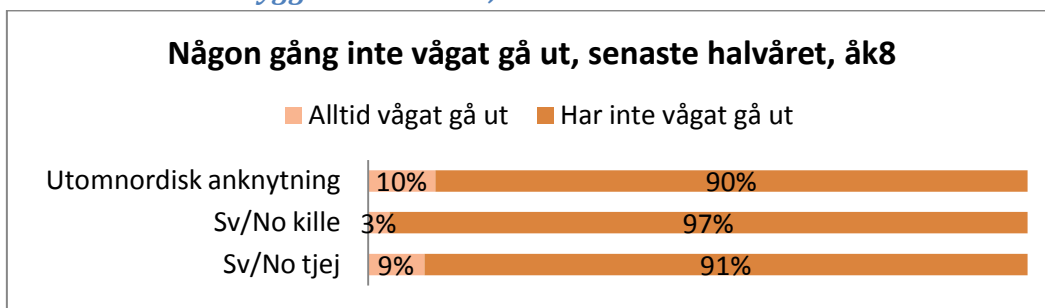
Brist på trygghet kan yttra sig i att man väljer att inte gå ut för att man inte vågar, man är kanske rädd att bli utsatt för det ena eller det andra. I gymnasieåldern var det 10 % av svenska/nordiska flickor och bara 2 % pojkar som rapporterade att detta inträffat under senaste halvåret. Andelen bland de med utomnordisk anknytning var 10 %. Ser vi på svaren från åk 8 är det nästan exakt samma andelar i alla tre kategorierna, som redovisats i åk 2 i gymnasiet (illustration 9.5 och 9.6).

Illustration 9.5: Otrygghet. Sundsvall, gymnasiet, åk 2

Diagrammet visar för gymnasiets åk 2 i Sundsvall t.ex. att 90 % av svenska/nordiska tjejer under ett halvår inte avstått någon gång från att gå ut för att de inte vågat. Bland killarna är det mycket få som svarar att de avstått.

Illustration 9.6: Otrygghet. Sundsvall, åk 8

Diagrammet visar för åk 8 t.ex. att 91 % av svenska/nordiska tjejer i Sundsvall under ett halvår inte avstått någon gång att gå ut, för att de inte vågat. Bland svenska/nordiska ungdomar är det ungefär samma andel som svarar detta.

Jämförelse av övergrepp med Sundsvalls LUPP-resultat 2006

För att bedöma om och hur läget förändrats i den egna kommunen kan i Sundsvalls fall jämförelser göras mellan undersökningarna 2006 och 2009. Som ett generellt mått har vi använt andelen som inte utsatts för något av övergreppen under de senaste 6 månaderna innan enkättilfället (som var i slutet av 2006 och 2009). Det visar sig då att det i gymnasiets åk 2 skett en ökning av andelen som sluppit vara med om något övergrepp med drygt 4 %-enheter för både tjejer och killar. Det är en ganska positiv utveckling, men det visar sig att förändringen varit åt motsatta hållet i åk 8. Där har det skett en minskning av andelen som inte varit med om något övergrepp, med nästan 6 %-enheter för tjejerna och drygt 2 %-enheter för killarna. Hur stor andel det handlar om, var 2009 i alla fallen ca 74-81 %, som framgår av det föregående.

Hur ska vi tolka dessa enkätresultat om övergrepp?

När analysen visar att förhållanden i kommunen skiljer sig från hur det är i övriga kommuner, kan förutsättningarna vara annorlunda i den egna kommunen eller så har lokala åtgärder eller brister spelat in. När det finns en förändringstrend över tid i kommunen, kan det bero på att lokala förutsättningar ändrats eller brister åtgärdats etc. Men det kan också bero på mer övergripande förändringar av förutsättningar och attityder som inte är lokala, så det kan vara klokt att jämföra med eventuell trend på det nationella planet.

Ibland kan gruppering i kategorier, tillsammans med att svarsalternativen är många, innebära att det blir ett fåtal ungdomar som redovisas i en del av en analys, och då är förstås risken stor att det är individuella och tillfälliga faktorer som spelat in, och dessa resultat bör kanske inte väga tungt om åtgärder diskuteras.

Generellt ser vi att hot och stöld varit de vanligast förekommande övergreppen av den indelning i fyra kategorier som använts i enkäten. Att ha blivit sexuellt utsatt är minst vanligt, förekommande både bland tjejer och killar, ungefär i hälften så stor utsträckning för killar som för tjejer. Andelen utsatta för de olika övergreppen är ungefär lika på gymnasiet åk 2 och i åk 8, med den skillnaden att ungdomar med utomnordisk anknytning varit överrepresenterade i alla fyra typer av övergrepp i åk 8, vilket framgår bäst i illustration 9.2.

När det gäller rädsla för att gå ut pga. sin otrygghet svarar väldigt få av killarna att detta hindrat dem att gå ut. Bland tjejerna är det ca 10 % som svarar att de låtit bli att gå ut åtminstone någon gång pga. detta. Jämfört med 2006 är detta en ökning för tjejerna med 2 %-enheter och för killarna med 1 %-enhet. Det har alltså varit en liten förändring, men i tråkig riktning mellan dessa mätningar.

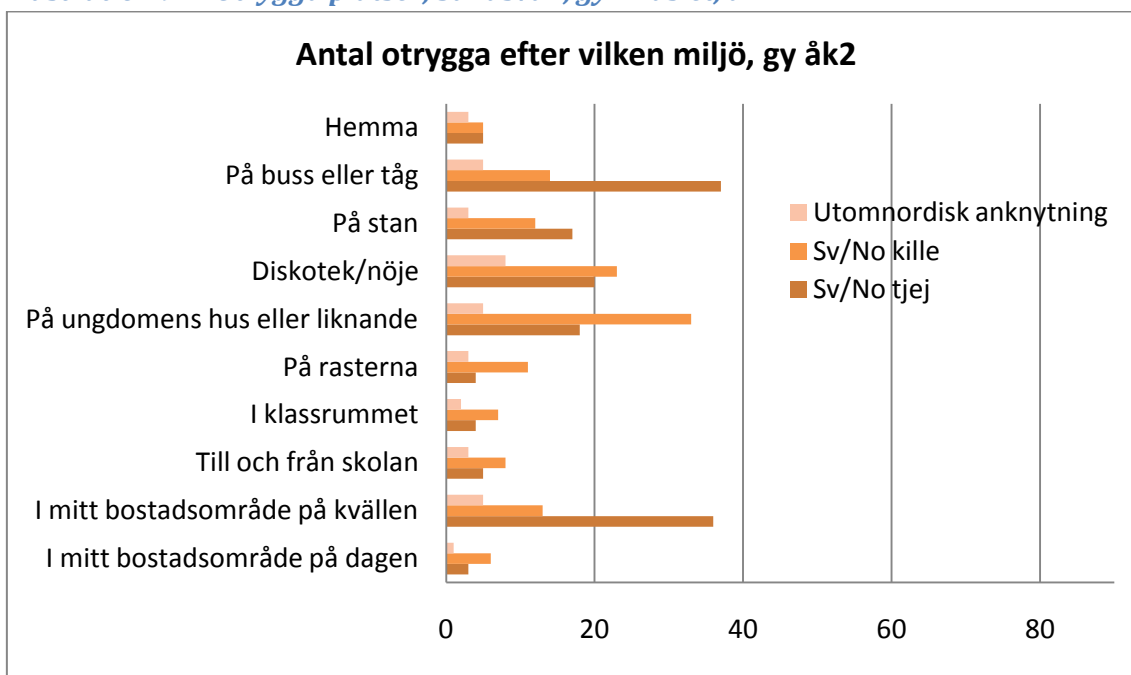
På vilka ställen är inte ungdomar trygga?

Enkätfrågan om ungdomarna kände sig trygga på olika platser, hade svarsalternativen "ja alltid", "ja oftast" och "nej". Vi har valt att granska "nej"-svaren och jämföra mellan de kategorier som vi redan använt. För kommunen får vi här veta de faktiska antalen ungdomar som svarat att de inte känner sig trygga i respektive miljö. Dessa frekvenser uppkommer av faktorer som handlar om person eller plats, och för att få en jämförbar och i vissa fall stabilare jämförelsegrund för de kommunala frekvenserna har vi även redovisat länets fördelning för varje miljö uttryckt i procent.

Vi ser att miljöer där man är bland folk, som på buss/tåg, "på sta'n", på Ungdomens hus eller ungdomsgården och på dans/nöjen, känns otrygga för ganska många ungdomar. Många känner sig också otrygga i sitt bostadsområde på kvällen. Vi ser att mellan 35 och 40 tjejer i gymnasiet och ungefär lika många tjejer i åk 8 är otrygga på bussar/tåg och lika många i sitt eget bostadsområde på kvällen. I åk 8 är det också lika många tjejer som är otrygga på ungdomsgården. Färre killar känner sig otrygga i bussar och på tåg, men när det gäller ungdomens hus/ungdomsgården och på dans/nöjen är det över 20 och i vissa fall mer än 30 som rapporterar detta. (Illustration 9.7 och 9.9).

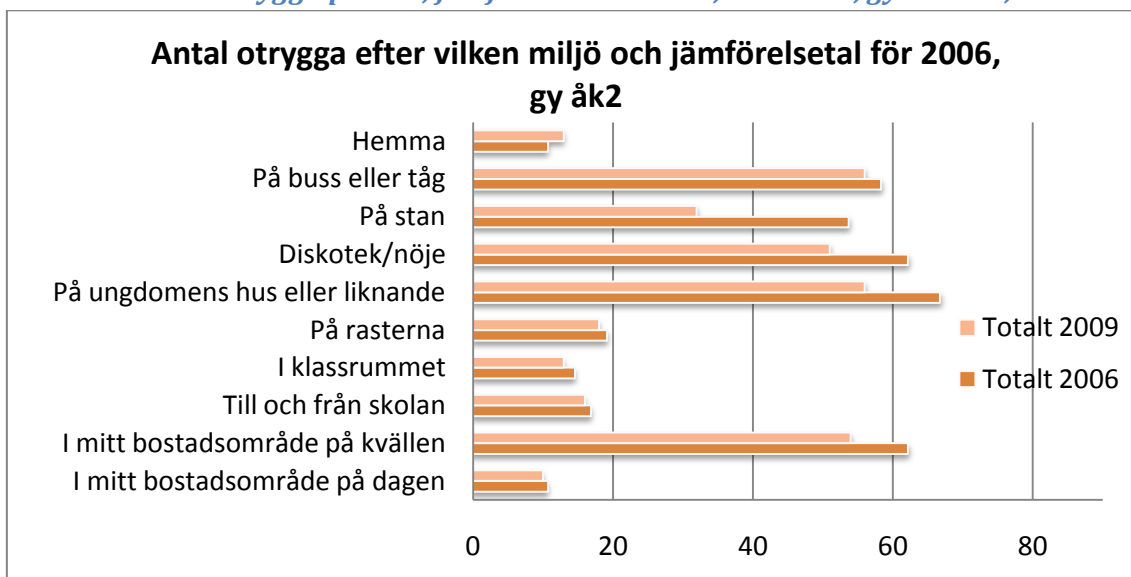
Att det är fler i åk 8 än i gymnasiet som rapporterat detta beror delvis på att det är olika antal ungdomar, 830 från åk 8 och 691 från gymnasiet i kommunen, som svarat på enkäten. För att se hur stora proportionerna är av de olika kategorierna av ungdomar i allmänhet som är otrygga i respektive miljö ser vi på redovisningarna för länet. Där ser vi att de med utomnordiskt ursprung är betydligt överrepresenterade bland dem som svarat att de inte är trygga, och det gäller för alla miljöer utan undantag. Skolan verkar annars i viss mån vara något av en fristad, dvs. de skolrelaterade miljöerna har genomgående lägre andel otrygga, lika låga bland killar som bland tjejer. Det är under 10 % även av dem med utomnordiskt ursprung som är otrygga där (illustration 9.8 och 9.10).

Illustration 9.7: Otrygga platser, Sundsvall, gymnasiet, åk 2

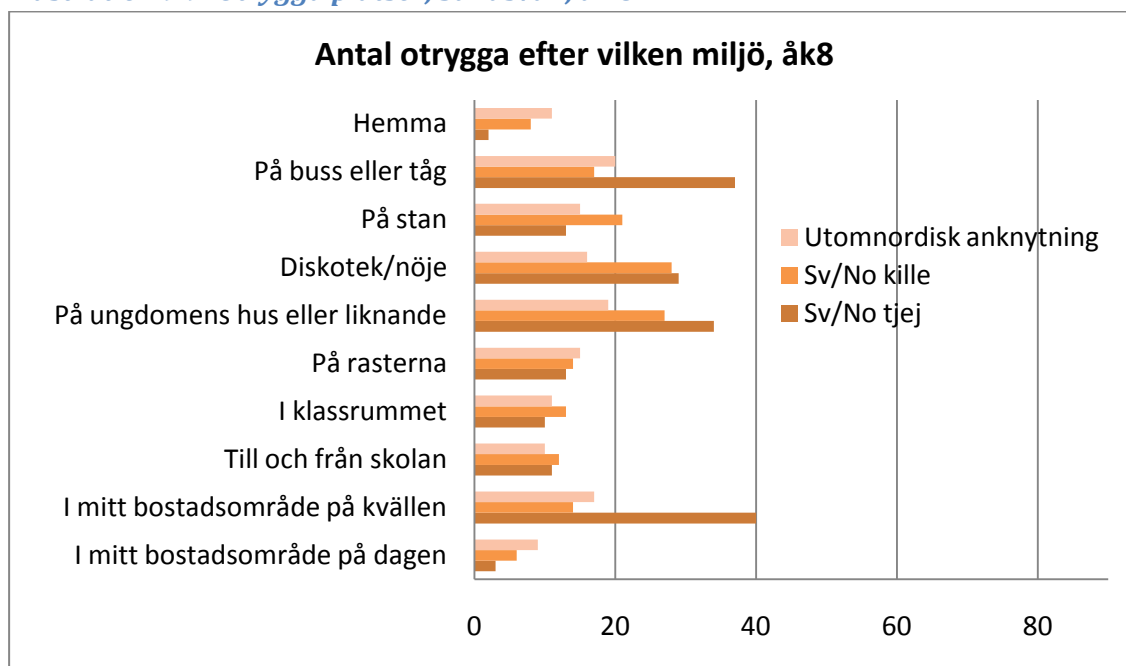
Det var t.ex. 33 svenska/nordiska killar i gymnasiet åk 2 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomens hus eller liknande. Påfallande många tjejer svarade att de inte kände sig trygga på buss eller tåg eller i sitt bostadsområde på kvällen. Det var 37 respektive 36 tjejer som svarade detta.

Illustration 9.8: Otrygga platser, jämförelse med 2006, Sundsvall, gymnasiet, åk 2

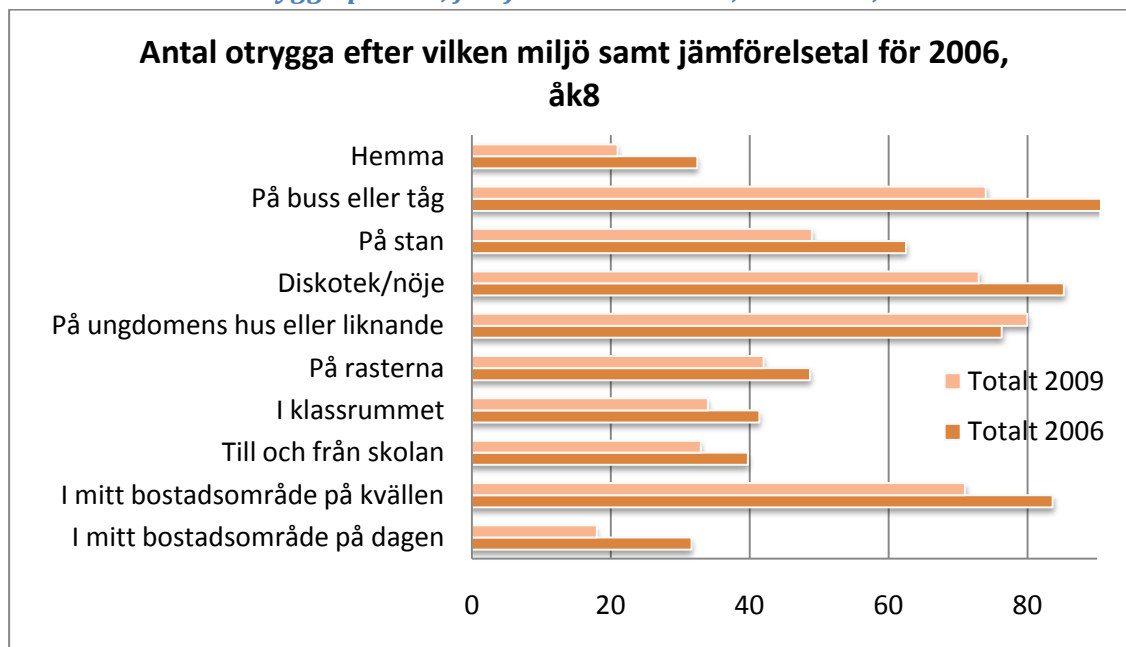
Vi ser t.ex. att antalet ungdomar i gymnasiet åk 2, som kände sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällen, var ca 53 stycken. Tre år tidigare var motsvarande antal 62, när antalen 2006 gjorts jämförbara med de observerade 2009. Tendensen är att det är färre som svarat att de är otrygga 2009 än 2006.

Illustration 9.9: Otrygga platser, Sundsvall, åk 8

Här syns t.ex. att antalet svenska/nordiska killar i åk 8 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomsgården/liknande var 34 stycken. Det var 37 respektive 40 tjejer som rapporterade att de inte var trygga på buss eller tåg och i sitt bostadsområde på kvällen.

Illustration 9.10: Otrygga platser, jämförelse med 2006, Sundsvall, åk 8

Här ser vi i åk 8, att antalet ungdomar som kände sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällen, var ca 71 stycken. Tre år tidigare var motsvarande antal 84, när antalet gjorts jämförbart. Nästan utan undantag var det färre som rapporterade att de var otrygga 2009 än 2006.

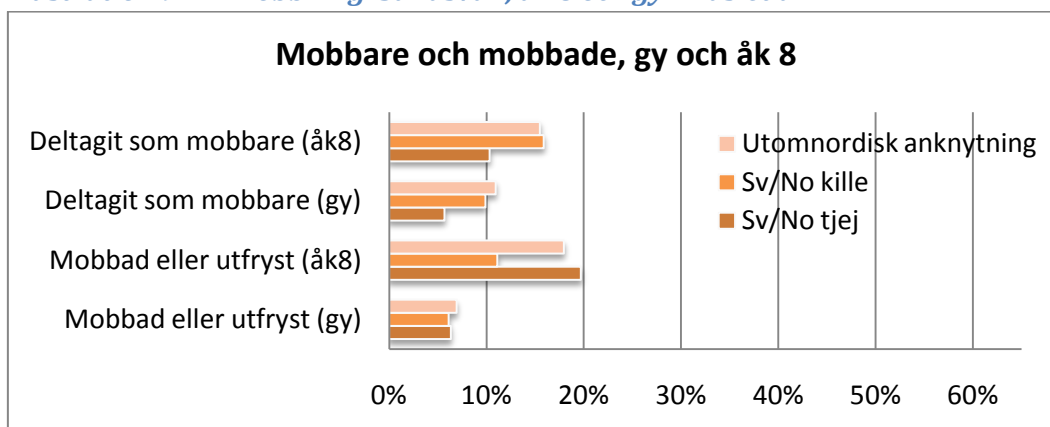
Mobbare och mobbade ...

Hur vanligt det är att bli utsatt för mobbning eller utfrysning redovisas här tillsammans med en redovisning av hur vanligt det är att utöva mobbning. Man kan också fråga sig, och ta reda på, hur utsatta mobbarna är för att bli mobbade jämfört med de som svarat att de inte deltagit i mobbning.

I kommunens åk 8 höstterminen 2009 svarar 16 % av ungdomarna med utomnordiskt ursprung, 16 % av svenska/nordiska killar och 10 % av svenska/utomnordiska tjejer, att de deltagit i mobbning senaste halvåret. I åk 2 i gymnasiet var proportionerna mellan kategorierna ungefär desamma som i åk 8, men på en betydligt lägre nivå. Svenska/nordiska tjejer var den grupp i åk 8 som i störst utsträckning, 19 % av dem, svarade att de mobbats någon gång under senaste halvåret. Bland killarna var det 11 % och bland de med utomnordisk anknytning var det 18 % (illustration 9.11). I samma diagram kan vi se att andelen bland gymnasieungdomarna i kommunen som mobbats var betydligt mindre än i åk 8.

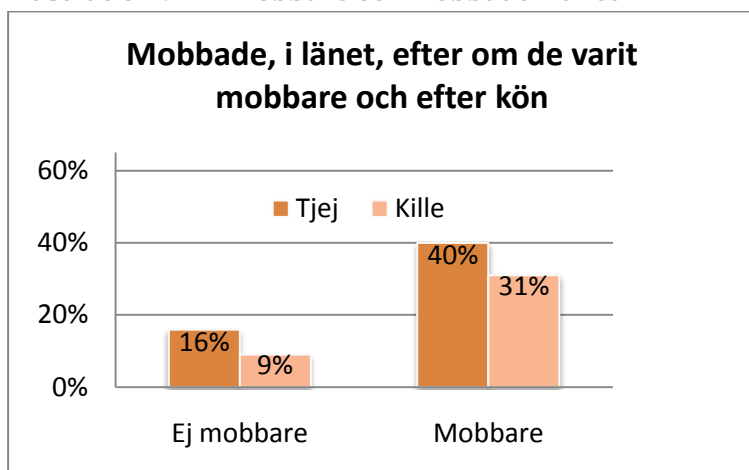
Hur tendensen att bli mobbad skiljer sig mellan de som svarar att de deltagit som mobbare och de som svarar att de inte gjort det, är analyserat för länet, eftersom det antagligen är en ganska generell kunskap man kan få av detta. Könen redovisas här separat, utan hänsyn till etnicitet. Så mycket som 40 % av tjejerna som varit mobbare har utsatts och så mycket som 32 % av killarna. En slags tröst kan det vara att det är betydligt färre som utsätts bland de som själva inte deltar i mobbning. Svaren tyder för hela länet på att 16 % av dessa tjejer och 9 % av dessa killar ändå utsätts för mobbning någon gång under halvåret innan enkäten, trots sin egen oskuld (illustration 9.12).

Illustration 9.11: Mobbning. Sundsvall, åk 8 och gymnasiet åk 2

Exempelvis: I gymnasiet åk 2 i Sundsvall var det ungefär 7 % som svarade att de blivit mobbade eller utfrysade någon gång det senaste halvåret. Det gällde alla tre redovisade ungdomskategorier. Av tjejerna i åk 8 var det så mycket som 20 % som svarade detta, och 10 % som svarade att de deltagit som mobbare.

Illustration 9.12: Mobbare och mobbade. Länet

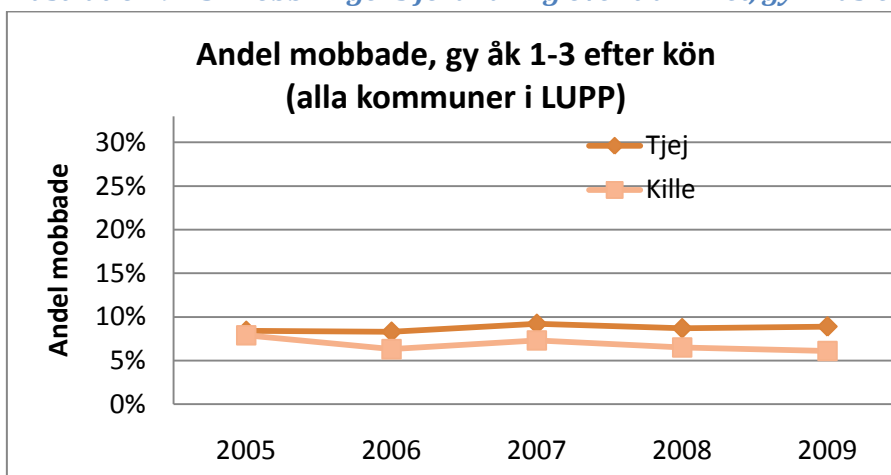

Vi ser t.ex. att av de tjejer i länet som svarat att de deltagit i mobbning eller utfrysning under det gångna halvåret, var det 40 % som själva hade blivit utsatta för mobbning eller utfrysning. Detta gäller för alla kommuner i Västernorrland sammanslaget. De som deltar i mobbning verkar alltså ha 2,5 till 3 gånger så stor risk att själva bli utsatta, än de som inte deltar.

Hur ska vi tolka siffrorna om mobbning?

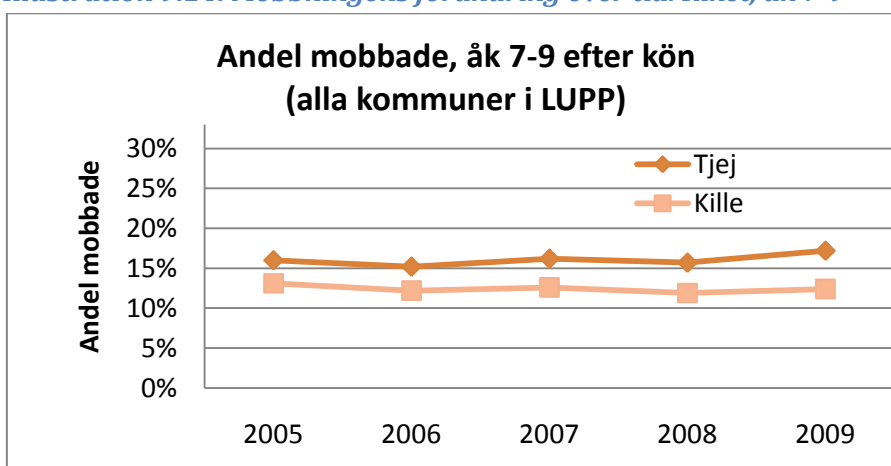
Vi har undersökt resultaten i enkätfrågan om man blivit mobbad eller utfrysad någon gång under de närmast föregående sex månaderna för alla kommuner som deltagit i LUPP. Då har vi följt utvecklingen över tid, 2005 till 2009, för killar och tjejer var för sig, och för åk 7-9 och gymnasiets åk 1-3 var för sig. Vi kan se att det inte varit någon speciell minskande eller ökande trend i mobbningsfrekvensen under dessa år. Vi ser också att åk 7-9 ligger på ungefär dubbelt så höga andelar som gymnasieklasserna och att andelen tjejer som drabbats är några procentenheter högre än andelen killar. (Illustration 9.13 och 9.14.)

Illustration 9.13: Mobbningsförändring över tid. Riket, gymnasiet åk 1-3

Vi ser t.ex. att andel mobbade under 2005 till 2009 för åk 1-3 i gymnasiet, stadigt låg mellan 5 % och 10 %. Detta gäller för riket som helhet. Man ser alltså ingen ökande eller minskande trend när det gäller denna rapportering av mobbing.

Illustration 9.14: Mobbningsförändring över tid. Riket, åk 7-9

Tjejernas andel var under perioden genomgående ett par procentenheter högre än killarnas. Detta är räknat över alla de kommunerna som respektive år deltagit i LUPP-enkäterna. Det skedde ingen uppgång eller nedgång av mobbningen i högstadiet åldern mellan 2005 och 2009, men nivån låg märkbart högre, nästan dubbelt så högt, som bland gymnasieungdomarna.

Diskussion

Vi såg att de som var med och agerade som mobbare, också var utsatta för mobbing oftare. Men de som aldrig själva utsatte andra för mobbing var ändå inte utanför riskzonen att utsättas. Att försöka hitta kategorier och förklaringar som bygger på socioekonomiska faktorer, kön, status etc. är säkert lönlöst om målet är att helt stoppa mobbing. Men det finns engelska exempel på metoder som också används vid några svenska skolor, som utgår från att eleverna är en heterogen grupp kulturellt, etniskt, socioekonomiskt etc., och som med den utgångspunkten

skapar en enhetlig norm vid skolan som ska omfatta alla elever. Den svenska skolan vi nämner här är Diamanten i Västerås, som av Skolverket utsetts till efterföljansvärt gott exempel på detta arbete med värdegrund mot mobbning.

De platser där många tjejer kände sig otrygga var i sitt bostadsområde på kvällen och på buss eller tåg. På Ungdomens hus eller ungdomsgårdar var det ganska många killar och tjejer som var otrygga. På ungdomsgårdar var fler killar än tjejer otrygga, antagligen beroende på att fler killar än tjejer vistas där. Att fler är otrygga på gården än på skolan är annars anmärkningsvärt, eftersom alla ungdomarna går till skolan dagligen medan betydligt färre besöker gården och inte under så lång tid. Slutsatsen av detta bör vara att organiseringen av verksamheterna där ungdomar samlas påverkar hur trygga de kan vara där. Att de flesta larmen om mobbning kommer från skolans värld behöver alltså inte alls betyda att skolan är dålig på att arbeta med dessa frågor. Jämförelsen med de andra miljöerna tyder på motsatsen. Problemet är ändå akut i skolan, därför att själva skolplikten ger skolan – oavsett om det är explicit uttalat – uppdraget att erbjuda alla en trygg miljö.

Resultaten om andelen som inte utsatts för något övergrepp är viktiga att följa över tiden som indikatorer. En del otrygga miljöer kan faktiskt planeras bort, och hur utvecklingen är i ett mått som används likadant över tiden kan vara mycket informativt. Utan tvekan är trygghetsfaktorn en av de faktorer som diskuteras i samband med planering t.ex. i frågan om järnvägens framtida sträckning genom Sundsvalls stadskärna.

10 Specifikt för Timrå: Trygghet

När man tänker på trygghet i samband med skolungdomar, kommer de många rapporterna och larmen om mobbning vid skolor upp i medvetandet. I enskilda fall har ungdomar eller barn fått årtal av sitt unga liv skadat av utdragna trakasserier, när mobbarna inte har stoppats av skolan och skolan därför har fått bära ansvaret för misslyckandet.

Inledning

I föreliggande enkätomgång från länets kommuner finns en kommentar från en elev som talar om sin högstadietid. Kommentaren är så stark att den inte kan citeras ordagrant i sin helhet, eftersom den avslöjar detaljer som gör att vederbörande skulle kunna identifieras. Här är en del av kommentaren återgiven:

” ... när jag gick där var det en kille som var väldigt taskig mot mig och det höll på i nästan två år innan ... gjorde någonting åt det. Tre år av mitt liv är förstört pga. att jag gick där.”

Föreställningar och frågor man kan ha inför att få tillgång till elevernas svar på Lupp-enkäten om detta problemområde är t.ex. vilka övergrepp som sker, om skolan är det värsta stället för otrygghet för eleverna, om platsen är avgörande, om det spelar stor roll vilka man är tillsammans med, vilket sammanhanget är när det gäller varför och hur detta sammanhang är organiserat etc.

Många resultat har redovisats över tre kategorier, svenska/nordiska tjejer, svenska/nordiska killar och ungdomar med utomnordisk anknytning. I Timrå kommun var det bara 15 ungdomar i gymnasiet åk 1-3 som tillhörde den tredje kategorin, varför det i något fall inte varit lämpligt att redovisa resultat efter den kategoriseringen. Därför har i stället en kategorisering i kön använts. I åk 7-9 fanns svar från 46 ungdomar som tillhör kategorin med utomnordisk anknytning, så där har de kunnat redovisas separat, men inte uppdelade efter kön.

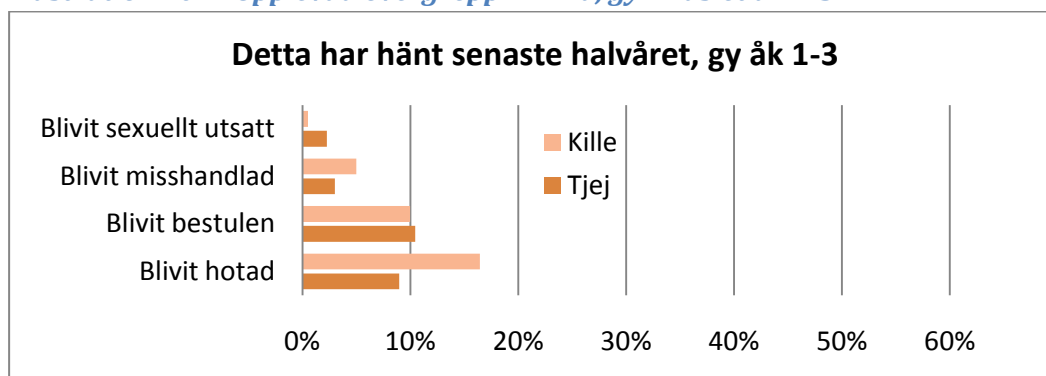
Övergrepp och rädsla att gå ut

Rädsla att gå ut kan ses som ett resultat av egna erfarenheter av övergrepp eller av känslan att vara otrygg. Vi rapporterar en inventering av faktiska händelser för sig och rädsla att gå ut för sig.

Följande har hänt senaste halvåret

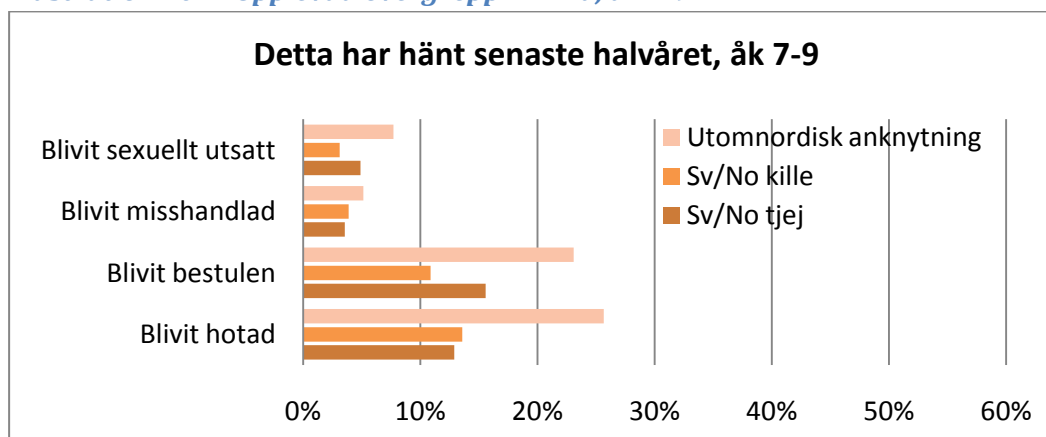
Ungdomarna har svarat på om de blivit utsatta för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under de senaste sex månaderna. Stöld och hot har största antalen rapporteringar, ca 9 % till 17 % av killar och tjejer i gymnasiet och i åk 7-9 rapporterar detta (illustration 10.1 och 10.2), med ett undantag. Undantaget är ungdomar i åk 7-9 med utomnordisk anknytning, som rapporterar detta i så hög utsträckning som omkring 25 % (illustration 10.2).

Illustration 10.1: Upplevda övergrepp. Timrå, gymnasiet åk 1-3

Här ser vi t.ex. att 9 % av tjejerna i gymnasiet åk 1-3, rapporterat att de utsatts för hot åtminstone någon gång under halvåret innan enkäten (2009). Hot och stöld är de vanligaste övergreppen och vi ser att killar var överrepresenterade bland de som svarade att de blivit hotade.

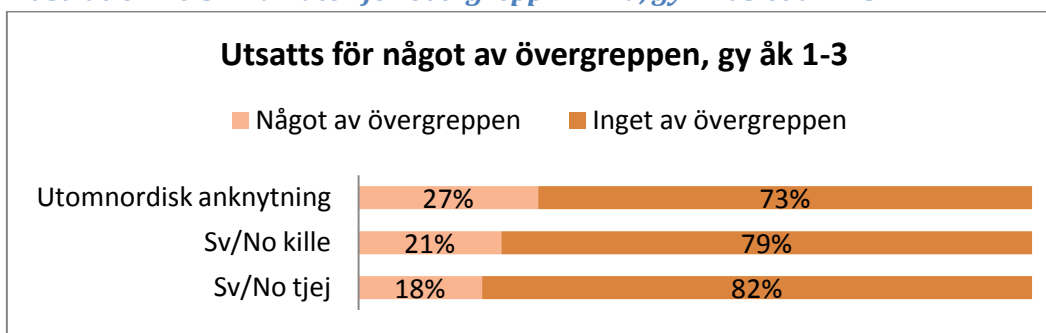
Illustration 10.2: Upplevda övergrepp. Timrå, åk 7-9

T.ex. blev 23 % av killarna och tjejerna med utomnordisk anknytning i åk 7-9 bestulna åtminstone någon gång under ett halvår. De vanligaste övergreppen bland ungdomar i högstadiet är stöld och hot. Vi ser också att alla fyra typerna av övergrepp rapporterades av en större andel bland de med utomnordisk anknytning än bland övriga.

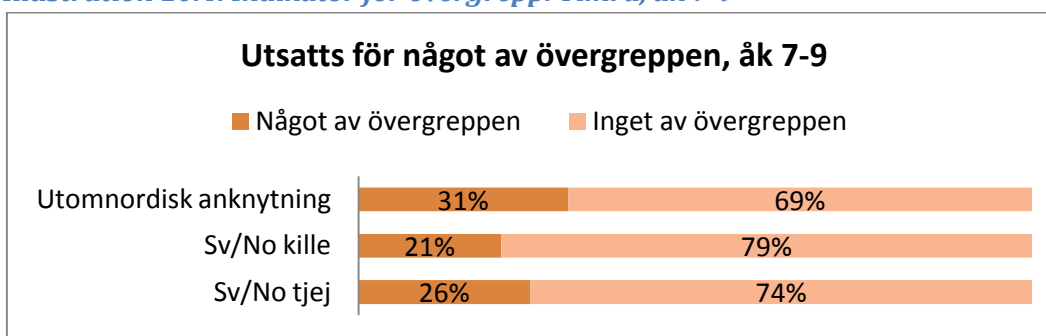
Vidare kan vi se att 18 till 26 % av ungdomarna utan utomnordisk anknytning i åk 7-9 och i gymnasiet utsatts för åtminstone något av de fyra nämnda typerna av övergrepp. För de med någon invandrarbakgrund har cirka 30 % utsatts under det senaste halvåret. I åk 7-9 finns många som rapporterar att de utsatts för övergrepp, bland elever med utomnordisk anknytning 31 %, bland svenska/nordiska tjejer 26 % och bland svenska/nordiska killar 21 %. (Illustration 10.3 och 10.4.)

Illustration 10.3: Indikator för övergrepp. Timrå, gymnasiet åk 1-3

Diagrammet visar bl.a. att i kommunens gymnasiet åk 1-3 var det 82 % av de svenska eller nordiska tjejerna som inte utsatts för något av de fyra typerna av övergrepp under halvåret som föregått enkäten. En något lägre andel tjejer svarar att de blivit utsatta. En högre andel med utomnordisk anknytning. Denna indikator kan följas upp vid ett återkommande genomförande av Lupp.

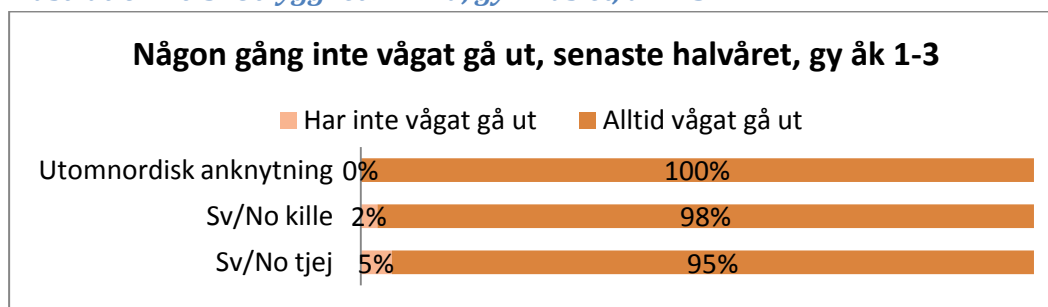
Illustration 10.4: Indikator för övergrepp. Timrå, åk 7-9

Vi ser att i åk 7-9 var det 74 % respektive 79 % av svenska/nordiska tjejer och killar som sluppit utsättas för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under halvåret innan enkäten. Tjejer rapporterade övergrepp i högre utsträckning än killar och de med utomnordisk anknytning ännu högre.

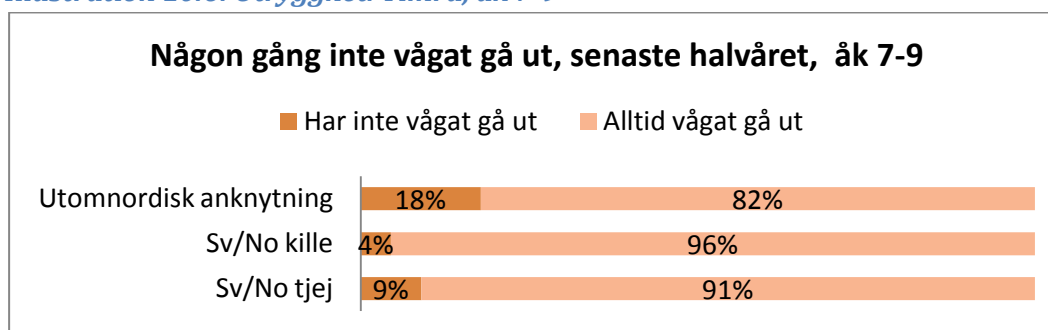
Brist på trygghet kan yttra sig i att man väljer att inte gå ut för att man inte vågar, man är kanske rädd att bli utsatt för det ena eller det andra. I gymnasieåldern var det 5 % (flickorna) eller färre som rapporterade att detta inträffat under senaste halvåret. Ser vi på svaren från åk 7-9 är det vanligare att det hänt att ungdomar inte vågat gå ut. Bland de med utomnordisk anknytning rapporterades detta av 18 %, bland svenska/nordiska tjejer av 9 % och av svenska/nordiska killar av 4 % (illustration 10.5 och 10.6).

Illustration 10.5: Otrygghet. Timrå, gymnasiet, åk 1-3

Diagrammet visar för gymnasiets åk 1-3 i Timrå t.ex. att 95 % av svenska/nordiska tjejer svarat att de under ett halvår inte avstått någon gång från att gå ut för att de inte vågat. Bland killarna är det ännu färre, och bland de med utomnordisk anknytning ingen alls.

Illustration 10.6: Otrygghet. Timrå, åk 7-9

Diagrammet visar för åk 7-9 t.ex. att 91 % av svenska/nordiska tjejer i kommunen under ett halvår inte avstått någon gång från att gå ut, för att de inte vågat, mot 96 % av killarna. Bland de med utomnordisk anknytning var det bara 82 % som svarade detta.

Jämförelse av övergrepp med Timrås LUPP-resultat 2005

För att bedöma om och hur läget förändrats i den egna kommunen kan i Timrås fall jämförelser göras mellan undersökningarna 2005 och 2009. Som ett generellt mått har vi använt andelen som inte varken utsatts för något av övergreppen eller inte vågat gå ut, under de senaste 6 månaderna innan enkättilfället (som var i slutet av 2006 och 2009). Det visar sig då att det i gymnasiets åk 1-3 skett en ökning av andelen som sluppit vara med om detta med omkring 7 %-enheter för både tjejer och killar. Det är en ganska positiv utveckling, men det visar sig att förändringen varit åt motsatta hållet i åk 7-9. Där har det skett en minskning av andelen som sluppit övergrepp, med 1 till 2 procentenheter för killar och tjejer. Andelen som alltid vågat gå ut och som sluppit övergrepp, var 2009 i alla fallen mellan 70 och 74 %, som framgår av det föregående. Det kan också nämnas att Sundsvall hade liknande tendenser, en klar förbättring enligt gymnasiesvaren mellan 2006 och 2009 men en försämring i åk 7-9.

På vilka ställen är inte ungdomar trygga?

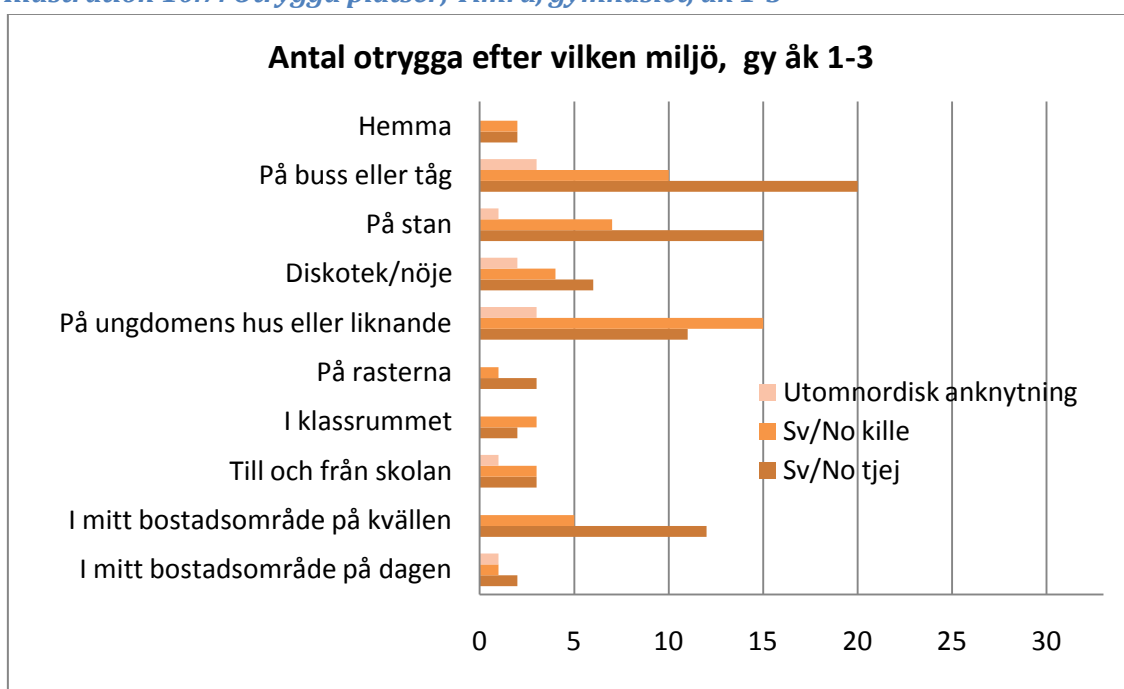
Enkätfrågan om ungdomarna kände sig trygga på olika platser, hade svarsalternativen "ja alltid", "ja oftast" och "nej". Vi har valt att granska "nej"-svaren och jämföra mellan de kategorier som vi redan använt. För kommunen får vi här veta de faktiska antalen ungdomar som svarat att de inte

känner sig trygga i respektive miljö. Dessa frekvenser uppkommer av faktorer som handlar om person eller plats, och för att få en stabilare jämförelsegrund för de kommunala frekvenserna har vi redovisat länets fördelning mellan miljöerna uttryckt i procent.

Vi ser att i miljöer där man är bland folk, som på buss/tåg, ”på sta’n”, på Ungdomens hus eller ungdomsgården och på dans/nöjen, känns otrygga för ganska många ungdomar. Många känner sig också otrygga i sitt bostadsområde på kvällen. Vi ser att 12 till 20 tjejer i gymnasiet och 20 till 30 tjejer i åk 7-9 hör till dessa. Färre bland killarna känner sig otrygga i dessa miljöer, men ändå så många som 15 till 20 i åk 7-9 i alla de nämnda miljöerna. Dessutom är skolans raster en otrygg miljö för 16 killar i åk 7-9. (Illustration 10.7 och 10.9).

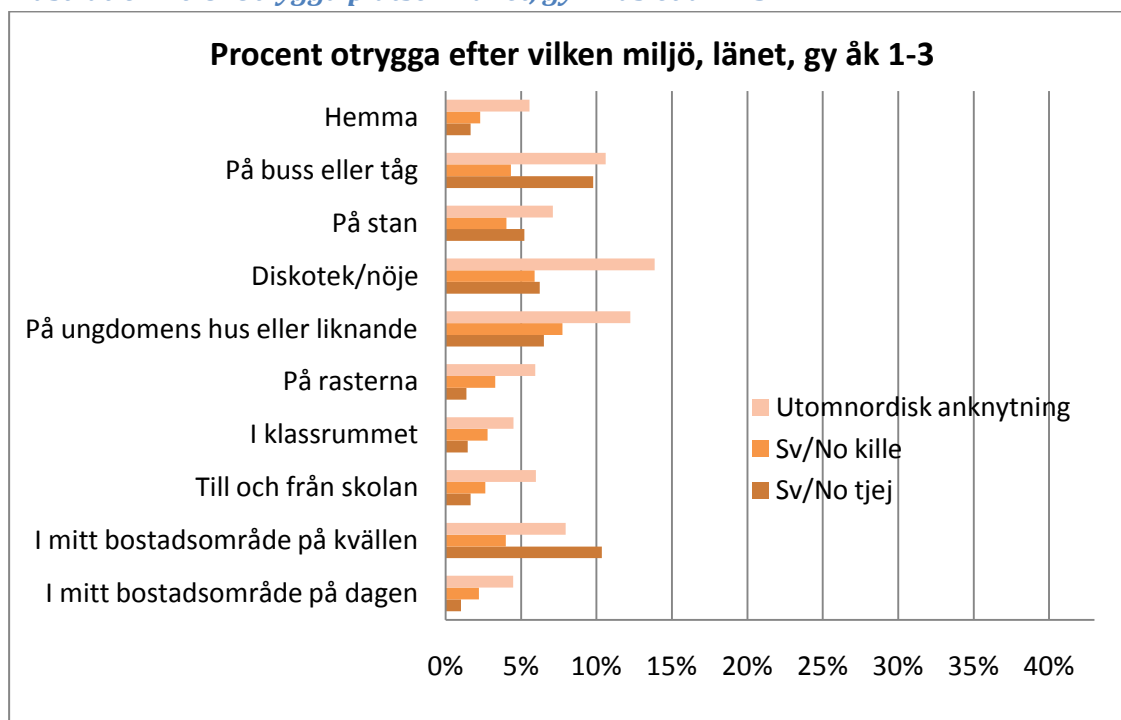
Att det är fler i åk 7-9 än i gymnasiet som rapporterat detta beror delvis på att det är 550 från åk 7-9 och 350 från gymnasiet i kommunen som svarat på enkäten. För att se hur stora proportionerna är av de olika kategorierna av ungdomar i allmänhet som är otrygga i respektive miljö ser vi på redovisningarna för länet. Där ser vi att de med utomnordiskt ursprung är betydligt överrepresenterade bland de som svarat att de inte är trygga, och det gäller för alla miljöer utan undantag. Skolan verkar annars i viss mån vara något av en fristad, dvs. de skolrelaterade miljöerna har genomgående lägre andel otrygga, lika låga bland killar som bland tjejer. Det är under 10 % även av dem med utomnordiskt ursprung som är otrygga där (illustration 10.8 och 10.10).

Illustration 10.7: Otrygga platser, Timrå, gymnasiet, åk 1-3

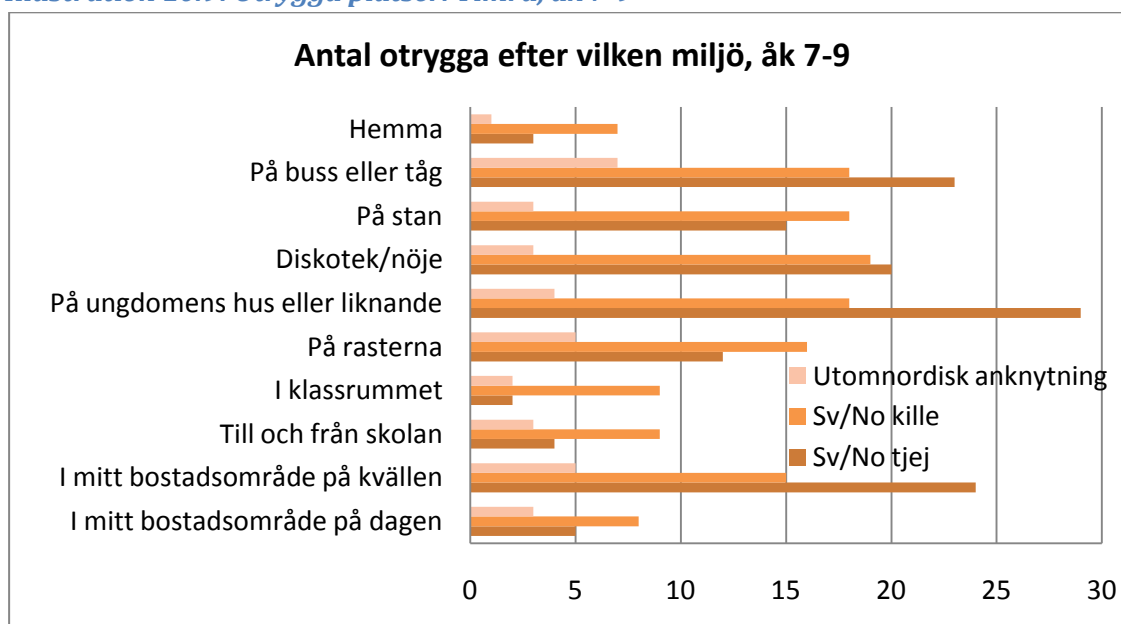
Det var t.ex. 15 svenska/nordiska killar i gymnasiets åk 1-3 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomens hus eller liknande. Från 12 till 20 tjejer svarade att de inte kände sig trygga på buss eller tåg, på stan eller i sitt bostadsområde.

Illustration 10.8: Otrygga platser. Länet, gymnasiet åk 1-3

Vi ser t.ex. att andelen svenska/nordiska killar i gymnasiets åk 1-3 i länet som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomens hus/liknande var ungefär 8 %. Vi ser att omkring 10 % av tjejerna svarar att de är otrygga på bussar eller tåg och lika många i sitt bostadsområde. Ungdomarna med utomnordisk anknytning är genomgående överrepresenterade.

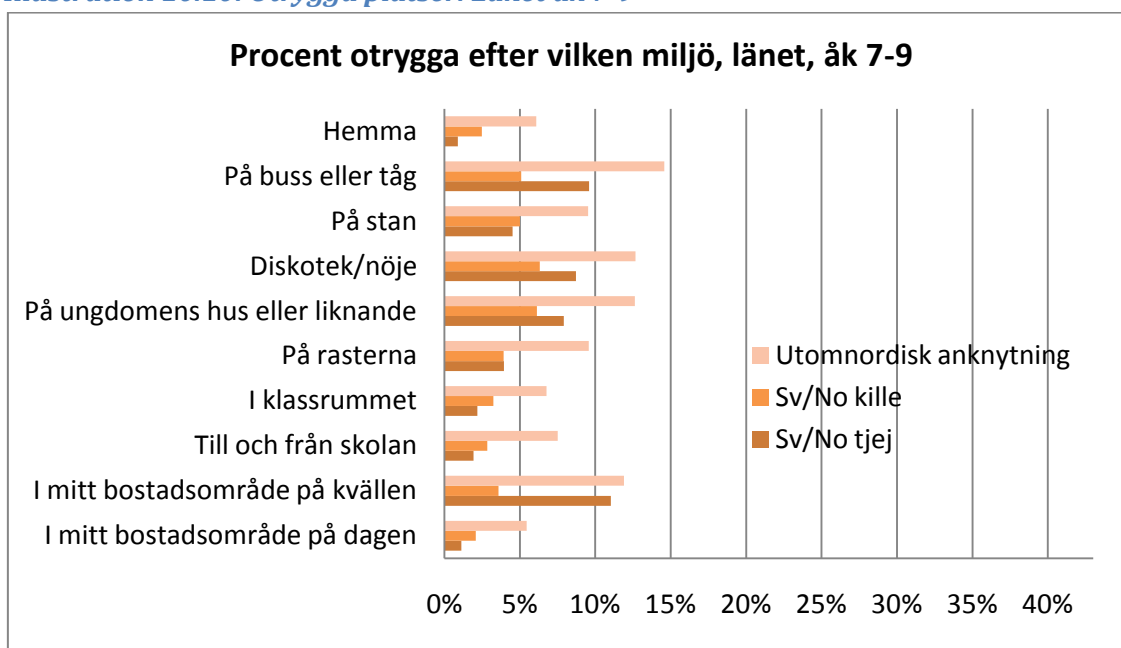
Illustration 10.9: Otrygga platser. Timrå, åk 7-9

Här syns t.ex. att antalet svenska/nordiska killar i åk 7-9 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomsgården/liknande var 18 stycken. Det är 20 – 30 tjejer som svarar att de

känner sig otrygga på vardera av följande ställen: på buss eller tåg, på diskotek/nöje, på ungdomens hus/liknande och i sitt bostadsområde på kvällen.

Illustration 10.10: Otrygga platser. Länet åk 7-9

Här syns t.ex. att andelen svenska/nordiska killar i länet i åk 7-9 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomsgården/liknande var 6 %. Tjejer som svarade att de är otrygga är något överrepresenterade på nöjen och ungdomsgård, mer på buss, tåg och i egna bostadsområdet på kvällen.

Mobbare och mobbade ...

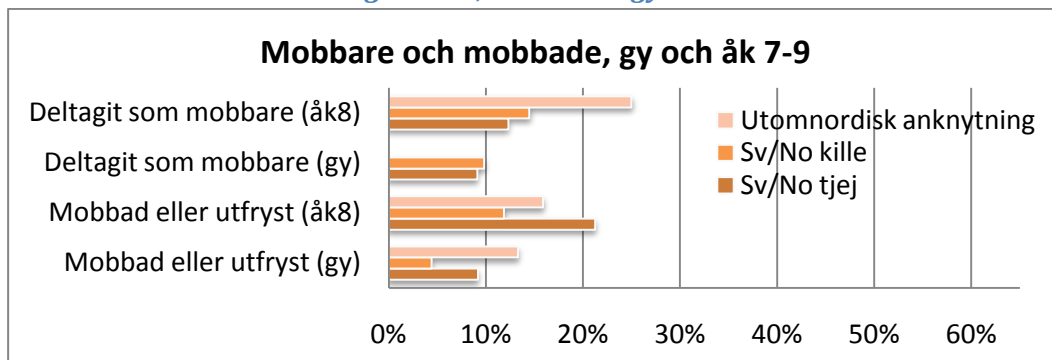
Hur vanligt det är att bli utsatt för mobbning eller utfrysning redovisas här tillsammans med en redovisning av hur vanligt det är att utöva mobbning. Man kan också fråga sig, och ta reda på, hur utsatta mobbarna är för att bli mobbade jämfört med de som svarat att de inte deltagit i mobbning.

I kommunens åk 7-9 höstterminen 2009 svarar 25 % av ungdomarna med utomnordiskt ursprung att de deltagit som mobbare medan ingen i den kategorin gjort detsamma i gymnasiet åk 1-3. Svenska/nordiska tjejer var den grupp i åk 7-9 som i störst utsträckning, 21 % av dem, svarade att de mobbats någon gång under senaste halvåret. Bland killarna var det 12 % och bland de med utomnordisk anknytning var det 16 % (illustration 10.11). I samma diagram kan vi se att gymnasieungdomarna i kommunen både mobbar och mobbas i mindre utsträckning än sina yngre motsvarigheter o åk 7-9.

Hur tendensen att bli mobbad skiljer sig mellan de som svarar att de deltagit som mobbare och de som svarar att de inte gjort det, är analyserat för länet, eftersom det antagligen är en ganska generell skillnad. Könen redovisas här separat, utan hänsyn till etnicitet. Så mycket som 40 % av

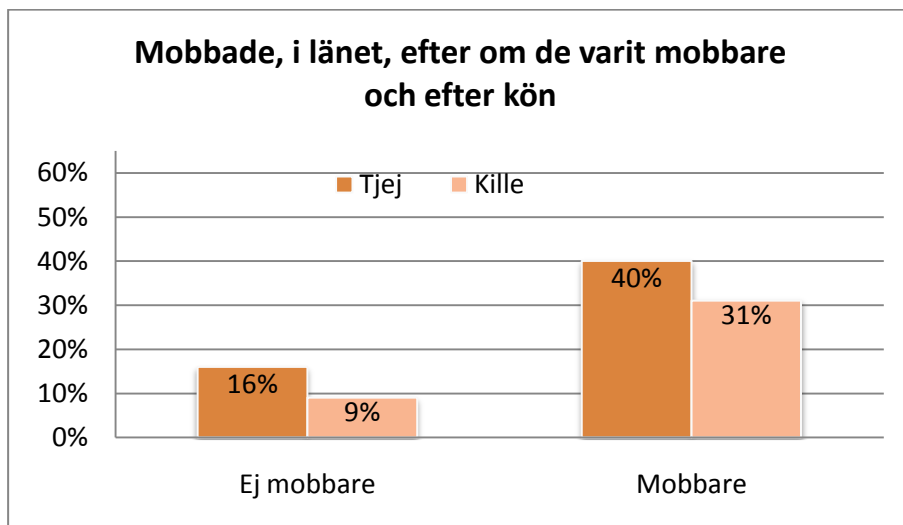
tjejerna som varit mobbare har utsatts och så mycket som 32 % av killarna. En slags tröst kan det vara att det är betydligt färre bland de som själva inte deltar i mobbning som utsätts. Svaren tyder för hela länet på att 16 % av dessa tjejer och 9 % av dessa killar ändå utsätts för mobbning någon gång under halvåret innan enkäten, trots sin egen oskuld (illustration 10.12).

Illustration 10.11: Mobbning. Timrå, åk 7-9 och gymnasiet åk 1-3

Exempelvis: I gymnasiets åk 1-3 i Timrå var det ungefär 13 % av de med utomnordisk bakgrund som svarade att de blivit mobbade eller utfryssta någon gång det senaste halvåret. Av tjejerna i åk 8 var det 21 % som svarade att de blivit utsatta och 12 % att de deltagit som förövare.

Illustration 10.12: Mobbare och mobbade. Länet

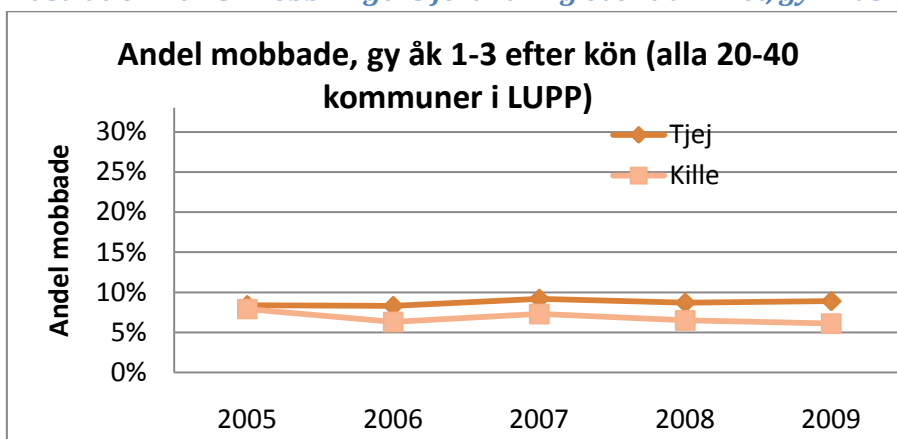
Vi ser t.ex. att av de tjejer som svarat att de deltagit i mobbning eller utfrysning under det gångna halvåret, var det 40 % som själva hade blivit utsatta för mobbning eller utfrysning. Detta gäller för alla kommuner i Västernorrland sammanslaget. De som deltar i mobbning verkar alltså ha 2,5 till 3 gånger så stor risk att själva utsättas, än de som inte deltar.

Hur ska vi tolka siffrorna om mobbning?

För att bedöma hur läget är i den egna kommunen kan det vara bra att jämföra med hur det är i hela landet och har varit över tid. Vi har undersökt resultaten i enkätfrågan om man blivit mobbad

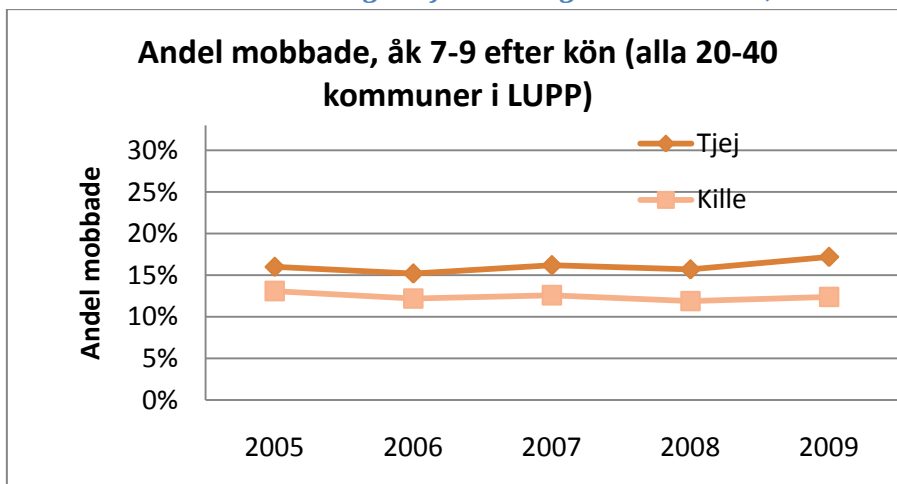
eller utfrys någon gång under de närmast föregående sex månaderna för alla deltagande kommuner. Då har vi följt utvecklingen över tid, 2005 till 2009, för killar och tjejer var för sig, och för åk 7-9 och gymnasiet åk 1-3 var för sig. Vi kan se att det inte varit någon speciell minskande eller ökande trend under dessa år. Vi ser också att åk 7-9 ligger på ungefär dubbelt så höga andelar som gymnasieklasserna och att andelen tjejer som drabbats är några procentenheter högre än andelen killar. (Se illustration 10.13 och 10.14.)

Illustration 10.13: Mobbingens förändring över tid. Riket, gymnasiet åk 1-3

Vi ser t.ex. att andel mobbade under 2005 till 2009 för åk 1-3 i gymnasiet, låg stadigt mellan 5 % och 10 %. Detta gäller för riket som helhet. Man ser alltså ingen ökande eller minskande trend när det gäller denna rapportering av mobbing.

Illustration 10.14: Mobbingens förändring över tid. Riket, åk 7-9

Tjejernas andel var under perioden genomgående ett par procentenheter högre än killarnas. Detta är räknat över alla de kommunerna som respektive år deltagit i LUPP-enkäterna. Det skedde ingen uppgång eller nedgång av mobbingen i högstadieåldern mellan 2005 och 2009, men nivån låg märkbart högre, nästan dubbelt så högt, som bland gymnasieungdomarna.

Diskussion

Vi såg att de som var med och agerade som mobbare, också var utsatta för mobbning oftare. Men de som aldrig själva utsatte andra för mobbning var ändå inte utanför riskzonen att utsättas. Att försöka hitta kategorier och förklaringar som bygger på socioekonomiska faktorer, kön, status etc. är säkert lönlöst om målet är att helt stoppa mobbning. Men det finns engelska exempel på metoder som också används vid några svenska skolor, som utgår från att eleverna är en heterogen grupp kulturellt, etniskt, socioekonomiskt etc., och som med den utgångspunkten skapar en enhetlig norm vid skolan som ska omfatta alla elever. Den svenska skolan vi nämner här är Diamanten i Norrköping¹⁹, som av Skolverket utsetts till efterföljansvärt gott exempel på detta arbete med värdegrund mot mobbning.

De platser där många tjejer kände sig otrygga var i sitt bostadsområde på kvällen, på ungdomens hus och på buss eller tåg. Men en del tjejer var också otrygga på disco/nöjen och på stan. På Ungdomens hus eller ungdomsgårdar var det ganska många killar och tjejer som var otrygga. På ungdomsgårdar var fler tjejer än killar otrygga. Är det fler eller färre tjejer än killar som brukar vistas där?

Att fler är otrygga på gården än på skolan är annars anmärkningsvärt, eftersom alla ungdomarna går till skolan och är i skolan dagligen medan betydligt färre besöker gården och inte under så lång tid. Slutsatsen av detta bör vara att organiseringen av verksamheterna där ungdomar samlas påverkar hur trygga de kan vara där. Att de flesta larmen om mobbning kommer från skolans värld behöver alltså inte alls betyda att skolan är dålig på att arbeta med dessa frågor. Jämförelsen med de andra miljöerna tyder på motsatsen. Problemet är ändå akut i skolan, därför att själva skolplikten ger skolan – oavsett om det är explicit uttalat – uppdraget att erbjuda alla en trygg miljö.

Resultaten om andelen som inte utsatts för något övergrepp är viktiga att följa över tiden som indikatorer. En del otrygga miljöer kan faktiskt planeras bort, och hur utvecklingen är i ett mått som används likadant över tiden kan vara mycket informativt. Utan tvekan är trygghetsfaktorn en av de faktorer som diskuteras i samband med stadsplanering.

¹⁹ <http://www.norrkoping.se/barn-utbildning/grundskolor/diamanten/>

11 Specifikt för Kramfors: Trygghet

När man tänker på trygghet i samband med skolungdomar, kommer de många rapporterna och larmen om mobbning vid skolor upp i medvetandet. I enskilda fall har ungdomar eller barn fått årtal av sitt unga liv skadat av utdragna trakasserier, när mobbarna inte har stoppats av skolan och skolan därför har fått bära ansvaret för misslyckandet.

Inledning

I föreliggande enkätomgång från länets kommuner finns en kommentar från en elev som talar om sin högstadietid. Kommentaren är så stark att den inte kan citeras ordagrant i sin helhet, eftersom den avslöjar detaljer som gör att vederbörande skulle kunna identifieras. Här är en del av kommentaren återgiven:

” ... när jag gick där var det en kille som var väldigt taskig mot mig och det höll på i nästan två år, innan ... gjorde någonting åt det. Tre år av mitt liv är förstört pga. att jag gick där.”

Föreställningar och frågor man kan ha inför att få tillgång till elevernas svar på Lupp-enkäten om detta problemområde är t.ex. vilka övergrepp som sker, om skolan är det värsta stället för otrygghet för eleverna, om platsen är avgörande, om det spelar stor roll vilka man är tillsammans med, vilket sammanhanget är när det gäller varför och hur detta sammanhang är organiserat etc.

Många resultat har redovisats över tre kategorier, svenska/nordiska tjejer, svenska/nordiska killar och ungdomar med utomnordisk anknytning. I Kramfors kommun var det bara 7 ungdomar i gymnasiets åk 2 som tillhörde den tredje kategorin, och bara 12 ungdomar i åk 8, varför man får tänka på att resultat för denna kategori är beroende av tillfälligheter och bara kan ses som en rapportering av vad som inträffat halvåret innan mättillfället, men inte kan tolkas i generell bemärkelse. I diagrammen nedan redovisas inte de med utomnordisk anknytning, utan deras situation beskrivs i stället i texten.

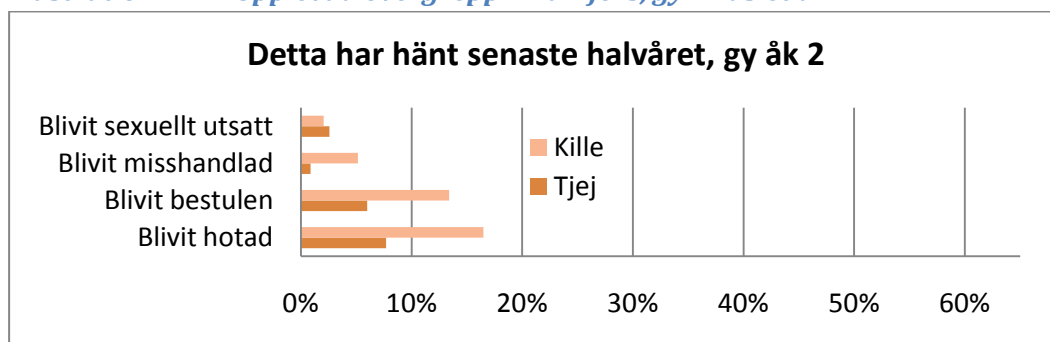
Övergrepp och rädsla att gå ut

Rädsla att gå ut kan ses som ett resultat av egna erfarenheter av övergrepp eller av känslan att vara otrygg. Vi rapporterar en inventering av faktiska händelser för sig och rädsla att gå ut för sig.

Följande har hänt senaste halvåret

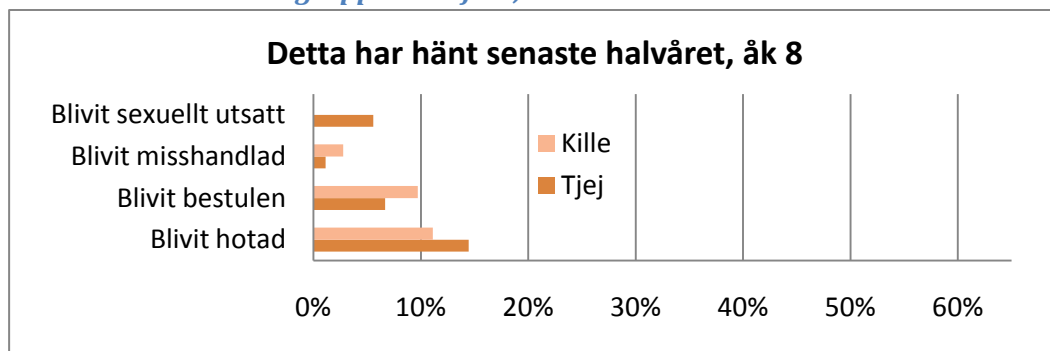
Ungdomarna har svarat på om de blivit utsatta för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under de senaste sex månaderna. Vi ser att stöld och hot har största antalen rapporter, ca 6 till 17 % av killar och tjejer i gymnasiet och i åk 8 rapporterar detta (illustration 11.1 och 11.2). Ungdomar i åk 8 med utomnordisk anknytning, har rapporterar detta i samma utsträckning som övriga.

Illustration 11.1: Upplevda övergrepp. Kramfors, gymnasiet åk 2

Här ser vi t.ex. att 7 % av tjejerna i gymnasiet åk 2, rapporterat att de utsatts för hot åtminstone någon gång under halvåret innan enkäten (som i Kramfors gjordes i slutet av 2008). Stöld och hot är de vanligaste övergreppen och vi ser att killar är överrepresenterade jämfört med tjejer.

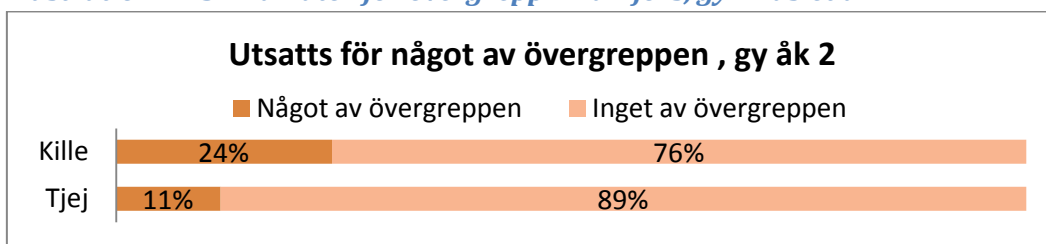
Illustration 11.2: Övergrepp. Kramfors, åk 8

T.ex. blev ca 10 % av killarna i åk 8 bestulna åtminstone någon gång under ett halvår. De vanligaste övergreppen är stöld eller hot. I åk 8 är det ingen tydlig övervikt åt tjejer eller killar vilka som är mest utsatta.

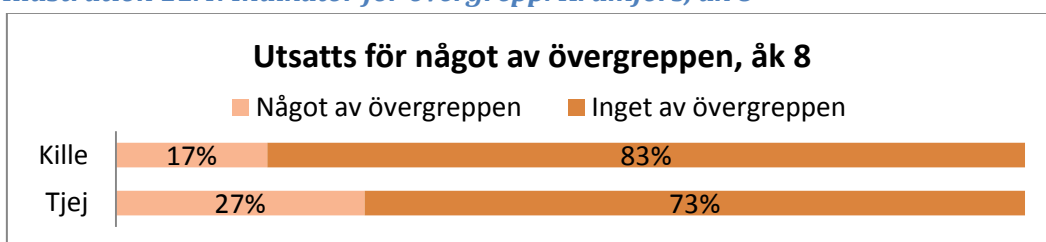
Vidare kan vi se att 24 % av killarna och 11 % av tjejerna i åk 8 och i gymnasiet utsatts för åtminstone något av de fyra nämnda typerna av övergrepp. För de med någon invandrabakgrund hade mer än hälften av ungdomarna utsatts för någon av de fyra typerna av övergrepp under det senaste halvåret. I åk 8 har 17 % av killarna och så mycket som 27 % av tjejerna rapporterat att de utsatts för övergrepp. Bland dem med utomnordisk anknytning i åk 8 var andelen 18 %, vilket inte är så annorlunda än de svenska/nordiska. (Illustration 11.3 och 11.4.)

Illustration 11.3: Indikator för övergrepp. Kramfors, gymnasiet åk 2

Diagrammet visar bl.a. att i gymnasiet åk 2 var det 89 % av tjejerna som inte utsatts för någon av de fyra typerna av övergrepp under halvåret som föregått enkäten. Tjejer har en lägre andel utsatta i gymnasiet åk 2.

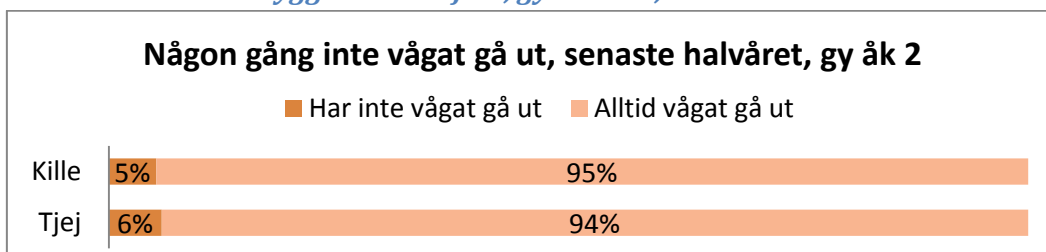
Illustration 11.4: Indikator för övergrepp. Kramfors, åk 8

Vi ser att i åk 8 var det 73 % av tjejerna som sluppit utsättas för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under halvåret innan enkäten. Här var det färre tjejer än killar som sluppit övergrepp, motsatt mot i gymnasiet alltså.

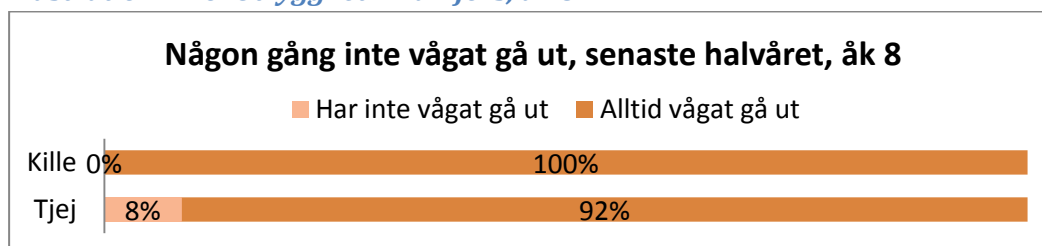
Brist på trygghet kan yttra sig i att man väljer att inte gå ut för att man inte vågar, man är kanske rädd att bli utsatt för det ena eller det andra. I gymnasieåldern var det 6 % av flickorna och 5 % av pojkarna som rapporterade att detta inträffat, åtminstone någon gång, under senaste halvåret. Ser vi på svaren från åk 8, är det ingen av killarna som rapporterat detta. Bland tjejerna och bland de som har utomnordisk anknytning, var det 8 respektive 9 % som någon gång senaste halvåret inte vågat gå ut (illustration 11.5 och 11.6).

Illustration 11.5: Otrygghet. Kramfors, gymnasiet, åk 2

Diagrammet visar för gymnasiet åk 2 i Kramfors t.ex. att 94 % av tjejerna i åk 2 under ett halvår inte avstått någon gång från att gå ut för att de inte vågat. Här var det inte just någon skillnad mellan andelen tjejer och andelen killar.

Illustration 11.6: Otrygghet. Kramfors, åk 8

Diagrammet visar för åk 8 t.ex. att 92 % av tjejerna i åk 8 i Kramfors under ett halvår inte avstått någon gång att gå ut, för att de inte vågat. Ingen av killarna svarade att de avstått gå ut.

Jämförelse av övergrepp med alla deltagande kommuner samma år

För att kunna bedöma om och hur läget förändras i den egna kommunen, behöver man delta vid flera tillfällen. Ungdomsstyrelsen är av den anledningen restriktiv mot ändringar i enkäten mellan olika år. Denna gång var första deltagandet för Kramfors. För att ändå kunna ställa resultaten av svaren om övergrepp i relation till något jämförbart, har vi gjort jämförelsen mellan Kramfors kommun och alla deltagande kommuner som deltog samma år. Det visar sig att i gymnasiet åk 2 var andelen tjejer som inte utsatts för någon av de nämnda övergreppstyperna 10 %-enheter högre i Kramfors än i alla deltagande kommunerna, vilket förstås är väldigt positivt. Killarna hade en andel som var 5 %-enheter högre. I åk 8 var det i stället andelen fria från övergrepp bland killarna som var 10 %-enheter högre än jämförelsen. Där låg tjejerna varken högre eller lägre än sammanslagningen av alla deltagande kommuner.

Hur stora andelarna var som hade varit fria från övergrepp var i alla de jämförda kategorierna i storleksordningen 75 – 80 %.

Hur ska vi tolka dessa enkätresultat om övergrepp?

När analysen visar att förhållanden i kommunen skiljer sig från hur det är i övriga kommuner, kan förutsättningarna vara annorlunda i den egna kommunen eller så har lokala åtgärder eller brister spelat in. När det finns en förändringstrend över tid i kommunen, kan det bero på att lokala förutsättningar ändrats eller brister åtgärdats etc. Men det kan också bero på mer övergripande förändringar av förutsättningar och attityder som inte är lokala, så det kan vara klokt att jämföra med eventuell trend på det nationella planet.

Ibland kan gruppering i kategorier, tillsammans med att svarsalternativen är många, innebära att det blir ett fåtal ungdomar som redovisas i en del av en analys, och då är förstas risken stor att det är individuella och tillfälliga faktorer som spelat in, och dessa resultat bör kanske inte väga tungt om åtgärder diskuteras.

Generellt ser vi att hot och stöld varit de vanligast förekommande övergreppen av den indelning i fyra kategorier som använts i enkäten. Att ha blivit sexuellt utsatt eller misshandlad är minst vanligt förekommande, både bland tjejer och killar. Andelen utsatta för de olika övergreppen är ungefär lika på gymnasiet åk 2 och i åk 8, med den skillnaden att hot och stöld varit mer förekommande bland killar i gymnasiet, vilket framgår bäst i illustration 11.1.

När det gäller rädsla för att gå ut pga. sin otrygghet svarar få killar och tjejer på gymnasiet att detta har hindrat dem från att gå ut, något fler av tjejerna i åk 8 men ingen av killarna där rapporterar detta. Jämfört med alla deltagande kommuner samma år är dessa andelar för Kramfors del cirka 2 %-enheter lägre. Detta var alltså en liten skillnad till Kramfors fördel.

Bland ungdomar med utomnordisk anknytning var det ganska vanligt i åk 2 i gymnasiet att de blev utsatta på olika sätt. Som nämnts i inledningen handlade det om bara 7 individer som tillhörde den kategorin i gymnasiet, och flera av dem svarade att de råkat ut för övergrepp. I åk 8 verkar inte detta varit ett problem och de var inte utsatta i större utsträckning än de svenska/nordiska ungdomarna.

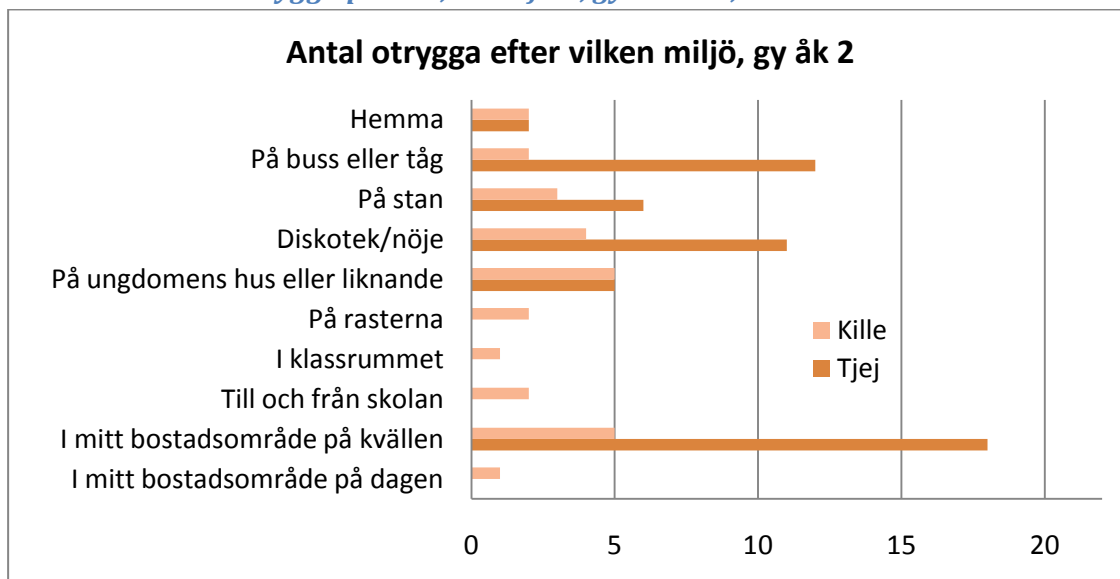
På vilka ställen är inte ungdomar trygga?

Enkätfrågan om ungdomarna kände sig trygga på olika platser, hade svarsalternativen "ja alltid", "ja oftast" och "nej". Vi har valt att granska "nej"-svaren och jämföra mellan de kategorier som vi redan använt. För kommunen får vi här veta de faktiska antalen ungdomar som svarat att de inte känner sig trygga i respektive miljö. Dessa frekvenser uppkommer av faktorer som handlar om person eller plats, och för att få en jämförbar och i vissa fall stabilare jämförelsegrund för frekvenserna i kommunen, har vi även redovisat länets fördelning mellan miljöerna uttryckt i procent.

Vi ser att i miljöer där man är bland folk, som på buss/tåg, "på sta'n", på Ungdomens hus eller ungdomsgården och på dans/nöjen, känns otrygga för ganska många ungdomar. Många känner sig också otrygga i sitt bostadsområde på kvällen. Vi ser att 12 till 18 tjejer i gymnasiet men bara 3 till 9 tjejer i åk 8 hör till dessa. Färre bland killarna känner sig otrygga i dessa miljöer, inte mer än fem har rapporterat det, varken i gymnasiets åk 2 eller i åk 8. Skolan upplevs som en otrygg miljö av mycket få ungdomar i Kramfors. (Illustration 11.7 och 11.9).

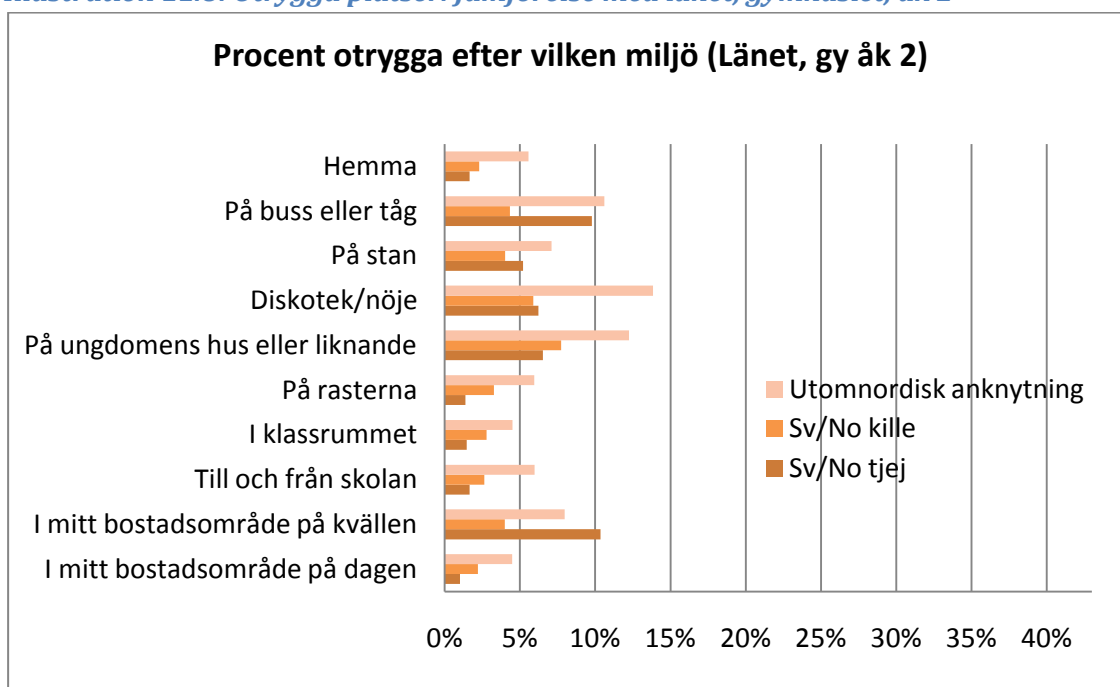
Att det är fler i gymnasiets åk 2 än åk 8 som rapporterat detta beror delvis på att det är ca 230 från gymnasiet och bara 180 från åk 8 som svarat på enkäten. För att se hur stora proportionerna är av de olika kategorierna av ungdomar i Västernorrland i allmänhet som är otrygga i respektive miljö, använder vi redovisningarna för länet. Där ser vi att de med utomnordiskt ursprung är betydligt överrepresenterade bland de som svarat att de inte är trygga, och det gäller för alla miljöer utan undantag. Skolan verkar annars i viss mån vara något av en fristad, dvs. de skolrelaterade miljöerna har genomgående lägre andel otrygga, lika låga bland killar som bland tjejer. Det är under 10 % även av dem med utomnordiskt ursprung som är otrygga där (illustration 11.8 och 11.10).

Illustration 11.7: Otrygga platser, Kramfors, gymnasiet, åk 2

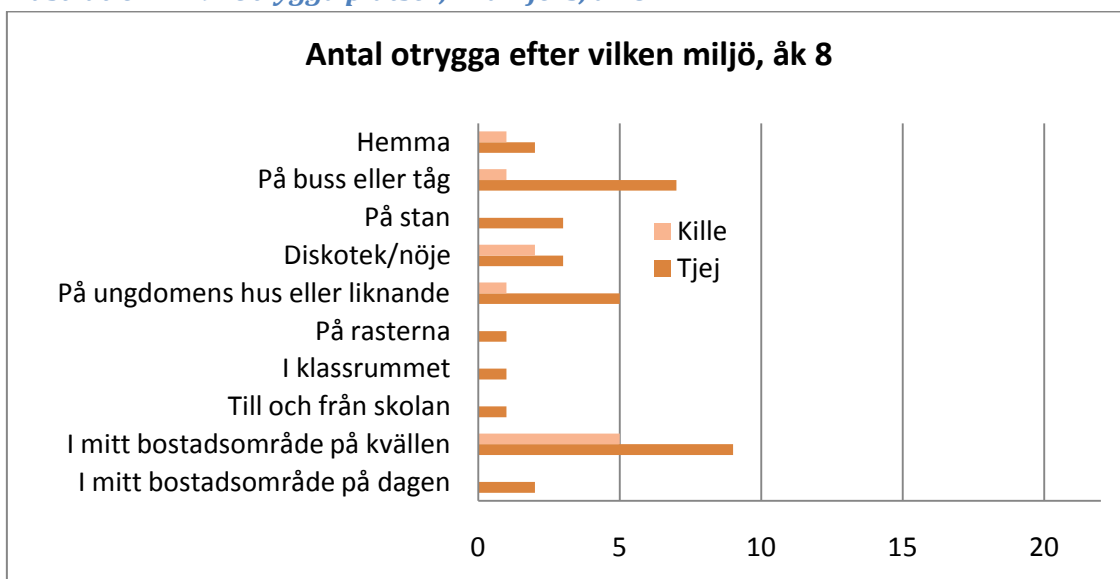
Det var t.ex. 5 killar och 5 tjejer i gymnasiets åk 2 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomens hus eller liknande. Påfallande många tjejer svarade att de inte var trygga på buss eller tåg, i sitt bostadsområde på kvällen och på nöjesställen.

Illustration 11.8: Otrygga platser. Jämförelse med länet, gymnasiet, åk 2

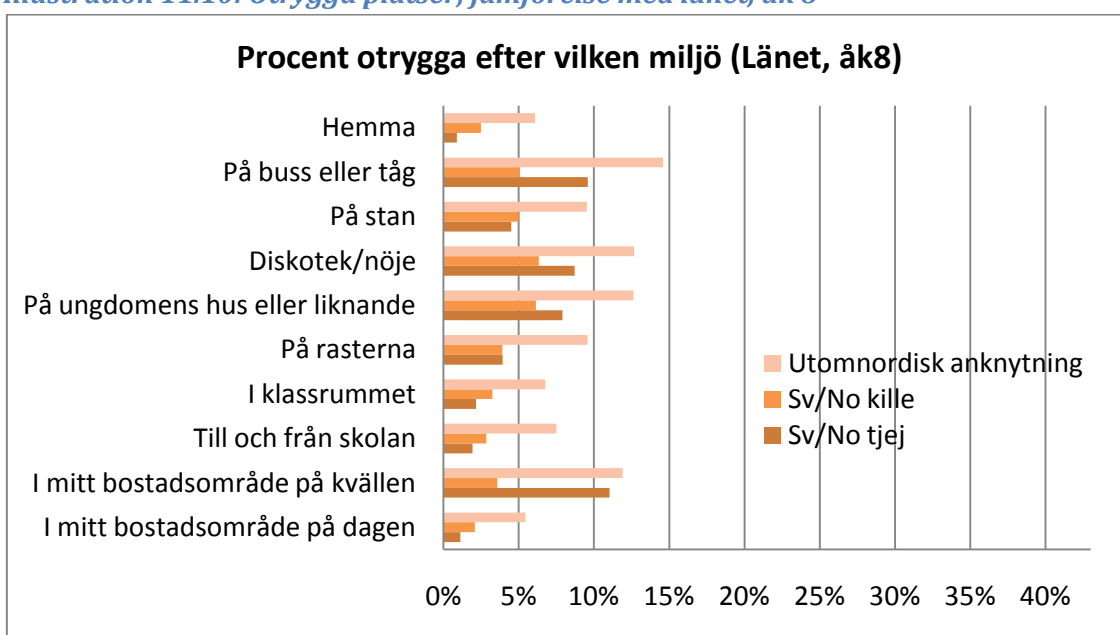
Vi ser t.ex. att andelen svenska/nordiska killar i gymnasiets åk 2 i länet som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomens hus/liknande var ungefär 8 %. Tjejer är överrepresenterade när det gäller att vara otrygga på bussar och tåg och i sitt bostadsområde på kvällen. Ungdomar med utomnordisk anknytning är genomgående överrepresenterade.

Illustration 11.9: Otrygga platser, Kramfors, åk 8

Här syns t.ex. att antalet tjejer i åk 8 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomsgården/liknande var 5 stycken. Sju respektive nio tjejer rapporterade att de inte känner sig trygga på buss eller tåg och i sitt bostadsområde på kvällen.

Illustration 11.10: Otrygga platser, jämförelse med länet, åk 8

Här syns t.ex. att andelen svenska/nordiska tjejer i länet i åk 8 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomsgården/liknande var 8 %. Tjejer som svarade att de är otrygga är något överrepresenterade på nöjen och ungdomsgård, mer på buss, tåg och i egna bostadsområdet på kvällen.

Mobbare och mobbade ...

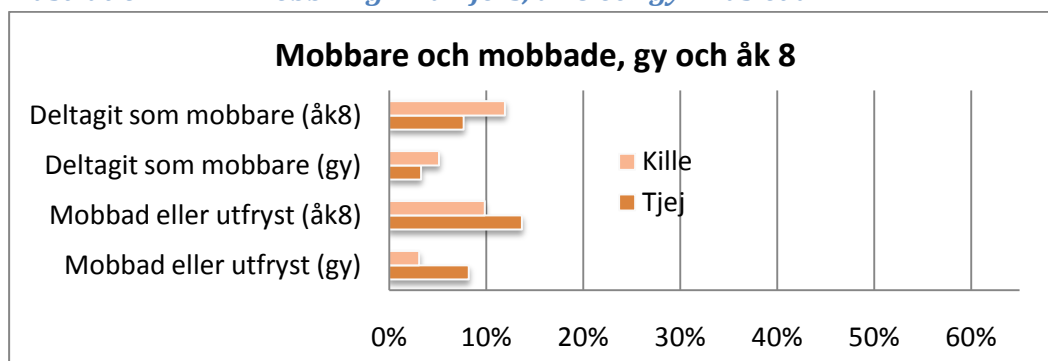
Hur vanligt det är att bli utsatt för mobbning eller utfrysning redovisas här tillsammans med en redovisning av hur vanligt det är att utöva mobbning. Man kan också fråga sig, och ta reda på, hur utsatta mobbarna är för att bli mobbade jämfört med de som svarat att de inte deltagit i mobbning.

I kommunens åk 8 höstterminen 2008 svarar ingen av ungdomarna med utomnordiskt ursprung att de deltagit som mobbare medan några i den kategorin gjort detsamma i gymnasiet åk 2. Vi minns här att det var få i denna kategori, varför tillfälligheter spelar in. Svenska/nordiska tjejer var den grupp i åk 8 som i störst utsträckning, 13 % av dem, svarade att de mobbats någon gång under senaste halvåret. Bland killarna var det 10 % (illustration 11.11). I samma diagram kan vi se att gymnasieungdomarna i kommunen både mobbar och mobbas i något mindre utsträckning än sina yngre motsvarigheter i åk 8.

Hur tendensen att bli mobbad skiljer sig mellan de som svarar att de deltagit som mobbare och de som svarar att de inte gjort det, är analyserat för länet, eftersom det antagligen är en ganska generell skillnad. Könen redovisas här separat, utan hänsyn till etnicitet. Så mycket som 40 % av tjejerna som varit mobbare har utsatts och så mycket som 32 % av killarna. En slags tröst kan det vara att det är betydligt färre bland de som själva inte deltar i mobbning som utsätts. Svaren tyder för hela länet på att 16 % av dessa tjejer och 9 % av dessa killar ändå utsatts för mobbning någon gång under halvåret innan enkäten, trots sin egen oskuld (illustration 11.12).

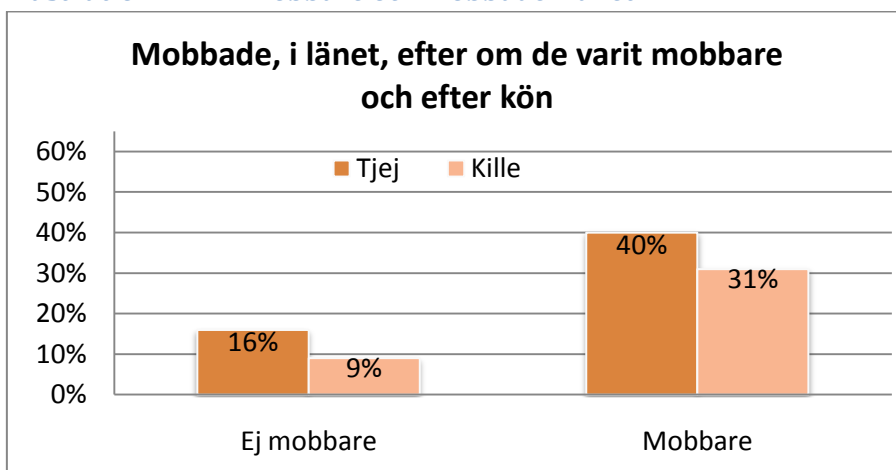
Ingen i åk 2 eller åk 8 i kategorin med utomnordisk anknytning rapporterade att de blivit mobbade under halvåret innan enkäten.

Illustration 11.11: Mobbning. Kramfors, åk 8 och gymnasiet åk 2

Exempelvis: I gymnasiet åk 2 i Kramfors var det ungefär 3 % respektive 8 % bland killar och tjejer som svarade att de blivit mobbade eller utfrysade någon gång det senaste halvåret innan enkäten. Fler tjejer än killar hade blivit mobbade och fler killar än tjejer hade mobbat.

Illustration 11.12: Mobbare och mobbade. Länet

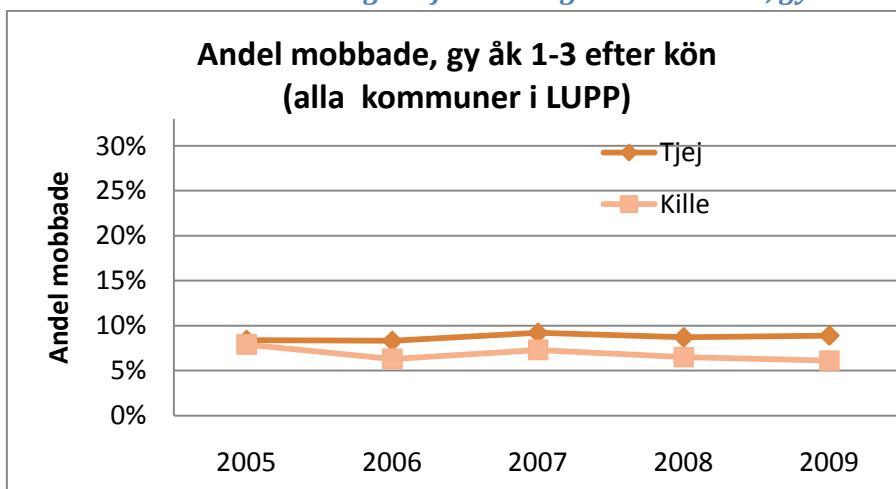

Vi ser t.ex. att av de tjejer som svarat att de deltagit i mobbning eller utfrysning under det gångna halvåret, var det 40 % som själva hade blivit utsatta för mobbning eller utfrysning. Detta gäller för alla kommuner i Västernorrland sammanslaget. De som deltar i mobbning verkar alltså ha 2,5 till 3 gånger så stor risk att själva utsättas, än de som inte deltar.

Hur ser det ut i landet och över tid?

För att bedöma hur läget är i den egna kommunen kan det vara bra att jämföra med hur det är i hela landet och har varit över tid. Vi har undersökt resultaten i enkätfrågan om man blivit mobbad eller utfryst någon gång under de närmast föregående sex månaderna för alla deltagande kommuner. Då har vi följt utvecklingen över tid, 2005 till 2009, för killar och tjejer var för sig, och för åk 7-9 och gymnasiet åk 1-3 var för sig. Vi kan se att det inte varit någon speciell minskande eller ökande trend under dessa år. Vi ser också att åk 7-9 ligger på ungefär dubbelt så höga andelar som gymnasieklasserna och att andelen tjejer som drabbats är några procentenheter högre än andelen killar.

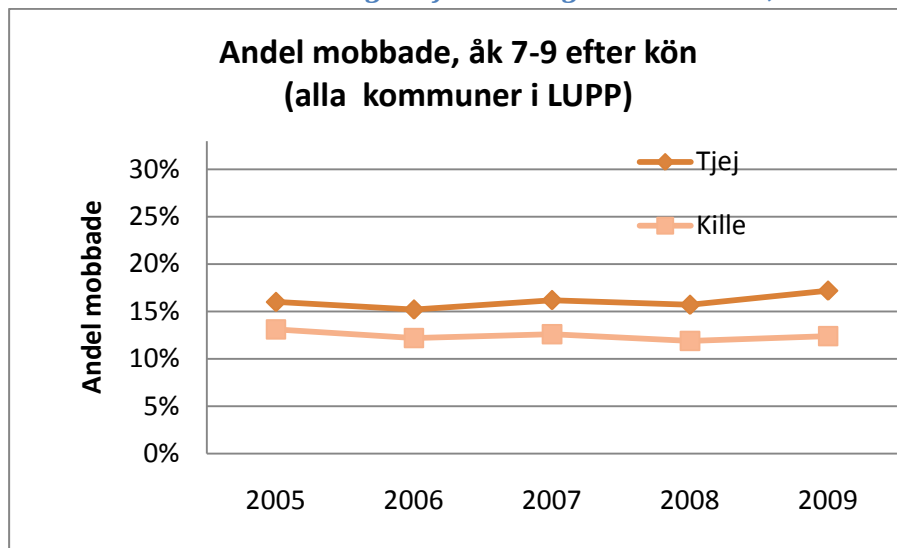
Illustration 11.13: Mobbningens förändring över tid. Riket, gymnasiet åk 1-3

Vi ser t.ex. att andel mobbade under 2005 till 2009 för åk 1-3 i gymnasiet, stadigt låg mellan 5 % och 10 %. Detta gäller för riket som helhet. Man ser

alltså ingen ökande eller minskande trend när det gäller denna rapportering av mobbning.

Illustration 11.14: Mobbningens förändring över tid. Riket, åk 7-9

Tjejernas andel var under perioden genomgående ett par procentenheter högre än killarnas. Detta är räknat över alla de kommunerna som respektive år deltagit i LUPP-enkäterna. Det skedde ingen uppgång eller nedgång av mobbningen i högstadiesåldern mellan 2005 och 2009, men nivån låg märkbart högre, nästan dubbelt så högt, som bland gymnasieungdomarna.

Diskussion

Vi såg att de som var med och agerade som mobbare, också var utsatta för mobbning oftare. Men de som aldrig själva utsatte andra för mobbning var ändå inte utanför riskzonen att utsättas. Att försöka hitta kategorier och förklaringar som bygger på socioekonomiska faktorer, kön, status etc. är säkert lönlöst om målet är att helt stoppa mobbning. Men det finns engelska exempel på metoder som också används vid några svenska skolor, som utgår från att eleverna är en heterogen grupp kulturellt, etniskt, socioekonomiskt etc., och som med den utgångspunkten skapar en enhetlig norm vid skolan som ska omfatta alla elever. Den svenska skolan vi nämner här är Diamanten i Norrköping²⁰, som av Skolverket utsetts till efterföljansvärt gott exempel på detta arbete med värdegrund mot mobbning.

De platser där många tjejer kände sig otrygga var i sitt bostadsområde på kvällen, på disco/nöjen, ungdomens hus och på buss eller tåg. Men en del tjejer var också otrygga på stan. På Ungdomens hus eller ungdomsgårdar var det en del var det lika många tjejer som killar som var otrygga. Är det fler eller färre tjejer än killar som brukar vistas där? Vi får minnas att data är från vintern 2008/2009.

²⁰ <http://www.norrkoping.se/barn-utbildning/grundskolor/diamanten/>

Att fler är otrygga på nöjen/disco och även på gården än på skolan är annars anmärkningsvärt, eftersom alla ungdomarna går till skolan och är i skolan dagligen medan betydligt färre besöker gården och inte under så lång tid. Slutsatsen av detta bör vara att organiseringen av verksamheterna där ungdomar samlas påverkar hur trygga de kan vara där. Att de flesta larmen om mobbning kommer från skolans värld behöver alltså inte alls betyda att skolan är dålig på att arbeta med dessa frågor. Jämförelsen med de andra miljöerna tyder på motsatsen. Problemet är ändå akut i skolan, därför att själva skolplikten ger skolan – oavsett om det är explicit uttalat – uppdraget att erbjuda alla en trygg miljö.

Resultaten om andelen som inte utsatts för något övergrepp är viktiga att följa över tiden som indikatorer. En del otrygga miljöer kan faktiskt planeras bort, och hur utvecklingen är i ett mått som används likadant över tiden kan vara mycket informativt. Utan tvekan är trygghetsfaktorn en av de faktorer som diskuteras i samband med planering av stad och tätort.

12 Specifikt för Örnsköldsvik: Fritiden

Ungdomars fritid står i relation till andra politikområden som gäller unga. Om vi ser till Lupp-enkätens områden finns samband med t.ex. Arbete genom att en del väljer att använda en del av sin fritid till att jobba extra på helger eller kvällar, med Trygghet därför att några kan känna sig begränsade att göra vad de har lust med pga. otrygghet, med Hälsa, därför att många utövar idrott eller motion. Fritiden ger också ungdomarna möjligheter att träffas och umgås, antingen i samband med aktiviteter eller bara över en fika i ett café. Vi kommer i den fortsatta analysen av enkätsvaren att lära oss att just den aktiviteten att umgås på ett café är vad en del av ungdomarna väljer, åtminstone tjejerna på gymnasiet och de på gymnasiet som har utomnordisk anknytning.

I avsnittet om fritid ger ungdomarna svar på frågor om vad de gör, var de är, vad de saknar m.m. på sin fritid. Frågorna handlar också om deltagande i föreningsliv och om internationell erfarenhet.

Vilka som deltog

De som gick i skolor i Örnsköldsviks kommun fick svara på enkäten, och de som svarade var ca 250 tjejer och 272 killar i åk 8 och 285 tjejer och 295 killar i gymnasiets åk 2. Några som svarat på enkäten kan bo i en annan kommun och några som bor i Örnsköldsvik går i skola i en annan, och kan då ha svarat på enkäten i den kommunen. 47 av svaren från åk 8 och lika många från gymnasiets åk 2 kom från ungdomar med utomnordisk anknytning. De var ungefär lika fördelade mellan pojkar och flickor. När det är få i en viss kategori kan det vara olämpligt att särredovisa dem i statistisk analys, varför vi för det mesta inte delat upp dessa efter kön.

I avsnittet om fritid ger ungdomarna svar på frågor om vad de gör, var de är, vad de saknar m.m. på sin fritid. Frågorna handlar också om deltagande i föreningsliv och om internationell erfarenhet.

Hur mycket fritid har ungdomarna och räcker den till?

Ungdomarna fick svara på en fråga om hur mycket fritid de har. Svartalternativen var "för lite", "lagom" och "för mycket" men skrivet med fler ord. Resultatet för gymnasiet åk 2 visar att drygt hälften av ungdomarna svarar att de har lagom mycket fritid. Vi ser också att svenska/nordiska tjejer och killar fördelar sig ganska olika över de tre kategorierna (illustration 12.1). Skillnaderna i procenttal är också "statistiskt säkerställda". Ska vi då tolka resultatet av analysen så att tjejer och killar är olika när det gäller detta med hur mycket fritid de har och hur den räcker till? Vårt svar på detta är ja och nej. Det beror på vilken skillnad vi pratar om. Vi tittar lite extra på skillnaden mellan tjejer och killar här för att ge ett par användbara begrepp.

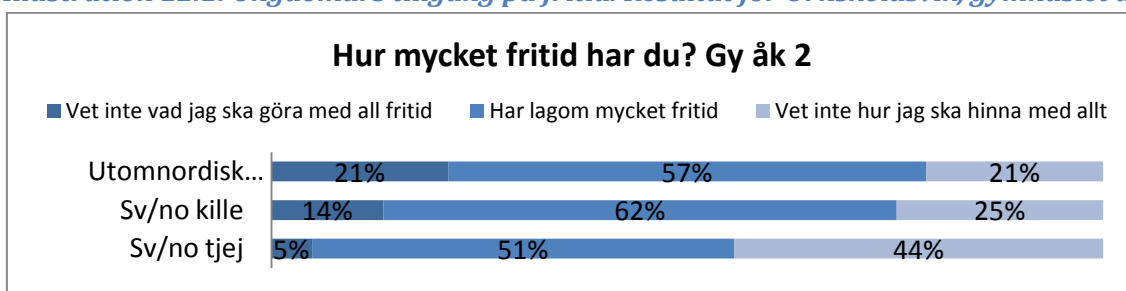
Vid en närmare på svaren ser vi att 81 % av tjejerna och 81 % av killarna svarar likadant medan bara 19 % svarar olika. (De ganska enkla beräkningarna som vi gjort för att komma fram till detta redovisar vi i det finstilla avsnittet här nedanför.)

Med detta sagt konstaterar vi igen att andelen på gymnasiet som svarar att de inte visste hur de skulle hinna med allt, är betydligt högre bland tjejer än bland killar. Det är en klar skillnad och har

inte uppstått av tillfälligheter, utan av olika faktiska skäl. T.ex. att fler tjejer än killar är upptagna med sådant som begränsar deras fritid.

Utomnordiska ungdomar i åk 2 har en svarsfördelning som i Örnsköldsvik skiljer sig mer från tjejernas än killarnas. T.ex. är det 21 % av dem som svarade att de "inte visste hur de skulle hinna med allt ...".

Illustration 12.1: Ungdomars tillgång på fritid. Resultat för Örnsköldsvik, gymnasiet åk 2

Vi ser t.ex. att 44 % av svenska/nordiska tjejer i åk 2 svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt. Av motsvarande killar var det 25 % som svarade detta. Drygt hälften av ungdomarna svarade att de hade lagom mycket fritid.

Hur tolkar vi skillnader i svar mellan tjejer och killar?

I tolkningar och slutsatser är det lätt hänt att man i tolkningar, på grund av ordvalet, generaliserar så att redovisningarna innehåller påståenden som blir osanna eller i alla fall tvetydiga. Det beror i så fall inte på den statistiska metoden, utan på hur resultat kommuniceras. Egentligen är det inte konstigare än att när det skiljer *ett antal procentenheter* i svaren mellan två grupper så blir det fel eller tvetydigt att använda formuleringar som kan skapa föreställningen att det skiljer mellan *alla* i dessa grupper.

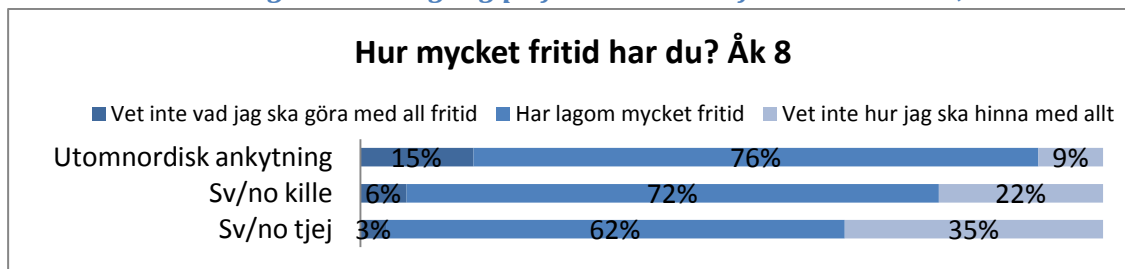
LUPP-enkäten liksom de flesta enkäter samlar in svar genom att frågorna har färdiga svarsalternativ, och vi kan se hur ungdomarna fördelar sig i antal och procent över alternativen. Något annat får vi inte veta. På enkätfrågan "Hur mycket fritid ..." gavs tre svarsalternativ. Vi ser direkt i diagrammet ovan att 44 % av tjejerna och 25 % av killarna svarade att de "inte visste hur de skulle hinna med allt ..." Det var alltså en stor skillnad, en skillnad i *andelar* mellan tjejer och killar. Samtidigt var det förstas också många killar som svarade att det "inte visste hur de skulle hinna ...", närmare bestämt 25 % av dem. Alltså var 25 % av tjejerna överens med 25 % av killarna om detta svar, medan dessutom 19 % av tjejerna svarade samma sak och utgjorde skillnaden i andelar ($44 - 25 = 19$). Ser vi på mittenalternativet var 51 % av tjejerna i undersökningen överens med killar och i det sista svarsalternativet var 5 % av tjejerna och killarna överens. Läger vi ihop detta får vi fram att 81 % ($25 + 51 + 5 = 81$) av tjejerna och killarna gav samma svar och 19 % hade skilda uppfattningar.

Det stora flertalet tjejer och killar, 81 %, svarar alltså lika på denna fråga, så tolkningar i ordalydelser som t.ex. "tjejer svarar att de har mindre fritid än pojkar" och liknande, är osanna för 81 % av tjejerna och killarna. I den här rapporten är vi därför restriktiva med generella uttalanden om hur tjejer eller killar är eller har svarat. Däremot uttalar vi oss om t.ex. skillnaden mellan *andelen* tjejer och killar som svarat att de inte vet hur de ska hinna med allt. Vi följer på det sättet en liknande standard som SCB m.fl.

I åk 8 ser det lite annorlunda ut än på gymnasiet när det gäller hur de upplever att fritiden räcker till. När det gäller de som svarar att de inte vet hur de ska hinna med allt, var skillnaden i andel 13 %-enheter, mellan killar och tjejer (illustration 12.2). Så mycket som 62 % av svenska/nordiska tjejer och 72 % killar tycker de har lagom mycket fritid.

Bland de med utomnordisk anknytning är det ytterligare lite större andelar som svarar att de har gott om eller lagom mycket fritid och bara 9 % har svarat att de inte tycker fritiden räcker till.

Illustration 12.2: Ungdomars tillgång på fritid. Resultat för Örnsköldsvik, åk 8

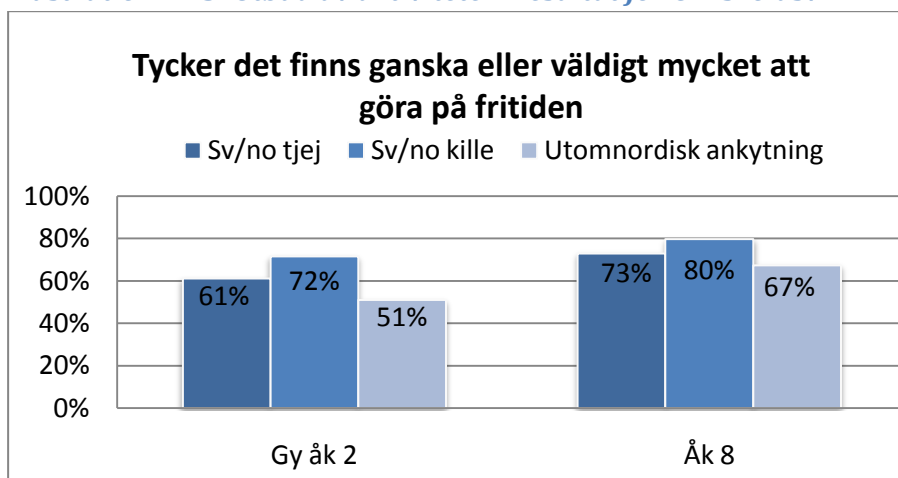

Här ser vi att det i åk 8 var 35 % av de svenska/nordiska tjejerna som svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt. Och att det var 22 % av de killarna som svarade detsamma. Bland dem med utomnordisk anknytning var det så mycket som 76 % som svarade att de hade lagom mycket fritid.

Hur mycket finns det att göra av sådant de är intresserade av?

En majoritet av ungdomarna tycker det finns ganska eller väldigt mycket intressant att göra på fritiden. Det gäller både gymnasieungdomarna och åk 8 och det gäller tjejer, killar och de med utomnordisk anknytning. Tittar man närmare ser man ändå att det skiljer en del mellan åk 2 och åk 8 på det sättet att fler av de yngre svarar detta. Det skiljer ungefär 10 %-enheter mellan åk 2 och åk 8 i andelen som svarar att det finns ganska eller väldigt mycket intressant för dem att göra på fritiden. (Illustration 12.3).

Illustration 12.3: Utbud av aktiviteter. Resultat för Örnsköldsvik

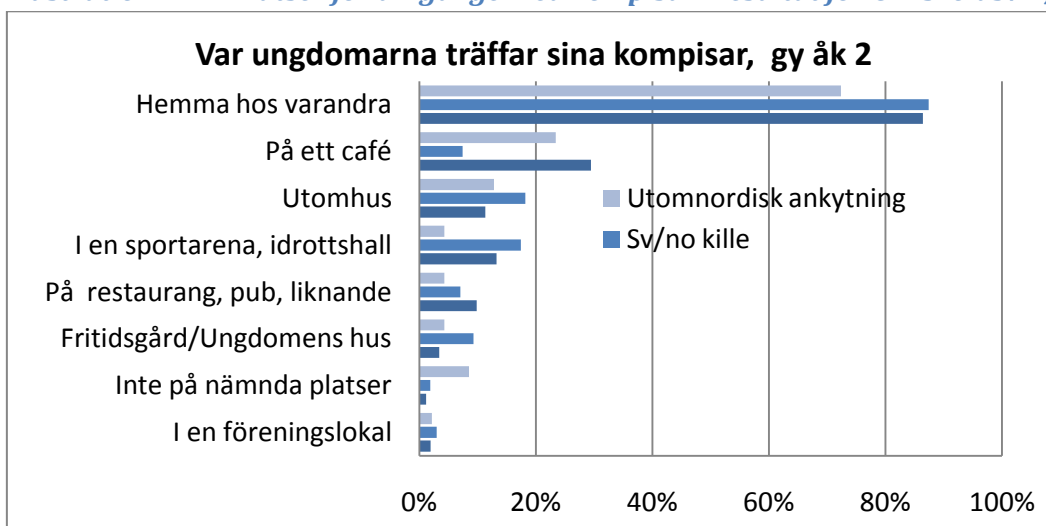
Vi ser t.ex. att hälften (51 %) av ungdomarna med utomnordisk anknytning i åk 2 och två tredjedelar (67 %) av dem i åk 8 tycker det finns ganska

mycket” eller väldigt mycket att göra på fritiden av det de är intresserade av. Fler i åk 8 än i gymnasieklassen svarar så, och fler killar än tjejer.

Var träffas ungdomarna på fritiden?

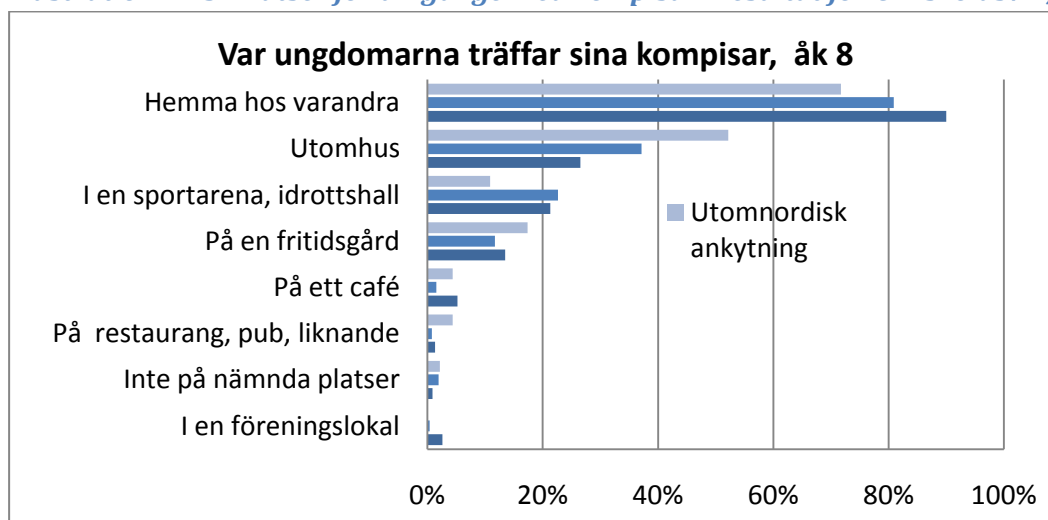
De flesta killar och tjejer, invandrare och svenskar i åk 8 och gymnasiet går hem till varandra för att träffas. Andra vanliga platser att umgås är på sportarenor/-hallar, caféer, ungdomsgårdar eller helt enkelt utomhus. Det skiljer mest i antal som svarar det ena eller det andra mellan de yngre och de äldre (illustration 12.4 och 12.5). Många fler av de yngre träffas på ungdomsgårdar eller liknande, medan färre av de yngre träffas på caféer. I åk 8 säger påfallande många att de träffas ”utomhus”. Det är ca 25 % av sv/no tjejer, drygt 35 % av sv/no killar och mer än 50 % av de med utomnordisk anknytning som svarat detta. Fler tjejer än killar träffas på caféer och något fler i åk 8 hemma hos varandra, något färre utomhus. Av ungdomar med utomnordisk anknytning är det färre som träffas hemma hos varandra och fler som träffas utomhus i åk 8. I åk 2 är det många i den gruppen, liksom bland tjejerna som sitter på caféer.

Illustration 12.4: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Örnsköldsvik, åk 2

Vi ser bland annat att bara omkring 8 % av svenska/nordiska killar i åk 2 svarade att caféer är ett av de ställen de oftast brukar vara på när de träffar sina kompisar. Detta är betydligt vanligare bland tjejer och bland ungdomar med utomnordisk anknytning. De fick högst välja 2 av förslagen.

Illustration 12.5: Platser för umgänge med kompisar. Resultat för Örnsköldsvik, åk 8

Här avläser vi, när det gäller att träffa sina kompisar på ett café, att detta inte är vanligt svar bland ungdomarna i åk 8, Bara 2-8 % svarade att detta var en av de två platser de oftast träffades på, av de föreslagna alternativen. De fick högst välja 2 av förslagen.

Hur ska vi tolka resultaten om ungdomarna och fritiden?

Vi har sett att det är 15 till 20 %-enheter fler bland tjejer än bland killar som tycker att de har lite fritid och svårt att få den att räcka till. Och de utgör ca 35-45 % av tjejerna. Denna grupp ungdomar, om vi även inkluderar killarna som svarat samma sak, kan ju svara på detta sätt av lite olika skäl. Några kanske har krav på sig från föräldrar eller andra som tar tid, andra kan av egna eller andras krav engagera sig ovanligt mycket i skolarbete. Ett annat sätt att formulera ungefär samma sak vore att säga att de kunde antingen ha mindre fritid eller ha mer fritidsaktiviteter. Vi kan också titta på resultaten om ungdomarnas uppfattning om det fanns mycket intressant att göra på fritiden. Där svarade 7-11 %-enheter fler sv/no killar än tjejer att det fanns ganska eller väldigt mycket intressant att göra på fritiden. Man kan efter denna analys inte egentligen sätta fingret på vilka orsaker som faktiskt låg bakom dessa skillnader, även om det vore en angelägen sak för beslutsfattare att åtgärda. Möjligen kunde ytterligare analyser med korstabelleringar ge viss information.

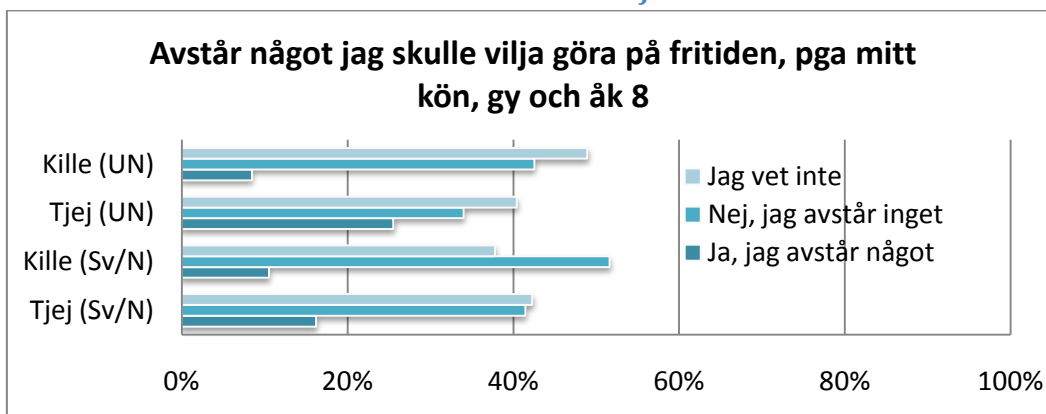
Hinder att göra det man är intresserad av pga. kön

Drygt 10 % av ungdomarna svarade att de låter bli att göra något de skulle vilja göra på fritiden, på grund av sitt kön. Bland tjejer med utomnordisk anknytning var andelen 25 %. Det som redovisas i diagrammet är andelar för de olika svarsalternativen samtidigt uppdelat efter kön och utomnordisk anknytning, men sammanslaget över åldrarna (illustration 12.6). Vi konstaterar att det finns skillnader mellan de fyra kategorierna, och kön och etnicitet verkar vara förklaringsfaktor till en del av dessa hinder, men förklaringsmekanismerna kan inte utläsas av statistiken.

Svaren om hinder att göra det man vill pga. sitt kön har en andel "vet inte" som är 40 till 50 %. Det är inte tydligt vad dessa svar står för, men det kan tyda på en osäkerhet hos en del av ung-

domarna om vad som är det svar som bäst beskriver den egna situationen. Kanske är frågeställningen ny för flera av dem.

Illustration 12.6: Är ens kön ett hinder? Resultat för Örnsköldsvik

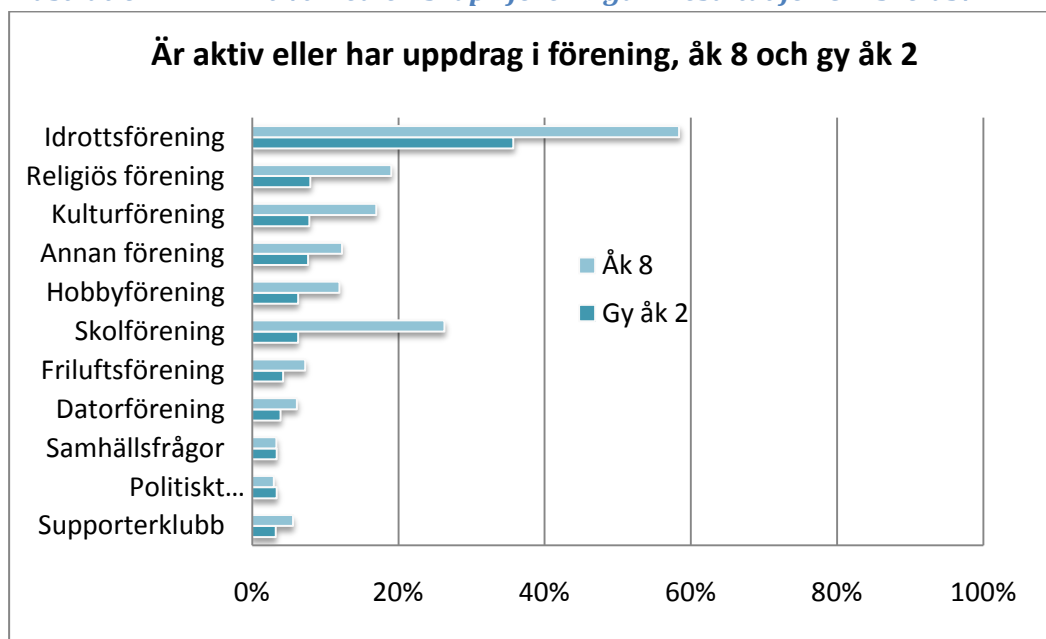

I åk 8 och åk 2 totalt, var det ca 40 % som svarade att de avstår från något på fritiden pga. att de är kille eller tjej. Bara kategorin killar med utomnordisk anknytning hade en större andel av sådana svar, ca 50 %.

Föreningsaktivitet hos ungdomarna

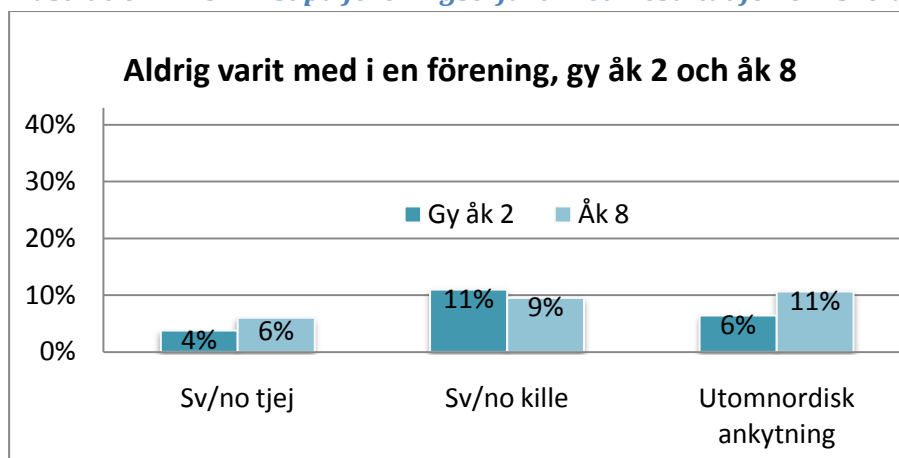
Ungdomarna fick svara på frågan om de var medlem eller hade något förtroendeuppdrag i en förening. Svaren gav en lista över vilka typer av föreningar som de var medlemmar i (illustration 12.7). Ett svarsalternativ var också att de aldrig hade varit medlem i en förening. Från de svaren fick vi veta hur vanligt detta var (illustration 12.8).

Illustration 12.7: Aktivt medlemskap i föreningar. Resultat för Örnsköldsvik

Här kan vi t.ex. se att ca 25 % av eleverna i åk 8 svarat att de var medlem i en skolförening. Det var nästan 60 % av ungdomarna i åk 8 som var aktiv i en idrottsförening.

Illustration 12.8: Brist på föreningserfarenhet. Resultat för Örnsköldsvik

Vi ser t.ex. att 11 % av de sv/no killar i gymnasiet liksom av de med utomnordisk ankytning i åk 8 svarade att de aldrig varit medlem i en förening. Sammanfattningsvis kan man säga att det var knappt 10 % som svarade att de aldrig varit aktiva i en förening, utan någon större skillnad mellan åk 8 och åk 2.

Hur ska vi tolka resultaten om föreningsaktivitet?

Vi kan göra en sammanfattning av analyserna och konstatera att 90-95 % av ungdomarna var eller hade varit medlem i en förening. Detta visade inte några stora skillnader om man tänker på kön eller etnicitet. Detsamma gällde för frågan om hinder i fritidsutövning pga. kön. Det går inte av

svaren att veta vad detta beror på i de enskilda fallen. Det kunde t.ex. finnas hinder av olika slag t.ex. föreställningar om normalitet. Eller mer konkreta hinder som att det inte finns aktiviteter för ena eller andra könet i en viss idrottsgren.

Något om resor och internationell erfarenhet

Resor kan ge viktiga erfarenheter och vidgade horisonter för både vuxna och ungdomar. Här tycker vi det kan vara intressant att veta om ungdomarna med utomnordisk anknytning har mer internationella erfarenheter än de som saknar den anknytningen. Enkätfrågorna gällde om de varit på resor, om de varit utomlands utan sina föräldrar och vad de har gjort utomlands.

Mindre än hälften av gymnasieungdomarna hade varit utomlands minst en vecka under de senaste 12 månaderna. Andelen var 47 % av de med utomnordisk anknytning och 33-34 % av nordiska/svenska ungdomar. Utlandsresor senaste året i åk 8 var ungefär lika vanligt som i åk 2, drygt 30 % för sv/no tjejer och killar, men skillnaden var större till de med utomnordisk anknytning. Det var 60 % av dem som hade varit utomlands senaste året.

Drygt 15 % i åk 8 och 25 % i åk 2 av de med utomnordisk anknytning hade varit utomlands utan sina föräldrar minst tre gånger. För svenska/nordiska ungdomar var detta nära 10 % i båda årskurserna.

Semester var en av orsakerna till utlandsresor för en stor majoritet, men att besöka släkt och vänner var också vanligt och mycket vanligare hos de med utomnordisk anknytning. Av dessa hade mer än 50 % i åk 8 och över 60 % i åk 2 besökt släkt/vänner utomlands. Cirka 5 % av ungdomarna hade varit på språkstudier utomlands, utom tjejer i åk 2. Av dem hade 20 % varit på kurs, eventuellt språkkurs. Förutom detta hade cirka 25 % av ungdomarna gjort annat på resor utomlands som inte specificerades här.

Diskussion

Flera av frågorna om ungdomarnas fritidsförhållanden gränsar till varandra. Man märker det särskilt tydligt när man funderar över vilka mekanismer som ligger bakom det ena och det andra. Om man tänker på skillnader mellan tjejer och killar t.ex. och tittar på upplevd tillgång på intressant fritidsutbud, så har det förstås att göra med hur mycket fritid man upplever att man har, och med om man avstår från att göra något pga. av att man är tjej eller kille. Det spelar också roll hur könkodat ungdomarna upplever olika saker och i hur stor utsträckning det skiljer mellan könen hur intresset är för olika aktiviteter. Man skulle kunna göra ytterligare en del specifika uppdelningar av svaren om man har specifika frågeställningar. Dock ska man nog akta sig för stereotypiska antaganden om tjejer och killar, vilket blir tydligt om man också beräknar hur lika svaren är mellan könen i stället för att bara fokusera på *att det finns skillnader*. Även i de fall där svarsfördelningen skiljer sig åt tydligt i hur stora andelar som svarar det ena eller det andra mellan tjejer och killar, finner man att det oftast är 80 till 90 % av tjejerna och killarna som svarat lika.

När det gäller internationella erfarenheter var det en markant skillnad i andel som hade rest utomlands, andel som rest på egen hand utomlands, andel som hade besökt släkt och vänner utomlands osv. mellan ungdomarna med utomnordisk anknytning och de övriga. Skillnaderna var förstås så att de med utomnordisk anknytning hade gjort detta mer. Erfarenheter av det slaget är

mycket värdefulla och skillnaderna i andelar visar att det finns en grupp med invandrabakgrund som har betydelsefulla erfarenheter och som kan stå till buds som en resurs när det gäller framtida behov i samhälle och näringsliv.

Referenser

(Numrering som i fotnoter.)

- 1 Ungdomsstyrelsen 2009:6 Ung I dag 2009
- 2 Floyd J. Fowler Jr., 1995, *Improving survey questions*, Sage Publications.
- 3 Ung idag 2010, Ungdomsstyrelsen
- 4 Rothstein, Bo (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.
- 5 Putnam R, Leonardi R, Nanetti R (1994) *Making democracy work*, University Presses of California, Columbia and Princeton
- 6 Ungdomsstyrelsen 2009:6 Ung I dag 2009
- 7 Ekman J och Todosijević (2003), *Unga demokrater – En översikt av den aktuella forskningen om ungdomar, politik och skolans demokrativärden*, Forskning i fokus, nr. 11 Myndigheten för skolutveckling Stockholm
- 10 Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Slutbetänkande av Ungdomspolitiska kommittén, SOU 1997:71
- 11 Dahl R A (1989), *Democracy and its critics*, New Haven, Yale University Press
- 12 Petersson, O. m.fl.: *Demokrati och makt i Sverige*. SOU 90:44
- 14 Oscarsson, H m.fl. *Det unga medborgarskapet*. SOU 1998:101.
- 17 SCB, *Information om utbildning och arbetsmarknad 2010:1*
- 18 Sveriges demografi och arbetsmarknad, SOU 2005:50

Ung i Västernorrland

En uppföljning av ungdomspolitiken

Under 2009/2010 genomfördes Ungdomsstyrelsens enkät till skolungdomar i kommunerna i Västernorrland. Tidigare har denna enkät använts vissa år av en del av kommunerna, och det här är första gången som en samordnad datainsamling och -analys görs av ungdomarnas enkätsvar. Det är i de flesta fall ungdomar i åk 8 och gymnasiets åk 2 som besvarat frågorna, men i Timrå och Sollefteå var det åk 7-9 och gymnasiets åk 1-3 som utgjorde målgruppen. Kramfors kommun bidrog med sina data från året innan.

Områden för frågor var *skola, fritid, arbete, framtid, trygghet, hälsa* samt *samhälle, politik och inflytande*. Några exempel på resultat är att många ungdomar vill vara med och påverka i den kommun där de bor, men många vet inte om de har möjlighet att föra fram sina åsikter. Från skolans område har vi sett att det mest är killar som anser att de blir missgynnade pga. ojämställdhet. Många i åk 7-9 svarar att de vill gå i skola i en annan kommun än där de bor och många i gymnasiet svarar att de kommer att flytta från kommunen. Glädjande kan vi också konstatera att de allra flesta av ungdomarna (mer än 95 %) har en optimistisk syn på framtiden för sin egen del.

Den omfattande datainsamlingen gör det möjligt att belysa ett stort antal frågeställningar och formulera frågor till ytterligare analyser av ungdomarnas attityder.

Rolf Dalin är statistiker och lärare på Mittuniversitetet med särskilt intresse inom vetenskaplig metod även utanför det kvantitativa området. Inom FoU-enheten fungerar han som forskningsstöd och forskningshandledare, särskilt när det gäller statistisk metod.

Göran Bostedt är docent i statsvetenskap med offentlig förvaltning. Forskningsinriktningen är policyanalys, då särskilt hur idéer blir till verklighet i offentliga programsattingar. Forskningsområden är bl. a. lokal demokrati, regionbildningsprocesser och förvaltningspolitik. Göran har handlett flera doktorander i statsvetenskap.

FoU-Västernorrland finansieras av kommunernas socialtjänster i Västernorrland med Kommunförbundet Västernorrland som huvudman. Enhetens uppdrag är att fånga upp idéer och stödja forsknings-, utvecklings- och uppföljningsprocesser inom socialtjänsten samt att göra dessa tillgängliga för socialtjänstens personal. Mer information om FoU Västernorrland finns på www.fouvasternorrland.se